

ZGODOVINSKI ČASOPIS

HISTORICAL REVIEW
ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

leto 1982 **3** letnik 36

ZČ, Ljubljana, 36, 1982, številka 3, strani 181—292

ZGODOVINSKI ČASOPIS

HISTORICAL REVIEW
ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

UDK 949.712(05)
UDC

YU ISSN 0350-5774

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Uredniški odbor: dr. Ferdo Gestrin
dr. Bogo Grafenauer
dr. Vasilij Melik (glavni in odgovorni urednik)
Janez Stergar (tehnični urednik)
dr. Miro Stiplovšek
dr. Peter Vodopivec
dr. Fran Zwitter

Za znanstveno vsebino prispevkov so odgovorni avtorji. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 15. 12. 1982.

Izdajateljski svet: dr. Ferdo Gestrin, dr. Milica Kacin-Wohinz, Zdravko Klanjšček, dr. Jože Koropec, dr. Vasilij Melik, Darja Mihelič, Albina Nečak-Lük, dr. Janko Pleterski, Janez Stergar, Prvenka Turk, dr. Peter Vodopivec, dr. Fran Zwitter

Prevodi: Lidija Berden (angleščina), Madita Šetinc (nemščina), Janez Zor (ruščina)

Zunanja oprema: Neta Zwitter

Upravnica revije: Majda Čuden

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I, telefon: (061) 224 011, 224 046, int. 209

Letna naročnina: za nečlane in ustanove 800 din, za društvene člane 500 din, za društvene člane-upokoјence 375 din, za društvene člane-študente 250 din (vse cene za letnik 36/1982)
Cena te številke v prosti prodaji je **300 din**.

Tekoči račun: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 50101-678-49040

Sofinancirata: Raziskovalna skupnost Slovenije
Izobraževalna skupnost Slovenije

Tisk: Tiskarna Slovenija, Ljubljana, junij 1984

Naklada: 1600 izvodov

KAZALO — CONTENTS — СОДЕРЖАНИЕ

RAZPRÁVE — STUDIES — СТАТЬИ

- Bogo Grafenauer, Vprašanje sodobnega stanja slovenskega zgodovinskega kot znanosti in zgodovine v sistemu izobraževanja v Sloveniji 183—196
 Some Questions Referring to the Present State of the Slovene Historiography as a Science and History in the Slovene Educational System
 Вопрос о современном состоянии словенской историографии как науки и истории в системе образования (воспитания) в Словении
- Štefan Trojari, Delovni učbenik in njegova vloga pri spodbujanju aktivnih metod in oblik dela 197—204
 The Working Text-Book and Its Role in Stimulating the Active Methods and Work Forms
 Рабочий учебник и его роль в стимуляции активных методов и форм труда
- Ferdo Gestri, Nekaj pogledov na gospodarsko zgodovino v slovenskem zgodovinskega pisju 205—211
 Some Views of the Economic History in the Slovene Historiography
 Несколько воззрений на экономическую историю в словенской историографии
- Vasilij Melik, Celje in leto 1848 213—217
 Celje and the Year 1848
 Целье и 1848-ой год
- Irena Gantar-Godina, Narodno-radikalno dijaštvo 219—230
 The National-Radical Students
 Национально-радикальные студенты
- France Martin Dolinar, Letopisi ljubljanske (nad)škofije kot zgodovinski vir 231—241
 The Annals of the (Arch)Diocese of Ljubljana as Historical Source
 Летописи ljubljanskej (архи)епископии как исторический источник

IN MEMORIAM — IN MEMORIAM — В ПАМЯТЬ

- Dr. Karel Šiško (Boris Gombač) 243—244
 Dr. Karel Šiško
 Д-р Карел Шишкович

DRUŠTVENO ŽIVLJENJE, KONGRESI IN SIMPOZIJ — SOCIAL LIFE, CONGRESSES AND SYMPOSIA — ОБЩЕСТВЕННАЯ ЖИЗНЬ, СЪЕЗДЫ И СИМПОЗИУМЫ

- Zveza zgodovinskih društev Slovenije 1980—1982 (Lilijana Trampuž — Damijan Guštin) 245—247
 Association of the Historical Societies of Slovenia 1980—1982
 Союз исторических обществ Словении 1980—1982
- Finančno in materialno poslovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije 1980—1982 (Eva Holz) 247—248
 The Financial and Material Administration of the Association of the Historical Societies of Slovenia 1980—1982
 Финансовая и материальная деятельность Союза исторических обществ Словении 1980—1982
- XXI. zborovanje slovenskih zgodovinarjev — Celje, od 29. septembra do 2. oktobra 1982 (Janez Šumrada) 248—249
 The 21th Meeting of the Slovene Historians — Celje, 29. 9.—2. 10. 1982
 XXI-ое совещание словенских историков — Целье с 29-го сентября до 2-го октября 1982 г.
- Redni občni zbor Zgodovinskega društva v Ptuj (Kristina Šamperl-Purg) 250—251
 The Annual Meeting of the Historical Society in Ptuj
 Регулярное отчетное собрание Исторического общества в Птуе

Evgipij, Življenje svetega Severina. Ur. Rajko Bratož (Ferdo Gestrin)	253—254
Wilhelm Wadl, Geschichte der Juden in Kärnten im Mittelalter (Ferdo Gestrin) ...	254—255
Christoph Gütermann, Das Minderheitenschutzverfahren des Völkerbundes (Samo Kri- sten)	255—257
Slovensko morje in zaledje, 1, 2/3, 4/5 (Ferdo Gestrin)	257—258
Levstikov zbornik (Stane Granda)	258—259
Anton Linhart, Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije (Vasilij Melik)	259—260
France Kos, Izbrano delo. Ur. Bogo Grafenauer (Peter Štih)	260—264
Enciklopedija druge svetovne vojne 1939—1945 (Jože Ciperle)	265

BIBLIOGRAFIJA — BIBLIOGRAPHY — БИБЛИОГРАФИЯ

Nataša Stergar — Miloš Rybář — Eva Holz — Marjeta Čelović — Irena Mazi. Nove tuje historične publikacije v osrednjih ljubljanskih knjižnicah v letu 1981 New Foreign Publications on History in Central Libraries of Ljubljana in 1981 Новые иностранные исторические публикации в центральных библиотеках г. Любляны в 1981 г.	267—291
---	---------

OBVESTILA — INFORMATION — ИЗВЕЩЕНИЯ

Obvestila o delovanju Zveze zgodovinskih društev Slovenije in o izhajanju Zgodovinskega časopisa (Janez Stergar)	292
---	-----

Bogo Grafenauer

VPRAŠANJA SODOBNEGA STANJA SLOVENSKEGA ZGODOVINOPISJA KOT ZNANOSTI IN ZGODOVINE V SISTEMU IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI

Predavanje na 21. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Celje 29. sept.—2. okt. 1982

I. 1. Vprašanja, ki so naložena v obravnavanje temu pregledu, na naših sestankih in zborovanjih slovenskih (in glede sistema izobraževanja tudi jugoslovanskih) zgodovinarjev niso nova. Že samo vprašanjem zgodovino-pisja smo se posvečali — tudi če pustimo ob strani moj prvi pregled vprašanj nove metodologije in potrebnih smeri konkretnega raziskovanja v nastopnem predavanju pred 36 leti (7. decembra 1946)¹ ter poudarjene zahteve po obravnavanju vprašanj gospodarske in družbene zgodovine v različnih načelnih besedilih (npr. v uredniškem »Obračunu in programu« v prvem letniku Zgodovinskega časopisa 1947 [1948]² ter v resolucijah prvih povojnih zborovanj slovenskih zgodovinarjev v Mariboru 1947,³ Novi Gorici 1948⁴ in v Celju/Laškem 1950)⁵ pa seveda različne individualne objave v naših časopisih in drugod — na svojih zborovanjih in znanstvenih posvetovanjih obsežneje vsaj desetkrat: Milko Kos je 1948 v Novi Gorici v tem smislu razvil načrt izdajanja virov pri SAZU,⁶ Boris Zihlerl je v Ljubljani ob kritičnem pregledu razvoja slovenskega zgodovino-pisja poudaril ključna vprašanja slovenske zgodovine s stališča marksistične teorije in metodologije⁷; sam sem v Ptuj 1953 podal pregled dela slovenskih zgodovinarjev med 1948 in 1953 ter organizacijskih sprememb ob vzporejanju z navedenimi programi: primerjava je pokazala, da po tematici delo v glavnem ustreza Zihlerlovemu programu, po metodi manj, po obsegu pa zaostaja delo na novejši in zlasti sodobni zgodovini, kjer je težišče sicer številnih objav na spominih in publicistiki,⁸ v Piranu 1955 je Pavle Blaznik podal prvič po vojni oceno opravljenega dela in vprašanja virov in metod krajevne zgodovine, usmerjene že po naravi in vprašanja gospodarstva in vsakdanjega življenja;⁹ 1959 je Vasilij Melik v Murški Soboti v referatu o »problematiki slovenskega zgodovino-pisja po osvoboditvi« primerjal obseg

¹ Bogo Grafenauer, Problemi in naloge slovenskega zgodovino-pisja v našem času, ZC 1, 1947, str. 11—30.

² ZC 1, 1947, str. 7—10.

³ Modest Golia, IV. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, ZC 2/3, 1948/1949, str. 188—194.

⁴ Bogo Grafenauer, V. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Novi Gorici, ZC 2/3, 1948/1949, str. 194—198.

⁵ Leopold Petauer, VI. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Celju in Laškem, ZC 4, 1950, str. 208—212.

⁶ Milko Kos, O nekaterih nalogah slovenskega zgodovino-pisja, ZC 2/3, 1948/1949, str. 135—143.

⁷ Boris Zihlerl, O nekaterih teoretičnih in praktičnih problemih slovenskega zgodovino-pisja, Novi svet VI/1, 1951, str. 481—495; Leopold Petauer, Sedmo zborovanje slovenskih zgodovinarjev ob desetletnici Osvobodilne fronte v Ljubljani 1951, ZC 5, 1951, str. 282—283 in zapisnik v arhivu Zgodovinskega društva.

Zaradi poudarjanja tega predavanja v zadnjem času (M. Britovšek, B. Majer) ima morda smisel podati bistveni povzetek teh izvajanj, kot sem ga podal 1953; gre za naslednje »poglavitne naloge: a) intenzivnejše delo na vprašanjih novejšega slovenskega zgodovinskega razvoja, zlasti od srede XIX. stoletja naprej, ki je bilo doslej sorazmerno zanemarjeno, b) obravnavanje zlasti prelomnih dob v zgodovini slovenske zemlje, revolucionarnih obdobjih v preteklosti slovenskega naroda, c) rast slovenskega kapitalizma, č) novo, kritičnejšo obdelavo zgodovine slovenskih kmečkih puntov in virov zanje, d) zgodovino slovenskega kmeta v XVIII. in XIX. stoletju in njegove notranje diferenciacije pod vplivom kapitalističnega razvoja, e) genezo glavnih družbenih sestavin slovenskega naroda v zadnjih dveh stoletjih, f) zgodovino nastanka in razvoja slovenskih političnih strank in njihovega družbeno-razrednega bistva, kot tudi vnašnje-politične orientacije posameznih družbenih plasti na Slovenskem v dobi avstro-ogrške monarhije, g) obdelavo zgodovine Slovencev med obema vojnama«. Te zahteve in programi ... se v marsičem skladajo tudi s postavkami, ki jih je podal že v prvem svojem letniku Zgodovinski časopis v svojem uvodniku in mojem nastopnem predavanju, pri čemer se poudarjuje »v prvem tudi potreba kolektivnega dela pri reševanju mnogih kompleksnih vprašanj slovenske preteklosti, dočim je v drugem ... naštetja tudi dolga vrsta vprašanj, ki so v slovenskem zgodovino-pisju ostala ob strani«. Na ta okvir sem moral opozoriti, ker se danes to Zihlerlovo predavanje obravnava povsem izolirano in se ustvarja neresnična podoba, kot da je pomenilo popolno novost v polemiki proti drugačnim v slovenskem zgodovino-pisju tedaj uveljavljanim nazorom.

⁸ Rokopis neobjavljenega predavanja v mojem arhivu.

⁹ Pavle Blaznik, Pota in vidiki slovenske krajevne zgodovine, Kronika 3, 1955, str. 145—150.

opravljenega dela po različnih obdobjih, z rezultatom, »da so rezultati z zgodovinske strani bogatejši za starejša obdobja, medtem ko je bilo o najnovejši zgodovini objavljenega sicer mnogo, ~~a skoraj vse po nezgodovinarjih~~ — v razpravi se je poleg splošnega mnenja, da je treba za najnovejšo zgodovino skrbeti bolj sistematično, slišal tudi glas, da bi bilo v to smer porabiti sploh vse pri Slovencih razpoložljive zgodovinarske moči.¹⁰ Po desetletnem premoru je bilo ob desetletnici IZDG v skupni organizaciji tega inštituta, Zgodovinskega inštituta pri SAZU in Zgodovinskega društva za Slovenijo posvetovanje o »problemih novejše slovenske zgodovine« (od srede 19. stoletja naprej) s posebnim ozirom na delo IZDG; vrsta referentov je analizirala »probleme in naloge slovenskega zgodovinarja« v tem obdobju, čeprav je v prispevkih vidna razlika glede razmerja faktografije do problemske analize (Bogo Grafenauer do 1918, Mirko Stiplovšek za obdobje med vojnama, France Škerl glede NOB, Janko Pleterski za vse obdobje pod aspektom slovenskega narodnega vprašanja).¹¹ Ob tridesetletnici Zgodovinskega društva je podal Tone Ferenc pregled dela društva v luči zborovanj in njihovega razmerja do različnih zgodovinskih obdobj (1976 v Kranjski gori),¹² ob tridesetletnici Zgodovinskega časopisa pa na posebnem društvenem sestanku glavni urednik Vasilij Melik (1977 v Ljubljani) podoben pregled problematike slovenskega zgodovinarja kot pred 18 leti, le da tokrat le v luči Zgodovinskega časopisa; rezultat pa se značilno razlikuje — z zadovoljstvom sicer ugotavlja prenos težišča v »zgodovino« od 19. stoletja naprej, čuti pa pomanjkanje objav iz antike, nekaterih obdobjev fevdalne družbe in najnovejše zgodovine, po drugi svetovni vojni.¹³ Podoben je bil tudi rezultat Melikovega pregleda povojnega slovenskega zgodovinarja predvsem v luči naših zborovanj, na zadnjem zborovanju v Ljubljani 1980. V zadnjem desetletju je vnovič stopila pri tem v ospredje tudi krajevna zgodovina, najprej v Vilfanovem uvodu o »lokalni zgodovini iz nelokalne perspektive« ob objavi nekaj razprav iz zgodovine Ljubljane od 12. do 18. stoletja (1971),¹⁴ nato z nekaj bolj načelnimi poudarki ob dvajsetletnici Kronike (1973),¹⁵ zlasti pa na pravem majhnem simpoziju društvene sekcije za krajevno zgodovino s pregledom opravljenega dela v celoti (Olga Janša-Zorn, glede gospodarske in družbene zgodovine Marjan Matjašič) in posebej za NOB (Milan Ževart) in povojno obdobje (Jera Vodušek-Starič) v Domžalah 1977.¹⁶ Okrogla miza na zadnjem zborovanju v Ljubljani 1980 je bila praktično — kljub nekoliko drugačnemu namenu — posvečena predvsem gotovo pomembnemu vprašanju razmerja med različnimi strokami z zgodovinskimi aspekti in sodelovanja med njimi.¹⁷ Prav zaradi tega bi ta pregled mogel upravičeno upoštevati podobne preglede in analize tudi takšnih sorodnih ved (npr. zlasti arheologije in etnologije, ki se v našem času dosti uspešno uveljavlja). To vrsto bi mogli podaljšati seveda tudi še z več elaborati o »stanju in problemih zgodovinske znanosti v Sloveniji« za raziskovalno skupnost Slovenije od najobsežnejšega 1971, naprej (delo šestih avtorjev), z 1977 objavljenim kolektivnim elaboratom o konceptiji zgodovinske stroke in znanstvenega dela oddelka za zgodovino na filozofski fakulteti v Ljubljani¹⁸ in zlasti s pregledi razvoja slovenskega zgodovinarja, objavljenimi na različnih mestih,¹⁹ pa še s kakimi prispevki

¹⁰ Bogo Grafenauer, XI. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Muški Soboti (1959), ZC 14, 1960, str. 229.

¹¹ Posvetovanje o problemih zgodovinarja novejše slovenske zgodovine in nalogah Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (referenti o tej problematiki so bili Bogdan Osołnik, France Škerl, Bogo Grafenauer, Miro Stiplovšek, Janko Pleterski), *Prispevki ZDG* 10, 1970, str. 147–234.

¹² Tone Ferenc, Trideset let Zgodovinskega društva za Slovenijo, ZC 30, 1976, str. 225–232.

¹³ Vasilij Melik, Urednikovo poročilo ob tridesetih letih izhajanja Zgodovinskega časopisa, ZC 31, 1977, str. 521–527.

¹⁴ Sergij Vilfan, Razprave 2, Publikacije Mestnega arhiva ljubljanskega, 1971, str. 9–25.

¹⁵ Bogo Grafenauer in Sergij Vilfan, Kronika 21, 1973, str. 39–42.

¹⁶ Olga Janša, Pregled raziskovanja slovenske krajevne zgodovine; Marjan Matjašič, Gospodarska in socialna zgodovina v delih slovenske krajevne zgodovine; Milan Ževart, Problematika orisov NOB za območja Slovenije; Jera Vodušek-Starič, Problematika krajevno-zgodovinskih orisov za obdobje po osvoboditvi; vse Kronika 25, 1977, str. 93–117.

¹⁷ Bogo Grafenauer, XX. zborovanje slovenskih zgodovinarjev (1980), ZC 34, 1980, str. 473–474.

¹⁸ *Anthropos* 1977, št. 5–6, str. 171–187.

¹⁹ Bogo Grafenauer, Enciklopedija Jugoslavije 4, 1960, str. 13–15; isti, Predgovor, Zgodovina Slovencev, CZ, 1979, str. 13–16.

k vprašanju zgodovinske metodologije (več tudi v knjižni obliki).²⁰ Ob enem izmed takšnih pregledov (Nekaj misli k vprašanju o marksizmu v našem zgodovinoписju) je tudi Janko Pleterski četrto stoletja po Zihlerlovem referatu — potem ko je kratko povzel Zihlerova stališča — zapisal pomembno sodbo: »Če se ozremo na medtem opravljeno delo, vidimo, da se je slovensko zgodovinoписje kot celota, lotevalo ravno teh tem. Družbeno-razredna, socialistična, pogojenost tega opravljenega dela je nedvomna. Dejstvo je, da so tudi med slovenskimi zgodovinarji, kot povsod drugod, bile in bodo svetovnonazorske razlike. Če pa pogledamo na rezultate dela, niso ločnica. Pristop, o katerem je govoril Zihlerl, se je uveljavljal na vsej črti.«²¹

I. 2. Tudi pouk zgodovine v srednjih šolah je bil pogosto obravnavan na naših zborovanjih, resda s težiščem na vprašanih metodike in marksistične teorije — ne glede na to, da ima Zgodovinsko društvo oz. Zveza zgodovinskih društev za obravnavanje teh vprašanj tudi posebno sekcijo, da so bila večkrat tudi predmet splošnih članskih sestankov in da je Zgodovinsko društvo zelo vidno sodelovalo pri organizaciji prireditev za dopolnilno izobraževanje strokovnih učiteljev in profesorjev zgodovine nekdanj s strokovnimi kolektivi in pozneje z Zavodom za šolstvo, povezano pri tem s pedagoško-znanstveno enoto za zgodovino na filozofski fakulteti. O mestu zgodovine v sistemu izobraževanja in njenem konceptu pa smo, vendarle razpravljali in zavzemali stališča predvsem ob pripravljaju obeh bistvenih šolskih reform — 1953—1958, z razpolovitvijo gimnazije in preoblikovanjem dotedanje nižje gimnazije v višje razrede enotne osemletne, osnovne šole, 1966 oz. 1976—1979 z odpravo gimnazij in štiriletnih srednjih strokovnih šol ter izenačenjem, vseh šol glede skupne vzgojno-izobraževalne osnove, na prvi stopnji, usmerjenega izobraževanja. Obkraj smo zavzemali stališča glede obsega, in širine zgodovine v višji gimnaziji in na srednjih strokovnih šolah oz. na 1. in 2. stopnji usmerjenega izobraževanja — na zborovanjih slovenskih zgodovinarjev 1953 v Ptuj, 1955 v Piranu, 1976 v Kranjski gori, 1978 v Mariboru in 1980 v Ljubljani, poleg tega pa še 1957 na izredni skupščini Zveze zgodovinskih društev v Beogradu in 1977 na VII. kongresu zgodovinarjev Jugoslavije v Novem Sadu, kjer je bila ta problematika pglavitni predmet plenarne razprave kongresa.²² V drugem od navedenih obdobj so bila podobna vprašanja obravnavana seveda tudi na vsakoletnih jugoslovanskih simpozijih o pouku zgodovine, ki jih organizira posebna komisija Zveze zgodovinarjev Jugoslavije od 1973 naprej. V obeh fazah naj povzamem le na navedenih zborovanjih zavzete sklepe, ki so kot stališča najširših družbenih predstavništav zgodovinarjev vsekakor pomembnejši in značilnejši od samih referatov, povzeli pa so tudi najbistvenejša vprašanja.

Za resolucije obeh naših zborovanj 1953 in 1955 ter skupščine Zveze 1957 (njen predlog je sestavil Fran Zwitter) so bila bistvena naslednja stališča: glede na potrebo, da se organizira pouk v obliki relativno majhnega števila predmetov, ki morajo zajeti široke veje našega znanja, je temeljna naloga pouka zgodovine in razlage razvoja človeške družbe: pouk zgodovine mora zajeti gospodarski razvoj, upoštevati mora razvoj države in prava, zajeti politični razvoj in v širokih črtah prika-

²⁰ Bogo Grafenauer, *Struktura in tehnika zgodovinske vede*, 1960; France Klopčič, *Kritično o slovenskem zgodovinoписju*, 1977, zlasti str. 13—122.

²¹ Janko Pleterski, *Studije o slovenski zgodovini in narodnem vprašanju, 1981*, str. 425 (besedilo iz leta 1977).

²² Božo Otorepec, VIII. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Ptuj, ZC 8, 1954, str. 198; Bogo Grafenauer, IX. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Kopru 1955, ZC 9, 1955, str. 277; Tone Zorn, XVIII. zborovanje slovenskih zgodovinarjev (Kranjska gora-Jesenice, 1970), ZC 31, 1977, str. 218; Bogo Grafenauer, XIX. zborovanje slovenskih zgodovinarjev v Mariboru, ZC 32, 1978, str. 497; isti, XX. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, ZC 34, 1980, str. 470—472; Fran Zwitter, *Uloga istorije u reformiranoj školi*, *Historijski pregled* 3, 1957, str. 85—86; *Zapisnik komisije za izradu plana i programa za gimnazije*, prav tu, str. 153—154; *Predlog programa za nastavu istorije u gimnaziji*, *Historijski pregled* 4, 1958, str. 237—256; *Drugi kongres historičara Jugoslavije*, *Historijski pregled* 5, 1959, str. 84—87; referati iz Novega Sada (Rade Petrović, *Mjesto nastave istorije u reformiranom obrazovanju*; Milutin Perović, *Koncepcija i struktura nastavnih sadržaja u programima istorije zajedničkih osnova srednjeg usmerenog obrazovanja*; Hrvoje Matković, *Perspektive nastave povijesti u završnoj fazi srednjeg obrazovanja*) in *Zaključci Sedmog kongresa historičara Jugoslavije o položaju nastave historije v Nastava povijesti* 1978/3t. 1, str. 1—21, sklepi tudi v JIC 17, 1978, str. 549—550.

zati razvoj kulture.« V tem smislu pomeni zgodovina »v našem srednjem in osnovnem šolskem sistemu temeljno družbeno vedo« (vse 1957) oz. »vodilno družbeno vedo, ki v srednješolskem pouku obsega tudi arheologijo, zgodovino znanosti in umetnosti ter osnove politične ekonomije in prava« (1955). S takim povezovanjem naj zgodovinar podaja — razen na kaki specialni srednji strokovni šoli — tudi »osnovne pojme« o družbeni in državni ureditvi FLRJ in politični ekonomiji, »in nato razvija te pojme v konkretnem pouku; s tem bi se izognili shematskemu gledanju na gospodarsko in pravno življenje« (1957). Tudi tem pogledom bi mogli najti oporišče v že večkrat navedenem Ziherlovem predavanju — bodisi v poudarku, da zgodovino pisje tvori »najobsežnejšo vejo« družbenih ved, bodisi v splošnem svarilu pred shematiziranjem in posebnem svarilu, da se metode zgodovinskega materializma »ni mogoče naučiti po shemah iz političnih katekizmov«, bodisi v ugotovitvi, da »Marx, Engels in Lenin niso pisali nobenih filozofsko-političnih katekizmov; razvijali so svoj nazor v nenehnem in neposrednem dotiku z družbeno stvarnostjo svojega časa, poglobljajoč se v zgodovino ter pogoje nastanka in rasti naprednih družbenih sil v svetovnem merilu in v merilih svoje zemlje« itd.²³

Sklepi doslej zadnjega kongresa zgodovinarjev Jugoslavije (1977) se nanašajo že na položaj zgodovine, kakršen se je v zvezi z uvajanjem usmerjenega izobraževanja tedaj v nekaterih republikah že uresničeval, drugod pa vsaj napovedal, sklicujejo pa se tudi na XIV. mednarodni kongres zgodovinskih ved v San Franciscu 1975, kjer »se je iz različnih strani opozarjalo, da je treba zagotoviti zgodovini ustrezno mesto v pouku na vseh stopnjah, ker obstoje nevarne težnje, da se delež zgodovine v pouku zmanjša«, zaradi česar je bila na XVI. kongresu zgodovinskih ved v Bukarešti po plenarni razpravi o tem vprašanju ustanovljena tudi posebna mednarodna komisija za obravnavanje vprašanj pouka zgodovine. Stališča našega kongresa je mogoče kratko povzeti v naslednjih točkah:

a) S poslabševanjem položaja pouka zgodovine »postaja vprašljivo uresničevanje bistvenih ciljev zgodovinske in, v širšem smislu, družbene izobrazbe učencev«. — b) »Površno poznanje zgodovinskega razvoja naših narodov in narodnosti ... ogroža kulturno enotnost naših narodov in narodnosti ... Zgodovinsko poznanje razvoja naših narodov in narodnosti je tudi bistveni dejavnik socialistične samoupravne zavesti naših državljanov in temelj marksistične izobrazbe in socialističnega delovanja nasploh.« — c) Programi različnih drugih »predmetov družbenega izobraževanja (temelji marksizma, teorija in praksa samoupravnega socializma, geografija, splošna ljudska obramba in književnost) so zajeli — in to premalo usklajeno in nesinhronizirano ter v pedagoškem pogledu neupravičeno — različne dele zgodovinskega gradiva; tako prihaja do neupravičenega in nesmotrnega ponavljanja istega gradiva. Zaradi tega ... bistvene vsebine, ki objektivno spadajo k zgodovini, podajajo nestrokovnjaki, tj. učitelji, ki po stroki niso zgodovinarji.« č) »Kongres predlaga, ... da se s povezovanjem in uskladitvijo programskih vsebin vseh predmetov družbenega izobraževanja ... prizna zgodovini položaj temeljne discipline v okviru te skupine predmetov v prvih dveh letih usmerjenega izobraževanja; d) da se vpelje zgodovina v posebni del (strokovna izobrazba) obveznih predmetov v 3. in 4. letu v vseh smereh (glede na poklic); za katere je potrebno večje znanje zgodovine, kot ga daje zgodovina kot skupni splošni predmet v prvem in drugem letu usmerjenega izobraževanja.«²⁴

K temu naj dodam, da smo v Sloveniji v letih 1953—1955 skušali prejšnji izrazito političnozgodovinski načrt za gimnazije (1948)²⁵ razširiti v smislu naših resolucij; po svetu za prosveto in kulturo (na seji 15. IV. 1955) je bil sicer delno okleščen, a vendar precej razširjen (objavljen 1955, predvsem moje in Gestrinovo

²³ Boris Ziherl, n. n. m., str. 482 in 495.

²⁴ Gl. objavo sklepov v op. 22.

²⁵ Učni načrt za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk, Ljubljana 1948, str. 70—114.

delo),²⁶ a pozneje se je z zveznim načrtom vnovič s skrajšavami pri domači zgodovini omejil močno v meje politične zgodovine (1960).²⁷

Ob pripravljanju usmerjenega izobraževanja se je le v Sloveniji primerilo, da je Zavod za šolstvo SRS na nerazumljiv in trmast način sprva skušal omejiti zgodovino le na eno leto splošne vzgojno izobraževalne podlage (po dve uri na teden, le od začetka 19. stoletja naprej),²⁸ Z nemajhnim trudom se je posrečilo Zgodovinskemu društvu in PZE za zgodovino na Filozofski fakulteti ta načrt ovreči. V zvezi s tem sem podal svoj novi koncept predmeta,²⁹ ki je bil na simpoziju v Banjaluki 1978 sprejet v zveznem merilu kot vodilo za načrtovanje programov v vseh republikah in pokrajinah in v naslednjem letu smo v komisiji pri Zavodu po teh načelih izdelali tudi program, ki je bil prav tako načelno odobren v zveznem merilu na simpoziju 1979 v Arandelovcu.³⁰ Vendar je bil sprejet le v Sloveniji in je delno vplival še na načrt v Srbiji (brez pokrajin).

I. 3. Glede študija zgodovine na visokih šolah do 1957 ni bilo posebnih vprašanj. Do 1949 je bil urejen še po skupnem predvojnem načrtu, 1949/1950 zopet po zveznem načrtu o študiju na filozofskih fakultetah,³¹ ki je bil le nebitveno modificiran z začasnim pravilnikom o študiju na Filozofski fakulteti v Ljubljani 1953. Ob prvem medfakultetnem (in tudi medkatederskem) sestanku filozofskih fakultet januarja 1956 v Zagrebu smo ugotovili, da glede študija zgodovine ni nobenih bistvenih razlik niti glede povezav (povsod je bila od 1949 enopredmetna), niti glede zgodovinskih, niti glede stranskih niti pomožnozgodovinskih predmetov. Že v naslednjem letu pa se je začel položaj spreminjati. Ob pripravljanju šolske reforme z ustanovitvijo enotnih osemletnih osnovnih šol in skrajšanjem gimnazij na štiri leta se je namreč pojavila ponekod (zlasti pri nas) zahteva po dvopredmetnem študiju (glede na predmete v srednjih šolah) vseh predmetov razen slovenščine in matematike, češ da sicer diplomirancev ne bo mogoče zaposliti zaradi premajhnega števila ur na skrajšanih srednjih šolah.

V skladu z dotedanjim sistemom študija je izredna skupščina Zveze zgodovinskih društev 1957 zahtevala, da »mora — kljub morebitnim povezavam zgodovine z drugimi strokami — nujno ostajati na vseh naših univerzah tudi študij obče in narodne zgodovine s pomožnimi predmeti kot samostojna skupina«, ker le taka skupina more zadovoljiti v izobrazbi vse zahteve vloge zgodovine na srednji šoli. Na interkatederski konferenci v Beogradu istega leta je bil sprejet naslednji sklep: »Na vseh fakultetah je treba še vnaprej ohraniti čisto zgodovinsko skupino, ki je že po svoji strukturi dvopredmetna (obča zgodovina, zgodovina narodov Jugoslavije). Zgodovina se more po potrebi na posameznih fakultetah povezovati s kakim drugim predmetom. Pri povezovanju prihaja v poštev v vsakem primeru celotna zgodovina, tj. obča zgodovina in zgodovina narodov Jugoslavije ob določenem številu pomožnih predmetov, ki so za študij zgodovine neobhodno potrebni. To povezovanje je mogoče pod pogojem, da se absolventom teh kombiniranih skupin priznajo študentske pravice še dva semestra... Na vsaki fakulteti se morajo ob zgodovini učiti še naslednji pomožni predmeti: a) pomožne zgodovinske vede z zgodovinsko metodologijo (ali

²⁶ Učni načrt za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij, Ljubljana 1955, str. 18—44; prejšnji predlog v mojem arhivu, enako izpisek diskusije in sklepov sveta za prosveto in kulturo po zapisniku, ki mi ga je dal na razpolago Vlado Vodopivec.

²⁷ Gimnazija (Savezni zavod za proučavanje školskih in prosvetnih pitanja), Beograd 1959, str. 41—61; Gimnazija, gradivo za sestavo predmetnika in učnega načrta, Ljubljana 1964, str. 17—29.

²⁸ Zavod SRS za šolstvo, Programska zasnova srednjega usmerjenega izobraževanja, Ljubljana, maj 1977.

²⁹ Bogo Grafenauer, Problematika izrade programa istorije kao obaveznog predmeta zajedničke programske osnove usmerenog obrazovanja u reformiranoj školi, Odjek, Sarajevo, 15.—30. sept. 1978, str. 7, in Nastava povijesti 1979, št. 1, str. 2—7; slovenska objava Naši razgledi 37, št. 19, 13. X. 1978, str. 1—2, in Vzgoja in izobraževanje 1978, št. 5—6, str. 9—12.

³⁰ Skupna vzgojnoizobraževalna osnova v usmerjenem izobraževanju, Ljubljana 1979, str. 145—162; skoraj trikrat obsežnejši osnutek v arhivu Zavoda za šolstvo in v mojem arhivu.

³¹ Univerza v Ljubljani. Seznam predavanj za zimski semester 1950—1951, Ljubljana 1950, str. 35 (več predlogov v zvezi s tem med 1947 in 1960 ni bilo objavljenih, enako ne sprememba iz 1953, niti zapisnik interkatederskega sestanka v Zagrebu 1956; povsod se v tem pogledu opiram na spise v svojem arhivu). Za vprašanja reorganizacije okrog 1960 prim. Bogo Grafenauer, Reforma školskog sistema i problem studija na filozofskim fakultetima, Univerzitet danas I, 1960, str. 173—181.

kot eden ali kot dva predmeta), b) en stari jezik (latinski ali grški ali turški ali staroslovanski jezik). Posamezne fakultete morejo uvesti v študijski načrt po svojih konkretnih potrebah tudi druge pomožne predmete. Od splošnih predmetov se mora učiti na vseh zgodovinskih skupinah en živi tuji jezik.³² To je bil obenem, edini konkretni sklep te vrste, sprejet v času, ko smo še upali, da se bo na fakultetah ohranil v bistvu enak način študija. Po razhodu v tri ali štiri različne smeri organizacije študija na filozofskih fakultetah 1960/1961 se je interkatederska konferenca v Herceg Novem 1971 omejila na medsebojno informacijo in vzdržala vsakršnih sklepov, VII. kongres zgodovinarjev Jugoslavije v Novem Sadu pa se je v tem pogledu mejil le na načelne zahteve: ob interkatederskem sodelovanju naj se obravnava vprašanje uvajanja »novih metod« v visokošolskem izobraževanju, pa tudi organizacijska vprašanja (»vprašanje enopredmetnih ali dvopredmetnih študijskih skupin«) in vsebinska vprašanja študija (»oblikovanje posebnih pedagoških zgodovinskih skupin tudi na fakultetah«, prenos težišča študija na vsebine, ki jih zahtevajo novi programi zgodovine na usmerjenem izobraževanju — ta zahteva je bila po reorganizaciji predmeta v novem učnem načrtu postavljena že tudi pri nas in prav tako v mojem načelnem referatu v Banjaluki) — tako naj se z medsebojnim dogovarjanjem »prevladajo tiste škodljive izolacije, ki so nastale na področju visokega šolstva pred skoraj dvema desetletjima tako med filozofskimi fakultetami v raznih republikah, kot med fakultetami in pedagoškimi akademijami celo v isti republici.«³³ Čeprav so po novosadskem kongresu medkatederski sestanki postali vnovič pogostnejši, tudi oni niso sprejemali nikakršnih konkretnjših sklepov v tem pogledu.

II. 1. Kako so se ob tem konkretno spreminjale razmere in organizacija študija zgodovine na Filozofski fakulteti je do 1972, podrobno opisal Fran Zwitter v Zgodovinskem časopisu 1973,³⁴ tako da tega ne bom ponavljal. Podal bi rad le značilnosti študija v treh bistvenih etapah — dvopredmetni študij (praviloma z geografijo) od 1927 do 1949, enopredmetni študij od 1950 do 1960/1961, študij od 1961 naprej (z zmanjšanjem študentskih obveznosti 1976).

a) Do 1949 so prihajali študentje na fakulteto normalno pripravljene — kolikor je tistim po osvoboditvi manjkalo nekaterih znanj, so imeli večjo življenjsko dozorelost. Do vojne so mogli profesorji računati pri vseh študentih na znanje latinščine, nemščine in francoščine za potrebe seminarškega dela na zgodovini vseh obdobj, po vojni še latinščine in nemščine, pri nekaterih tudi italijanščine; če je seminarško delo zahtevalo uporabo literature še v kakem drugem jeziku, tudi to vsaj pred vojsko ni bilo vprašanje — treba se ga je bilo vsaj pasivno naučiti za uporabo literature. Tako je delo od vsega začetka slonelo na čim večjem samostojnem delu študentov. V prvem letu sta bili dve proseminarski nalogi ob virih, zastavljene tako, da smo z njima hkrati opravili preskušnjo iz pomožnih zgodovinskih ved. Seminar smo obiskovali od začetka do diplomskega izpita — torej v vsakem primeru tri seminarje vsaj po štiri leta, enega pa tri (torej šesteto na eno leto 15 dveh seminarjev); pred izpiti smo izdelali tri do štiri seminarske naloge, medtem ko je vsak moral prevzeti referatov ali interpretacij, kolikor je bilo pač potrebno za redno seminarško delo in številčno sploh niso bili omejeni. Po 1945 je delo teklo sprva enako, le da proseminarska pismena naloga (ob uvodu v študij zgodovine) ni bila več posvečena analizi virov in pomožnim vedam, marveč uvajanju v uporabo literature.

b) Okr. 1950 sta se glede pripravljenosti študentov zgodovine za študij na fakulteti in glede zasnove študija pokazali dve novosti. Glede prvega so imele razumljive spremembe obveznih srednješolskih živih jezikov (uveljavljanje angleščine, v prvem času po osvoboditvi tudi ruščine) ter manj razumljivo odpravljanje latinščine, pri čemer je slovenska prosvetna politika v zveznem merilu kar vodila, kot

³² Neobjavljene sklepe interkatederske konference v Beogradu citiram po izvodu v svojem arhivu.

³³ Nastava povijesti 1978, št. 1, str. 20–21; Bogo Grafenauer, isto 1979, št. 1; str. 6.

³⁴ Fran Zwitter, Oddelek za zgodovino na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, ZC 27, 1973, str. 133–143; tam je navedenih tudi nekaj drugih starejših pregledov.

posledico pri večini študentov neznanje ne le latinščine, ki je bila do 18. in delno še v 19. stoletju mednarodni znanstveni jezik, marveč tudi nemščine, s tem pa za slovensko zgodovino dveh vodilnih jezikov virov vse do 1918. Izjema so bili seveda vsaj glede latinščine študentje, ki so prihajali iz dveh še preostalih klasičnih gimnazij (v Mariboru in Ljubljani), čeprav je obvezna grščina tudi na njih ugasnila že sredi 50-ih let in jo je pri večini zamenjalo znanje francoščine. Tako smo v enopredmetni študij vgradili enoletni kurz latinščine (po 4 ure) in poldrugoletni kurz nemščine. Glede na omenjeni načrt z zgodovino v srednji šoli pa so bili obenem vključeni v načrt nekateri dopolnilni predmeti (arheologija; zgodovina umetnosti, politična ekonomija in zgodovina filozofije), zaradi česar je bilo treba pri zgodovinskih predmetih omejiti ne le časovni obseg predavanj, marveč tudi seminarjev. Šest seminarjev (trije iz obče, trije iz domače zgodovine) so trajali od enega do dveh let in pol (sešteto na eno leto 10 dvehurnih seminarjev). Število za seminarsko delo potrebnih referatov se je glede na to zmanjšalo, pri nalogah je še vedno ostala obveznost treh do štirih (v srednjem in novem veku se je mogla združiti obveznost iz obče in slovenske zgodovine, če je bila naloga dovolj široka). Omenjeni način pridobivanja znanja latinščine je bil le zasilen nadomestek, a vendar so študentje le dobili na ta način nujno podlago, ki so jo pri seminarju nato mogli po potrebi dopolnjevati.

c) V letih 1957 do 1961 je prišlo v študiju zgodovine na Filozofski fakulteti do treh bistvenih sprememb. Zaradi skrajšanja gimnazije na štiri leta (1958) je postavila prosvetna oblast zahtevo po dvopredmetnih skupinah (glede na srednješolske predmete). Ob reformi, ki je bila uveljavljena s statutom 1958, smo zmanjšali pri zgodovini pod A obseg predavanj za tretjino, seminarsko delo za petino na skupaj 8 dvehurnih seminarjev, sešteti na eno leto, referati še vedno niso bili omejeni, pisne naloge pa že na diplomsko delo in eno seminarsko nalogo. Ob tem pa smo ohranili še vedno v smislu sklepov interkatederske konference enopredmetno zgodovinsko skupino. Pri enopredmetni zgodovinski skupini in zgodovini pod A smo ohranili zaradi potreb seminarskega dela na vseh zgodovinskih obdobjih med pomožnimi predmeti latinščino in nemščino, pri zgodovini pod B (v povezavi z geografijo) pa le nemščino (z obveznostjo le ene seminarske naloge in seveda krajšega trajanja predavanj in seminarja). Druga sprememba je bila zvezana z vztrajanjem prosvetnih oblasti, da na filozofski fakulteti z izjemo slovenščine pri nobenem srednješolskem predmetu ni dovoljen enopredmetni študij (to je obveljalo tudi za zgodovino) in z zahtevo po takozvani inverziji, tj. stopenjskem študiju (1960/1961). Tako je prišlo do odprave enopredmetne skupine in do delitve študija zgodovine v dveletni študij pregleda obče in narodne zgodovine, ki mu sledita dve leti študija problemov in seminarskega dela; po splošnem prepričanju in skušnjah se je za seminarsko delo vsaj glede zgodovinarskega potrebnega znanja to obneslo. Toda hkrati je bil z ene strani zaradi časovne stiske z urami za samo stroko in z druge strani zaradi nenavadno močnega upadanja števila novincev pri študiju samostojne zgodovine (enkrat so bili celo samo štirje) na seji oddelka sprejet s strani prof. Mikuža 1960 postavljeni predlog po odpravi latinščine in nemščine kot obveznih pomožnih predmetov pri študiju samostojne zgodovinske skupine in zgodovine pod A v dvopredmetnih skupinah; na seji je bil odklonjen celo predlog, da bi morali ohraniti alternativno vsaj obveznost enega izmed obeh jezikov (prof. Zwitter na seji ni bil navzoč, predlog pa je bil sprejet z vsemi le proti mojemu glasu). Dne 28. maja 1961 sem kot predsednik fakultetne statutarne komisije v spremnem dopisu fakultetnemu svetu ob predložitvi fakultetnega statuta opredelil to s stališčem, ki ga vzdržujem tudi še danes (potrjeno tudi po skušnjah odtedanjšega dela na fakulteti) in ki kaže tudi enega izmed pomembnih vprašanj tega referata: »Vsak statut je v raznih potezah rezultat borbe med različnimi stališči in je zato naravno, da se redkokdo strinja prav z vsemi njegovimi formulacijami. To velja tudi zame. Posebej želim to ugotoviti za spremembo, ki je bistveno otežila izpolnjevanje učnega načrta pred-

meta, ki ga sam poučujem, to je slovenske zgodovine. Dosedanja zahteva po specifičnem jezikovnem znanju za študij zgodovine na drugi stopnji (glede latinščine in nemščine) je imela namen, da na slovenski univerzi absolvirani zgodovinarji morejo v seminarju in pri poznejšem delu uporabljati za slovensko zgodovino vire, ki so za zgodovinarja podobnega pomena kot za literarnega zgodovinarja literarna dela književnikov. Vsak od obeh jezikov omogoča vpogled v večino virov za po približno pol tisočletja slovenske zgodovine. Z odpravo zahtev glede obeh jezikov pa bo odvisno le od slučaja, ali bo študent in pozneje profesor zgodovine mogel uporabljati ključne vire za slovensko zgodovino vse do začetka našega stoletja, seminarsko delo za vsa starejša obdobja in za slovensko zgodovino do 1918 pa bo bistveno oteženo. Ker se je katedra odločila za drugačno stališče, ne nameravam predlagati kake spremembe, čeprav odpravi vsaj minimalne zahteve po znanju vsaj enega izmed obeh teh dveh jezikov nasprotujem prav tako, kakor sem nasprotoval ob glasovanju pri seji katedre. Priznati moram, da je zahtevo po ohranitvi znanja obeh jezikov oviralo tudi vztrajanje oblasti na stališču, da zaradi potrebe po takšnih dodatnih znanjih ni mogoče ohraniti niti enopredmetne študijske skupine, niti podaljšati študija preko štirih let z le enim normalnim semestrom absolventskega staža. Seminar smo po časovnem obsegu sicer vgradili v celo povečanem obsegu (na eno leto preračunanih deset dvehurnih seminarjev), toda seminar pri antiki in srednjem veku (pri treh profesorjih) je bil skrajšan na po eno leto, le seminarji za novo in najnovejšo zgodovino (pri treh profesorjih) so bili obvezni po dve leti; zmanjšano je bilo tudi lastno delo študentov — pod A na diplomsko delo in eno seminarsko nalogo (od spremembe 1969 velja to le še za študente enopredmetne skupine z latinščino in nemščino, obnovljeno 1967, medtem ko za zgodovino pod A ostaja le obveznost diplomskega dela, za zgodovino pod B le obveznost ene seminarske naloge);³⁵ hkrati s temi spremembami je bilo prvič omejeno tudi število dolžnih seminarskih referatov (na tri). S študijskimi spremembami iz leta 1976, zvezanimi z zahtevami, da je treba omogočiti študij v predpisanih štirih letih in zaradi tega zmanjšati obveznosti študentov, je bil poleg tega pri srednjem veku in pri novem veku zmanjšan tudi obseg obveznega seminarskega dela (le na seminar pri enem profesorju), tako da se je obvezni seminar zmanjšal, preračunan na eno leto, na 6 dvehurnih seminarjev; zlasti pri srednjem veku je šla pri tem izbira seminarja pogosto v smeri seminarja, kjer je potreba po znanju latinščine manj izrazita. Celotna smer razvoja študija je šla torej bolj v smer učenja in zmanjševanja lastnega študentskega dela. Rezultat teh sprememb je bil, da smo v obdobju do 1970 vzgojili samo enega znanstvenega delavca na področju srednjeveške in zgodnje novoveške zgodovine (a prišel je študirati zgodovino, ko je poprej že dokončal klasično filologijo), šele po uvedbi nove enopredmetne zgodovinske skupine pa se je stanje začelo boljšati in imamo danes enega doktoranda za zgodovino antike (ki je v okviru magisterija končal tudi klasično filologijo) ter tri doktorande, ki pripravljajo disertacije iz področja srednjeveške zgodovine. Deset let je bilo za starejšo zgodovino v tem pogledu skoraj izgubljenih in znaten del naših absolventov — razen tistih iz enopredmetne skupine, ki jih je pa zadnje čase tudi vedno manj — najbrže ne more kritično samostojno presojeti novih del o starejši zgodovini, ker jih ne more presojeti ob originalnih virih. Omenim naj, da je podobno stališče izpovedal prof. Zwitter v enem izmed svojih poročil kot predstojnik oddelka za zgodovino pred 1967: Reforma iz leta 1960 »je imela pozitivne posledice glede na pregled znanja iz ožje stroke« za delo v seminarjih in pri seminarskih in diplomskih nalogah. »Pokazalo pa se je, da je glavna ovira v višjih semestrih, ko gre za bolj kvaliteten študij, v pomanjkljivem znanju tujih jezikov, posebno latinščine in nemščine, ki sta pa vendar za študij naše zgodovine neobhodno potrebni.«³⁶

³⁵ Program za študij zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana 1971. Za spremembe 1976/1978 gl. isto, Ljubljana 1978, in študijski program Filozofske fakultete v Ljubljani, Ljubljana 1977, str. 37—43.

³⁶ Nedatirano poročilo v mojem arhivu.

II. 2. Vprašanje teh sprememb in rezultatov študija danes ni več zanemarljivo, zlasti ker se kaže v širših dimenzijah tudi pri različnih drugih strokah, ki so zvezane tudi s starejšimi zgodovinskimi obdobji. Z ene strani se postavlja že vprašanje, ali je šolska smer študija zgodovine zadovoljiva glede na zahteve pouka zgodovine v srednji šoli — ali je intimnejše seznanjanje samo z zgodovino 19. in 20. stoletja že od seminarja naprej res zadostna podlaga za vse, kar se postavlja pred srednješolskega profesorja zgodovine? Ali more pri tem učenje in prebiranje omejenega števila sintetičnih del zamenjati samostojno delo, čeprav le na skromnih delih originalnih virov?

Pri znanstvenem delu gotovo vsi pozdravljamo močni obrat v novo in zlasti najnovejšo zgodovino — pri tem obžalujemo le, da se razen pri zanimanju za zamejske Slovence ta najnovejša zgodovina pri 1945 že skoraj neha in da je tudi obravnavanje zgodovine od 1920 naprej pretežno faktografsko in premalo poglobljeno. Zgodovina Slovencev, -ki jo je izdala Cankarjeva založba 1979, je v teh pogledih — ne glede na v glavnem zanesljivo faktografijo obdobja od 1920 do 1945 — zelo poučna, tudi z vsebinskimi omejitvami sicer obsežnih besedil o stari Jugoslaviji in o zgodovini NOB.³⁷ Za skromno podobo zgodovine jugoslovanskega dela Slovencev po 1945 v tej knjigi pa je mogoče samo ponoviti že pred desetletjem izrečeno sodbo, da Slovenci najnovejših desetletij svoje zgodovine nikdar nismo tako zanemarjali — vsaj v zgodovinopisju — od začetka znanstvenega slovenskega zgodovinopisja do druge svetovne vojne, kot delamo to danes.³⁸ Tu zgodovinarja zamenjujejo sociologija, politologija in zlasti seveda publicistika. Toda zgodovinarsko raziskovanje in trezne podobe so tu nujno potrebne — zgodovinska znanost pa greši tu toliko bolj, kolikor zahtevamo od vseh srednješolskih profesorjev, da posvečajo prav temu obdobju znaten del svojih ur pri pouku zgodovine. To je gotovo eno izmed resnih vprašanj, kjer sta študij zgodovine na visokih šolah in znanstveno delo daleč od nalog, ki jih ima zgodovinopisje pri vzgoji srednješolskih in osnovnošolskih učiteljev zgodovine in prav tako od nalog, ki jih mora prevzemati zgodovinopisje v razmerju do našega vsakdanjega življenja.

Nič manj resno pa ni tudi drugo vprašanje. Ob dveh velikih projektih smo se v zadnjem času spraševali po znanstvenih delavcih, ki naj bi jih nosili. Pri Zgodovini narodov Jugoslavije, ki se pripravlja na novo izdajo, ne vidimo še drugih in mlajših avtorjev, ki bi si mogli naložiti del tega dela do konca 18. stoletja in vse ostaja na nas, ki postajamo prestari, saj smo začeli z delom za prvo izdajo 33 let mlajši in sva imela z Gestrinom šele 33 let, Zwitter 44 in celo prof. Kos jih še ni imel 60. Očitno vrzel, ki je mnogo prevelika in ki se obeta zapolniti šele z omenjenimi mladimi doktorandi. Še ostreje se je zastavilo isto vprašanje delavcev na starejših obdobjih pri okrogli mizi, ki jo je pripravila Slovenska matica v zvezi s pripravo prve knjige nove Zgodovine slovenske književnosti, ki naj bi segla do začetka 19. stoletja.³⁹ Z ene strani zahtevamo v naši kulturni dediščini upoštevanje latinskega in nemškega pisanja slovenskih ljudi — in to gotovo po pravici — z druge strani imamo vedno manj slavistov, ki bi to mogli in znali in prepuščamo to delo slavistom v zamejstvu.

II. 3. Pa vse bi še šlo in mogli bi upati na boljše čase, če se ne bi smer, ki nas je pripeljala do današnjega stanja, v našem času še zaostrovala. Prof. Gortan je že 1950 poudaril, da more zagotoviti uspešen razvoj vrste humanističnih ved le večja skrb za klasične jezike, posebej za latinščino na srednjih šolah, ki naj bi zamenjala zasilne dopolnilne kurze na fakultetah. Omenil sem že, kako je potekal ta razvoj v Sloveniji pri šolski reformi 1950 in neposredno za tem. Šolska reforma, ki se je pri nas začela uveljavljati (razen na pedagoških gimnazijah, kjer je že dve leti starejša)

³⁷ Zgodovina Slovencev, CZ, Ljubljana 1979, str. 598—685 in 734—887 (avtor Metod Mikuz).

³⁸ Bogo Grafenauer, Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v zvezi z obdobjem do 1918, Prispjevki ŽDG 10, 1970, str. 200; isti, Zgodovina Slovencev, CZ, 1979, str. 15.

³⁹ Okrogla miza o starejšem slovstvu (Bogo Grafenauer, Janko Kos, Milko Matičetov, Primož Simoniti, Jože Koruza, Jože Pogačnik, Stefan Barbarič, France Bernik, Boris Paternu), Glasnik Slovenske matice 5, 1981, str. 43—85.

v lanskem šolskem letu, je imela ob svojem štartu glede načina svoje priprave bistvene pomanjkljivosti. Prof. Vlado Schmidt je opozoril v razpravi o »Metodologiji šolske reforme« 1966,⁴⁰ da taka reforma zahteva analizo učinkovitosti obstoječih oblik šolstva za njegove različne namene, med drugim gotovo tudi za pripravo na študij na visokih šolah (to bi bil dolžan opraviti najbrže Zavod za šolstvo, ki pa tega ni storil). To je opravil prof. na gradbeni fakulteti dr. Jurišič, ki je s trezno in trdovratno analizo tehnika dokazal, da je tip splošnoizobraževalne šole (kot je bila gimnazija) pripravljala srednješolce za eno stopnjo boljše za specializirani študij na visokih šolah, kot istovrstne srednje tehnične šole (prav dober gimnazijec je imel v povprečju tak uspeh kot istovrsten odlični absolvent srednje tehnične šole itd.).⁴¹ Ekspertiza je ostala zaprta v »interno uporabo«, toda maja 1979 je vendarle pod impresivnimi učinki te analize na razširjeni seji univerzitetnega sveta pod predsedstvom dr. Emila Rojca prišlo do soglasja, da je glede na potrebe visokega šolstva in potrebe Slovencev po vrhunskih strokovnjakih treba razmisliti o tipih šol, ki bodo pripravljali srednješolce na čim uspešnejši študij na univerzi. Vemo, da so ti člani iz osnutka Zakona o usmerjenem izobraževanju do njegovega končnega sprejema izginili.

Filozofska fakulteta je predložila prav v tem smislu osnutek učnega načrta družboslovno-jezikovne smeri usmerjenega izobraževanja, za katerega je mislila, da najbolj ustreza zahtevam študija na njenih različnih skupinah. Vanj je bila ugrajena tudi latinščina (vsaj za tistih okrog 1000 srednješolcev, ki se morejo vpisovati v to smer usmerjenega izobraževanja).⁴² Prav v tem pogledu pa je bil učinek tega načrta zaradi različnih »praktičnih predmetov« za poklic, s katerim more študent izstopiti po drugem ali četrtem letu iz študija, bistveno okrnjen, posebej tudi v zvezi z mrežo šol. Po lanskem razpisu (1981) naj bi se učilo latinščino kot drugi tuji jezik (štiri leta) vsega 45 slovenskih srednješolcev — 30 v Mariboru in 15 v Ljubljani. Kako je s tem letos, mi ni znano. Fakulteti je bila torej okrnjena pravica, da mora vendar vsaj v specializirani obliki srednješolske smeri bistveno vplivati na organizacijo študija tudi izobražena potreba za čim uspešnejši študij na fakulteti. Shematičnost celotne organizacije in tehnološki praktikizem sta takšne zahteve v pomembni meri omejila.

Toda ta vprašanja niso pomembna le za zgodovino. S tem se omejujejo družbeno-kulturološke vede v celoti v bistvu samo na najnovejše obdobje. V času, v katerem toliko poudarjamo našo kulturno dediščino, režemo svoje korenine, korenine svoje zavesti, korenine kulture, ki nas vežejo z začetki našega nastajanja in razvoja. Redki so danes med nami ljudje, ki morejo študirati originalna dela slovenske znanosti ne le v 17. in 18. stoletju, marveč tudi v 19. stoletju, npr. originalna dela Kopitarja ali Miklošiča. Koliko nas še lahko uporablja Miklošičev »Lexicon palaeoslovenico-graecò-latinum«, kjer so starocerkvenoslovanske besede razložene le grško in latinsko (in vendar je to danes uporabljan slovar za ta jezik)? Niso zapisani v latinščini le srednjeveški zgodovinski viri. V Prekmurju je bila latinščina uradni jezik do 1787, na Hrvaškem do 1848; Miklošič in Jagić sta še v prejšnjem in našem stoletju pisala v latinščini uvode k različnim izdajam starocerkvenoslovenskih tekstov. Latinščina je bila še v prejšnjem stoletju v celi vrsti strok mednarodni znanstveni jezik in da to celo v našem stoletju ni povsem končano, nam kaže tudi za-

⁴⁰ Veljko Gortan, Latinski jezik kao pomoćni predmet u nastavnom planu Filozofskog fakulteta, Sveučilišni list Društva nastavnika Sveučilišta i visokih škola, 1. VI. 1950, I/št. 11, str. 4. Vlado Schmidt, Metodologija šolske reforme, Sodobna pedagogika 17, 1966, str. 247—283; za izhodišče te razprave gl. Praxis 3, 1966, str. 579—673, posebej 621—624 (Odrpito pismo Filozofske fakultete v Ljubljani slovenski javnosti, 5. IV. 1966).

⁴¹ Drago Jurišič, Vzgojnoizobraževalni sistem in socialne razlike, Gradivo za razpravo na odboru za vprašanja vzgojnoizobraževalnega in znanstvenoraziskovalnega dela univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, 10. 5. 1979, str. 41.

⁴² Načrt je izdelala razširjena študijska komisija Filozofske fakultete in je bil predložen ustreznemu strokovnemu svetu s posredovanjem Zavoda za šolstvo, vendar pa nikdar ni prišel nespremenjen v razpravo; drugačni sedanji načrt je nastal brez fakultetnega sodelovanja ali kakršnekoli konsultacije fakultete v strokovni službi Zavoda za šolstvo.

grebška izdaja »Constantinus et Methodius Tessalonicenses, Fontes«, delo dveh slovenskih znanstvenikov, objavljeno 1960.

III. Za sklep se vrnimo kratko še enkrat k zgodovini v vsem razponu. Pred 1960 se je začela polemika proti »historicizmu«, ki pa se je obrnila večkrat tudi kar proti potrebni zgodovini. Tako je pripeljala do odprave gospodarske zgodovine na ekonomski fakulteti, do skrajšanja teoretično-zgodovinskih podlag na pravni fakulteti in na višjih šolah do pravnega študija sploh brez teh temeljev, pa do omejenosti zgodovine na fakulteti za sociologijo, politologijo in novinarstvo le na 19. in 20. stoletje — in enako pri pripravljanju profesorjev za STM v usmerjenem izobraževanju (čeprav vemo, da sta Marx in Engels, enako kot pri nas Kardelj, gradila teorijo marksizma z mnogo daljšimi zgodovinskimi perspektivami). Najbrže je težko zanikati, da prav pomanjkanje te časovne in problemske globine usmerja le na sodobno zgodovino usmerjene raziskovalce bolj v faktografijo, kot je to dobro.⁴³

Isto ozadje se je izrazilo tudi v položaju zgodovine v usmerjenem izobraževanju. Res je njen obseg v primerjavi z nekdanjimi srednjimi tehničnimi in zlasti poklicnimi šolami razširjen, toda pri približno 20.000 prejšnjih gimnazijcih se je obseg seveda zmanjšal (pri štiriletnem predmetu na družboslovni smeri pedagoške smeri in pri družboslovno-jezikoslovni smeri za blizu eno tretjino — oboje zneso približno 10 % števila prejšnjih gimnazijcev; pri vseh drugih smereh pa za tri petine). Vprašanje je ostalo, ali je zgodovina zastopana kot predmet strokovne izobrazbe povsod, kjer je je treba več kot le v obsegu splošne vzgojnoizobrazbene osnove (npr. pri smereh za študij prava in podobno). Od samih začetkov priprave reforme je bil zgodovini seveda zanikan značaj temeljnega predmeta družbenega izobraževanja, ki so ga naše resolucije vselej argumentirano zahtevale. Gotovo bi bilo tudi ustrežnejše, ako bi se mogel sedanji načrt za zgodovino SVIO pri štiriletnem kurzu družboslovno-jezikovne smeri obravnavati kot celota (zlasti z večjim upoštevanjem antike in domače zgodovine, čeprav sicer nespremenjen). Ko se pri nekaterih PIS-ih kažejo težnje premika sestavin SVIO v poznejši čas zaradi močnejšega upoštevanja »strokovnih« tehničnih predmetov od prvega leta naprej, bi bilo prav razmisliti tudi o tej možnosti za zgodovino, ki bi ji vsaj v tej smeri vrnila del položaja temeljnega predmeta družbenega izobraževanja.

Na fakulteti imamo gotovo opraviti tudi z nekaterimi lastnimi premalo premišljenimi spremembami, o katerih sem govoril prej. Najbrže bi bilo prav razmisliti o potrebi močnejšega samostojnega študentskega dela, ki se je v primerjavi z nedanjam stanjem preveč umaknilo, pa seveda tudi z zagotovitvijo potrebnih pogojev zanj. To bi po moji sodbi koristilo tudi stanju našega zgodovinopisja, ne le pri starejšem, marveč tudi pri najnovšem obdobju.

Za sklep bi rad podčrtal le še eno pomembno dejstvo. V vsem oblikovanju slovenskega naroda in njegove zavesti je imela zgodovina izredno pomembno mesto, na katero se danes pogosto pozablja, čeprav te korenine tudi danes še drže. Spomnimo se pri tem najprej na pomen Linharta in Speransa v našem narodnem razvoju. Kljub vsemu pomenu jezika in slovenske književnosti severni in zahodni nasprotniki obstoja slovenskega naroda niso zanikali posebnega slovanskega jezika pri tem prebivalstvu — v neki obliki ga priznava koroški Heimatdienst celo »vindišarjem«, sicer jih ne bi štel po tej posebni jezikovni kategoriji. Zanikali pa so raven in samostojne korenine slovenske kulture in še posebej kakršnokoli lastno slovensko zgodovino. Prav tako so se zavedali njenega pomena kot slovenski zgodovinarji, ki so gradili

⁴³ Za metodološke temelje te trditve prim. npr. Henri-Irénée Marrou, Comment comprendre le métier d'historien, v L'Histoire et ses méthodes, v red. Ch. Samarana, 1961, str. 1405–1540, posebej 1501–1507 (L'historien et ses vertus); Theodor Schieder, Geschichte als Wissenschaft, 1965 (posebej 26–60); Fernand Braudel, Ecrits sur l'histoire, 1969; Bogo Graufenuer, Temeljni pojmi o zgodovini, Svetovna zgodovina, CZ, 1976 (isto v 2. izd. 1981), posebej str. 21–31 in 25–27; M. Bloch, F. Braudel, L. Febvre u. a., Schrift und Materie der Geschichte, Vorschläge zur systematischen Aneignung historischer Prozesse, hgg. Claudia Honegger, Suhrkamp Verlag, 1977; Georg Iggers, Neue Geschichtswissenschaft, Vom Historismus zur Historischen Sozialwissenschaft, 1978. Pri nas je o teh stvareh marsikaj napisala Mirjana Gross, Historijska znanost, 2. izd. 1980, čeprav je o nekaterih njenih metodoloških teorijah po izidu knjige nastala diskusija.

njeno podobo. Prav slovenska dejavnost v oblikovanju in širjenju ljudske slovenske narodne zavesti to živo dokazuje. In ta razmerja tudi danes niso mrtva. Treba je pogledati samo na življenje zamejskih Slovencev za to jasno in prepričljivo spoznanje.⁴⁴ Enotni slovenski kulturni prostor v tem pogledu postavlja svoje zahteve tudi na Slovence v Jugoslaviji in ne le v zamejstvu.

Priloga 1

Na tretji seji predsedstva Zveze društev zgodovinarjev Jugoslavije 11. decembra 1982 v Beogradu smo razpravljali o stanju in problemih pouka zgodovine v osnovnih šolah in v šolah usmerjenega izobraževanja ter sklenili poslati naslednji

A P E L

Ze na sedmem kongresu zgodovinarjev Jugoslavije jeseni 1977 v Novem Sadu smo izrazili nezadovoljstvo z mestom in položajem pouka zgodovine v sistemu vzgoje in izobraževanja. Odtlej pa do danes se stanje ni izboljšalo, prav narobe, vedno bolj se zapostavlja ta za vzgojo mladih rodov izredno važen predmet. Prostor za proučevanje zgodovine se še naprej kar nerazumljivo oži in krči v taki meri, da prav gotovo ni mogoče uresničiti temeljnih smotrov in nalog predmeta. S prehodom na novi reformni sistem je pouk zgodovine posebno obubožan v srednjem izobraževanju, kjer je od nekdanjih 12 tedenskih ur pouka v gimnaziji zreduciran na samo 4 ure v prvih dveh razredih, s težnjo po nadaljnjem zmanjševanju števila ur v nekaterih okoljih.

Ker razumemo potrebo usklajevanja šolskega sistema s potrebami naše družbe, pa potemtakem tudi potrebo šolske reforme, imamo za škodljive take rešitve, ki drašično zmanjšujejo poučevanje zgodovine. Eden od namenov reforme je tudi odprava historicizma iz pouka, vendar so to zahtevo napak razumeli kot potrebo po zmanjšanju predmeta zgodovine. Znano je, da je zgodovina kot učni predmet temelj marksističnega izobraževanja in socialističnega delovanja vsakega posameznika. Brez solidnega znanja zgodovine učenci ne morejo temeljito obvladati snovi niti enega predmeta s področja družbenih ved. Ker temelji na zgodovinsko-materialistični metodi, razlaga pouk zgodovine zakonitosti družbenega razvoja in uvaja učence v razumevanje sodobnosti. Izjemno veliko prispeva k oblikovanju učenčevih idejnih stališč in njihovemu opredeljevanju. Očividno v sedanjem šolskem sistemu takih smotrov ni mogoče uresničiti, ker imajo programi zgodovine v glavnem informativen značaj in ne dajejo dovolj možnosti za zaznavanje zgodovinskih zakonitosti. Tak programski temelj ni sprejemljiv, ker ne more biti začetna točka celotnega družbenega izobraževanja. Rezultati, ki so bili doseženi pri pouku zgodovine po uvedbi novega sistema, kažejo na veliko površnost pri poznavanju zgodovinskega razvoja v celoti, posebej še razvoja naših narodov in narodnosti, z najnovejšo zgodovino vred, kar utegne dobiti tudi neprijetne politične dimenzije v naši večnarodni skupnosti. Zgodovinski predmet nehajo praktično poučevati v šestnajstem letu, vemo pa, da je čas 16—19 let optimalen za razumevanje nacionalne in družbene zavesti in nujnosti jugoslovanske skupnosti. Nedopustno slabo znanje zgodovinskega razvoja in zgodovinskih procesov se vedno jasneje kaže pri kvalifikacijskih izpiti za vpis na študij družbenih ved (na filozofskih, pravnih, ekonomskih, politoloških in drugih fakultetah). Izbirne in fakultativne programe zgodovine in za končno fazo usmerjenega izobraževanja predvidene programe nekaterih strok študirajo v preozkem krogu, da bi mogli nadoknaditi ogromne praznine v rednem programu, ki ga je konec v drugem razredu usmerjenega izobraževanja.

Položaj poslabšuje dejstvo, da zaradi samostojnega značaja osnovne šole ni mogoče snovi linearno programirati, tako da programi skupne osnove ne dajejo možnosti temeljitega učenja niti obče niti narodne zgodovine.

Se enkrat poudarjamo, da Zveza društev zgodovinarjev ne zanikava potrebe reformiranja šolskega sistema, opozarjamo pa na dejstvo, da je v reformnih posegih prišlo do nesprejemljivih anomalij. Menimo, da se morajo naši učenci učiti zgodovine od petega do osmega razreda v osnovni šoli, nato pa nadaljevati v pripravljalni in končni fazi v srednji šoli. Samo tako bo zgodovina kot eden temeljnih predmetov družboslovne skupine lahko vplivala na formiranje socialistične zavesti. Zgodovine

⁴⁴ Za te poglede je gotovo izredno značilno, da ob najrazličnejših temah, ki so bile predmet obravnavanja na dosedanjih štirinajstkrat prirejenih »Koroških kulturnih dneh«, nikdar ni nastala tako ogorčena javna diskusija, kot se je začela potem, ko sem 27. decembra 1971 naravnost vzporedil in ocenjeval »Mitologijo koroške zgodovine pri Slovencih in Nemcih«. Polemika zoper ponudbo medsebojne razprave o tej problematiki se je v Kärntner Tageszeitung zavlekla še globoko v pomlad.

ne smemo metati iz procesa pouka prav takrat, ko lahko dá v idejnem usmerjanju mladih rodov najoptimalnejše rezultate.

Zgodovinarji, zbrani v strokovnih združenjih po republikah in pokrajinah, so že doslej opozarjali na nesprejemljivost programiranja zgodovinskega pouka, dajali so svoje predloge, ki pa niso bili sprejeti.

Zgodovinarji odklanjajo odgovornost za posledice, do katerih bo lahko prišlo, če se stanje ne bo spremenilo.

Zato vas prosimo, da s svojo avtoriteto pomagate vplivati na pristojne prosvetne faktorje, da bi se popravil položaj predmeta zgodovine v reformirani šoli.

Predsednik
Zveze društev zgodovinarjev Jugoslavije
dr. Galib Šljivo

Zusammenfassung

FRAGEN ZUM GEGENWÄRTIGEN STAND DER SLOWENISCHEN GESCHICHTSSCHREIBUNG ALS WISSENSCHAFT UND ALS UNTERRICHTSFACH IM BILDUNGSSYSTEM SLOWENIENS

Bogo Grafenauer

I. 1. Arbeitspläne und Übersichten über die Problematik der slowenischen Geschichtswissenschaft für die Zeit von 1945 bis heute, veröffentlicht in verschiedenen Publikationen und dargestellt in Abhandlungen und Beschlüssen von Sitzungen und Versammlungen slowenischer Historiker, zeigen eine stufenweise Verlagerung des Schwerpunktes der Forschungsarbeit von der älteren Geschichte zur Geschichte des 19., vor allem aber zu der des 20. Jh. Außerdem verdeutlichen sie, daß die Aufmerksamkeit zunehmend der Ortsgeschichte auch aus »nichtlokaler Sicht« gewidmet wird. Vor allem in der Geschichte bis zum 19. Jh. ist eine Orientierung auf historische Wendepunkte unter besonderer Beachtung tiefgreifender wirtschaftlicher und gesellschaftlicher Komponenten festzustellen.

I. 2. Innerhalb der Erörterung zum Geschichtsunterricht in der Mittelschule sind die Beschlüsse der Versammlungen slowenischer und jugoslawischer Historiker zusammengefaßt worden, die im Zusammenhang mit den Schulreformen vornehmlich die Notwendigkeit begründeten, die Geschichte als eine umfassende, grundlegende Gesellschaftswissenschaft im Schulsystem zu betrachten. Bei der Einführung der fachorientierten Ausbildung standen die Historiker der Nichtbeachtung dieser Forderung kritisch gegenüber und machten auf die negativen gesellschaftlichen Folgen aufmerksam, die sich aus der Verschlechterung der Ausbildung in Geschichte in einem bedeutenden Teil der Ausbildungsrichtungen im reorganisierten Schulwesen ergeben würden. Gleichzeitig werden die Bemühungen slowenischer Historiker zur Behebung dieses Zustandes angeführt.

I. 3. Kurz wird auf die Verschiebung von einem verhältnismäßig einheitlich organisierten Studium der Geschichte an den Philosophischen Fakultäten Jugoslawiens (bis ca. 1960/1961) bis zur späteren Auflösung in verschiedene Formen eingegangen. Dabei führt die Zusammenfassung Standpunkte an, die die Historiker auf Grund dieser Entwicklung auf Zusammenkünften der Univ.-Professoren, besonders aber auf dem Kongreß der Historiker Jugoslawiens in Novi Sad 1977, vertraten.

II. 1. Aus der Bezeichnung der drei Einschnitte bei der Organisation des Studiums der Geschichte an der Philosophischen Fakultät in Ljubljana (ca. 1950, 1960 und 1976) gehen die Folgen einer allmählichen wesentlichen Verminderung (fast einer Eliminierung) der Kenntnisse der lateinischen und der deutschen Sprache bei den Absolventen der Mittelschulen hervor. Diese fehlenden Sprachkenntnisse versuchte man durch die Einführung von Hilfsfächern für die Studenten der Geschichte (im Ein-Fach-Studium) bis 1960 einigermaßen zu kompensieren. Von da an wurde diese Regelung für Studenten im Zwei-Fach-Studium abgeschafft (außer für die wenigen Studenten, die ab 1967 erneut ein Ein-Fach-Studium aufnehmen können). Dadurch wurde die Zahl der Studenten wesentlich verringert, die aktiv die Geschichte bis zum 19. Jh. erforschen können. Die Arbeit in den Seminaren für ältere Zeitabschnitte wurde dadurch ebenso erschwert. Überhaupt hat sich der Schwerpunkt des Studiums zu stark von einer selbständigen Arbeit der Studenten zum Lernen verschoben.

II. 2. Die Struktur des Geschichtsstudiums an der Fakultät ist heute problematisch, schon hinsichtlich der Aufgaben, die der Professor in der Mittelschule zu lösen hat. Noch schwerwiegender aber sind die Folgen für die wissenschaftliche Arbeit.

Die Hinwendung zur neuen und neuesten Geschichte ist zwar positiv, doch hat die Erforschung der Zeit ab 1920 noch immer überwiegend den Charakter des Sammelns und Feststellung von Fakten und ist meist zu wenig problemorientiert. Die Arbeit über die Zeit nach 1945 wird sehr vernachlässigt, mehr als in der slowenischen Geschichtswissenschaft die Arbeit an der unmittelbaren Vergangenheit jemals seit ihren Anfängen (ca. 1880 bis 1941). Über die älteren Geschichtsepochen (vor allem über das Mittelalter) forschen zu wenige junge Wissenschaftler. Eine Wendung zum Besseren erwarten wir durch die Doktoranden, die gegenwärtig an solchen Themen arbeiten. Ein ähnliches Bild zeigt sich auch bei der Behandlung älterer Zeitepochen in vielen anderen Fächern, z. B. in der Geschichte der slowenischen Literatur.

II. 3. Mit der Schulreform der letzten Jahre, die ohne die nötigen vorhergehenden Analysen und ohne die Vorschläge der Philosophischen Fakultät zu beachten, durchgeführt wurde, werden diese Fragen noch verschärft. Die Uneinsichtigkeit gegenüber der Notwendigkeit des Beherrschens der lateinischen Sprache bei einer wesentlich größeren Zahl von Mittelschülern, wie das bei dem heutigen Schulsystem und seiner Struktur der Fall ist (1981 gab es in ganz Slowenien 45 Schüler, die Latein lernten!), schneidet die Slowenen von den Wurzeln ihrer eigenen Kultur ab. Diese Tatsache erschwert auch das Kennenlernen breiter Komplexe der slowenischen Vergangenheit und das von der Herausbildung des slowenischen Volkes. Aber auch innerhalb der europäischen Kultur wird der Realität nicht Rechnung getragen, daß das Latein noch bis zum Ende des 19. Jh. die internationale Sprache der Wissenschaft, in einigen Gebieten Jugoslawiens bis zur Mitte des 19. Jh. sogar auch Amtssprache war.

III. Abschließend werden insgesamt die Folgen »antihistorischer« Bestrebungen zusammengefaßt, die sich bei uns seit Ende der fünfziger Jahre durchsetzen, besonders beim Studium des Marxismus und bei dessen Entstehung, sei es bei den Klassikern oder im jugoslawischen Rahmen. Angedeutet werden aber auch einige Aufgaben, die zur Besserung dieses Zustandes (auch beim Studium der Geschichte an der Philosophischen Fakultät) führen sollen: Besonders wird die Bedeutung dieser Stellungnahmen und Bemühungen der slowenischen Wissenschaft hervorgehoben in Hinblick auf die Herausbildung des slowenischen nationalen Bewußtseins und im Verhältnis zu den Verpflichtungen, die der einheitliche slowenische Kulturraum seinen Auslands Slowenen, ihrem Alltag und ihrer Gefährdung gegenüber hat.

Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani

je izdal drugi ponatis učbenika akad. prof. dr. Boga Grafenauerja

»**STRUKTURA IN TEHNIKA ZGODOVINSKE VEDE**«, Ljubljana 1960.

Učbenik lahko naročite ali kupite za ceno 200 din na oddelku za zgodovino (YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12, tel. (061) 224 011, 224 046, int. 209) vsak dan razen sobote od 7. do 14. ure.

Štefan Trojar

DELOVNI UČBENIK ZGODOVINE IN NJEGOVA VLOGA PRI SPODBUJANJU AKTIVNIH METOD IN OBLIK DELA

Predavanje na 21. zborovanju slovenskih
zgodovinarjev, Celje, 29. sept.—2. okt. 1982

1. AKTIVNO UČENJE IN VLOGA UČBENIKA

Zakaj je danes toliko v ospredju načelo aktivnosti pri pouku? Načelo zavestne aktivnosti je danes povsod po svetu zelo izpostavljeno. Dinamične spremembe v tehnoloških postopkih, v organizaciji proizvodnje in delovnih postopkih terjajo tudi od šole takšne sisteme pridobivanja znanja, ki učenca vedno bolj usposabljaajo v samostojnem učenju. Sodobni pouk naj bi čimbolj vzpodbujal, usmerjal in navajal učenca na samostojno miselno delo. Pouk, kjer se uveljavljajo metode samostojnega odkrivanja resnic in problemski pouk, usposablja učenca za bodoče razreševanje dilem, problemov v poklicni dejavnosti in v življenjskih situacijah. V takšnem pouku si pridobi tudi željo po samoizobraževanju in sposobnosti za samostojno učenje.

Aktivne metode pri pouku zgodovine naj bi prispevale k bolj poglobljenemu, neposrednemu in zavzetemu spoznavanju družbenih procesov, pojavov in problemov v preteklosti in k osmislenju teženj zgodovinskega razvoja. Aktualizirana zgodovinska spoznanja usposabljaajo učenca za družbeno orientacijo v sodobnem svetu in prispevajo k zavzeti in odgovorni vlogi samoupravljalca. V zadnjih dveh desetletjih je bilo mnogo razprav o didaktični vlogi pouka zgodovine in še posebej o učnem sistemu. Metodična razmišljanja so med drugim še posebej podčrtala vlogo sodobnega učbenika zgodovine.

Zakaj večja pozornost učbeniku?

Učbenik je osrednje in najbolj pogosto uporabljano učilo. Njegova vsebinska in metodična zasnova v precejšni meri sugerira načrtovanje pouka, učni proces v razredu in način učenja doma. Bolj ko učbenik dobiva delovne elemente, bolj postaja pomemben dejavnik tudi pri poteku pouka v razredu. Njegova operativna vloga pa pride do izraza tedaj, če ga učenci sprejmejo kot svojo knjigo in če učitelj razume in sprejme njegovo zasnovo učnega procesa. Pomembno pa je tudi to, da obvlada ali pa si postopoma pridobi metode dela z učbenikom. Bolj ko nastajajo specifični delovni ali poldelovni učbeniki, bolj je potrebno temeljito poznavanje učbenika. Prav zato so se po svetu uveljavili **metodični priročniki** za učitelja. To so v bistvu praktični svetovalci za metodično delo z učbenikom. Njihova mentorska vloga pa je od primera do primera različna. Nekateri imajo po 300 strani in dajejo podrobne metodične recepte ali variante, drugi pa so drobni in dajejo predvsem strokovno pomoč in le splošne značilnosti o zasnovi učbenika. Praksa kot tudi empirične raziskave v svetu so pokazale, da tudi kvalitetni učbeniki niso bistveno premaknili učnega stila na bolje, kjer učitelji niso sprejeli njihovih sugestij ali pa niso bili usposobljeni za delo z učbenikom.

2. VLOGA IN ZNAČILNOSTI TRADICIONALNEGA UČBENIKA ZGODOVINE

Naziv »tradicionalen« ali »klasičen učbenik« je zelo splošen ter odraža le nekatera skupna pojmovanja didaktikov tja do prve svetovne vojne. Sicer pa so že takrat imeli nekateri učbeniki delovne elemente, ki bi jih označili tudi danes za »moderne«.

Didaktiki pouka zgodovine so na splošno do začetka 20. stoletja smatrali šolsko zgodovino kot prečiščen izvleček iz znanstvene zgodovine. Glede na pojmovanje nemškega historizma in francoskega pozitivizma je bil v ospredju podroben razvoj politično-vojaških dogajanj, vzponi in propadi državnih organizmov v časovnih okvirih. Zgodovinsko dogajanje pa je bilo predstavljeno kot objektivna in dokončna resnica, ki jo je rekonstruirala znanstvena raziskava. Tako je tudi tematizacija v učbenikih slonela na časovnih okvirih politične zgodovine. Učbeniki so bili tudi zelo previdni pri redčenju informacij in poenostavljanju dinamičnih vojaških ali političnih zapletov v didaktične namene. Klasični učbenik zgodovine je bil učitelju in učencem sistematični zbir in normativ učnega gradiva, ki ga je potrebno pomniti in razumeti. Služil pa je predvsem za učenje na domu. Marsikateri učitelj je zahteval, da ostane učbenik med poukom zaprt na klopi. Zato se tudi ob takšni funkciji učbenika niso mogle razviti metode dela z njim. Takšni učbeniki so bili napisani največkrat deduktivno, kot zaprt sistem dokončnih resnic. Ob takšni zasnovi učbenika je učitelj predvsem uvodni razlagalec in razčlenjevalec sintetičnega besedila v učbeniku celemu razredu, po domačem delu pa preverjalec zapomnjenega gradiva. Pomnenje pa ima prvenstveno vlogo v primerjavi z drugimi aktivnimi intelektualnimi procesi. V *šolski praksi* pa so seveda zelo različne situacije in navade učiteljev glede dela s klasičnim učbenikom. Nekateri ga skrbno proučijo in se odločijo, pri katerih temah se bodo povsem ravnali po zasnovi učbenika, pri katerih le deloma in pri katerih bodo ubrali svojo pot. Pomembno je seveda, da so učenci ob vsaki temi seznanjeni, kako bo učbenik uporabljen. Nekateri učitelji obravnavajo učno snov večji del leta v drugačni zasnovi kot je v učbeniku in zahtevajo od učencev zapisovanje. Ta postopek je neracionalen in terja močno prisotnost frontalne razlage kot tudi tekmo s časom. Posebej pa je problematična uspešnost pouka tam, kjer učitelj ne pozna strukture učbenika in poučuje mimo njega. Hkrati pa je njegova zasnova učnega gradiva nedodelana in metodično neustrezna.

3. POT K POLDELOVNIM UČBENIKOM ZGODOVINE IN K UČNEMU KOMPLETU

Med obema vojnama je zlasti ameriška didaktika teoretsko utemeljila vlogo delovnega učbenika. Hkrati z laboratorijskim poukom v malih skupinah ali individualizirano se je pokazala potreba po drugačnih učbenikih in po njihovi usklajenosti z drugimi učnimi sredstvi. Učbenik naj bi bil stalno in intenzivno vključen v učni proces v šoli in doma. Zasnovan naj bi bil delovno. Delovni elementi pa naj bi bili instrumentarij, ki omogoča aktivno raziskovalno delo ter razne variante metod in oblik dela. Tudi učbeniki zgodovine in drugih družboslovnih predmetov naj bi bili delovno zasnovani. Z njihovo pomočjo naj bi učenci pridobili nekatere elemente znanstvenih metod raziskovanja pri različnih družbenih znanostih (zgodovina, sociologija, ekonomija itd.). Navajali naj bi tudi učenca na metode dela s strokovno knjigo, metode kritičnega branja in študiranja, vzpodbujali pa naj bi tudi zanimanje za poglobljeno proučevanje nekih problemov ali pa težnjo po širjenju znanja.

V *Socialistični republiki Sloveniji* je po osvoboditvi tja do začetka 60. let prevladoval klasični učbenik zgodovine. V njem je, v primerjavi s predvojnimi, prišlo do najmočnejših premikov v idejnopolitičnem pogledu. Zgodovinski procesi in pojavi so bili predstavljeni in obrazloženi z marksističnih izhodišč, tematizirani so bili zlasti razredni boji in revolucije, večjo vlogo je dobila gospodarska zgodovina. Namesto pozitivistične nevtralnosti se je v logično zaprtem sistemu uveljavilo marksistično vrednotenje zgodovinskih procesov. Bili pa so pretežno tekstualni, priložene slike so ilustrirale dogajanje, niso pa usmerjale k analitičnemu opazovanju, tudi priloženi zemljevidi so prikazovali le politična področja, niso pa tematizirali drugih procesov v prostoru.

V 60. letih je na pobudo prof. Webra in Državne založbe Slovenije prišlo do pomembnih kakovostnih premikov pri izdelavi in kompletiranju učnih sredstev za pouk zgodovine. Postopoma se je zlasti za osnovno šolo izoblikoval precej standardiziran *kombiniran učbenik zgodovine in individualni učni komplet*, ki ga sestavljajo: temeljni učbenik, zgodovinska čitanka, delovni zvezek in zgodovinski atlas. Ti tekstualno-vizuelni elementi kombiniranega učnega paketa predstavljajo hkrati z razrednimi audiovizuelnimi učnimi sredstvi (stenske karte, diapozitivi, grafskopski kompleti, slušne kasete itd.) bogat in precej komplementaren sistem učnih sredstev za pouk zgodovine v osnovni šoli, ki ga po kvalitetni stopnji lahko postavimo ob bok razvitim državam srednje Evrope. Precej slabša situacija je bila glede učil zgodovine na srednjih šolah. Tudi na teh šolah so imeli vsi razredi in tipi šol na razpolago učbenike za zgodovino, toda njihove metodične zasnove so se dokaj razlikovale, njihov obseg pa tudi ni vedno sledil stalnemu krčenju števila učnih ur zgodovine (za 3. razred gimnazije in tehniške šole). Že precej časa je bilo odprto tudi vprašanje učbenika za 4. razred gimnazije. Srednje šole so imele na razpolago tudi zgodovinski atlas, ki pa je bil vključen v pouk predvsem na gimnazijah. Obširno zbirko zgodovinskih virov je imel na razpolago le 4. razred gimnazije. Pač pa je bilo nekaj virov vključenih v učbenika za tehniške in poklicne šole. *Nasploh je imel učitelj zgodovine na srednjih šolah manj pogojev za aktivno metodično delo in za natančno dolgoročno načrtovanje pouka. Prizadevni in ustvarjalni pedagogi so sicer te težave premoščali z vključevanjem zunanjih virov znanja v pouk (strokovna literatura, zgodovinski viri), toda metode dela z učbenikom so zaradi takšne situacije slabo uveljavljene v srednji šoli.*

4. V KOLIKŠNI MERI SO NAŠI UČBENIKI ZGODOVINE DELOVNI?

V odgovoru na to vprašanje ne nameravam analizirati vsakega učbenika posebej, njegovih metodičnih specifičnosti, marveč bom spregovoril po sistemu elementov učbenika in tam primerjal karakteristike učbenikov.

4.1 Komplementarnost med elementi kombiniranega učbenika v osnovni šoli in metodični problemi

Če pogledamo površno in enostransko, se zdi kot da so delovni elementi učbenika le slike, karte, vprašanja temeljnega učbenika in delovni zvezek. Metodično potenco učnega kompleta pa lahko izkoristi le tisti učitelj, ki načrtuje in izvaja pouk tako, da pojmuje vsa učila individualnega kompleta kot celoto. Eno učilo naj bi dopolnjevalo enostranosti in omejene metodične možnosti drugega. *Vsa ta dopolnilna učila naj bi bila uglášena na tematsko zasnovo učbenika, in sicer: vsebinsko in metodično.* Naloge delovnega zvezka so zelo določno in delovno vezane na učbenik, čitanko ali atlas. Njihova vloga je v tem, da zagotovijo individualno vadenje in samokontrolo s pomočjo programiranega gradiva. V privlačni obliki hkrati razvijajo logično mišljenje kot tudi delo s karto, statistiko itd. Njihovo vključevanje ni problematično, saj spada v zadnje etape učnega procesa.

Zgodovinske čitanke se tudi navezujejo vsebinsko na teme učbenika. *Njihova osnovna naloga je konkretizacija sintetično zasnovanih tekstov v učbeniku.* Vzorečni izsek iz družbenega življenja v preteklosti ustvarja most med splošnim in konkretnim, razvija pri učencih motivacijo in predstave. Nekateri teksti (politični programi, pogodbe) prispevajo k razvijanju samostojnega mišljenja. Zlasti pri uporabi zgodovinskih čitank je učitelj prepuščen svoji metodični iznajdljivosti in ne dobi iz učnega kompleta dovolj pomoči in metodičnih napotkov. Edino učbenik za 7. razred pri vajah na koncu poglavja dosledno opozarja na čitanko. Čitanke se še vedno premalo izkoriščajo za skupinsko ali individualno delo. Prav tako pa ni vseeno, če se konkreten opis družbene situacije uporabi kot izhodišče za induktivno pot pri določenem učnem koraku, ali pa je vključen kot dodatek ob koncu šolske ure.

Zaenkrat se tudi učbenik za prvi razred programa SVIO precej pogosto usmerja na te čitanke.

4.2 Vloga delovnih elementov v osrednjih učbenikih zgodovine

Glavne sestavine naših učbenikov v osnovni šoli in v usmerjenem izobraževanju so: 1. osnovno besedilo, 2. slike, tematske karte, sheme in grafikoni, 3. vprašanja za utrjevanje in samokontrolo, 4. delovni napotki.

V primerjavi s sodobnimi delovnimi učbeniki zgodovine v tujini lahko ugotovimo, da imajo naši učbeniki veliko raznovrstnih zunanjih delovnih elementov, da so likovno bogati in pestri, grafično na visokem nivoju, da pa je največ tradicionalizma ohranil osnovni tekst. *Osnovno besedilo naših učbenikov zgodovine je ohranilo deduktivno zasnovo*, kjer je zgodovinsko dogajanje posredovano kot dokončna resnica in kot zgoščena informacija bistvenega. Še največ induktivnih pristopov je prisotnih v Zgodovini 2 za srednje izobraževanje. V naših učbenikih niso v dovoljni meri vgrajeni takšni sistemi, ki bi zagotovili motivacijo učencev, prevladujočo induktivno pot spoznavanja zgodovine, problemski sistem poglobljenega razmišljanja, pa tudi ne takšne tematizacije, ki bi zagotovila bolj sistematično sociološko-strukturni pristop. Skratka: besedila naših učbenikov so še vedno pripovedna in ne vzpodbujajo dovolj k aktivnemu učenju in k sistematično stopnjevanim logičnim procesom. Precej redke so tudi metode dela z besedilom učbenika: interpretacija zahtevnejših stavkov, primerjava dveh odlomkov iz različnih tem, obrazložitev metod dela s strokovno knjigo itd.

Besedilo naših učbenikov pa ima vedno bolj dodelano zasnovo tem in celo oštevilčenih metodičnih enot. Na robovih so osrednje ideje učnih situacij. Te značilnosti mnogo prispevajo k dolgoročnemu in kratkoročnemu načrtovanju. *Problemska zasnova tem* je sicer nakazana, toda ni vgrajena v tekst tako, da bi preko problemskih situacij nakazovala in vzpodbujala pot od delnega znanja k bolj poglobljenemu spoznavanju. *Zunanji delovni elementi* so tako v osnovnošolskih kot tudi v srednješolskih učbenikih zgodovine zelo prisotni, saj jih zasledimo pri vsaki temi. Tudi njihova estetska stran in tiskovna reprodukcija je na ustrezni kakovostni ravni. K motivaciji, pestrosti učbenikov prispevajo: bogato zastopane tematske karte z legendami, pester izbor slik, medtem ko so sheme in grafikoni razmeroma malo vgrajeni vanje. *V osnovnošolskem kompletu je operativno delo s shemami, grafikoni prenešeno v delovne zvezke*. Kljub temu pa ta demonstracijska gradiva s pjasnilnimi stavki premalo usmerjajo k analitičnemu in kritičnemu opazovanju. Marsikje bi sheme z oštevilčenimi elementi slike, povezane z vprašanji bolje raztolmačile vojaško taktiko, družbeno vlogo javne zgradbe, tehniko dela v industrijskem obratu itd. kot pa fotografije. Tudi izbor slik je preveč enostranski. Preveč prevladujejo demonstracije politično-vojaškega dogajanja, arhitekture, premalo pa je prikazano gospodarsko življenje, tehnološki premiki in življenjske prilike delovnih množic. Od sedaj uporabljanih učbenikov imata glede teh razmerij najbolj ugodno strukturo učbenika za 7. razred in za 2. razred usmerjenega izobraževanja.

Delovni napotki so vgrajeni v naših učbenikih zgodovine predvsem v obliki vprašanj, ki sledijo večjemu ali manjšemu tematskemu sklopu. Vprašanja in naloge sledijo didaktičnim problemom predhodnih tem in v spretnih in raznolikih besednih formulacijah sprašujejo po vzrokih in posledicah, terjajo opise dogajanj, vzpodbujajo povezavo med problematiko tem ter zagotavljajo primeren nivo produktivne obnove in osmislenja. Včasih se nakopiči tudi do 16 vprašanj po nekaj temah, kar ne prispeva k njihovi preglednosti in k motiviranju učenca, da bi z njihovo pomočjo opravil samokontrolo znanja. Najbolj je sprotno vzpodbujanje in samopreverjanje zagotovljeno v novem srednješolskem učbeniku Zgodovina 2. Nekateri učbeniki imajo tudi *slovarčke pojmov*, toda v učbeniku za 7. razred je prenakopičen in terja bolj razredčen in normiran katalog znanja. Največja metodična slabost delovnih napotkov v večini naših učbenikov je ta, da redko, nedosledno in

še le ob koncu tem opozarjajo na povezavo med učili, skoraj nikoli pa na korelacijo med temami ali pa med predmeti. S tem bi pedagogu pomagali pri komplementarnem vključevanju učil, pri učencih pa razvijali metode intenzivnega učenja.

Naši učbeniki zgodovine imajo torej že precej elementov, ki omogočajo intenzivno delo in aktivizacijo učencev. Kombinacijo in pestrost sodobnih metod in oblik dela uspešno uresničuje pri pouku predvsem tisti učitelj, ki načrtno in dopolnjujoče vključuje v delo vse elemente učnega kompleta. *Naš razvejani učbenik pa ni do take mere notranje dograjen in do takšne stopnje delovno zasnovan, da bi zagotavljal v razredu pri večini učiteljev prevladujoče aktivne metode in oblike dela. Zato označujemo naše učbenike za poldelovne.*

Pri tem pa ne smemo pozabiti, da je učbenik konkretizacija in operacionalizacija učnega načrta. Zasnovanost tem, njihova večja ali manjša gostota zelo odločilno vpliva na možnosti in okvire pri pisanju učbenika in pri uresničevanju aktivnih metod in oblik dela.

5. ZASNOVANOST IN VARIANTE SODOBNIH DELOVNIH UČBENIKOV ZGODOVINE

5.1 Glavna izhodišča in težnje pri oblikovanju delovnega učbenika zgodovine

Dolgotrajne razprave in polemike med zgodovinarji, didaktiki zgodovine in didaktiki družboslovnih predmetov zlasti v Franciji in Zvezni republiki Nemčiji so postopoma le izčistile vrsto problemov glede šolske zgodovine. Spoznanja francoske strukturalne zgodovine, prodor novih učnih sistemov in pomembna spoznanja eksperimentalne pedagoške psihologije naj bi pomagala pri novi zasnovi zgodovine v šoli. Da bi premagali krizo tradicionalnega pouka zgodovine, je bilo potrebno od splošnih zamisli preiti na snovanje učnega kompleta. Tako je v zadnjih desetih letih nastalo precej sodobnih delovnih učbenikov zgodovine, ki skušajo s svojimi zasnovami na različne načine realizirati teoretska spoznanja. Konceptije delovnih učbenikov so dobile priznanje in odmevnost tudi med didaktiki Sovjetske zveze, Madžarske in v drugih socialističnih državah. *Ob tej priliki bom le na kratko pojasnil nekatera izhodišča za razumevanje zasnov delovnih učbenikov zgodovine.*

Delovni učbenik naj bi zagotovil *prevladujoči sistem induktivnega ali odkrivajočega učenja*. Skrbno didaktično odbrani zgodovinski viri stopijo v središče učnega procesa. Besedni in slikovni viri omogočajo konkretno in podoživljeno soočenje učencev z družbeno situacijo in so hkrati izhodišče za aktivno delo z njimi. Preko prevladujoče diskusije, skupinskih oblik itd. naj bi učenci odkrivali zgodovinske procese in pojave, odpirali nova družbena vprašanja in tako vedno bolj globinsko razumeli hkrati preteklo kot tudi sodobno družbeno življenje. Takšen učni sistem pa terja več časa in mu tradicionalna zasnova malih tem, razporejenih ob časovni osi, ne ustreza več. Zato je potrebno *preiti na velike kompleksne teme*, ki so zasnovane tako, da postavijo v središče pomembne etape, procese ali probleme družbenega razvoja in omogočijo bolj poglobljeno in sociološko razčlenjevanje gospodarskega, političnega, kulturnega dogajanja v preteklosti, iskanje podobnosti ali razlik med takratnimi in sodobnimi pojavi. Te makro-teme naj bi bile tako razčlenjene na ožje problemske teme, da jih logično povezujejo in s tem zagotavljajo vez med družbeno konkretnostjo in globalnimi družbenimi procesi in pojavi. Na primer tema industrializacija se deli: začetek največjega premika v življenjskih pogojih, primerjava gospodarstva Evrope v letih 1800 in 1850, sprememba življenjskih prilik, socialno vprašanje v 19. stoletju itd. Zaključna aktualizacijska tema: Ali je industrializacija napredek ali slepa ulica? Časovna os se ohranja tako z razporeditvijo odbranih tem kot tudi z orientacijsko periodizacijo v notranjosti tem. V delovni učbenik naj bi bili vgrajeni tudi *psihološki vzpodbujevalci učnega procesa: uvodno osmisljenje tem in usmeritev na odpiranje vprašanj, ter delovna motivacija ob učnih korakih*. V dobrih učbenikih je posebna pozornost posvečena odpiranju

vprašanj z vidika mladostnika, njegovih izkušenj in subjektivnih dilem. Sistematično je vgrajena tudi *aktualizacija*. Ta je v enem izmed učbenikov vgrajena pri vsaki kompleksni temi v uvod in v zaključno sekvenco.

Pomembno dilemo delovnih učbenikov predstavlja *izbor podrobno programiranega dela ali sistem odprtega učnega načrta*.

Podrobno programirani učbeniki, v katerih je vse vnaprej načrtovano: od kataloga znanja, preko metod, tja do sistemov preverjanja znanja, *so doživeli kritiko*. Očitali so jim nove vrste pedagoški dogmatizem, zaprtost in učenje po sistemu receptov. Programirani pouk se je bolj uveljavil pri matematiki, fiziki, medtem ko je mogoče pri družbenih predmetih programirati le nekatere elemente.

Sistem odprtega delovnega učbenika sloni na načelu gradbenih elementov. To pomeni, da so teme ali njihovi deli v takšni meri zaokrožene celote, da jih je mogoče izpuščati ali pa njihove dele z raznih vidikov obravnave kombinirati. Pri izboru učnega gradiva naj bi sodelovali tudi učenci. Tako se vzpodbuja njihov interes.

V zasnovi delovnih učbenikov naj bi bila sistematično vgrajena *stopnjevana zahtevnost pri samostojnem delu in pri reševanju problemov kot tudi pomoč učitelju pri diferenciaciji učnih zahtev*.

Ta in še druga načela, ki so vgrajena v delovne učbenike zgodovine, vodijo k temu, da *postajajo učbeniki različnih založb in avtorskih kolektivov ob istem učnem načrtu in za isti razred določene šole vedno bolj metodično originalni*. Pri pisanju in izdelavi delovnih učbenikov zgodovine je opaziti precejšnje razlike v tem, kako so idejni projektanti učbenikov ta načela razumeli, katerim elementom so dali prvenstveno vlogo, kako so jih kombinirali, kakšna so njihova idejno-politična izhodišča pri snovanju tem itd. Zelo so razvidne razlike tudi v tem, koliko pojmujejo šolsko zgodovino bolj blizu znanstveni zasnovi in problematizaciji ali pa močno poenostavljeno, učencem prilagojeno in drzno problemsko odbrano. S tem pa seveda ni mišljeno, da bi kdo od didaktikov zagovarjal mitizirano zgodovino ali da bi želel učbenik spremeniti v knjigo lažizgodovinskih dogodivščin. Gre bolj za različna tolmačenja, koliko ima določena tema v sebi vzgojnospoznavno potenco in s kakšnega idejno-političnega vidika jo obravnavamo.

5.2 Nekaj vzorcev delovnih učbenikov zgodovine

Delovni učbeniki se ne razlikujejo med seboj le v idejno-političnem, didaktično-metodičnem pogledu, v pogledu notranje logike učnega sistema, marveč je razlika med njimi tudi v tem: *ali so enotna knjiga virov, delovnih napotkov in osnovnega besedila, ali pa še ohranjajo sistem kombiniranega učnega kompleta*. Na kratko bom označil le tri učbenike, ki se po zasnovi precej razlikujejo.

a) *Nemški učbenik »Vprašanja zgodovini«¹ je primer maksimalistično pojmovanega delovnega učbenika*. V bistvu je to tematsko urejena zbirka kratkih besednih virov, slikovnih dokumentov, shem, statističnih tabel, tematskih kart, časovnih preglednic itd. To gradivo je zelo bogato, raznovrstno in opremljeno z vprašanji in nalogami. Tako je v temi o položaju kmeta v fevdalizmu učitelju na razpolago 24 pisanih virov, 21 slik in shem ter 10 tematskih kart. Toda to gradivo je brez vznege teksta. Edini tekst v vsaki temi je zelo zgoščena sinteza na koncu teme. Avtorji tolmačijo zamisel te zbirke virov kot odprt program, ki prepušča učitelju svoboden izbor gradiva in problemov. *Učbeniku je priložen zelo obsežen priročnik za pedagoga*. V njem so obširno razložene zamisel učbenika, možnosti vsebinskega ali problemskega kombiniranja, aktivne metode in oblike dela z učbenikom. Pri vsaki temi pa so definirani tematski smotri, predlagane so tri metodične variante za diferenciacijo v razredu, poleg tega pa ima vsak vir ali grafikon strokovni komentar. Tako ima učitelj za navedeno temo o kmetih 16 strani metodičnih napot-

¹ Fragen an die Geschichte, Geschichtliches Arbeitsbuch für Sekundarstufe I, Herausgegeben von Heinz Dieter Schmid, Band 1, 2, 3, 4, Lehrerbegleitband 1, 2, 3, 4, Hirschgraben-Verlag, Frankfurt am Main.

kov. V učbeniku je toliko poudarka na delovnih postopkih, poudarka le na šolskem delu, da je vprašljivo, koliko informacij in v kakšnem logičnem sistemu naj bi učenec pomnil bolj trajno.

b) Nemški učbenik »Pomniti in razsojati«² je celovit delovni učbenik, ki ima izjemno pregledno, problemsko zasnovano tem. V njem je približno tretjina osnovnega teksta, ki pa ni napisan kot dokončna informacija, marveč usmerja k virom, odpira vprašanja, aktualizira. Viri, besedni in slikovni, so zelo premišljeno odbrani in vloženi v vsak učni korak: Viri, karte, sheme, slike imajo vprašanja in napotke za aktivno delo z njimi. Nasploh je vzorno dodelan sistem komplementarne uporabe njegovih delovnih elementov. Vsaka tema ima tudi premišljeno vgrajeno aktualizacijo. Na primer: pri obravnavi praskupnosti aktualizira učbenik vprašanje, kako je mogoče, da še danes živijo ljudje v družbenih oblikah kamene dobe, ob propadu Rima aktualizira krizno zavest takrat in danes, ob reformacijskih gibanjih oblike takratne in sodobne oblike strpnosti in nestrpnosti, ob francoski revoluciji aktualizira človečanske pravice v ustanovni listini OZN, oblike njihov teptanja itd. V tem učbeniku so uspešno kombinirana načela programiranega pouka z učnim sistemom problemskega pouka. Njegova dragocenost pa je tudi v tem, da je zelo privlačen in zanimiv in da ne pretirava z zahtevnostjo. Njegova vsestranska uravnoteženost je dokaz, da delovni pouk zgodovine ne pomeni skrajnostnega stopnjevanja intelektualizma. Učbeniku je priložen tudi kratek priložnik za učitelja, ki pa pojasnjuje le najnujnejše. Idejna izhodišča tega učbenika so dokaj socialnokritično usmerjena in demokratično angažirana.

Zadnja leta je nastalo pri konkurenčnih založbah v ZR Nemčiji še več podobnih, didaktično-metodično zelo kvalitetno dodelanih učbenikov zgodovine. Nekateri od njih uporabljajo tudi v Švici in Skandinaviji. Nekateri od njih imajo delovne zvezke še vedno izločene, ločujejo pa delovne naloge za vežbanje in utrjevanje od testov za preverjanje znanja in ocenjevanje.

c) Kratko bom predstavil še dosledno programiran učbenik zgodovine — »Curriculum zgodovine«.³ To pravzaprav ni knjiga, marveč po snopičih grupirani učni listki. Do podrobnosti so vnaprej načrtovane: časovna razporeditev, tematski in precizni smotri sekvenc. Smotri so izdelani na osnovi podrobne analize učnega gradiva. Učenec dobi informacijsko gradivo, delovne naloge, ki jih rešuje po napotkih. Rešeni delovni listki ostanejo učencu kot zapisek o vsebini tem. Učitelj ima v obširnem priložniku metodične napotke za pouk. V tem priložniku so prikazani podrobni učni recepti. Pri programiranem pouku je do podrobnosti in zelo zaprto določen ne le obseg znanja, marveč tudi globina. Določene so celo vrste in zahtevnosti intelektualnih procesov ob reševanju teh nalog. Programirani pouk kratkih korakov zagotavlja sprotno samokontrolo znanja. Tem snopičem je priloženih tudi precej tekstov, s katerimi učitelj preverja pridobljeno znanje. Vsekakor je programiranja družboslovnih predmetov malo tudi v ZDA. Takšen učni sistem vodi v enoznačno poenostavitev vzročno-posledičnih odnosov, k oženju vprašanj, namesto k ustvarjalnemu iskanju problemov.

Prve empirične raziskave in mnenja pedagogov praktikov so pokazala, da bo najbolj uspešna in ustrezna tista zasnova delovnih učbenikov zgodovine, ki kombinira elemente programiranja s sistemom problemskega pouka. Vsekakor terja izdelava skupaj s empiričnim preverjanjem več let, da nastane kvaliteten delovni učbenik. Zato je nujna tudi pri nas trajna usmeritev na izpolnjevanje učbenikov, razvijanje njihovih raznovrstnih kvalitet, vendar je potrebna tudi določena potrpežljivost.

² *Erinnern und urteilen*, Menschen in ihrer Zeit, Unterrichtseinheiten Geschichte, Band I, II, III + 1, 2, 3. Klett Verlag, Stuttgart, 1979 in pozneje.

³ *Curriculum Geschichte I, II, III, Lehrziele, Stundenbilder, Materialien Tests für Sekundarstufe I*, sestavili Süss, Bickel, Dorn, Marzi, Petry. Diesterweg Verlag, Frankfurt am Main.

PRILOGA: SEDANJI SLOVENSKI INDIVIDUALNI UČNI KOMPLET
PRI POUKU ZGODOVINE V OSNOVNI ŠOLI IN V SREDNJEM IZOBRAŽEVANJU

- B. Božič-T. Weber: Zgodovina za 6. razred, DZS, 1978
 V. Melik-F. Gestrin: Zgodovina za 7. razred, DZS, 1974
 B. Božič-T. Weber: Zgodovina za 8. razred, DZS, 1973
 M. Kos-F. Gestrin-V. Melik: Zgodovinska čitanka za 6. razred, DZS, 1978
 V. Melik-F. Gestrin: Zgodovinska čitanka za 7. razred osnovnih šol, DZS, 1971
 S. Zadnik-I. Križnar: Zgodovinska čitanka za 8. razred osnovne šole, DZS, 1977
 Zgodovinski atlas za osnovno šolo, Školska knjiga, Zagreb, 3. izd., 1978
 T. Weber: Delovni zvezek za 6. razred osnovne šole, DZS
 T. Weber: Delovni zvezek za 7. razred osnovne šole, DZS
 T. Weber: Delovni zvezek za 8. razred osnovne šole, DZS
 Ivan Grobelnik: Zgodovina I, skupna vzgojnoizobrazbena osnova, DZS, 1981
 Branko Božič-Tomaž Weber: Zgodovina II, SVIO, DZS, 1982
 Stefka Zadnik: Zbirka zgodovinskih virov, DZS, 1982
 Zgodovinski atlas, Učila-Zagreb, DZS, Ljubljana
 Zgodovinski atlas, Učila-Zagreb, DZS — Ljubljana 2

Zusammenfassung

LEHR- UND ARBEITSBUCH FÜR DEN GESCHICHTSUNTERRICHT UND SEINE
ROLLE BEI DER AKTIVIERUNG VON ARBEITSMETHODEN UND -FORMEN

Stefan Trojar

Der moderne Geschichtsunterricht erfordert aktivierende Methoden, die zu einem vertieften und engagierten Erkennen geschichtlicher Prozesse und Erscheinungen führen sollen. Das Lehrbuch ist das zentrale Lehrmittel und enthält immer mehrere Arbeitselemente. Eine immer größere Rolle aber erhalten auch die Methoden für die Arbeit mit dem Lehrbuch.

In der SR Slowenien verwendete man eine Zeitlang in der Hauptsache das traditionelle Lehrbuch für den Geschichtsunterricht; im Laufe der Zeit aber wurde für den Geschichtsunterricht in der Grundschule ein kombiniertes Lehrbuch für Geschichte in Verbindung mit einem individuellen Lehrmaterial erarbeitet, das sich aus einem Geschichtslesebuch, einem Arbeitsheft und dem Geschichtsatlas zusammensetzt. Viel problematischer aber war die Situation an den Mittelschulen. Bei einer Kommentierung der Arbeitselemente in den Geschichtslehrbüchern stellt der Verfasser fest, daß in diesen Lehrbüchern verschiedene Arbeitselemente (Bilder, Karten, Aufgabenstellungen zur Festigung des Stoffes usw.) enthalten sind und daß sie zu einem interessanten methodischen Unterricht anregen. Am sichtbarsten haben sich traditionelle Elemente bei der Abfassung des Textes erhalten. In ihm finden sich zu wenige induktive Wege zu neuen Erkenntnissen, zu wenige Motivationen für die Lernarbeit und unzureichend ausgearbeitete Problemstellungen. Unsere Lehrbücher sind damit noch nicht in einem solchen Maße für die Arbeit konzipiert, als daß sie primär aktivierende Arbeitsmethoden und -formen sichern könnten. Man kann sie daher nur zu einem Teil als Arbeitsbücher bezeichnen.

Ferdo Gestrin

NEKAJ POGLEDOV NA GOSPODARSKO ZGODOVINO
V SLOVENSKEM ZGODOVINOPISJUPredavanje na 21. zborovanju slovenskih
zgodovinarjev, Celje 29. sept.—1. okt. 1982

Uvodoma bi rad poudaril, da besedilo nikakor ne bo popolna analiza in tudi ne do kraja zgrajen prikaz stanja, marveč resnično zgolj nekaj pogledov, le nekaj misli, ki se porajajo ob stanju preučevanja gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju. Obravnave, ki bi jih mogli imeti za prispevke k preučevanju naše preteklosti na gospodarskem področju, so namreč tako številne in po vsebini in kakovosti, po metodoloških izhodiščih in vidikih, a tudi po avtorjih — o tem niso pisali samo zgodovinarji, ampak tudi geografi, arheologi, etnologi, ekonomisti, pravniki, sociologi, politologi in politiki pa tudi predstavniki raznih drugih, celo tehničnih ved — tako različne, da jih more obvladati in oceniti v vsej globini zgolj le široko specializiran gospodarski zgodovinar. Zato se kaj več kakor nekaj pogledov na to problematiko od človeka, ki mu gospodarska zgodovina ni edino strokovno področje in še to le za krajše časovno obdobje, ne more pričakovati.

Te svoje poglede bomo skušali na kratko zajeti v tri sklope: 1. v pregledu razvoja preučevanja gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju, 2. v poskusu kritične ocene tega dela naše historiografije, in 3. v obrazložitvi nekaterih nujnih nalog, ki jih je treba storiti za še večjo uveljavitev gospodarske zgodovine kot pango zgodovine in njen hitrejši razvoj ter za izvršitev nalog, ki smo si jih postavili slovenski zgodovinarji za bližnjo prihodnost.

Obravnavanje in preučevanje gospodarske zgodovine je v slovenskem zgodovinopisju že dolgo prisotno.¹ Prvi večji poudarek in, če tako rečemo, pospešek pa je preučevanje gospodarske zgodovine dobilo, ko se je v našem zgodovinopisju uveljavila slovenska koncepcija zgodovine, ko je zgodovinopisje prešlo iz deželnih zgodovin na zgodovino slovenskega naroda. Zakaj tako, zgodovinarjem vsekakor ni treba na široko razlagati: preučevanje zgodovine slovenskega ljudstva je spravljal v ospredje zanimanja tudi vsa področja njegovega življenja, torej tudi gospodarstvo. Vendar je bilo sprva daleč največje zanimanje za agrarno dejavnost slovenskega kmečkega ljudstva; šele na prelomu v 20. stoletje in v obdobje stare Jugoslavije je močnejše poraslo tudi preučevanje tako imenovanega mestnega, torej neagrarnega gospodarstva (npr. zgodovina mest, razvoj trgovine, obrti, rudarstva, zlasti železarstva).² Povsem novo obdobje preučevanja gospodarske zgodovine je nastopilo po veliki zmagi NOB in zmagoviti socialistični revoluciji ter z njima povezanimi velikimi družbeno gospodarskimi ter političnimi spremembami. V skladu z materialističnim pojmovanjem zgodovine, uveljavljanjem zgodovinskega materializma kot teorije o splošnih zakonitostih zgodovinskega razvoja družbe in z metodami zgodovinskega preučevanja, ki jih daje dialektični materializem — kar vse so vnašali v slovensko zgodovinopisje že pred letom 1941 s svojimi zgodovinskimi razpravami in knjigami

¹ Morda bi mogli že posamezna poglavja (predvsem v XI. knjigi) Valvasorjeve Slave vojvodine Kranjske šteti sem. Vsesakor pa imamo o tem dovolj potrditve v starejših strokovnih in drugih časopisih in revijah. Prim. O. Gratzy, Repertorium zu J. W. Freiherrn von Valvasors *Die Ehre des Herzthums Krain* (1689), Laibach 1901; isti, Repertorium zur 50 jährigen Geschichtschreibung Krains 1848—1898, Laibach 1898.

² Prim. B. Grafenauer, Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v našem času, *Zgodovinski časopis* 1947, str. 11 sl.; isti, Problemi in naloge slovenskega zgodovinopisja v zvezi z obdobjem do 1918, *Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1970/1—2*, str. 193 sl.; isti, Ob stoletnici začetkov slovenskega znanstvenega zgodovinopisja, *Zgodovinski časopis* 1981, str. 15 sl.; V. Melik, Dvajset zborovanj slovenskih zgodovinarjev, *Zgodovinski časopis* 1981, str. 325 sl.

komunistični revolucionarji in intelektualci (Kardelj, Zihelr, Kermauner itd.) — se je v tem obdobju nepolnih štiridesetih let do danes izredno povečalo zanimanje za preučevanje gospodarske zgodovine tako med zgodovinarji kakor tudi med predstavniki raznih drugih znanstvenih panog in ljubitelji zgodovine. Glede na objavljene posamezne splošne, specialne gospodarske, revialne, osebne itd. zgodovinske bibliografije bi mogli upravičeno trditi, da so v tem obdobju razprave in prispevki — med njimi kar mnoge obsežne knjige — o gospodarski zgodovini dosegli že občudujoče visoko število bibliografskih enot.³

Rezultate, ki jih je slovensko zgodovinarstvo doseglo na tem področju preučevanja slovenske zgodovine, gre med drugim pripisovati tudi organiziranim prizadevanjem slovenskih zgodovinarjev v okviru Zgodovinskega društva za Slovenijo (sedaj Zveze zgodovinskih društev Slovenije), posameznim zgodovinskim društvom (posebno mesto v teh stremljenjih gre mariborskemu, deloma tudi škofjeloškemu društvu) in strokovnim znanstvenim institucijam (Inštitut za zgodovino na SAZU, Inštitut za zgodovino delavskega gibanja). Naj ta prizadevanja z nekaj dejstvi osvetlim, čeprav se je s tem mogoče seznaniti tudi že iz objavljenih analiz stanja slovenskega zgodovinarstva in druge.⁴

Že leta 1947 so slovenski zgodovinarji na svojem četrtem zborovanju v Mariboru prav na pobudo mariborskega društva, kjer sta bila gonilni sili v tej smeri profesor F. Baš in profesor B. Teply, poudarili pomen gospodarske in socialne zgodovine ter njuno preučevanje postavili v prvi plan kot »glavno nalogo zgodovinarjev«. O tem so razpravljali še na naslednjih dveh zborovanjih v Gorici (1948) in v Celju in Laškem (1950). Približno hkrati je Inštitut za zgodovino SAZU v svoj delovni program vključil raziskovanje gospodarske in socialne zgodovine Slovencev in leta 1950 tudi na pobudo Zgodovinskega društva za Slovenijo sprejel konkretni načrt o Leksikonu gospodarske in socialne zgodovine Slovencev, ki je nato dozorel v sedanji projekt gospodarske in socialne zgodovine v obliki enciklopedične obravnave posameznih panog. Prvi rezultati dela inštituta na tem področju so že pred nami v prikazu agrarnih panog v dveh obsežnih knjigah.⁵ Kmalu po ustanovitvi Ekonomske fakultete je začel na njej z delom poseben inštitut za gospodarsko zgodovino, ki ga je vodil prof. Vojska in kjer so sodelovali tudi dr. J. Žontar, I. Mohorič in dr. P. Blaznik. Žal je inštitut po prevladi ahistorične koncepcije na fakulteti kljub uspešnemu delu po nekaj letih dela zamrl. Zgodovinsko društvo za Slovenijo je v zadnjem obdobju z ustanovitvijo sekcije za gospodarsko zgodovino in s sprejetjem sklepa, da po opravljeni tako imenovani »reviziji« politične zgodovine Slovencev do prve svetovne vojske vnese v programe svojih zborovanj načrtno obravnavanje gospodarske zgodovine Slovencev, dalo novih vzpodbud za organizirano delo slovenskih zgodovinarjev na tem področju. Okroglo mizo gospodarskih zgodovinarjev Jugoslavije; organizirano v Ljubljani leta 1977 v okviru sekcije za gospodarsko zgodovino, moremo imeti za neposreden odmev teh pobud.⁶ Z utrditvijo in razširitvijo programske zasnove in dejavnosti, s sprejetjem dolgoročnih načrtov, še posebej s projektom Zgo-

³ Prim. S. Bulovec, Bibliografija slovenskih bibliografij 1561—1973, Ljubljana 1976, str. 229 (za družbene vede str. 158/9, za združništvo str. 165/6, za narodopisje str. 170/1, za kmetijstvo str. 176/7, za zgodovino str. 203—208); Slovenska bibliografija I—XXIX, 1945—1975, Ljubljana 1948—1981; V. Melik (s sodelavci), Bibliografija slovenske zgodovine (I—) VI, za leta 1945—1972, Zgodovinski časopis 1951, str. 454 sl., 1958/9, str. 377 sl., 1961, str. 232 sl., 1963, str. 324 sl., 1971, str. 165 sl., 1975 str. 329 sl. M. Ribář, Zgodovinske publikacije (za leta 1969—1979), Zgodovinski časopis 1971—1980, str. 375 sl., 461 sl., 405 sl., 419 sl., 375 sl., 387 sl., 577 sl., 357 sl., 511 sl.; Bibliografija o ekonomski historiji Jugoslavije, koordinator in urednik I. Erceg, Zagreb 1978, str. 229; O. Janša, Bibliografsko kazalo k Zgodovinskemu časopisu I—XXV (1947—1971), Zgodovinski časopis 1972, str. 189 sl.; A. Vidovič-Miklavčič, Bibliografsko kazalo Kronike, časopisa za slovensko krajevno zgodovino I—XX (1953—1972), Kronika 1973, str. 39 sl.; ista, Bibliografsko kazalo Kronike slovenskih mest I—VII (1934—1940), Kronika 1974, str. 203 sl.; N. Kandus, Bibliografija Letopisa Muzeja narodne osvoboditve 1957—1958 in Prispevkov za zgodovino delavskega gibanja 1960—1980, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja 1980, str. 228 sl.; O. Janša, Pregled raziskovanja slovenske krajevske zgodovine, Kronika 1977, str. 93 sl.; M. Matjašič, Gospodarska in socialna zgodovina v delih slovenske krajevske zgodovine, Kronika 1977, str. 102 sl.

⁴ Prim. op. 2: Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I Agrarno gospodarstvo, Ljubljana 1970, str. V sl.; glej letna poročila o delu in programe IZDG.

⁵ Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog I Agrarno gospodarstvo in II Družbena razmerja in gibanja, Ljubljana 1970 in 1980.

⁶ Prim. Acta historico-oeconomica Jugoslaviae 1978, str. 248.

dovine Slovencev od leta 1918 dalje, se je v načrtno preučevanje gospodarske zgodovine vključil tudi Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, kar je prišlo do izraza tudi v kadrovski sestavi ustanove.⁷

Ko danes gledamo na opravljeno delo, lahko upravičeno trdimo, da rezultati preučevanja slovenske gospodarske zgodovine zlasti po obsegu niso majhni. Bibliografske enote s to vsebino gredo v število tisoč in več. Najdemo jih v vseh zgodovinskih strokovnih časopisih, odkar so se pojavili v naši historiografiji, v mnogih revijah drugih strok in splošnih revijah,⁸ dalje v številnih zbornikih, v najrazličnejših slavnostnih oziroma jubilejnih publikacijah, v objavah raznih domačih in mednarodnih znanstvenih srečanj itd.⁹

Znanstveno raziskovanje je zajelo večji del področij gospodarske dejavnosti v zgodovinskem razvoju slovenskih dežel — seveda nikakor ne mislimo trditi, da velja to glede na vse gospodarske veje oziroma panoge — čeprav ne enakomerno ali vsaj v nekem medsebojnem razmerju po pomenu in važnosti gospodarskih dejavnosti. Tako so nekatera že kar prilično obdelana, druga zopet bistveno manj, nekaterih smo se komaj dotaknili, a na preostale smo povsem pozabili. Prav tako moremo trditi, da danes ni več obdobja v slovenski zgodovini, ki vanj ne bi posegla vsaj posamezna razprava gospodarske vsebine. Seveda so tudi v tem pogledu velike razlike po posameznih obdobjih in znotraj obdobja po posameznih gospodarskih panogah, ki so jih raziskave zajele. Slabo poznamo gospodarski razvoj npr. 17. in začetka 18. stoletja, pa npr. razvoj obrti in trgovine v raznih obdobjih. Povsem podobno je v tem pogledu stanje glede prostorske obravnave gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja. Če so nekatere regije bolje obdelane (npr. Gorenjska, območja večjih mest itd.) pa so druge še skoraj bele lise (npr. Prekmurje, Bela krajina, deli Dolenjske, Kočevske in Primorja). Zanimanje za posamezne gospodarske panoge v določenem obdobju in prostoru se je namreč pokazalo zgodaj, za druge pa zopet pozno; šele v zadnjih desetletjih, ali pa sploh ne. Zato je npr. najbolj obdelana agrarna problematika, precej dobro tudi fužinarstvo in železarstvo, posamezne veje rudarstva in industrije, nekatere oblike prometa ali obdobja trgovine itd., malo pa še vedno vemo npr. o pomorski dejavnosti, denarnih poslih, bančništvu, razvoju cen, gospodarstvu po letu 1941 itd. itd. V podrobno analizo stanja preučevanja gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja po obdobjih, prostoru, gospodarskih panogah in dejavnosti ter po kvaliteti prispevkov pa se tu iz vrste razlogov ne moremo spuščati.

Ugotovimo pa naj le, da so te raziskave gospodarske zgodovine odkrivale nove strani zgodovinskega razvoja slovenskega ljudstva in naroda, prinesle so veliko množino novih podatkov in dopolnjevale vedenje o našem zgodovinskem razvoju. To še toliko bolj, ker je študij gospodarske zgodovine slonel prvenstveno na novih zvrsteh virov in na še neznanem arhivskem gradivu. Mnogokje so razprave iz gospodarske zgodovine spremenile stara gledanja na zgodovinski razvoj in ovrgle mnoge prejšnje trditve, odpirale so nova obzorja v razne smeri zgodovinskih preučevanj, dajale so oporo za nove poglede, teze itd. To se kaže tudi v splošnih, širših in sintetičnih delih, pa naj gre za celotne ali delne, starejše in noveješe sinteze slovenske zgodovine¹⁰ ali pa za dela, ki zajemajo celotno podobo večjega ozemlja ali posameznega kraja ali daljšega časovnega obdobja.¹¹ Nekateri vrhunci dosežkov slovenskega zgodovinopisja na področju gospodarske zgodovine bi po našem mnenju

⁷ Prim. sprejete programe IZDG za leta 1973 in 1978.

⁸ Npr. *Etnolog*, *Slovenski etnolog*, *Ekonomski revija* itd. oz. npr. *Idrijski razgledi*, *Obala* itd.

⁹ Prim. O. Janša, *Pregled raziskovanja*, o. c., str. 93 sl.

¹⁰ M. Kos, *Zgodovina Slovencev od naselitve do reformacije*, Ljubljana 1933; isti, *Zgodovina Slovencev od naselitve do petnajstega stoletja*, Ljubljana 1955; B. Grafenauer, *Zgodovina slovenskega naroda I—V*, Ljubljana 1954—1962; isti, *Zgodovina slovenskega naroda, druga, predelana in dopolnjena izdaja*, I, II in V, Ljubljana 1964, 1965, 1974; *Zgodovina narodov Jugoslavije I in II*, Ljubljana 1953 in 1959; F. Gestrin — V. Melik, *Slovenska zgodovina 1792—1918*, Ljubljana 1966; *Zgodovina Slovencev*, Ljubljana 1979.

¹¹ Prim. J. Zontar, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939; P. Blaznik, *Škofja Loka in loško gospodarstvo*, Škofja Loka 1973; D. Kermauner, *Politični boji na Gorenjskem in delavsko gibanje na Jesenicah od začetkov do leta 1918 I—III*, Ljubljana 1974/5.

bila dela I. Slokarja o zgodovini avstrijske industrije v večjem delu prve polovice 19. stoletja z obdelavo tega razvoja v slovenskih deželah,¹² dalje Agrarne panoge v dveh knjigah v pripravi Zgodovinskega inštituta Milka Kosa pri SAZU kot plod teamskega dela večjega števila avtorjev¹³ in končno znanstveni opus pokojnega dr. J. Sorna, prvega slovenskega zgodovinarja, ki je celotno svoje preučevanje posvetil gospodarski zgodovini novejšega obdobja od 18. stoletja dalje.¹⁴ S tem navajanjem seveda nikakor ne želimo zmanjšati pomena del še drugih zgodovinarjev, ki so zlasti v zadnjih desetletjih veliko prispevali k našemu znanju gospodarskega razvoja slovenskih dežel, kot npr. B. Teply, F. Baš, J. Žontar, P. Blaznik, I. Mohorič, V. Valenčič, B. Grafenauer, S. Vilfan, M. Verbičeva, M. Pahor, F. Kresal itd.

Ob tej sorazmerno ugodni zunanji podobi stanja v preučevanju gospodarske zgodovine v našem zgodovinopisju, kakor smo ga zgoraj skopo orisali, pa je treba nanizati tudi nekaj najbolj kritičnih pripomb, ki se porajajo ob analizi raziskav gospodarske zgodovine v celoti in po posameznih gospodarskih panogah, obdobjih in regijah. S tem bi prešli na drugi del tega prispevka o pogledih na gospodarsko zgodovino v slovenskem zgodovinopisju.

Raziskave gospodarske zgodovine, ki so vezane na zgodovinarje, tudi ljubitelje zgodovine, deloma na predstavnike drugih družbenih znanstvenih panog — izvzeti je tu predvsem ekonomiste po stroki, sociologe in politologe — še vedno v precejšnji meri bolehajo na opisovanju gospodarskih dogodkov in pojavov, na deskripciji. Avtorji ostajajo na stopnji opisovanja brez globljih analiz, prikaza procesov, abstrakcij. Raziskovalci se še vedno vse preveč omejujejo na zunanje prikazovanje gospodarskih dogajanj, posameznih gospodarskih panog, podjetij, obrti in institucij, dalje gospodarske politike države in gospodarske zakonodaje, izsekov posameznih gospodarskih panog in dejavnosti v različno dolgih časovnih obdobjih, za večje ali manjše ozemlje in seveda tudi posameznih krajev. Vse to je bilo in je seveda tudi še vedno potrebno pri raziskavah gospodarske zgodovine, vendar pa je ob že doseženih rezultatih preučevanja te problematike nujno preiti na mnogo bolj kompleksnejšo obravnavo: Zlasti še, če hočemo v slovenskem zgodovinopisju v še večji meri uveljaviti materialistični pristop k proučevanju zgodovine. Kaj mislimo s tem, bomo skušali pojasniti nekoliko pozneje.

Prav tako pa ni nič manj značilen za našo historiografijo še vedno zelo pogost pozitivistični pristop k preučevanju gospodarske zgodovine. Do tega pa ne prihaja samo zavoljo tega, ker na splošno med zgodovinarji še vedno prevladuje gledanje, da gospodarska zgodovina ni drugega kot zgolj študij zgodovine s posebnega, to je gospodarskega vidika. Prav tako je vzroke za to iskati tudi v tem, da pozitivistični pristop k gospodarski zgodovini sam po sebi iz nje izključuje ekonomsko teorijo; torej abstrakcije ekonomske znanosti v raziskavah gospodarske zgodovine. Posledica tega pa je bila med drugim tudi ta, da nismo obravnavali gospodarskih procesov, ali pa ne v zadostnem obsegu, da nismo prešli v analizo, komparacijo in kvantifikacijo, temveč ostajali na opisovanju, deskripciji gospodarskih dogodkov in pojavov.

Zaradi že omenjenih neenakomernih in nesorazmernih obdelav in preučevanj gospodarske zgodovine po panogah, obdobjih in prostoru, a tudi zavoljo zelo različnih stopenj doseženih rezultatov pri raziskavah gospodarskega razvoja po vsebini, prav tako pa tudi kot posledica zgoraj omenjenih slabosti naše gospodarske zgodovine, torej še vedno premočno uveljavljajočega pozitivizma in deskripcije, nismo še prešli na preučevanje cele vrste temeljnih problemov in procesov gospodarske zgodovine, kar je nedvomno nadaljna slabost raziskav gospodarske zgodovine pri nas. Taka ključna vprašanja in procesi, ki se jih nismo dotikali, ali pa smo jih premalo, nesistematično in bolj mimogrede obravnavali, bi bila npr. vsekakor naslednja: pro-

¹² I. Slokar, *Geschichte der österreichischen Industrie und ihrer Förderung unter Kaiser Franz I.* Wien 1914; prim. še njegove poznejše razprave v ZC in Kroniki v petdesetih letih.

¹³ Glej op. 5.

¹⁴ Prim. F. Gestrin, Jože Sorn — šestdesetletnik, *Kronika* 1981, str. 62 sl.; V. Melik, Jože Sorn — šestdesetletnik, *Zgodovinski časopis* 1981, str. 146 sl.

blem investicij v vsakokratnem zgodovinskem obdobju in v zvezi z investicijami kvantifikacija proizvodnje, analiza rasti tržišča in obsega trgovine, problem akumulacije vseh vrst kapitala in njegova vloga v gospodarstvu, problem prehoda iz fevdalnega v kapitalistično gospodarstvo, ki je še vedno precej odprto vprašanje v gospodarski zgodovini nasploh, in z njim povezani proces komercializacije, vprašanje konjunktur v gospodarskem razvoju, vprašanje vloge tehničnega razvoja proizvodnje (tehnologije), oblik organizacije dela, pomen čisto človeškega faktorja v tej sferi življenja in še marsikaj.

Naj tu na primeru skušam pokazati, za kaj gre. Dosedanje razlage in teze o prehodu iz fevdalizma v kapitalizem, med njimi tudi najbolj uveljavljeni, ki sta ju dala M. Weber¹⁵ in W. Sombart,¹⁶ gospodarskih zgodovinarjev ne zadovoljujejo več. Zato je problem odprt. Ena izmed poti za njegovo rešitev bi po našem mnenju bil pravi študij procesa komercializacije (podeželja posebej) in vsega, kar je z njim v zvezi. Za razumevanje pogledjmo samo na kratko globalni razvoj v kapitalizem v evropskem prostoru. V Zahodni Evropi, kjer je proces komercializacije v njeni drugi fazi v veliki meri vključeval tudi kmečko prebivalstvo podeželja, širil bazo razvoja kapitalističnih elementov, sta se zavoljo tega prihajalo do hitrejšega lomljenja fevdalnih vezi odvisnosti, sta se kapitalistična proizvodnja in kapitalizem sploh hitreje razvijala oziroma uveljavljala. V Vzhodni Evropi, kjer je druga stopnja komercializacije na podeželju šla v smeri izločevanja podložnika iz procesa in povečanega uveljavljanja plemstva v njem, kjer je fevdalec povečeval fevdalni pritisk iz svojih komercializacijskih interesov (zato za ta pojav ne bi uporabljal pojma refevdalizacija), so se fevdalni odnosi in fevdalizem krhali mnogo počasneje in se je razvil kapitalizem bistveno pozneje. Ta razvoj je na Slovenskem ubiral nekako srednjo pot.

Ali primer človeškega faktorja. V mislih nimamo človeka kot delovno silo, kot dela proizvajalnih sil in njene razvitosti, ampak vprašanja, kakšen je njegov odnos do dela, kakšna je njegova zavest in njegova delovna morala; kakšni so njegovi neposredni interesi, čustvena vezanost na delovno mesto itd., od česar je prav tako odvisna produktivnost kakor od stopnje tehnike in tehnologije (seveda v različnem razmerju).

Navedeno stanje in vse že prikazane pomanjkljivosti so po našem mišljenju preprečevale, da bi prešli na sintetičen prikaz gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja. Do sinteze smo prišli dosedaj le na področju raziskav, kjer so se zgoraj omenjene slabosti in pomanjkljivosti še najmanj kazale in kjer je preučevanje prišlo najdalj. To je na področju agrarnih panog. Sicer pa se pojavljajo poskusi sintetičnih pregledov posameznih daljših ali krajših obdobjih gospodarske zgodovine na Slovenskem, nekaterih gospodarskih dejavnosti in v prikazih gospodarstva posameznih krajev.¹⁷ Edini celotni poskus orisa gospodarskega razvoja na Slovenskem smo dobili v Slovenski zgodovini, ki jo je izdala Cankarjeva založba, delo cele vrste avtorjev. Toda tak, kakršen je, glasno opozarja na obstoječe slabosti naše gospodarske zgodovine.

Najpomembnejše, kar bi bilo treba reči ob analizi gospodarske zgodovine v slovenskem zgodovinopisju, pa se nam zdi to, da gospodarske zgodovine še nismo razvili do take stopnje, da bi mogli govoriti o njej kot o posebni zgodovinski panogi. Toda s tem nikakor, ne mislimo na oddvajanje gospodarske zgodovine od preučevanja slovenske zgodovine nasploh, torej na prelom gospodarske zgodovine od zgodovine. Vsak tak pojav bi namreč mogli označiti kot nezgodovinski, nemarksističen pristop k snovi, tako k sami ožji gospodarski problematiki kakor tudi k slovenski zgodovini v celoti; oboje je v zgodovinskem procesu neločljivo povezano. Ko govorimo o gospodarski zgodovini kot panogi, mislimo prvenstveno na vsebino gospo-

¹⁵ M. Weber, Die protestantische Ethik und der Geist des Kapitalismus 1—2, 1981²; isti, Wirtschaft und Gesellschaft. Tübingen 1922; isti, Wirtschaftsgeschichte, München-Leipzig 1923, Berlin 1958.³

¹⁶ W. Sombart, Die Juden und das Wirtschaftsleben, 1911. prim. isti, Der moderne Kapitalismus.

¹⁷ Prim. M. Pivec-Stele, La vie économique des Provinces Illyriennes (1809—1813), Paris 1930; B. Grafenauer, Privredni razvoj od 1800 do 1918, Enciklopedija Jugoslavije 7, str. 353 sl.; F. Gestrin, Oris gospodarstva na Slovenskem, Kronika 17, str. 1 sl., 65 sl., 129 sl. (zajel čas od 16. stol. do 1918); itd.

darske zgodovine in na metode, ki naj bi jih pri tem uporabljali, pa na kadre, raziskovalce, ki bi morali biti specializirani in interdisciplinarno šolani zgolj za to področje. Dejstvo je namreč, da v vrstah zgodovinarjev doslej skoraj nismo imeli takih ljudi; vsekakor sta to bila I. Slokar in J. Šorn.

Torej, kaj naj bi bila gospodarska zgodovina kot posebna panoga? Po našem prepričanju tisti del zgodovinskih preučevanj, ki bi zajel raziskave gospodarskih aktivnosti in dogodkov, gospodarskih procesov, struktur in institucij pa tudi razvoj ekonomske misli in teorij v vsej konkretnosti v času in prostoru. Pri tem pa je nujno upoštevati vsaj še dvoje. Prvič, gospodarsko zgodovino je obvezno treba povezovati z družbeno zgodovino. To sledi iz materialističnega pojmovanja in zakonitosti družbenega razvoja. Oskrbovanje z vsem, kar je potrebno za življenje, gospodarstvo, je poglobitna dejavnost vsake družbe. V vsaki stopnji in obliki proizvodnje pa se uveljavljajo proizvodjalni odnosi, le-ti pa so poglobitna oblika družbenih odnosov nasploh. Zato je družbena zgodovina sestavni del gospodarske zgodovine. Raziskave obeh področij zgodovinskega razvoja morajo iti, če tako rečemo, ne vzporedno, marveč enovito, skladno. Spoznanje, da tega ne gre ločevati, je seveda prisotno v naši gospodarski zgodovini,¹⁸ treba je to le še do skrajnih meja uveljaviti in utrditi. To je samo po sebi razumljivo, bo pa vendar včasih težko izvedljivo. Drugič pa je potrebno, da gospodarska zgodovina pri svojih raziskavah vključuje ekonomsko teorijo, ki naj bi postala sestavni del konceptualnih in metodoloških izhodišč gospodarske zgodovine. Seveda ta povezava gospodarske zgodovine in ekonomske teorije prve ne sme speljati h golim abstrakcijam, ki so značilne za drugo. Gospodarska zgodovina mora ostati v okvirih konkretnega prikazovanja razvoja gospodarskih procesov itd., ostati pri realnem zgodovinskem procesu; ekonomska teorija naj bo gospodarski zgodovini instrument analize in ogrodje za razlago zgodovinske konkretnosti, naj jo usmerja k sintezi in generalizaciji. Na to smo mislili, ko smo omenili bolj kompleksno obravnavo gospodarske zgodovine in večje uveljavljanje marksističnega pristopa k njenemu preučevanju.

Osnovne teze, ki smo jih nanizali ob oznaki gospodarske zgodovine kot posebne panoge in ki bi jih bilo nujno čim prej uveljaviti v našem zgodovinopisju, se v določenih oblikah javljajo že v Marksovih delih, poudarjali so jih deloma posamezni starejši gospodarski zgodovinarji in so jih poglobljali najvidnejši predstavniki francoske zgodovinske šole okoli revije *Annales*,¹⁹ a so se povsem uveljavile v moderni gospodarski zgodovini, kar je pokazal tudi 8. mednarodni kongres gospodarskih zgodovinarjev v avgustu t. l. v Budimpešti.²⁰

Ob uveljavljanju tako pojmovane gospodarske zgodovine se bomo najlaže izognili deskripcijam in elementom pozitivizma, bomo najhitreje pršli k analitični gospodarski zgodovini in njenemu sintetiziranju. Poudariti pa gre še eno. S povezavo zgodovine z ekonomsko teorijo bo mogoča tudi tesnejša povezanost zgodovinarjev pri preučevanju gospodarske zgodovine z vsemi, ki delujejo na področju ekonomskih ved, sociologije in drugih družbenih ved.

Če sedaj preidemo na tretji sklop problemov, na neposredne naloge zgodovinarjev v okviru gospodarske zgodovine, bi poudaril na kratko predvsem naslednje. Po eni strani je potrebno pospeševati razvoj gospodarske zgodovine kot posebne panoge zgodovine v naši historiografiji, uveljavljati v njej nove raziskovalne metode (analitične, komparativne, kvantifikacijske itd.) in hkrati s tem vse konceptualne osnove moderne gospodarske zgodovine, kakor smo jih nakazali zgoraj. V zvezi s tem je treba usmerjati mlade kadre v to panogo in skrbeti za vzgojo teh kadrov, ki bi bili nosilci te zgodovinske panoge. Šolanje, zlasti v dobi specializacije in znanstvene habilitacije, naj bo glede na zahtevnost preučevanja interdisciplinarno v različnih sme-

¹⁸ Primer za to je projekt SAZU o gospodarski in socialni zgodovini, pa tudi projekt IZDG Zgodovina Slovencev od 1918. leta.

¹⁹ Gre tu zlasti za M. Blocha, L. Febvra in F. Braudela, nedvomno doslej najvidnejše predstavnike te sociološke šole, ki je močno vplivala na razvoj historiografije v zadnjih 50 letih.

²⁰ Prim. Eighth international economic history congress, B/1 Economic theory and history, Budapest 1982, uvodno poglavje napisala J. Kocka iz ZRN in G. Ránki iz Madžarske.

reh ne glede na osnovni fakultetni študij (diplomo). Še mnogo več bi verjetno dosegli pri vzgoji potrebnih kadrov, če bi mogli tak študij organizirati že na stopnji fakultetnega študija (npr. povezava zgodovine z deli ekonomskih predmetov ali deli pravnih disciplin itd.), ker bi bile osnove za specializacijo in habilitacijo širše in globlje. Brez široko razgledanih in teoretsko podkovanih kadrov bo prehod v novo zastavljeno gospodarsko zgodovino kot panogo mnogo počasnejši, a tudi njeni raziskovalni rezultati bodo manjši in slabši.

V preučevanju gospodarske zgodovine je treba uveljavljati, kolikor je seveda ob trenutnih pogojih mogoče, večjo organiziranost in sistematičnost. Raziskovanje gospodarskega razvoja ali posameznih njegovih delov naj zajame, če je le mogoče, celotno slovensko ozemlje v čim daljšem časovnem obdobju, ker vidimo v tem pot, po kateri bomo prišli vsaj do posameznih izsekov sinteze gospodarske zgodovine. Z bolj organiziranim in sistematičnim delom na gospodarski zgodovini se postavlja tudi potreba po popolnih in podrobnih bibliografijah za posamezne gospodarske panoge in dejavnosti. Bibliografija je v naši historiografiji sicer na zelo visoki stopnji, a ni posebej pripravljena za potrebe gospodarske zgodovine. Taka bibliografija pa bi bila nujno potrebna za usmerjanje raziskav, a hkrati tudi zelo koristna kot pripomoček pri preučevanju gospodarske zgodovine.

Pri vsem tem nikakor ne smemo pozabiti na neposredne že zastavljene usmerjene projekte v okviru zgodovinske znanosti. Gre tu, kakor že rečeno, za enciklopedično obdelavo gospodarske in družbene zgodovine Slovencev pri SAZU, za slovensko zgodovino od leta 1918 dalje pri IZDG in za obveznosti zgodovinarjev pri načrtovani slovenski enciklopediji. Menimo, da je treba na teh nalogah, ki zajemajo vsa časovna obdobja in celotni gospodarski razvoj v slovenski zgodovini, za daljši čas mobilizirati vse razpoložljive sile v zgodovinarski srenji. Ob izvajanju teh neposrednih nalog slovenskega zgodovinarstva bo mogoče doseči tudi v razpravi postavljene cilje: ustvariti za potrebe gospodarske zgodovine nove specializirane raziskovalce, odpraviti pomanjkljivosti v dosedanjem preučevanju gospodarske zgodovine in gospodarsko zgodovino uveljaviti kot posebno zgodovinsko panogo z nakazanimi zasnovami.

Zusammenfassung

EINIGE ASPEKTE ZUR WIRTSCHAFTSGESCHICHTE IN DER SLOWENISCHEN GESCHICHTSSCHREIBUNG

Ferdo Gestrin

Der Autor hat seine Ansichten zum Stand der Wirtschaftsgeschichte in drei Problembereichen gegliedert: 1) Übersicht über die Entwicklung der Forschung zur Wirtschaftsgeschichte, 2) Versuch einer kritischen Bewertung dieses Teiles der slowenischen Geschichtsschreibung nach Inhalt und Qualität und nach methodologischen Ausgangs- und Gesichtspunkten und 3) Erläuterung einiger dringender Aufgaben, die für eine stärkere Durchsetzung der Wirtschaftsgeschichte und für ihre schnellere Entwicklung nötig sind. Die slowenische Geschichtsschreibung orientierte sich schon recht früh auf die Erforschung der wirtschaftlichen (und gesellschaftlichen) Entwicklung, obwohl nicht alle Gebiete und Zeitabschnitte gleichmäßig erfaßt wurden. Diese Forschung erlebte nach dem zweiten Weltkrieg ihren qualitativ größten Aufschwung. Es gibt bereits über tausend bibliographische Einheiten, die auf diesen Forschungsgegenstand Bezug nehmen. Leider blieben all diese Forschungsarbeiten auf dem Niveau der Beschreibung und ohne tiefgründigere Analysen, auf dem der Darstellung von Prozessen und auf dem der Abstraktionen stehen. Für sie alle ist noch immer ein positivistisches Vorgehen charakteristisch. Der größte Mangel bei der Erforschung der Wirtschaftsgeschichte liegt in ihrem Getrenntsein von der ökonomischen Theorie, die ein Bestandteil von konzeptionellen und methodologischen Ausgangspunkten bei der Erforschung der Wirtschaftsgeschichte werden sollte.

Daraus geht nach Meinung des Autors hervor, daß für die Bedürfnisse der Forschung zur Wirtschaftsgeschichte spezialisierte und umfassend ausgebildete Fachleute — Forscher herangebildet werden müssen. Abgeschafft werden müssen Mängel in den bisherigen Forschungen zur Wirtschaftsgeschichte (Deskription, Positivismus, Lostrennung von der ökonomischen Theorie). Die Wirtschaftsgeschichte muß als ein besonderer Gegenstand der Geschichtswissenschaft eingesetzt werden.

Inštitut za narodnostna vprašanja, YU-61000 Ljubljana, Cankarjeva 5/II, tel.: 210 964, 210 879 in 210 823 izdaja revijo

RAZPRAVE IN GRADIVO — TREATISES AND DOCUMENTS

Doslej je izšlo petnajst številk revije »RIG« v desetih zvezkih. Prispevki v njih obravnavajo novejšo zgodovino in sodobno problematiko položaja slovenskih manjšin v sosednjih državah, kakor tudi razvoj mednarodnih odnosov doma in v svetu.

Za zgodovinarje so posebej zanimive nekatere analize ljudskih štetij v našem zamejstvu, nekateri širši prikazi razvoja naših manjšin v pojavnem obdobju, retrospektivne bibliografije in številni dokumenti iz boja naših manjšin za doseg polne enakopravnosti. Zvezek 9—10 (december 1979) tako npr. objavlja poleg izbora dokumentov glede Slovencev v Italiji tudi celotno avstrijsko zakonodajo glede koroških Slovencev iz let 1972—1977. Zvezek 13—14 je v celoti posvečen jugoslovanskemu predlogu za Deklaracijo OZN o pravicah manjšin v svetu, zvezek 15 pa položaju Slovencev v Italiji.

Z. izjemo številk 1 in 2 iz leta 1960 lahko na inštitutskem naslovu naročite še vse številke »RIG«.

Inštitut izdaja tudi samostojne publikacije, ki prinašajo obsežnejše prikaze in prevode v tuje jezike. Med njimi so za zgodovinarje zanimive še zlasti naslednje:

- Luka Sienčnik — Bogo Grafenauer: Slovenska Koroška.**
Seznam krajev in politično-upravna razdelitev. Ljubljana 1945.
(kmalu razprodano) 20 din
- Lavo Čermelj: Il vescovo Antonio Santin e gli Sloveni e Croati delle diocesi di Fiume e Trieste—Capodistria.** Ljubljana 1953.
(kmalu razprodano) 50 din
- Lavo Čermelj: Tržaško ozemlje ter goriška in videmska pokrajina.** Ljubljana 1958. 20 din
- Lavo Čermelj: O ljudskem štetju v Trstu I. 1910.** Zagreb 1958. 20 din
- Drago Druškovič: Carinthian Slovenes: Some Aspects of Their Situation. 18 years after the signing of the Austrian State Treaty.** Ljubljana 1973. 40 din
- Sodobna vprašanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji.** Ljubljana 1976. 10 din
- Actual Questions of the Slovene and Croat Minorities in Austria.** Ljubljana 1976. 30 din
- Aktuelle Fragen der slowenischen und der kroatischen Minderheit in Österreich.** Ljubljana 1976. 30 din
- Problem manjšin v jugoslovansko-avstrijskih odnosih. Članki in dokumenti.** Beograd 1977. 50 din
- Le problème des minorités dans les rapports yougoslavo-autrichiens. Recueil d'articles et de documents.** Beograd 1977. 50 din
- Manjšine — most med narodi.** Ljubljana 1980. 20 din
- Minorities: Bridge Among the Nations.** Ljubljana 1980. 30 din

Vasilij Melik

CELJE IN LETO 1848

Predavanje na 21. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Celju 1. oktobra 1982

Celje in celjska regija sta v slovenski politični zgodovini pred prvo svetovno vojno večkrat igrala tehtno vlogo. Naj kot primer omenim leto 1848, z vztrajnim delom priborjeno zmago v celjskem kmečkem volilnem okraju 1865, tabor v Žalcu 1868, boj za slovenske gimnazijske paralelke v Celju, ki je povzročil celo padec avstrijske vlade 1895, umikanje nemške stranke s tega področja, kar se je kazalo v delavskem gibanju s prepustitvijo celjskega okrožja slovenski socialno-demokratski stranki, v meščanskem taboru pa z opustitvijo nemških kandidatur izven mest. O nekaterih teh stvareh se je že dosti pisalo, o drugih manj.

Tu se bomo ukvarjali s prvim problemom, s Celjem v letu 1848. Če se vprašujemo, kaj je značilno za Celje v času revolucije, se bo odgovor nedvomno ustavil pri Celskih slovenskih novinah in pri sorazmerno močni slovenski opredelitvi celjskega prebivalstva. Podjetni tiskar Jeretin, domačin, je začel že 1. aprila 1848 izdajati Cillier Wochenblatt, zur Belehrung und Vertretung des Bürger- und Bauernstandes (za pouk in zastopanje meščanskega in kmečkega stanú), ki ga je 1. julija preimenoval v Cillier Zeitung, Zeitschrift für Stadt und Land, mit besonderer Rücksicht auf die deutschen und slowenischen Interessen (časopis za mesto in deželo s posebnim ozirom na nemške in slovenske interese), obenem pa je začel izdajati tudi tednik Celjske slovenske novine. Nemški časnik je nehal zaradi pomanjkanja naročnikov že konec septembra,¹ slovenski pa je izhajal naprej, najprej kot Celske novine, po novem letu 1849 kot Slovenske novine. Imel je, kakor se je hvalil urednik, veliko naročnikov.² Uničile so ga šele neugodne razmere čez leto dni. Nehal je s koncem leta 1849. Za tri mesece mu je sledila še Slovenska čbela. Celske novine so bile prvi slovenski časnik zunaj Ljubljane. Istočasno s njim (1. julija 1848) so začeli izhajati Slovenija, Slovenski cerkveni časopis (poznejša Zgodnja danica) in Vedež. Treba pa je tudi poudariti, da je bilo Celje prvo mesto na Slovenskem, ki ga je (ko je nehal izhajati nemški tednik) predstavljal v svetu časopisne dejavnosti samo slovenski časnik (oktober 1848 — marca 1850).

Lončar je, kakor Apih, videl glavno značilnost Celskih slovenskih novin v »nekakem radikalizmu, segajočem celo na Slovence vobče vedno nedotakljivo polje crkvenih zadev«, kakor je zapisal Apih.³ France Jesenovec, ki je v Celjskem zborniku napisal poseben članek o Celskih novinah,⁴ je povsem upravičeno nastopil zoper te oznake, vendar je pri tem, se mi zdi, padel v drugo skrajnost. Če hočemo naše tedanje časopisje prav presoјati, moramo imeti predvsem pred očmi urednikovo željo, da bi bil čimbolj širok, da bi objavljal dopise najrazličnejših nazorov, saj je urejal geslo heterogene slovenske družbe, ne pa izdiferenciranega nazorskega tabora. Zato nikakor ni znamenje nedoslednosti, kaj šele protirevolucionarnosti, če je urednik objavljal med seboj nasprotna stališča in mnenja. Osebná smer urednika Konška je bila prav gotovo liberalna. To se vidi iz cele vrste uredniških pripomb. Posebej naj opozorim na pri nas sorazmerno redko nastopanje zoper tradicionalne protižidovske predsodke.⁵ Kakor pri slovenski politiki 1848 nasploh se tudi pri

¹ Andreas Gubo: Geschichte der Stadt Cilli, Graz 1909, str. 364.

² Celske novine 27. 9. 1848, 27. 12. 1848.

³ Jos. Apih: Slovenci in 1848. leto, Ljubljana 1888, str. 146. Dragotin Lončar: Dr. Janez Bleiweis in njegova doba, Bleiweisov zbornik (ZMS 11), Ljubljana 1909, str. 166.

⁴ France Jesenovec: Celske slovenske novine, Celjski zbornik 1963, str. 249—276.

⁵ Slovenske novine 12. 4. 1849.

Konšku veže liberalizem s splošnim poveličevanjem dinastije in cesarja, z obsojanjem vseh »uporov«⁶ proti avstrijski oblasti v Italiji in na Madžarskem, z obsojanjem dunajske oktobrske revolucije. Kakor drugod postaja tudi pri Celskih novinah svobodomiselnost po oktobru 1848 previdnejša, skromnejša in opreznejša.

Glede Zedinjene Slovenije prinašajo Celske novine članke, ki se zanjo navdušujejo, pa tudi Gurnikove zagovor štajerske enotnosti in Jožeta Krajnca polemičen odgovor, ki pobija Gurnikove razloge in utemeljuje združenje, »ktero vam sliši po pravici, narodnosti in enakopravnosti, po Boži ino cesarski postavi«. ⁶ Svojo svobodomiselnost močno poudarjajoči Škrebe piše 18. oktobra 1848, da je Štajerska po soglasnem sklepu deželnega zbora nedeljiva, da pa to velja le, dokler Avstrija stoji. »Če pa Austria pade, in če bi bili Nemci tega krivi, tedaj pa z bogam! Od severja se bomo k jugu obrnili in se po drugih bratih ozirali«. V letu 1849 se sicer velikokrat omenja mati Slovenija, o Zedinjeni Sloveniji pa ni kaj dosti brati. 24. avgusta 1849 objavlja A. Povh svojo večkrat citirano pesem z naslovom Enakopravnost, s po eno slovensko in nemško vrstico. Naj zaradi zanimivosti navedemo pesem v celoti:

1. Kak srečni smo mi brati
In schöner Steiermark!
Nam hudga ni se bati,
Die Einheit macht uns stark.	5. Saj hoče Bog tak méti,
Dass wir uns Brüder sind!
Dolžnost, mirno živéti,
Lern' jeder schon als Kind.
2. Edinost nas vse veže,
Es ist kein Unterschied,
Se serce k serc priléže,
In jedem wohnt Fried'.	6. Slovenc rad perkimuje:
»Ich möcht doch deutsch versteh'n«!
In Nemc se ne sramuje,
Mit Slaven umzugehn.
3. V lubezni vkup živimo,
Welch' Sprache, dass man spricht;
Nič več ga ne čertimo,
Wer deutsch kann und wer nicht.	7. Oba jezika znati,
Diess fordert der Verkehr;
Per enim kar obstati,
Für jeden schädlich wär'.
4. Enakopravnost 'mamo,
Für uns das höchste Gut!
De roke si podamo,
Mag sein, von welchem Blut.	8. Sosedno v mir živimo
In schöner Steiermark,
Se braterno lubimo:
So bleiben wir auch stark.

Pesmico, ki že sama po sebi vzbuja smešne pripombe, se da seveda razumeti in razlagati na kaj različne načine. Jesenovec je v njej videl žlobodro in skrpucalo, »krono ... mlačne, kar smešno naivne miselnosti o enakopravnosti« — mogli pa bi tudi govoriti o zelo sodobnih idejah dvojezičnosti, recimo v sedmi kitici. Vsekakor pa urednik Konšek ni bil nezrel, kakor mu je očital Jesenovec,⁷ ampak se je dobro zavedal, da je težej po pravi enakopravnosti več med Slovenci kot med Nemci, in je pospremil objavo Povhove pesmi z naslednjo uredniško opombo: »Ta pesem je zopet nova vesela priča, da smo mi Slovenci prijaznih misli do Nemcev, in da vemo, kaj de je enakopravnost, pa ravno ta enakopravnost terja, da tud Nemci take pesmi zlagajo in prepevajo. Kedaj se pa bo to zgodilo?«

1. marca 1849 je Konšek napisal: »V naših sestavkih smo se, če je le mogoče bilo, ognili vsake besedice, ktera bi znala nemški narod razžaliti«. To izjavo je že Lončar nekoliko pristransko komentiral,⁸ Jesenovec pa je bil mnenja, da kaže, kako »je bila spravljava in narodnostno mlačna miselnost uradna narodno politična črta

⁶ Celske novine 20. 12. 1848.

⁷ Jesenovec, str. 259.

⁸ Lončar, str. 167.

Slovenskih novin«. ⁹ Vendar pa Konškov članek izzveni kot dokazovanje pravilnosti slovenske politike in kot pritožba zoper protislovensko pisanje Grazer Zeitung, nikakor pa ne kot narodnostna mlačnost.

Zelo veliko, najbrž vedno več prostora dajejo Celske novine praktičnim vprašanjem slovenščine. Slika, ki si jo človek ustvari ob branju številnih dopisov, je naslednja. Od cesarja, od vlade smo dobili zagotovila o enakopravnosti narodov, o upeljavi slovenščine v šole in urade. Vsi ti odloki in predpisi so taki, da bi se pravzaprav že kar moralo začeti slovensko uradovati in učiti. Zaprek ni na višjih forumih, zapreke so spodaj, na terenu, med uradniki, med učitelji. Bitka za slovenščino je bila izgubljena zaradi uradnikov. Ti so se na vso moč branili slovenščine — ne samo Nemci, tudi rojeni Slovenci. Samo v Jurkloštru so začeli s slovenskimi odpisi podložnikom, samo v Celju učijo v slovenščini, pišejo Novine 6. decembra 1848. »Nobeden fajmošter si še ni peresa vrezal, s katerim bi v farnih bukvah slovenski opravljal. Al se to pravi postave spoštovati? Al se to imenuje pravične želje naroda svojiga dobrovoljno podpirati? Vi svetni in duhovni gospodje, uradnici in učeniki, kateri bi imeli jasno ogledalo biti, v katerim bi se vse postave oživlene lesketati imele: vi ste, ne zamirite, njih prvi in naj hujši prestopniki; ja vaše ravnanje diši čisto po izdajstvu svojiga naroda: v njim so si duhovni in svetni gospodje, ne le samo podobni, ampak enaki, ko dva gnjila jaica.« Od uradnikov so zahtevali spričevala o znanju slovenščine. Tu pa je prišlo do marsikaterih sporov. Vse kaže, da so mnogi dobili taka spričevala po prijateljski ali kolegialni liniji. Tudi merila o tem, kaj je znanje, so se razlikovala. Konška so v zvezi s tem tudi nekaj napadali, saj se je v svojem časopisu branil pred očitki, ob tem pa je tudi zapisal: »Kakor z našim jezikom zdaj stojimo, je ravno **nemogoče** ta jezik v vrade vpeljati; in še bo mnogo let preteklo, preden se bodo naše želje dopolnile. Kadar je tedaj visoko ministerstvo službe na Slovenskim razpisalo in reklo, da terja od vsakega vradnika, kter hoče službo dobiti, popolno znanje slovenskega jezika, gotovo ni terjalo, da mora vsak uradnik v slovenskem pismenstvu dovršen biti, zakaj, jaz vprašam koljko vradnikov je pa, da bi le v slovenskem pismenstvu maličko izurjeni bili, če so ravno slovenskega, kmečkega rodu? ... Moramo tedaj od konca s takimi vradniki zadovoljni biti, kateri tako po slovensko govoriti znajo, da jih kmet popolnoma zastopi, in oni njega«. V tem smislu nastopa Konšek proti »prenapetim Slovincem«, ki postavljajo samo jezikovna merila in se na pravniško strokovnost nič ne ozirajo.¹⁰ Prav v teh, za slovenščino temnih trenutkih pa se kot nekak beg iz krize začenjajo v večji meri tudi v Slovenskih novinah oglašati jugoslovanske in vseslovenske jezikovne koncepcije.¹¹

Čeprav je bila Zedinjena Slovenija edino pravilni slovenski program, vendarle ne smemo tistih, ki niso bili zanj, ali niso bili dovolj odločno zanj, imeti za slabe ali mlačne Slovence. Pri mnogih je bila pokrajinska zavest še globoko zakoreninjena, še več pa se jih je balo odločno nastopiti proti nemškim sodeželanom. Kakorkoli že, prav je, da tu omenimo zasedanje štajerskega začasnega deželnega zborā, ki je razpravljal na 48 sejah v času od 13. junija do 17. avgusta ter 6.—8. novembra 1848.¹² V tem deželnem zboru so imeli med 90 poslanci Slovenci po besedah Celskih novin štiri može, ki so Slovence zagovarjali. To so bili Vincenc Gurnik iz Celja, Franc Rapotar iz Velenja, Jakob Kreft iz Biserjan ob Ščavnici in Nemeč uradnik Knaffl.¹³ Prvi člen nove deželne ustave (»Štajerska je enotna in nerazdružljiva vojvodina«) je bil sprejet soglasno, šele pozneje (9. avgusta) je proti njemu protestiral Kreft z zahtevo po Zedinjeni Sloveniji, navajajoč tudi, da je slovenski ali Mali Štajer šele komaj štiristo let združen z nemško Štajersko.¹⁴ Izredno

⁹ Jesenovc, str. 259.

¹⁰ Slovenske novine 13. 10. 1849.

¹¹ Slovenske novine 24. 11. 1849, 8. 12. 1849.

¹² Franz Ilwof: Zur Geschichte der Steiermark im Jahre 1848, Mittheilungen des Historischen Vereines für Steiermark 45, 1897, str. 1 (opomba).

¹³ Slovenske novine 1. 3. 1849.

¹⁴ Viktor Vrbnjak: Prvi slovenski tabor v Ljutomeru, Svet med Muro in Dravo, Maribor 1968, str. 392.

pomembna je bila določba, da se razdeli dežela na tri okrožja, od katerih bo v spodnji Štajerski slovenski del dotedanjega mariborskega okrožja in vse dotedanje celjsko okrožje. Sprejeta je bila torej razmejitev okrožja po jezikovni meji. Za okrožni zastop so zahtevali slovenski poslovni jezik, končno pa je bilo sklenjeno, da si ga zastop sam izbere.¹⁵ Marsikaj od razpravljanj v tem začasnem deželnem zboru se je pokazalo kot izredno pomembno za nadaljnji razvoj štajerskih Slovencev. Posebno slovensko okrožje je prešlo tudi v Bachovo upravno in sodno razdelitev dežele in je postalo tudi podlaga cerkvene meje med mariborsko in graško škofijo. Vse to je dajalo štajerskim Slovencem bistveno boljši položaj kot koroškimi Slovencem, zasluge za to pa pripadajo v veliki meri slovenskim besednikom v začasnem deželnem zboru leta 1848.

Ena centralnih oseb v Celju leta 1848 je bil poštni mojster Vincenc Gurnik. Takoj v začetku je bil izvoljen za poveljnika celjske narodne straže. Pri vseh volitvah je bil v Celju izvoljen za volilnega moža. Pri volitvah v deželni zbor je bil izvoljen za poslanca manjših mest in trgov celjskega okrožja in za poslanskega namestnika v Celju. Sklep o edini in nerazdeljivi vojvodini Štajerski je Gurnik v Celskih novinah zagovarjal s tremi razlogi: prvič, da smo bili združeni veliko stoletij z nemškimi brati, »srečo in nesrečo smo skupej nosili«, »da nas imajo Nemški Štajerci za prijatle, na ktere se zanesti smejo«, da smo se na to prijazno sožitje tako navadili, »da bi nam ločitva gotovo teška bila«, drugič, da bi kupčija z vinom, žitom, železom itd. zastala, tretjič, da ima dežela lepo premoženje, ki se ga ne da razdeliti, ker bi ne bilo mogoče najti pravega delilnega proporca in ker bi tisti, ki bi se odcepili, pravzaprav ne imeli pravice do nikakršnega deleža.¹⁶ Ne glede na to stališče Gurniku slovenske opredelitve nikakor ne moremo zanikavati. Slovesnosti, ki jih je prirejela celjska narodna straža, so bile dosledno dvojezične, nemške in slovenske. 1. avgusta 1848 je prišel Jelačić v Gradec, kjer sta ga slovesno sprejela guverner in komandant graške narodne straže. Posebej ga je obiskal tudi Gurnik. Njegov opis tega obiska je bil objavljen v Celskih novinah: »jas sim čast imel, sam bana obiskati ino njega v imenu vsih Slovencev zagotoviti časti in goreče lubezni do njega ino našiga serčniga nagnenja do zvestih ino junaških Horvatov«. Gurnik je govoril Jelačiću, da južni Slovani upamo vanj kot v moža, ki je poklican kot steber Avstrije varovati njeno ustavno ureditev, in da smo se pripravljene zbrati okrog njega.¹⁷ V času dunajske oktobrske revolucije je prišel v Celje dunajski študent, doma iz Cmureka, ki je pozival na pomoč Dunaju. Gurnik kot poveljnik garde je izrazil mnenje, da za Celjane ne bi bilo častno postaviti se proti sosedom Hrvatom, ki so šli v boj za cesarja.¹⁸ Večina gardistov je temu mnenju pritrnila in študentova akcija ni uspela. Celjska narodna straža je bila zaradi tega dvakrat pohvaljena od vojske. Tudi sicer je kazalo Celje v letu 1848 zelo zanimivo podobo. 10. maja se je v Celju ustavilo zastopstvo dunajske Slovenije, ki je pod Miklošičevim vodstvom potovalo v Ljubljano.¹⁹ 16. maja se je pod predsedstvom advokata dr. Matije Foreggerja osnovalo društvo za posredovanje med slovansko in nemško narodnostjo, ki pa je že čez štiri tedne zaspalo.²⁰ 12. junija je prišlo z vlakom petdeset dunajskih študentov, ki so hoteli agitirati v revolucionarnem in nemškem nacionalnem smislu, vendar pa so jih celjski meščani nekam hladno sprejeli in so se naslednji dan brez uspeha vrnil.²¹ Ob veliki slovesnosti otvoritve železnice Celje—Ljubljana 16. septembra 1849 je bila v celjskem gledališču centralna prireditve slovenska predstava Županove Micke.

Celjani so pričakovali, da bo ob novi upravni preureditvi Celje postalo glavno mesto slovenskega okrožja na Štajerskem. Lahko si torej predstavljamo razočara-

¹⁵ Celjske slovenske novine 23. 8. 1848.

¹⁶ Celske novine 3. 10. 1848.

¹⁷ Celjske slovenske novine 9. 8. 1848.

¹⁸ Gubo, str. 367.

¹⁹ Janko Orožen: Zgodovina Celja in okolice 2, Celje 1974, str. 9.

²⁰ Gubo, str. 365.

²¹ Gubo, str. 366.

nje, ko se to ni zgodilo, ampak je bil za prestolico izbran Maribor. V nešteti prošnjah in pritožbah, ki so sledile, so navajali Celjani, da se Maribor ni politično dobro zadržal, ker je kazal simpatije za dunajsko revolucijo in madžarske »punitarje«, potem, da so Mariborčani nastopali zoper slovensko enakopravnost v deželi, da je Maribor nemško, Celje pa slovensko mesto, da sta Ptuj in Celje »vedno kakor dve zveste slovenske sestre skupej kervaviga punta«. Edina pot, ki bi jo vlada morala ubrati, da bi dobila zaupanje Slovencev, bi bila postavitve sedeža kresijske vlade v Celje. »Celje, sedež nekdanjih rimskih deželnih poglavarjev, sredica nekdanje slovenske okrajne, zibela mogočnih celjskih knežev, Celje je in ostane od nature nam pokazana sredica, okoli katere se Štajerski Slovenci zberamo. . . Celje, v sredi Slovincov ležeče, je sosedni slovenski kranjski deželi, z katero mi Slovenci v vedni kupčijski zavezi stojimo, veliko bližej, kakor Marburg; — mogočna Sava, po kateri mi Slovenci Hervatam in vojaški meji toliko potrebnih reči, kakor: les, opeke, apno in tako dalej; Hervati pa nam toliko žita perpelajo, kakor sreberni pas Celjsko kresijo proti jugu ovije. Železna cesta se Celja dotika, in ravno v Celjski kresiji jo tiste ceste presekajo, katere nas Slovence z Hervati in Slavonci, z Krajnci in Korošci vežejo, — namreč per Poljčanah in na Zidanem mostu.«²²

Zusammenfassung

CELJE (CILLI) UND DAS JAHR 1848

Vasilij Melik

Am 1. Juli 1848 erschien in Celje die erste Nummer der Wochenzeitung »Celjske slovenske novine«. Einige Monate später wurde ihr Titel in »Celske novine« umgenannt, der wiederum einige Zeit später den endgültigen Namen »Slovenske novine« erhielt. Unter diesem Titel wurde die Zeitung bis zum Ende des Jahres 1849 herausgegeben. Sie war die erste slowenische Zeitung, die außerhalb Ljubljanas erschien; damit war Celje die erste Stadt auf slowenischem Gebiet, die (nachdem das »Cillier Wochenblatt« sein Erscheinen eingestellt hatte) journalistisch nur durch eine slowenische Zeitung vertreten wurde (von Oktober 1848 bis März 1850). Der Redakteur dieser Zeitung, Prof. Konšek, vertrat liberale Anschauungen, er veröffentlichte aber auch Zuschriften unterschiedlichster Ansichten, die von betont freiheitlicher bis zu konservativer Gesinnung reichten. Er publizierte Artikel, aus denen die Begeisterung für ein vereintes Slowenien sprach, aber auch die von dem Celjer Postmeister Gurnik verfaßte Verteidigungsschrift für ein einheitliches steirisches Land. Gurnik war z. Z. der Revolution in Celje die zentrale Persönlichkeit. Er war Kommandant der Nationalgarde und Abgeordneter im provisorischen Landtag. Mit Begeisterung trat er für die Ideen von Jelčić ein und war zweifellos ein Vertreter des Slowenentums, obwohl er der steirischen Landestradiation anhing.

Celje zeigte im Jahre 1848 einen ziemlich ausgeprägten slowenischen Einschlag. Bei Feierlichkeiten der Nationalgarde wurde konsequent die Zweisprachigkeit durchgesetzt. Zur Einweihung der Eisenbahnlinie Celje — Ljubljana fand die zentrale Veranstaltung mit der Aufführung des slowenischen Stückes »Županova Micka« im Theater von Celje ihren Höhepunkt. Die o. a. Wochenzeitung betonte 1849 den slowenischen Charakter Celjes im Gegensatz zu dem sich dem Deutschen hingewandten Maribor. Die Zeitung verlieh auch der Enttäuschung Ausdruck, als durch die neue administrative Aufgliederung Maribor und nicht Celje zum Sitz des slowenischen Kreises bestimmt wurde.

²² Slovenske novine 20. 10. 1849.

ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I, tel.: (061) 224 011, 224 046, int. 209

vas vabi, da vstopite v eno izmed zgodovinskih društev kot redni član

Društveni člani po nižji ceni prejemajo osrednje glasilo slovenskih zgodovinarjev »Zgodovinski časopis«, imajo popust pri nabavi knjig iz zaloge zveze, lahko sodelujejo pri strokovnih in družabnih prireditvah društev (zborovanja, predavanja, strokovne ekskurzije in podobno), brezplačno prejmejo zvezino značko in izkaznico ter uporabljajo zvezino knjižnico. Potrjena izkaznica ZZDS omogoča brezplačen ali cenejši vstop v številnih domačih in tujih muzejih ter galerijah. Člani slovenskih društev s popustom kupujejo knjige »Slovenske matice«, občasno pa tudi publikacije drugih slovenskih založb.

Za leti 1982 in 1983 znaša društvena članarina 100 dinarjev, članarina z naročnino na »Zgodovinski časopis« pa 500 (oziroma za 1983: 640) dinarjev. Za študente je društvena članarina z naročnino polovična — 250 (oziroma za 1983: 320) dinarjev. Popust imajo tudi upokoenci, dolgoletni člani društva, za katere naročnina s članarino znaša 375 (1983: 480) dinarjev. Člani pokrajinskih zgodovinskih in muzejskih društev upravi »Zgodovinskega časopisa« poravnajo le naročnino v višini 400 (1983: 540) dinarjev, če so članarino za tekoče leto že vplačali pri matičnem društvu.

Članarino in naročnino lahko vplačate vsako dopoldne (od ponedeljka do petka) na zvezinem sedežu ali pa s položnico na žiro račun: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Ljubljana, Aškerčeva 12, 50101-678-49040.

Vplačilo vseh članskih obveznosti je možno tudi pri vseh matičnih pokrajinskih zgodovinskih društvih. Tu so njihovi naslovi:

Zgodovinsko društvo Ljubljana, Narodni muzej, 61000 Ljubljana, Prešernova 20

Zgodovinsko društvo v Mariboru, Muzej narodne osvoboditve, 62000 Maribor, Heroja Tomšiča 5

Zgodovinsko društvo v Ptujju, Pokrajinski muzej, 62250 Ptuj, Muzejski trg 1

Zgodovinsko društvo v Celju, Muzej revolucije, 63000 Celje, Trg V. kongresa 1 (63001 Celje, pp. 87)

Zgodovinsko društvo za Gorenjsko, Gorenjski muzej, 64000 Kranj, Tavčarjeva 43

Zgodovinsko društvo za severno Primorsko, Pokrajinski arhiv, 65000 Nova Gorica, Trg Edvarda Kardelja 1/III

Zgodovinsko društvo v Novem mestu, Zavod za šolstvo SR Slovenije — organizacijska enota, 68000 Novo mesto, Glavni trg 7

Muzejsko društvo v Škofji Loki, Muzej na gradu, 64220 Škofja Loka, Grajska pot

Belokranjsko muzejsko društvo, Belokranjski muzej, 68330 Metlika

Zahtevajte prijavnico za vpis pri enem izmed pokrajinskih zgodovinskih društev ali na sedežu osrednje zveze!

Irena Gantar-Godina

NARODNO RADIKALNO DIJAŠTVO

Predavanje na 21. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Celju 30. septembra 1982

Na prelomu stoletja je prišlo do različnih gledanj na slovensko liberalno stranko.¹ Predvsem študentje niso bili več zadovoljni z njeno politiko, saj so ji klerikalci v vedno večji meri prevzemali politični prostor; zato so začeli študentje oziroma mladina v večji meri upoštevati tudi druge politične nazore. Taki so bili tudi Vesnani,² ki leta 1894, na shodu Napredne stranke, niso našli več skupnih točk z liberalno stranko in so zato svoja razmišljanja in naziranja, pa tudi kritične poglede na stranko odtlej objavljali v Podgornikovem Slovanskem svetu.³

Leta 1882 je začel na novoustanovljeni češki univerzi v Pragi predavati prof. Masaryk, ki je s kritiko klerikalizma in liberalizma, z narodnostno filozofijo in z zahtevami po demokratizaciji in socializaciji politike in kulture pridobil simpatije velikega dela akademske mladine. Masarykova predavanja so v 90. letih prejšnjega stoletja obiskovali tudi hrvaški⁴ in slovenski študenti, ki so kritično spremljali domače politične in kulturne razmere. Kritičnost je veljala predvsem politiki glavnih strank, na Slovenskem klerikalne in liberalne. Prvi slovenski študenti, ki so se po končanem študiju vrnili iz Prage (Anton Dermota,⁵ Dragotin Lončar,⁶ Karel Švajger in drugi), so že 1901 izdali Poslanico slovenski mladini — Kaj hočemo,⁷ ki z zahtevami, nalogami in cilji kaže popolno naslonitev na Masarykové nazore. Poimenovani kot »masarykovci« so sodelovali tudi pri izdajanju lista »Naši zapiski«⁸ pozneje jih je 1906 oziroma 1907 večina pristopila k JSDS (Jugoslovanski socialdemokratski stranki).

Tudi liberalni študenti na Dunaju in v Gradcu so se seznanjali z Masarykovimi nazori in začeli kritičneje presojati politiko liberalne stranke na Slovenskem. Posledica tega je bila, da so se leta 1902 študenti na Dunaju razcepili na liberalni in narodno-radikalni tabor.⁹ Že leta 1904 so narodno-radikalni študenti začeli v okviru počitniškega študentskega društva Prosveta izdajati mesečnik Omladina,¹⁰ ki naj bi povezoval srednješolsko in visokošolsko mladino.¹¹ Z glasilom, ki je imelo po last-

¹ Vasilij Melik, Slovenski liberalni tabor in njegovo razpadanje, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja XXII, 1982, str. 19—24.

² Janez Stergar, Začetki Slovenskega ferijalnega društva 'Sava', Kronika 1974, str. 31—40; isti, Oris zgodovine Počitniške zveze Slovenije, Ljubljana 1978.

³ Fran Erjavec, Zgodovina katoliškega gibanja na Slovenskem, Ljubljana 1928; Dragotin Lončar, Politično življenje Slovencev, Ljubljana 1922; Andrej Gabršček, Goriški Slovenci I., Ljubljana 1934; Ivan Prijatelj, Slovenska kulturnopolitična in slovstvena zgodovina III in V, Ljubljana 1958, 1966; Janko Pleterški, Jugoslovanska misel pri Slovencih v dobi Taaffejeve vlade, Zgodovinski časopis 1975, str. 263—275.

⁴ O vplivu Masaryka na hrvaške in srbske študente gl. med drugim tudi: Povijest hrvatskog naroda 1860—1914, Zagreb 1968, str. 149—158. T. G. Masaryk — Zbornik, priredila jugoslovensko-čehoslovnačka liga v Beogradu, uredil Dragutin Prohaska, Beograd—Praga 1927; Mirjana Gross, Nacionalne ideje študentske omladine u Hrvatskoj uoči I. svjetskog rata, Historijski zbornik XXI—XXII, 1968—1969; str. 75—140; Ljerka Racko, Program mladoga Stjepana Radića 1897—1898, Nastava historije, 1975, št. 5, str. 118—124.

⁵ Za Antona Dermoto: Ciril Stukelj, Slovenski politični problemi, Ljubljana 1940; Dušan Kermavner, Dr. Anton Dermota, Sodobnost 1940, str. 81—83; Branko Berčič, Prezrti jubilej dr. Antona Dermote (K 80-letnici njegovega rojstva), Loški razgledi 1956, Škofja Loka 1956, str. 183—203.

⁶ O Dragotinu Lončarju gl. Fran Zwitter, Dr. Dragotin Lončar, Zgodovinski časopis, 1954, str. 181—191.

⁷ Poslanica slovenski mladini — Kaj hočemo, Ljubljana 1901, kot zapis sklepov z zaupnega sestanka, ki so se ga med drugimi — poleg sklicateljev — udeležili tudi Zupančič, Prijatelj, Ferjančič, Zirovnik, Regali in drugi.

⁸ O Naših zapiskih gl. Franc Rozman, Naši zapiski 1902—1914, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana 1971—1972, str. 187—197; Bojan Štih, Naši zapiski, rk. dipl. naloga na oddelku za zgodovino filozofske fakultete v Ljubljani.

⁹ Slavko Kremenšek, Slovensko študentovsko gibanje 1919—1941, Ljubljana 1972.

¹⁰ Omladina, glasilo narodno-radikalnega dijaštva, v Ljubljani od 1904—1912, v Pragi od 1912—1914.

¹¹ Gregor Zerjav je v uvodniku »Razmerje med srednješolci in akademiki« formuliral to željo takole: »Prepad in meja, ki bi ločila srednješolca in akademika naj pade, ako hoče reforma slovenskega dijaštva imeti večjih in trajnejših uspehov.« (Omladina I, 1904—1905, str. 145).

nih vesteh v prvem letu naklado okrog 1500 izvodov, okrog 350 dijaških in 250 drugih naročnikov, se je za strujo začelo obdobje uresničevanja gesla »iz naroda za narod«, to je, drobnega dela med najširšimi sloji z najrazličnejšimi predavanji, s potujočimi knjižnicami, z ustanovitvijo Znanstvene knjižnice Omladina¹² ipd. Čeprav sta bila program delovanja struje in delno tudi ideološka opredelitev nakazana že v prvem letniku Omladine, predvsem v uvodnikih Gregorja Žerjava in Adolfa Ribnikarja, so temeljni program in organizacijsko shemo določili na I. shodu 1905 v Trstu.¹³ Referate in resolucije so natisnili v brošuri »Iz naroda za narod«, ki je istega leta izšla v Ljubljani.

Na nadaljnjih shodih, leta 1907 v Celju, 1909 in 1912 v Ljubljani, ki so imeli med drugim tudi propagandni značaj, so predvsem ocenjevali rezultate preteklega obdobja in načrtovali nadaljnje delo. Shoda 1907 v Celju in 1909 v Ljubljani sta bila posvečena posebnima vprašanjem, prvi šolskemu, drugi jugoslovanskemu. Po potrebi so se sestajali na sestankih eksekutive, ki so jo sestavljali predstavniki društev vseh treh univerz, ter na zaupnih sestankih, na katerih so razpravljali o problemih znotraj struje.

Temeljni program struje je bil usmerjen predvsem v samovzgojo in vzgojo dijaštva, kajti menili so, naj bi se radikalna reforma tako političnih kot kulturnih razmer začela pri izobraženstvu, saj bo lahko samo skozi osveščeno izobraženstvo reforma prodrla med najširše sloje. Zato jim je narodna politika ali »boj za narodovo individualnost« pomenila predvsem »boj proti indolenci, ki so ji narodna vprašanja zadnja briga«,¹⁴ in boj proti vsakemu kozmopolitizmu ali internacionalizmu, ki so ju očitali klerikalcem in socialistom. Narodno delo, ki med drugim predvideva tudi »vzbujanje narodnega čuta«, naj bi pripomoglo k vsestranski osamosvojitvi slovenskega naroda, k slogi pri delu ter s tem k oblikovanju »velikoslovenskega duha«. Menili so, da je največji in najmočnejši nasprotnik teh teženj katoliška stranka, ki so jo opredelili kot »kozmpolitično strujo«, ki narod pojmuje le kot versko skupnost in se z narodom bori za politično moč.¹⁵ Kot Masaryk¹⁶ in slovenski masarykovci so se tudi narodni radikali omejili na kritiko institucije in njene politike, religijo pa so še naprej priznavali kot zasebno stvar posameznika. Že na II. shodu 1907 v Celju so postavili na dnevni red zahtevo po ločitvi cerkve od države ter s tem zahtevo po laični šoli. Izkazalo se je, da glede tega vprašanja niso enotni, saj se je Žerjav, takrat že starešina, zavzel za to, da etični del verskega pouka ostane, večina pa je sprejela predlog Viktorja Zalarja, naj bodo šole laične.¹⁷ Na IV. shodu 1912 v Ljubljani je o verském vprašanju razpravljal Albin Ogris.¹⁸ Ogris je menil, da je vera kot stvar posameznika le prehodni stadij k ateizmu, ki v trenutnih razmerah še ni izvedljiv, in se je pri tem skliceval na slovenskega kmeta. Ateizem je postavil kot dolgoročni cilj, medtem ko si mora priznavanje vere kot zasebne sfere slovenski izobraženec šele izbojevati. Ogriso referat je bil izhodišče za resolucijo, ki je bila zelo zavito sestavljena in ki kaže, da je bil odnos do religije za narodne radikale tudi taktično in ne le načelno vprašanje.

Med najpomembnejše točke programa so narodni radikali uvrstili tudi boj za slovensko univerzo. Že na I. shodu v Trstu so obravnavali to vprašanje (referent je bil Ciril Premrl) ter sprejeli resolucijo, s katero so izrazili zahtevo po slovenski

¹² V okviru Znanstvene knjižnice Omladine so izdali med drugim: Rostoharjev Uvod v znanstveno mišljenje, prevod Drtinovega Miselnega razvoja evropskega človeštva, Niederlejev Slovanski svet z dodano Lončarjevo Socijalno zgodovino Slovencev ter Mačkovškovo Statistiko Slovencev.

¹³ I. shod narodno-radikalnega dijaštva je bil od 5.—8. septembra 1905 v Trstu. Med povabljenici so bili tudi predstavniki češkega, ruskega, hrvatskega in srbskega dijaštva, od politikov pa dr. Rybář, dr. Smodlaka, dr. Ravnihar in drugi. Resolucijo glej v prilogi.

¹⁴ Gregor Žerjav, uvodnik Program Omladine, Omladina I, 1904—1905, str. 5.

¹⁵ Gregor Žerjav, Narodni ali klerikalni, Omladina I, 1904—1905, str. 52.

¹⁶ Naši zapiski so v nadaljevanjih objavljali Masarykov spis V boju za verstvo, III, 1904—1905.

¹⁷ Viktor Marija Zalar, Svobodna šola, Omladina 1907—1908, str. 169—173.

¹⁸ Albin Ogris, Narodni radikalizem in verski problem, Omladina 1912—1913, str. 115—119. Albin Ogris je bil pravnik, od 1911 urednik glasila slovenske sekcije Svobodne misli; ostro je napadal nekritično prevzemanje Masarykovih idej (veliko člankov je objavil R. Krivic), predvsem v spisu Ni vse zlato kar se sveti, Omladina 1914, str. 9—16.

¹⁹ Glej prilogo.

univerzi v Ljubljani.²⁰ Tudi na II. shodu v Celju 1907 so z resolucijami potrdili zahteve iz Trsta, hkrati pa vprašanje razširili na problem srednjih šol. Za obdobje od 1909 do 1912 je značilna misel Janka Polca, da se je »slovenske javnosti polotila resignacija, kakršne v vseučiliškem vprašanju ni bilo opažati že 20 let.«²¹ To velja tudi za narodne radikale, ki so šele leta 1912, ko je bilo uredništvo Omladine že v Pragi, začeli ponovno obravnavati to vprašanje.²² Toda tokrat so se opredelili za Trst in to s podobnimi razlogi, kakršne je že 1904 v Omladini navajal Tuma,²³ to je, zaradi ugodnejših gospodarskih razmer in zaradi neurejenega srednjega šolstva na Slovenskem.

Že septembra 1904 na jugoslovanskem dijaškem kongresu v Beogradu je Gregor Žerjav izrazil potrebo po kulturno-dijaških stikih z Južnimi Slovani.²⁴ Podobne zahteve so v obliki resolucije sprejeli tudi na I. shodu 1905 v Trstu, medtem ko so na II. shodu 1907 v Celju sprejeli sklep, naj bo III. shod posvečen jugoslovanskemu vprašanju. Toda na tem shodu (1909 v Ljubljani) prvotnih zahtev (po izključno kulturno-dijaških stikih) niso spremenili, glavni referent Korun je celo poudaril, da bi bilo obravnavanje jugoslovanskega vprašanja s političnega stališča neprimerno.²⁵ Na prvi pogled se zdi, da so na IV. shodu 1912 v Ljubljani obravnavali jugoslovansko vprašanje tudi s političnega stališča, saj je referent Ivan Sajovic²⁶ postavil zahtevo po združenju Sloveniji ter ugotovil, da so Slovenci del Jugoslovancev. Čeprav so se v tem času pojavili prepovedovci²⁷ s svojim narodnorevolucionarnim stališčem, je vodstvo narodnih radikalov vztrajalo pri prvotni koncepciji kulturnega in dijaškega sodelovanja z Jugoslovanci,²⁸ brez političnih opredelitev. Izjema je Mihajlo Rostohar,²⁹ ki velja za najbolj zvestega privrženca prvotnim koncepcijam narodnega radikalizma. Rostohar se je zavzemal za zedinjenje z drugimi jugoslovanskimi narodi, kot temeljni pogoj pa je postavil ohranitev popolne svobode razvoja slovenske narodove individualnosti.

Z jugoslovansko idejo se je prepletala tudi ideja slovanske vzajemnosti. Pri tem vprašanju so se narodni radikali precej oddaljili od Masaryka, saj so proti Masarykovemu geslu »Človek, Čeh, Slovan« poudarjali, da je Masarykova ideja slovanske vzajemnosti pri Slovencih omejena z jugoslovanskega stališča, da stoji med Slovincem in Slovanom še Jugoslovan, zato so videli v slovanskem kozmopolitizmu nevarnost tako za slovensko kot za jugoslovansko vprašanje.³⁰ Vseeno pa so priporočali, naj študenti obiskujejo slovanske univerze, predvsem Prago, in naj se učijo slovanskih jezikov.

²⁰ Glej prilogo.

²¹ Janko Polec, Zgodovina slovenske univerze v Ljubljani do 1929, Ljubljana 1929, str. 130. V času »resignacije« se je z vseučiliškim vprašanjem ukvarjal tudi klerikalni tabor, ki je za univerzitetni središči ponujal Krakov in Lvov, Krekovo krilo pa Zagreb. Proti temu je ugovarjal dr. Mihajlo Rostohar in se v prispevku »O vprašanju slovenskega vseučilišča« v Slovenskem narodu (20. in 21. oktobra 1909) zavzel za provizorij v Pragi.

²² O IV. shodu in odločitvi za Trst piše tudi Lavo Čermelj v Spominih na tržaška leta. Ljubljana 1955.

²³ Henrik Tuma, Vseučiliško vprašanje, Omladina I, 1904–1905, str. 147, 164 in 181. V svojih spominih navaja, da ni najbolj navdušen nad Prago, ker se boji »enostranske vzgoje naše mladine. Poznal sem Čeha kot precejšnje šoviniste, ki enostransko poudarjajo vse, kar je češkega« (Iz mojega življenja, Ljubljana, 1937, str. 30).

²⁴ Gregor Žerjav, Jugoslovanski dijaški kongres v Beogradu, Omladina I, 1904–1905, str. 83; o jugoslovanskem vprašanju pri narodnih radikalih tudi: Lojze Ude, Slovenci in jugoslovanska ideja od 1903–1908, Ljubljana 1972. Dušan Biber, Jugoslovanska ideja pri Slovencih v času balkanskih vojn, Zbornik radova XX. veka, Beograd 1965; D. Kermavner, Narodnjaštvo in socializem pred pol stoletjem, Naša Sodobnost 1954.

²⁵ Glej prilogo.

²⁶ Ivan Sajovic, Bistvo in pomen narodnosti s posebnim ozirom na Slovence in narodno-radikalno strujo, Omladina 1912–1913, str. 147.

²⁷ O prepovedovcih: Ernest Turk, Značilnosti prepovedovskega gibanja na Slovenskem v zadnjih dveh letih pred 1. svetovno vojno, Hauptmannov zbornik, Ljubljana 1960; I. J. Kolar, Prepovedovci, Kamnik 1930; Prepovedovci proti Avstriji, Ljubljana 1972; Dušan Biber, Jugoslovanska ideja pri Slovencih v času balkanskih vojn, Zbornik radova XX. veka, Beograd 1965.

²⁸ Najtesnejše stike s hrvaškimi študenti so imeli narodni radikali s skupino okrog lista Hrvatski djak; idejni vodja Jurislav Janušić se je, tako kot večina narodnih radikalov, zavzemal za reformo šolstva, za zblizevanje kulturnih in gospodarskih interesov Južnih Slovanov ipd., oziroma za »drobno delo« in Masarykove nazore.

²⁹ Mihajlo Rostohar, glej Vasilij Melik, Napredni mislec in politik dr. Mihajlo Rostohar, Krško skozi čas 1977; Vera Kržišnik-Bukić, Mihajlo Rostohar in Napredna misel, Zgodovinski časopis 1974, str. 321–346; o jugoslovanski misli tudi Dušan Biber, Jugoslovanska ideja pri Slovencih v času balkanskih vojn, Zbornik radova XX. veka, Beograd 1965.

³⁰ Bogumil Vošnjak, Masaryk — socijolog in Slovan, Omladina 1910, str. 19–24.

Kljub temu, da sta vodstvo struje in uredništvo Omladine zavrnila prepovedsko gibanje,³¹ so se v Omladini oglašali simpatizerji te skupine, veliko pa jih je tudi prestopilo v prepovedske vrste. S tem so pokazali tudi nezadovoljstvo s politiko vodstva struje, ki kljub poudarjeni ideji nadstrankarstva tega načela ni več upoštevalo. Na glavni seji eksekutive aprila 1908 so razpravljali o problemu organiziranja starešin ter se odločili za ustanovitev starešinske organizacije. Že na drugi seji, aprila 1909, so sprejeli sklep, da ostane narodno-radikalna struja še naprej nadstrankarska, da pa to načelo za starešine ne velja več. Sklep so utemeljili s tem, da za starešine »nastaja potreba in dolžnost političnega dela, ki omogočuje in brani kulturni in gospodarski napredek naroda.«³² Sklep so sprejeli že po tem, ko so trije najvplivnejši člani struje, Žerjav, Ribnikar in Kramer februarja 1909 vstopili v Narodno-napredno stranko.³³

Vprašanje vstopanja starešin v politične stranke je povzročilo med radikali idejni razkol, saj so se nekateri, na primer Černič³⁴ in Rostohar, zavzemali za ohranitev prvotnega nadstrankarstva, drugi, na primer Brunčko³⁵ ali Knaflič,³⁶ pa so se zavzemali za vstop starešin v socialno demokratsko stranko. Čeprav Henrik Tuma v svojih spominih navaja, da je na I. shodu 1905 v Trstu iz Žerjavovega govora »vel precej socialističen duh«,³⁷ narodni radikali niso simpatizirali s socialnimi demokrati. Glavni očitke je veljal predvsem internacionalizmu, revoluciji in razrednemu boju. In tudi tisti posamezni narodni radikali, ki so se zavzemali za sodelovanje ali celo za vstop med socialne demokrate, so, tudi pod vplivom slovenskih masarykovcev, priznavali socialno demokratski revidirani program — to se pravi, bili so prepričani, kot na primer Brunčko, da se je socialna demokracija odpovedala nekaterim temeljnim programskim točkam, na primer načelu internacionalizma, ter tako postala narodna socialna demokracija. V razpravi o sprejemljivosti socialne demokracije je sodeloval tudi Mihajlo Rostohar, ki je zavračal Brunčkove in Knafličeve dokaze s tezo, da kljub trenutni praksi socialne demokracije ostaja njen teoretični, to je, zapisani program nespremenjen in zato za narodne radikale nesprejemljiv. Podobno izjavo glede tega vprašanja je podalo tudi uredništvo

³¹ Uvodnik Zopet vprašanje?, Omladina 1912—1913, str. 145—146; in Nekaj jugoslovanstva, Omladina 1914, str. 3—7; tu avtor članka izrečno poudarja: »Cilj Zedinjene Slovenije je paralelen s ciljem političnega jugoslovanstva. aii prvi je realnejši, priročnejši, drugi romantičnejši, nesigurnejši, opolzlejši. Delati hočemo na to, da se jugoslovanstvo povzpne na platformo, odkoder bo razvidno vsem v vsej svoji preprostosti, potrebnosti in jasnosti, postavljeno na temelj vsestransko zrele evolucije, šele potem pa se izročimo magari tudi revolucijskemu valu.« (Str. 7.)

³² Omladina, 1909—1910, str. 12.

³³ Vladimir Ravnihar v svojih spominih navaja, da so dr. Žerjav, dr. Ribnikar in dr. Kramer vstopili v NNS februarja 1909 (Spomini dr. Vladimira Ravniharja, tipkopis v Arhivu SRS.)

³⁴ Medicinac Mirko Černič je zaradi nesoglasij z vodstvom struje in uredništvom Omladine (predvsem zaradi vstopa starešin v NNS) objavljal svoja kritična razmišljanja o struji v Naših zapiskih. Bil je eden prvih radikalov, ki je izjavil, naj tisti študentje, ki »mislijo, da morajo nemudoma v politično stranko, raje kot v NNS vstopijo v socialno demokracijo. Seveda se mora ta stranka približevati češki socialni demokraciji.« (Omladina 1909—1910, str. 133). Drugačno od uradnega stališča struje je bilo tudi njegovo mnenje o rešitvi nacionalnega vprašanja v monarhiji. Zavzel se je za trialistično rešitev, toda tega referata (na III. shodu) Omladina ni objavila. Za trialistično rešitev zvemo iz odgovora I. N. Novaka, predstavnika hrvaških študentov, ki je poudaril, da se s Černičem ne more strinjati zato, ker je »trializem omamljiva vaba, ki bi naj nas uspavala. Za vsiljevanje od Avstrije lahko mirne duše rečemo: Timeo Austriacos et dona ferentes.« (Omladina 1909—1910, str. 157). V času balkanskih vojn je Černič vstopil med zdravnike-dobrovoljce v Srbiji. Sam je o tem napisal prispevek z naslovom: Kako sem zorel v dobrovoljca (Misli o problemu malega naroda), v Dobrovoljci, kladivarji Jugoslavije 1912—1918, Ljubljana 1936, str. 113—118.

³⁵ Leo Brunčko je eden redkih narodnih radikalov, ki je skušal v Omladini dokazati »primernost« socialne demokracije. Čeprav je videl v programu socialne demokracije vrsto nesprejemljivih točk, od revolucionarne taktike, diktature proletariata do načela mednarodnosti, pa je ocenjeval delovanje JSDS po praktičnih dejanjih in je zato lahko napravil enačaj: »Tu kakor tam se obsoja narodni šovinizem in zahteva popolno enakopravnost narodov, eni kakor drugi smo zavrgli absolutno narodnost v imenu pravičnosti in humanitete, le v tem se razlikujemo, da mi narodnost povsod in v vsem naglašamo, medtem ko socialna demokracija svoje narodnosti ne stavlja v ospredje, pa je vkljub temu narodna.« Zato Brunčko ne vidi nobene »principielne zapreke, da bi kdo, ki je vzgojen v načelih narodnega radikalizma, ne smel postati ali biti pristaš demokracije.« (L. Brunčko, Socializem, demokratizem, nacionalizem in narodno-radikalni program, Omladina 1911, str. 108).

³⁶ Vladimir Knaflič, pravnik, je v Omladini, v Naših zapiskih in v svoji brošuri »Socializem«, ki jo je izdal v samozaložbi v Gorici 1912, prikazal svoje pojmovanje socializma. Knafličeve opredelbe so zelo blizu Masarykovim tudi po tem, da imenuje politični realizem tisto smer, ki hoče v praktičnem, vsakdanjem delu uveljaviti ta socializem med meščanstvom in humanizirati človeštvo« (Naši zapiski, Narodni radikalizem, socializem in drugo, Naši zapiski 1911, str. 70). Kljub zavzemanju za vstop narodnih radikalov v JSDS je Knaflič od 1908 politično deloval v goriški liberalni Narodni delavski organizaciji, kasneje pa v goriški NNS (Andrej Grabršček, Goriški Slovenci II, 1901—1923, Ljubljana 1934).

³⁷ Henrik Tuma, Iz mojega življenja, Ljubljana 1937, str. 302.

Omladine.³⁸ Narodni radikali so tako v celoti zavračali socialno demokratiški program, medtem ko so Masaryk in tudi slovenski masarykovci priznavali socialno demokracijo s stališča praktičnih rešitev, ki jih je le-ta ponujala in niso zavračali sodelovanja z njo. Sodelovanju narodnih radikalov s socialno demokracijo pa je nasprotovalo tudi dejstvo, da so bili radikali, predvsem od leta 1909 dalje, tako finančno kot politično čedalje bolj odvisni od liberalne stranke. Ta odvisnost je v veliki meri prispevala k temu, da je struja po letu 1909 in predvsem po letu 1912 izgubila precej članov in pristašev. Velik del mlajših radikalov je prestopil k prepородovcem, starešine so v večini pristali v Narodno napredni stranki, medtem ko je neznan del pristopil k socialnim demokratom, kot na primer Milan Jaklič³⁹ in drugi.

Za zaključek lahko navedemo oceno Ivana Cankarja, ki je delovanje struje označil kot »malo krepkejši živiočlic«, oceno Henrika Tume, ki jih je v svojih spominih označil kot »neki bledejši odvejek« struje masarykovcev, ter oceno Antona Dermote, ki je zapisal: »Še na neki drugi struji je poznaten vpliv Masaryka kot učenjaka in politika — na narodno radikalni struji ... Kar je ta struja imela slabega, je kopirala večinoma po vzoru čeških radikalcev in narodnih socialcev, kar je bilo dobrega, je posnela zlasti po spisih profesorja Masaryka.«⁴⁰ Ne glede na različne ocene delovanja struje lahko ugotovimo, da je dosegla na področju kulturno-izobraževalnega dela dokajšnje uspehe, še večje na področju narodno-obrambnega dela ter predvsem pri skrbi za izboljšanje materialnega stanja dijaštva.

PRILOGE

RESOLUCIJE I. SHODA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA V TRSTU 5.—8. SEPTEMBRA 1905

(Omladina 1905—1906, str. 99—102)

A. Resolucija za slovensko vseučilišče

I. Slovensko dijaštvo, zbrano dne 6. septembra t.l. na prvem shodu narodno-radikalnega dijaštva v Trstu, manifestira za slovensko vseučilišče v Ljubljani; zahteva, da se reši slovensko vseučiliško vprašanje najmanj istočasno z opravičenimi vseučiliškimi zahtevami drugih avstrijskih narodov; odklanja najodločnejše, da bi bil Trst sedež italijanskega vseučilišča.

II. Isto pozivlja vlado, da ustvari potrebne pogoje za slovensko vseučilišče in smatra za eno prvih dolžnosti slovenskega dijaštva, da se posveča po končanih visokošolskih letih nadaljni strokovno-znanstveni izobrazbi, da tako postavi zadostno število usposobljenih učnih moči za slovensko vseučilišče.

B. Resolucije odseka za dijaško izobrazbo

Narodno-radikalno dijaštvo:

I. a) Obsoja nečuvno indolenco slov. profesorjev, ki še niso napisali slov. učnih knjig za srednje šole. Povdarja potrebo, da se slov. srednješolski učitelji organizirajo, da zastopajo stanovske interese in goje slov. srednješolsko pedagoško slovstvo. Slovenski srednješolski učitelj naj skuša z visoko izobrazbo in idealno vneto paralizovati neugodni vpliv sedanjega pomanjkljivega srednješolskega sistema in malenkostnega miljeja naših srednješolskih mest. V ta namen naj goji brez strankarskih namenov tesnejši prijateljski stik z dijaštvom izven šole.

b) Opozarja javnost na škodljivost škofovih zavodov, kojih intencije nasprotujejo temeljnemu principom srednješolske vzgoje.

c) Zahteva, naj vlada med posameznimi predmeti srednje šole znanstveno so-

³⁸ Epigonska dekadenca, Omladina, šte. 3—4/1912, str. 33—36. Članek je predvsem odgovor Knafliču, lahko pa iz njega razberemo odnos do socialne demokracije.

³⁹ Milan Jaklič, sprva narodni radikal; v prvi številki Omladine je objavil svoj članek »ABC našega gibanja«, sredi 1906 je zamenjal urednika »Našega lista«, neodvisnega političnega lista, Ferdinanda L. Tumo, in ostal urednik do srede leta 1907. 1907 je vstopil v JSDS.

⁴⁰ Anton Dermota, Masaryk in Slovenci, Naši zapiski 1910, str. 247—253.

glasje, da ne pobija ena stroka naukov in metode druge.

II. Priporoča slovenskim dijakom, naj premišljeno izčrpajo vsa izobraževalna sredstva vseučiliških mest. Toplo jim nasvetuje Prago, to pa z izrecno opombo, dá naj se dijaštvo potruži vživeti se v češke razmere in se priučiti češkemu jeziku. Opozarja na jugoslovanska vseučilišča.

III. Biti članom akad. organizacije je za dijake nujno potrebno. Le-te pa naj se pazno izogibljejo političnega strankarstva. Notranja vez jim bodi program, ki se izraža brez kršenja individualnosti o podlagah enotnega svetovnega naziranja. Narodna in socialna ideja veže naša društva. Po načelu dela in samopomoči naj se razvijajo sile posameznika v korist celoti. Akademična društva naj delajo, da se dviga dijaštvo duševno, нравno in gmotno. O sredstvih, da se dosežejo ti nameni, izjavlja:

a) društva naj intenzivno goje strokovno in splošno izobražujoče predavateljstvo. V čitalnici naj ne manjka znanstvenih revij, knjižica naj vsebuje znamenita dela moderne splošno znanstvene in pa tudi leposlovne literature. Prirejajo naj posebne izlete;

b) društva naj goje pošteno zabavo, petje, telovadbo. Srednjeveško tradicijo dvoboja naj skušajo odpraviti s tem, da uplivajo na javno mnenje in uvajajo poravnavo sporov. S predavanji o alkoholizmu in spolnih boleznih naj opozarjajo že absolvirane srednješolce na to nevarnost;

c) zastopajo naj odločno gmotne interese slovenskega dijaštva v smislu resolucij odseka za gmotno stanje.

C. Resolucija gmotnega odseka:

Slovensko narodno-radikalno dijaštvo, zbrano na svojem prvem shodu v Trstu, smatra žalostne gmotne razmere za prevažni del slovenskega socialnega vprašanja.

Slovensko posojilništvo je glavni vir, ki naj zagotovi z ustanovitvijo podpornih fondov dijakom večjih podpor.

Narodno-radikalno dijaštvo ostro graja brezvestnost onih, ki ne vračajo po končanih študijah brezobrestnih posojil, ker oškodujejo s tem podporna društva in kratico zaupanje v dijaštvo.

Odklanjamo z zaničevanjem vsako podporo, ki ji je namen, uplivati na prepričanje.

Narodno-radikalno dijaštvo zahteva, da se podpore pravično regulirajo, in predlaga ustanovitev osrednjega biroja, kamor naj javijo podporniki svoje podpore in kjer morejo dobiti informacij.

Glede podpornih društev želi, da se da v njih odborih slovenskemu dijaštvu posvetovalna pravica, da se zagotovi podpora za celo leto pod pogojem, da se gmotne razmere podpiranca ne izpremenijo. Smatramo mesečnih 10 K za podporni minimum.

II. Radikalno dijaštvo izreka »Omladini« za nje delovanje na dijaško-socialnem polju priznanje ter jo pozivlja, da nadaljuje posebno z zbiranjem statističnih podatkov, dokler se ne oprimejo tega velevažnega dela poklicanejši faktorji.

C. Resolucije odseka za ljudsko izobrazbo

Narodno radikalno dijaštvo:

I. Smatra organizirano poljudno delo med slovenskim ljudstvom najvažnejšim sredstvom za napredek na kulturnem, političnem in gospodarskem polju.

II. Ustanavljajo naj se v večjih krajih stalne ljudske knjižnice, v manjših pa potujoče kot impulz za stalne.

III. Prirejajo naj se nazorna ljudska predavanja iz vseh strok človeškega znanja.

IV. Vsa društva z izobraževalno tendenco naj se reformirajo in organizirajo v tem smislu. Nujno potrebna je njih zveza.

V. Slovenska inteligenca in akademiki naj stopijo temu gibanju na čelo.

VI. Priporoča se akademikom snovanje »ferijalnih društev« za manjša okrožja, ki naj omogočajo delovanje v gornjem smislu v zvezi z domačo inteligenco.

VII. Tudi avtonomne korporacije naj skrbje za gmotno stanje teh teženj.

D. Resolucija organizačnega odseka

Narodno-radikalno dijaštvo priporoča, da se društva narodno-radikalnih akademikov združijo v enotnejšo organizacijo, ki naj na podlagi dosedanjih organizacij skuša biti nekak izvrševalni in reprezentativni organ narodno-radikalnega dijaštva. Naše glasilo je »O m l a d i n a«.

E. Resolucije, sprejete na velikem ljudskem shodu

I. Slovenci, zbrani na velikem ljudskem shodu v »Narodnem domu« v Trstu nujno zahtevajo, da c. kr. namestništvo n e m u d o m a izda odredbo, da mora mest-

ni svet tržaški v mestu s a m e m ustanoviti ljudske šole s slovenskim učnim jezikom in to uvažuje, da izreka razsodba c. kr. upravnega sodišča z dne 7. oktobra 1904, št. 10.471, da je rešiti samo še vprašanje: ali je na okoliških šolah še prostora za otroke iz tržaškega mesta, 2. ali posebne krajevne razmere ne otežujejo otrokom iz mesta, da bi pohajali šole na deželi, — končno uvažuje, da je odgovor na ti vprašanji **popolnoma notoričen**. Vsako daljše zavlačevanje pomenja očitno kršenje zakonov, zlasti § 59 državnega šolskega zakona in znanega člena XIX. državnega osnovnega zakona, in zato proti takemu postopanju že danes najslavesnejše **protestujemo**. Dokler pa se to ne zgodi, in bi se mestni svet tržaški upiral nalogu c. kr. namestništva z namenom, da še dalje zavleče ustanovitev slovenske ljudske šole, tedaj naj ukrene vlada nemudoma vse potrebne, da se taka slovenska ljudska šola ustanovi in vzdržuje na državne stroške.

II. Na ljudskem shodu zbrani Slovenci obsojajo od tujcev in vlade med nas zanešeni provincializem.

Vsi Slovenci naj se zavedajo, da treba nastopati za vseslovenske interese in težnje jednotno,

pozivljajo slovensko časopisje, da deluje intenzivnejše v tem smislu.

III. Zahtevajo, da se narodi zakonito konstituirajo, da postanejo tako tudi juridične osebe z lastnimi organi. Zato se naj avstrijski državljani razdele po narodnosti v upravne celote.

Naj se da brez ozira na teritorij vsakemu narodu lastno zakonodajstvo in samoupravo v vseh kulturnih in narodno-gospodarskih zadevah. V to svrhu naj se zasnovejo narodni parlamenti na podlagi splošne, jednake, tajne volilne pravice in upravne oblasti in javni zastopi naj se razdele po narodnostih.

RESOLUCIJE II. SHODA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA V CELJU 5.—8. SEPTEMBRA 1907

(Omladina 1907—1908, str. 142—145)

A. Resolucija o dvobojnem vprašanju

Drugi shod narodno-radikalnega dijaštva:

I. smatra dvobjoj za protinravno, kulturnim težnjam našega časa neodgovarjalno sredstvo za obrambo osebne časti, ki tudi ne more nuditi zadoščenja za kakršnokoli žalitev. Radi tega ga najodločneje odklanja;

II. iz istih razlogov obsoja burševske menzure slovenskega dijaštva.

III. Ker nam pa naša sodišča do sedaj ne nudijo zadostnega varstva osebne časti, se izrekamo za ustanovitev splošne slovenske protidvobojne organizacije v smislu obstoječih antiduelnih lig, ki naj izposluje od vojnega ministrstva dovoljenje, da smejo biti rezervni častniki in kadeti tudi člani te naše organizacije.

IV. Predpriprave za ustanovitev take organizacije naj izvrši poseben odsek narodno-radikalnih društev, ki naj pritegne s posredovanjem naše starejšinske organizacije temu delu tudi izvendijaško razumništvo.

B. Resolucija o svobodni šoli

II. shod narodno-radikalnega dijaštva se pridružuje ideji »Svobodne šole«. Svobodna šola je ideal šole, ki hoče podeljevati gojencem pridobitve civilizacije na tak način, da ne krši individualnih zmožnosti, temveč jim da vse pogoje, da se razvijajo svobodno.

V doslednosti te elementarne vzgojeslovne zahteve treba odstraniti vse, kar ovira, da se šolstvo ne razvija v tem smislu. Predvsem zahtevamo:

I. na vseh šolah, ki naj bodo resnično narodne, pouk v materinskem jeziku;

II. reformo vseh šolskih uradov, v katerih naj zasedajo izključno strokovnjaki in zastopniki ljudstva, izvoljeni na podlagi splošne, tajne in direktne volilne pravice. Vsi šolskoupравни organi v jezikovno mešanih krajih naj bodo, dokler se ne ugotovi naši fundamentalni zahtevi po narodni avtonomiji, deljeni po narodnostih;

III. a) odstranitev šolnine in pristojbin na vseh šolah — od najnižje do najvišje. Učila naj bodo za nepremožne učence brezplačna; b) znižanje števila učencev pod enim učiteljem in uredbo šol po modernih zdravstvenih zahtevah;

IV. a) višjo izobrazbo učiteljstva; b) njega pedagogično neodvisnost; c) njega državljansko svobodo in enakopravnost z drugimi stanov, predvsem kot nje pogoj odstranitev § 54. šol. zakona iz leta 1869; d) izboljšanje materijelnega stanja učiteljstva potom povišanja plač;

V. ločitev šole in cerkve kot konsekvenco § 14. drž. osnov. zakonov ter uresničenje § 2. drž. zak. iz leta 1868.

Želimo si organiziranega dela v tem smislu tudi na Slovenskem in pozdravljamo zato ustanovitev slovenske sekcije »Svobodne Misli«.

C. Resolucija o narodni obrambi

I. Narodna obramba hoče okrepiti narodne meje in manjšine potom osamosvojitve od tujega gospodarskega vpliva ter splošne in strokovne naobrazbe.

II. Naravni centri našega življa v obmejnih pokrajinah so središča narodne obrambe.

Smatramo gospodarsko okrepitev vseh stanov in slojev za potrebno.

V združništvu vidimo najvažnejšega činitelja gospodarske osamosvoje.

Nujno potreben je enoten načrt obrambnega dela. Zato se zavzemamo za ustanovitev gospodarske obrambne organizacije. Delo obrambnih društev naj podpirajo pokrajinski narodni sveti. Potreben pa se nam zdi tudi skupen vseslovenski narodni svet. Največjo važnost polagamo na obmejno in manjšinsko naselbinsko akcijo.

III. Pozivljamo slovensko dijaštvo, da se bavi z gospodarskimi vprašanji vseh strok, predvsem pa naj si skuša pridobiti trgovske izobrazbe.

V gospodarskem boju z nasprotniki je potrebno, da znamo njih jezik; zato zahtevamo od slovenskega dijaštva, da se poleg nemščine uči tudi laščine.

Slovensko dijaštvo naj smatra za svojo dolžnost, da sodeluje po zmožnosti v vseh obrambnih napravah.

D. Resolucije o jugoslovanskem vprašanju

II. shod narodno-radikalnega dijaštva:

I. smatra kulturno edinstvo jugoslovanskih narodov za potrebno. Slovensko dijaštvo naj se uči jugoslovanskih jezikov in naj se seznanja z razmerami pri posameznih jugoslovanskih narodih. Naše dijaštvo naj stopi v ožjo zvezo s srbo-hrvaškimi in bolgarskimi dijaštvom;

II. sklene, da se na III. shodu narodno-radikalnega dijaštva, ki naj ima značaj jugoslovanskega dijaškega shoda, temeljito razpravlja o tem vprašanju.

E. Resolucije socijalnega odseka

Dijaško-socijalni odsek II. shoda narodno-radikalnega dijaštva smatra zahtevo po telesni vzgoji dijaštva za važno socijalno vprašanje, za katerega rešitev je treba resnega in smotrenega dela. Zato:

I. veljaj boj naših organizacij predvsem škodljivemu vplivu alkohola, nikotina in zlorabi spolnega občevarja pri nas samih potom proučevanja in ustanavljanja abstinenčnih krožkov, med ljudstvom pa s poukom in zgledom;

II. zahteva, da se po možnosti odpravijo vsi nedostaki dijaških stanovanj in dijaških kuhinj. Pri tozadevnem izboljševanju naj se prizna tudi prizadetemu dijaštvu sodelovanje;

III. zahteva, da se uvede v vse srednje šole obvezna telovadba ter se ne zabranjuje srednješolskim dijakom telovadba v sokolskih telovadnicah pod nadzorstvom sokolskih vaditeljev. Za moralično dolžnost akademikov pa smatramo, da se udeležujejo v polnem številu sokolskega dela, ki je za telesno in socijalno vzgojo, posebno naše mladine, ter za ohranitev in povzdigo npravnega, zdravstvenega ter narodnostnega stanja našega naroda neprecenljive koristi. V istem oziru smatramo gojenje športov, dijaških potovanj in izletov za važno nalogo naših organizacij.

IV. Važna pa so ravnokar omenjena sredstva tudi za družabno vzgojo našega dijaštva. Tej naj posvečajo naše organizacije več pozornosti; slov. izobraženstvo pa pozivljamo, da podpira, zlasti kar se tiče srednješolcev, to stremljenje.

F. Resolucije šolskega odseka

I. Ponavljamo z vso odločnostjo svojo zahtevo po slov. visoki šoli.

II. Zahtevamo, da se z ozirom na vzgojo značajev in na strokovno izobrazbo, popolnoma poslovenijo vse gimnazije, realke in učiteljišča na slovenskem ozemlju ter da se ustanovi potrebno število novih slov. srednjih šol. Predvsem zahtevamo izpopolnitev celjskih slovensko-nemških gimnazijskih razredov v samostojno, popolno slovensko gimnazijo.

III. Povdarjamo važnost ženske izobrazbe. Opozarjamo na edino žensko srednjo šolo v Ljubljani ter priporočamo ustanavljanje slovenskih gospodinjskih šol, na katerih si naj naraščaj narodnega ženstva pridobi poleg gospodinjske spretnosti zlasti umstveno in čuvstveno izobrazbo ter se navzame narodnega duha.

IV. Za gospodarski napredek slovenskega naroda vidimo prvi pogoj v strokovni izobrazbi. Priporočamo ustanavljanje, sloven. obrtnih, trgovskih in kmetijskih šol ter

smatramo zlasti ustanovitev slovenske kmetijske šole na Štajerskem, trgovske šole v Ljubljani ter razširitev obrtne šole istotam za nujno potrebno.

G. Resolucija o strokovnem študiju

I. Konstatiramo, da se je v prvi vrsti po zaslugi »Omladine«, ki je opozarjala na ekonomsko izbiro stanu, nesorazmerje med posameznimi strokami naših akademikov od I. našega shoda znatno izboljšalo. — Pozivljamo »Omladino« in eksekutivo, da delujeta na tem polju še tudi naprej!

II. Eksekutiva narodno-radikal. dijaštva naj stopi v zvezo z »Radogojem«, kot v to najpogostejšim faktorjem, da se končno oživotvori že na tržaškem shodu nasvetovani statistični informacijski biro o uradništvu na slovenskem ozemlju.

H. Resolucije organizacijskega odseka

I. Vsako leto naj pregleda delovanje eksekutive organizacijski odsek, ki ima takrat značaj pregledovalca in posvetovalne komisije. V ta odsek voli vsako v eksekutivi zastopano društvo po 10 članov na zadnjem občnem zboru dotičnega leta. Te seje sklicuje in jim predseduje načelnik eksekutive narodno-radikalnega dijaštva.

II. Pozivljamo starejšine narodno-radikalnih akademičnih društev, naj osnujejo lastno starejšinsko organizacijo.

RESOLUCIJE III. SHODA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA V LJUBLJANI 17.—19. SEPTEMBRA 1909

(Omladina 1909—1910, str. 96—98)

Slovensko narodno-radikalno dijaštvo zbrano na svojem III. shodu v Ljubljani v dnevih od 16.—20. septembra 1909 s svojimi gosti, naprednimi češkimi in jugoslovanskimi dijaki

I. 1. vidi v organizaciji slovenskega klerikalnega dijaštva del one mednarodne sile, ki uporabljajoč moderna sredstva služi edino-le interesom Rima ter zavira s tem prost razvoj slovenskega naroda;

2. pozivlja vse slovensko napredno dijaštvo, da s trdno organizacijo in z intenzivnim protiklerikalnim delom paralizira to nevarnost;

3. priporoča temeljitost študij kulturnih, gospodarskih in političnih ved in delavskega vprašanja.

II. 1. vidi v narodno-obravnem delu bistveni predpogoj za kulturno in gospodarsko osamosvojitve slovenskega naroda. Pozivlja vso slovensko javnost, da posveča temu vprašanju čim največ pozornosti;

2. pozdravlja z veseljem misel ustanovitve gospodarsko obravnega društva »Branibor« in želi, da se v doglednem času ustanovi parcelacijska banka;

3. pozivlja merodajne faktorje, da pokličejo čimprej v življenje slovenski narodni svet;

4. poudarja važnost prihodnjega ljudskega štetja za našo politično in državno-pravno bodočnost in pričakuje od vodilnih krogov, da store:

a) Vse potrebne korake, da se rubrika občevalnega jezika nadomesti z narodnostjo;

b) da se vpelje kontrolo pri uradnem ljudskem štetju in izvrši zasebno ljudsko štetje;

5. naroča eksekutivi, da poskrbi za skupen poseben natis referatov L. Brunčka in I. Mačkovška, bodisi na ta način, da zainteresira za to izdajo one kroge, ki se pečajo z narodno obravnim delom, bodisi da — ako bi to ne bilo mogoče — sama izda oba referata v založbi »Omladine«.

III. 1. nujno želi, da se jugoslovansko dijaštvo kar najintenzivneje bavi z jugoslovanskim vprašanjem v celem obsegu;

2. želi, da se ustvarijo kar najtrdnješi stiki med naprednim jugoslov. dijaštvom, tako po avstrijskih vseučiliških mestih, kakor tudi v Zagrebu, Belgradu in Zofiji. Posebno pozornost hoče posvečati srbohrvaškemu dijaštvu iz Bosne in Hercegovine;

3. naroča eksekutivi narodno-radikalnega dijaštva, da izvede nemudoma tozadnevna pripravljala dela in da stopi predvsem takoj v zvezo z eksekutivo hrvatskega naprednega dijaštva, s katerim smo si bistveno popolnoma enaki;

4. izraža željo, naj jugoslovanska omladina širi radi medsebojnega poznavanja v prvi vrsti vzajemno napredne dijaške liste in ostale publikacije (Omladina, Hrvatski Djak);

5. najodločneje protestira proti brezprimernemu progonu bratov Srbov na Hrvatskem, kateri se zaradi njihovega kulturnega in gospodarskega boja med narodom in radi poštene borbe za narodna prava obtožujejo radi zločinca veleizdaje.

Zaprtim boriteljem za pravo svobodo naroda izrekamo svoje najiskrenejše simpatije.

IV. Izjavlja, da uvideva potrebo stremjenja po gobleji umetniški izobrazbi in da bo delovalo v to, da se umetniškemu gibanju v Slovencih posveča večjo pozornost, kakor doslej. Obenem izjavlja, da bo z ljubeznijo pospeševalo in podpiralo vse poskuse spraviti v Slovencih veliko, resnično, pravo umetnost do one višine, katero zavzema v drugih kulturnih narodih.

V. 1. Ponavlja znova svojo odločno zahtevo po slovenskem vseučilišču v Ljubljani;

2. zahteva za ustanovitev vseučilišča v Ljubljani prepotrebne docenture na češki visoki šoli v Pragi in izraža svoje ogorčenje nad vsemi onimi činitelji, kateri so krivi, da do izvršitve tega načrta ni prišlo že letošnje leto;

3. zahteva reciprociteto med zagrebško in vsemi inozemskimi slovanskimi univerzami ter med avstrijskimi vseučilišči;

4. zahteva popolno slovensko srednje in ljudsko šolstvo na vsem slovenskem ozemlju, posebno pa pozivlja slovenske državne poslance, da se zavzemajo za pridržavljenje Ciril in Metodove šole pri sv. Jakobu v Trstu;

5. obsoja dunajsko vlado, ki zavlačuje razvoj slovenskega srednjega šolstva s tem, da že spisanih knjig za višjo gimnazijo ne aprobirata, in pozivlja slovenske državne poslance, da z vso odločnostjo izposlušajo pri ministrstvu potrebno aprobacijo;

6. z ogorčenjem obsoja in protestira proti nekulturni persekuciji češkega šolstva na Nižjem Avstrijskem, posebno na Dunaju in Poštorni od strani avstrijske vlade; istotako ogorčeno obsoja persekucijo Slovakov na Ogrskem.

VI. Kar najostreje obsoja način agitacije slovenskega klerikalnega časopisja proti pohajanju čeških visokih šol od strani Slovencev, ker more takšna agitacija le škodovati češko-slovenskemu zbliževanju ter sploh slovanski vzajemnosti; osobito pa smatra to zadevna sredstva, ki se jih poslužuje klerikalni dijaški list »Zora« kot za slovenskega dijaka neprimerna. Poziva ponovno slovensko dijaštvo, naj pohaja slovanske univerze, zlasti češko univerzo v Pragi, ker ima v taki koncentraciji jamstvo za skorajšnjo realizacijo slovenske vseučiliške zahteve;

VII. Protestira najodločneje proti temu, da je c. kr. vlada prepovedala javno prireditve III. shoda narodno-radikalnega dijaštva; vidi v tej prepovedi nov izraz vladnega sistema, ki hoče ubiti vsak pojav naprednega življa na ljubo našim klerikalcem ter naroča sklicateljem shoda, da uporabijo vsa zakonita sredstva, da se ožigosa ta prepoved kot protizakonita.

Cehi so posebej še sprejeli zase sledeče resolucije:

VIII. Češko dijaštvo, prisotno na III. shodu nar.-radikalnega dijaštva v Ljubljani se pridružuje z živim zanimanjem vsem zahtevam, ki jih je shod izrekel, in poudarja te-le misli:

1. V narodno-radikalnem gibanju slovenskega dijaštva vidi kar najbolje izraženo narodno zavest slovensko, njega kulturno-vzgojno smer smatra slovenskemu narodu najkoristnejšo.

2. V manjšinjskem oziru protestira kar najodločneje proti nemški nasilnosti, izraža svoje radostno občudovanje nad uspehom, s kakršnim se Slovenci proti tej nasilnosti bore, in obeta, da bo stalo kakor en mož za vse slovenske šolske zahteve na Štajerskem, Koroškem, Primorskem, Kranjskem in v Trstu, osobito pa za slovensko univerzo ter da bo kar možno vplivalo v tem smislu na vodilne kroge svojega naroda.

3. V razrešitvi jugoslovanskega vprašanja, ki vodi k zbližanju vseh jugoslovanskih narodov v vseh vrstah in vseh ozirih, vidi češko dijaštvo stopnjo naprej v splošnem razvoju vseslovanskega zbližanja in prosi prisotne zastopnike Jugoslovanov, naj še nadalje delujejo z vso močjo za zbližanje vseh slovanskih narodov. — Za sebe obeta, da bo neutrudno agitiralo za to idejo.

4. Protestira kar najodločneje proti slovenski klerikalni žurnalistiki, ki agitira proti obisku čeških visokih šol v Pragi iz verskih vzrokov. Nasprotno priporoča obisk čeških visokih šol, kajti v medsebojnem stiku in spoznavanju slovanskih narodov vidi pozitiven uspeh v evoluciji slovanskega zbliževanja.

RESOLUCIJE IV. SHODA NARODNO-RADIKALNEGA DIJAŠTVA V LJUBLJANI 13.—14. SEPTEMBRA 1912

(Omladina 1912—1913, str. 134—135)

Narodno-radikalno dijaštvo, zbrano na IV. svojem shodu v Ljubljani, izjavlja:
I. K narodnostnemu vprašanju:

Z ozirom na naše narodnostno načelo in tozadevne resolucije z naših shodov, pozivljamo slovensko dijaštvo, da se prične temeljitejše baviti z vprašanji, ki izvirajo iz cilja »Združena Slovenija«.

II. K vseučiliškemu vprašanju:

1. Akademiki, zbrani na IV. narodno-radikalnem shodu v Ljubljani zahtevajo ustanovitev slovenskega vseučilišča s sedežem v Trstu, ki bo vstrezalo potrebam obeh slovanskih narodov na jugu. Z ozirom na gospodarski in merkantilni značaj Trsta bi bila naloga takega zavoda, gojiti posebno v okviru državnoslovne in pravne fakultete tudi gospodarsko praktične, pomorske in trgovinske discipline. Ustanovitev slovenske in laške fakultete veže junktim, tako sicer, da se brez istočasne ustanovitve slovenske ne sme otvoriti italijanska pravna fakulteta.

2. Izreka se za popolno reciprociteto zagrebškega vseučilišča za vse dežele avstro-ogrske monarhije.

3. Pozivlja se vlada, da odpravi gorostasne razmere na šolskem polju po slovenskih deželah in zlasti v Trstu in da ustanovi nemudoma prepotrebne slovenske ljudske, strokovne in srednje šole.

4. Pozivlja vlado, da pospešuje z gmotnimi sredstvi habilitacije slovenskih docentov na kateremkoli vseučilišču avstro-ogrske monarhije za bodoče slovensko vseučilišče.

5. Pozivlja politično društvo »Edinost« kot poklicano politično organizacijo tržaških Slovencev, da ustvari akcijski odbor, ki naj se ustavno bavi z našim vseučiliškim vprašanjem in vodi priprave, kar se tiče bodočih učiteljev in ki naj vodi tudi vse politično in časopisno delo za slovensko vseučilišče.

6. Pozivlja vse poslance, deželne zборе, občine in društva, da ukrenejo vse potrebno v tem oziru, oziroma, da spremenijo svoje dosedanje sklepe v smislu naše sedanje zahteve »Slovensko vseučilišče v Trst«.

III. K verskemu vprašanju:

Naloga države je, da čuva potom svojih osnovnih zakonov svobodo vere in vesti. To zahteva strpnost napram vsem konfesijam, ki jih je smatrati v naših konkretnih razmerah za glavni predpogoj uspešne rešitve jugoslovanskega vprašanja. Taka strpljivost pa ni istovetna z indiferentnostjo napram verskim problemom, ki kot izrazi višje čuvstvenosti predstavljajo važne etične vrednote. Ako se pa uveljavljajo konfesionalni nazorji na neetičen način, in ki je škodljiv narodnemu in državnemu sožitju, ni boja proti tem pojavom smatrati za protiverski pokret.

Z ozirom na naš celoten naroden položaj ne kaže trositi sil z vsiljevanjem izvestnega racijonalističnega svetovnega nazora med najširšimi narodnimi sloji. Dokler intenzivna splošna kultura ne prešinja vseh socialnih razmer in dokler obstaja sedanja ekonomska nerazvitost, ni mogoče na mah in uspešno nadomestiti današnje oblike verovanja doslej zanemarjenih slojev s povsem novim načinom naziranja. Ne smemo namreč prezreti, da je treba zadovoljevati najmanjšim predpogojem narodnega obstanka. Pač pa je pričakovati, da bo s prodiranjem občne kulture in višjih življenjskih oblik verski in socialni moment podvržen trenutnemu, kulturnemu stanju odgovarjajoči preobrazitvi.

Ker se temeljno razlikujejo znanstvene in verske predpostavke, ni z verskimi naziranjem pobijati znanstva, istotako kakor ni mogoče z znanstvenimi argumenti zavračati verskih pojavov. Zahtevati je po vsem svobodni razvoj udeleženosti znanstvenega mišljenja in želeti je, da najdejo vse sile, ki stremijo za splošnim kulturnim razvojem, na vseh poljih svobodno torišče.

Zusammenfassung

DIE NATIONAL-RADIKALE JUGEND

Irena Gantar-Godina

Die Vertreter der national-radikalen Strömung auf slowenischem Gebiet begannen 1904 ihre Zeitung »Omladina« herauszugeben. Dieses Ereignis kann man als die offizielle Konstituierung der Angehörigen dieser Strömung betrachten. Die Abhandlung über das Wirken der Vertreter dieser Strömung beschränkt sich auf einige Schlüsselfragen, die in hohem Maße das Programm der National-Radikalen bestimmten. Dabei geht es vor allem um die nationale Frage in ihrem Verhältnis zur Klerikalen Partei, zu den Sozialdemokraten sowie um das Problem der Lösung der nationalen Frage im Rahmen der jugoslawischen Gemeinschaft. Eine der Grundfragen beinhaltete auch den Kampf um die Gründung einer slowenischen Universität, die zuerst in Ljubljana ins Leben gerufen, nach dem Jahr 1912 aber in Triest begründet werden sollte. Diesem Problem widmeten die National-Radikalen große Aufmerksamkeit. Für diese Strömung ist eine starke ideologische Anlehnung an Masaryk bzw. an den tschechischen Realismus charakteristisch, damit aber auch an die slowenischen Anhänger Masaryks. Ebenso charakteristisch für diese Strömung ist aber auch deren spätere politische Bindung an die slowenische Liberale Partei, die in beträchtlichem Maße einige Grundsatzentscheidungen der Vertreter dieser Strömung beeinflusste und dadurch die Durchschlagskraft und die ursprüngliche Radikalität der slowenischen studentischen Jugend und der Mittelschüler einschränkte.

GORIŠKI LETNIK — ZBORNİK GORIŠKEGA MUZEJA

Goriški muzej (Nova Gorica) je začel leta 1974 izdajati svojo redno letno publikacijo z naslovom »Goriški letnik«. Doslej je izšlo osem števil. Zbornik prinaša znanstvene in poljudno-znanstvene prispevke predvsem s področja arheologije, etnologije, zgodovine, zgodovine umetnosti, literarne zgodovine; prispevki so vezani prvenstveno na prostor severne Primorske ter sosednje Furlanije. Tako sodelujejo v zborniku tudi tuji pisci z obmejnih področij. »Goriški letnik« želi biti tudi revija, ki naj ustvari dialog na znanstveni ravni ob naši zahodni meji. K temu naj poleg objav znanstvenih člankov pripomorejo tudi ocene in poročila o različnih periodičnih publikacijah, ki izhajajo v deželi Furlaniji-Juljski krajini.

»Goriški letnik« lahko naročite pri Goriškem muzeju, Grajska 1, YU-65001 Nova Gorica.

France Martin Dolinar

LETOPISI LJUBLJANSKE (NAD)ŠKOFIJE
KOT ZGODOVINSKI VIR

I.

Za ljubljansko (nad)škofijo žal še vedno nimamo poglobljene obsežnejše študije, ki bi nas zadovoljivo informirala o tej osrednji cerkveni instituciji v središču slovenskega narodnostnega prostora in njenem vplivu na slovenski narodni razvoj. Zadovoljiti se moramo le s krajšimi orisi,¹ ki seveda še zdaleč ne morejo dati celostne zgodovinske podobe tako kompleksnega vprašanja, kot je nastanek, razvoj in delovanje take ustanove, kot je škofija v čisto določenem kulturnem prostoru in čisto določenih življenjskih pogojih. Celó o vseh ljubljanskih škofih še nimamo solidnih življenjepisov, čeprav so bile med njimi celo izredne osebnosti, ki so odločilno posegle v cerkveno in politično življenje svojega časa.² Nekoliko bolj so obdelana nekatera izbrana vprašanja iz zgodovine ljubljanske (nad)škofije. O njeni ustanovitvi sta pisala med drugimi Josip Gruden³ in Peter Schleicher.⁴ Določene vidike v pastoralnem, kulturnem in političnem delovanju nekaterih škofov so poudarili predvsem literarni zgodovinarji⁵ in kateheti,⁶ še najmanj pa morda cerkveni zgodovinarji.⁷ Tudi za posamezne župnije imamo zbranih že vrsto podatkov.⁸ Svojevrstni vir za zgodovino ljubljanske (nad)škofije pa so tako imenovani letopisi ali šematizmi, ki nam ob podrobnejši analizi nudijo precej več podatkov, kot bi se nam na prvi pogled lahko zdelo.⁹ Za ljubljansko (nad)škofijo je (nad)škofijski ordinariat začel redno izdajati letopise leta 1793 in izhajajo pod različnimi naslovi vse do danes, in sicer do leta 1919 z redkimi izjemami¹⁰ vsako leto, od 1920 do 1932

¹ Na primer: Josip Jeraj, *Cerkvena zgodovina. Oris z domorodnega vidika, Maribor (samozaložba) 1935*; Maks Miklavčič, *Kršćanstvo na Slovenskem, v: Cerkev na Slovenskem, Ljubljana 1971, 23—34 in 44—47*; Isti, *Marija Mati naše vernosti. Smarnice za jubilejno leto 1962 ob 500-letnici ljubljanske škofije, Ljubljana 1962 (ciklostil)*; France M. Dolinar, *Zgodovina slovenske metropolije, v: Tvoja in moja cerkev, Ljubljana 1982, 11—21*; Isti, *Oris zgodovinske podobe ljubljanske (nad)škofije, prav tam 61—67*.

² Osnovne življenjske podatke o škofih in njihovi službi nam nudi *Hierarchia catholica medii et recentioris aevi*, do sedaj izšlo osem zvezkov za čas od 1198 do 1903, Patavii in Monasterii 1913—1978; Slovenski biografski leksikon prinaša življenjske podobe za: Brigida (I, 60), Buchheima (II, 592), Glušiča (I, 222), Gruberja (I, 266), Janeza Karla Herbersteina (I, 303), Sigismunda Herbersteina (I, 314), Hrena (I, 344), Jegliča (I, 390), Lamberga (I, 608), Missia (II, 135), Petazzija (II, 319), Pogačnika (II, 409), Pogačarja (II, 404), Rabatta (III, 1), Radliča (III, 7), Rauberja (III, 37), Rožmana (III, 152), Scarlichija (III, 211), Schratzenbacha (III, 242), Seebacha (III, 263), Tavčarja (IV, 41) in Textorja (IV, 69). Predvidena sta še Wolf in Vovk.

³ Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije, Ljubljana 1908.

⁴ *Die Bistumsgründungen Kaiser Friedrichs III., Dissertationsarbeit, Graz 1970* (tipkopis).

⁵ Predvsem Hrena in Janeza Karla Herbersteina.

⁶ Za škofa Avgustina Gruberja nudi vrsto dragocenih podatkov disertacija: Franz Ortner, *Säkularisation und Kirchlíche Erneuerung im Erzbistum Salzburg 1803—1835, Wien 1979*.

⁷ Josip Turk ima o Tomažu Hrenu več člankov v *Bogoslovnem vestniku (BV)* v letih 1928—1938; Karl Amon, *Christoph III. Rauber, v: Die Bischöfe von Graz-Seckau 1218—1968, Graz 1969, 197—218*; Metod Benedik, *Iz protokolov ljubljanskih škofov, v: Acta Ecclesiastica Sloveniae (AES), 3 (1981) 7—45*; France M. Dolinar, *Visitationes ad limina et Relationes de statu Ecclesiae ljubljanskih škofov od Tavčarja do Missie, v: BV 39 (1979) 193—215, 40 (1980) 26—45, 368—387*; Isti, *Pastoralna dejavnost ljubljanskega škofa Janeza Karla Herbersteina, v: BV 36 (1976) 462—482*; Isti, *Jožefinci med Rimom in Dunajem. Škof Janez Karel grof Herberstein in državno cerkvenstvo, v: AES 1 (1979) 43—105*; Jože Jančič, *Nadškof Jeglič, majhen oris velikega življenja, Celovec 1952*; Kolarič Jakob, *Škof Rožman, Duhovna podoba velike osebnosti na prelomnici časa, I.—III., Celovec 1967, 1970, 1977*. Pri tem zadnja dva že nista cerkvena zgodovinarja.

⁸ Veliko dragocenih podatkov, ki so žal ostali v rokopisu, sta zbrala F. Pokorn in F. Markič. Njuno zapuščino hrani nadškofijski arhiv v Ljubljani. V tisku jih je še največ izšlo v zbirki *Zgodovina fara ljubljanske škofije, ki jo je na pobudo škofa Pogačarja zasnoval Anton Koblar* (prim. SBL I, 478). Nekaj opisov je izšlo v novejšem času ob pomembnih obletnicah župnije. Vrsto dragocenih podatkov pa dobimo tudi v raznih jubilejnih zbornikih mest in občin.

⁹ Tako je npr. Rafko Lešnik v *Bogoslovnem vestniku 29 (1969), 104—138* na podlagi ljubljanskih letopisov napisal obširno razpravo: *Dekanije v ljubljanski škofiji od leta 1788 do leta 1969*. Pri tem je zanimivo, da ne upošteva letopisov za vso Jugoslavijo leta 1922 in 1939. Vsekakor pa je njegova študija dragocen prispevek k boljšemu poznavanju teritorialne razdelitve ljubljanske škofije.

¹⁰ Letopisi niso izšli v letih 1807, 1810, 1811, 1812, 1814, 1810, 1818.

vsaki dve leti, nato pa občasno.¹¹ V letih 1981, 1982 in 1983 je izšel samo Naslovnik slovenskih škofij, leta 1981 pa še Naslovnik jugoslovanskih škofij. Posebej velja omeniti delo, ki ga je najprej v Zgodovinskem zborniku,¹² nato pa še v ponatisu v posebni knjižici leta 1908 objavil župnik v Besnici in nato škofijski arhivar v Ljubljani, Frančišek Pokorn z naslovom: **Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji za leto 1788.**¹³ Ker je Pokorn z objavljenimi podatki časovno posegel pred zaključeno vrsto ljubljanskih letopisov, nas to opravičuje, da kljub poznejšemu izidu pričujoči prikaz letopisov ljubljanske (nad)škofije začnemo prav z njegovim delom.

V predgovoru svojega dela¹⁴ avtor pojasni, da je objavljene podatke zbral iz nadškofijskega protokola za to leto,¹⁵ le za stolno župnijo in župniji sv. Petra in sv. Jakoba v Ljubljani je moral črpati iz drugih virov. Knjiga je vsekakor zelo dragocena, ker je Pokorn z veliko potrpežljivosti zbral dosegljive živiljenjske podatke o duhovnikih, ki so leta 1788 delovali v ljubljanski nadškofiji, čeprav se zaveda, da niso vsi podatki povsem zanesljivi. Povzeti so namreč iz zapisnikov vizitacij, ob tej priliki pa so duhovniki često dajali svoje živiljenjske podatke le približno.¹⁶

Podatki o duhovnikih so objavljeni po župnijah, v kateri so trenutno delovali, te pa so razdeljene po dekanijah, in sicer po naslednjem vrstnem redu: Šmartno pri Litiji, Vače, Cerklje na Gorenjskem, Kamnik, Mengeš, Ježica, Železniki, Dob, Kranjska gora, Sora, Poljane nad Škofjo Loko, Šmarje (Sap), Metlika, Preserje, Šentvid pri Stični, Šmartin pri Kranju, Lož, Trebnje, Krka, Novo mesto, Ribnica, Kočevje, Dobropole, Skocijan pri Dobravi, Kostanjevica, Kranj, Krško (ali Leskovec), Šentrupert, Svibno, Marijino oznanjenje v Ljubljani, Vrhnika in Gorje pri Bledu. Seveda zajema letopis le tiste župnije, ki so bile v tistem času v ljubljanski nadškofiji. Letopisu sta dodani abecedni kazali duhovnikov (str. 266—284) in župnij (284—288), ki omogočata, da moremo zaželjeno osebo ali kraj hitro najti. Letopis je pisan v slovenskem jeziku.*

Preden začnemo s podrobnejšo analizo podatkov v posameznih letopisih, bi rad opozoril predvsem na dve temeljni informaciji, ki nam jih ti letopisi nudijo. Prvi dragoceni podatek, ki nam ga letopisi nudijo, je *teritorialna razmejitev škofije*, ki jo je 6. decembra 1461 ustanovil cesar Friderik III. in jo 6. septembra 1462 potrdil papež Pij II. — Piccolomini.¹⁷ Teritorialno zelo ponesrečeno ustanovljena škofija je v toku zgodovine nekajkrat spremenila svoje meje in naslov, najbolj občutno v času Jožefa II., ko je za nekaj časa postala celo nadškofija,¹⁸ večje spre-

¹¹ 1935, 1939, 1944, 1947, 1959, 1967, 1971, 1974 in 1978.

¹² Zgodovinski zbornik je izhajal občasno kot priloga listu Laibacher Dioecesanblatt. Izhajal je v nedoločenih presledkih od novembra 1888 do 1908. Pokorn je svoj šematizem priobčil leta 1908, št. 64—75, str. 1012—1194.

¹³ Priredil in priobčil Frančišek Pokorn, Ljubljana 1908, ponatis iz Zgodovinskega zbornika, 288 strani.

¹⁴ Vse navedene strani so iz ponatisa, ki je priložnejši in lažje dostopen.

¹⁵ *Protocolum decanatum Archidiaeceseos Labacensis In quo exhibentur etiam notae ad rubricas quae in Tabella Decanatus exponuntur cum duplici indice Decanatum et Personarum, 1788 sub Regimine celsissimae ac Reverendissimae Domini Domini Michaelis Archiepiscopi Labacensis. Gre za obsežen rökopis, pisan z zelo lepo in razločno pisavo. Prim. ŠAL/Exb. Protokol, fasc. 1, št. kodeksa 45. Skoraj gotovo je Pokorn ta protokol primerjal tudi z *Cathalogus Decanorum, Parochorum, Vicariorum, Capellanorum, Beneficiorum, aliorumque Curatorum vel non curatorum Sacerdotum Archidiaeceseos Labacensis anno 1788.* Prim. ŠAL/Razno, fasc. 3.*

¹⁶ Preveriti bi jih morali pač na podlagi ordinacijskih zapisnikov v nadškofijskem arhivu in matičnih knjig župnij, iz katerih izhajajo.

¹⁷ Ustanovne listine so bile objavljene v Zgodovinskem zborniku, in sicer listina cesarja Friderika III. leta 1888, col. 6 sl., papeža Pija II. pa leta 1890, col. 129 sl. Podroben opis glej J. Gruden, *Cerkvene razmere med Slovenci v 15. stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije*, Ljubljana 1908.

¹⁸ Preureditev škofijskih meja v notranje avstrijskih deželah, ki jo je izvedel cesar Jožef II. v letih 1786—1789 je predvidevala novo metropolitansko središče v Ljubljani. 8. marca 1788 je papež Pij VI. z bulo *In universa Gregis Dominicae cura* ukinitil goriško nadškofijo in ustanovil novo metropolijo s sedežem v Ljubljani. Za prvega nadškofa je cesar sicer imenoval ljubljanskega škofa Janeza Karla Herbersteina, ki pa ga Rim zaradi znanih škofovih reformnih stališč ni hotel potrditi. Tako je bil za prvega nadškofa iz Rima imenovan šele Herbersteinov naslednik Mihael Brigido (1788—1806), ki pa se je pozneje ljubljanski nadškofiji odpovedal in se umaknil v Spiš na Slovaškem (Zips, Szepes). Po Jožefovi smrti je papež že 20. septembra 1791 obnovil škofijo v Gorici, ki je leta 1830 zopet postala nadškofija, Ljubljana pa je po odpovedi Brigida zopet postala samo škofija.

membe pa je doživela tudi z ustanovitvijo Jugoslavije leta 1918 in z novo državno ureditvijo po drugi svetovni vojni.¹⁹

Druga velika skupina podatkov zadeva *duhovnike*. Ti so v začetku bolj skromni (le navedba priimka in imena, ter navedba službe in kraja, kjer je to službo vršil), sčasoma pa dobe določeno obliko, ki se je ohranila do danes. Tako je pri vsakem duhovniku navedeno leto in kraj rojstva (vedno datum v celoti), datum posvetitve za duhovnika, datum nastavitve, naslovi in trenutna služba. S sistematičnim pregledovanjem šematizmov moremo tako rekonstruirati življenjsko pot nekega duhovnika od posvetitve do smrti (če je seveda ostal v škofiji), ki jo moremo pozneje dopolniti tudi z nekrologi v škofijskem službenem listu.²⁰

II.

Kot že rečeno, je prvi letopis ljubljanske (nad)škofije izšel leta 1793 z naslovom *Catalogus Sacerdotum Archi-Diœcesis Labacensis* (in dignitatibus ac officiis ecclesiasticis existentium). Pod tem naslovom so izhajali letopisi do leta 1796, ko se naslov spremeni v *Catalogus cleri archidioecesis Labacensis de anno 1796*. Podatki v teh prvih letopisih so žal še zelo skopi. Letopisi so tiskani in pisani v latinskem jeziku. Na vse spremembe v strukturi in vsebini podatkov bom opozoril pri opisu posameznih letopisov v tretjem delu. Prvi letopisi nam nudijo le podatke o službah posameznih duhovnikov po vrstnem redu: nadškof, pomožni škof, generalni vikar (navadno v isti osebi), kapitelj, konzistorij. Duhovniki so navedeni po službenih mestih na župnijah, ki so zopet razdeljene po dekanijah. Na koncu sta dodana abecedna seznama navedenih duhovnikov in župnij, vikariatov, kaplanij in ekspozitur. Pri nekaterih je dodana letnica rojstva ali posvetitve. Za leta 1795, 1802 in 1804 so nam ohranjeni samo rokopisni abecedni sezname duhovnikov z navedbo rojstnega datuma ali datuma posvetitve, ki pa so nesporno poznejše delo (morda Pokorn). Že leta 1794 se pojavi seznam umrlih duhovnikov v preteklem letu, ki se je obdržal vse do danes. Z leti postajajo podatki v letopisih izčrpnjši, nove rubrike so (z redkimi izjemami) navadno ostale sestavni del letopisa vse do danes. Od leta 1795 dalje imamo vedno navedene študente teologije v Ljubljani, pa tudi v drugih krajih, kjer so se šolali bodoči ljubljanski duhovniki (Pavija, Rim, Dunaj). Leta 1796 so prvič navedeni samostani v ljubljanski nadškofiji, naslednje leto so imenoma navedeni redovniki v moških samostanih, medtem ko so ženski samostani le omenjeni, šele od leta 1830 dalje so navedene imenoma predstojnice posameznih samostanov in skupno število redovnic, ki tam prebivajo. Imenoma so redovnice navedene od leta 1852 dalje, čeprav še vedno ne dosledno. Leta 1799 se pojavi seznam ljubljanskih škofov z navedbo letnice vladanja, leta 1820 pa še ljubljanskih proštov.

V 19. stoletju letopisi nekajkrat spremene ime. Leta 1806 izide pod naslovom *Clerus Archidioecesis Labacensis*, leta 1808 *Verzeichnis über den Personalstand der Welt- und Klostergeistlichkeit der bischöflichen Laibachdiözese*, leta 1813 *Lokal- und Personalstand der Diözese von Laibach*, leta 1826 *Catalogus cleri diœcesis Labacensis*, naslov, ki se je ohranil do leta 1918. Tudi v 20. stoletju ni enotnosti v poimenovanju letopisov. Tako izhajajo po letu 1919 z naslovom *Šematizem ljubljanske škofije*, po letu 1924 pa *Letopis ljubljanske škofije*. Kot posebno skupino je treba navesti letopise za vso Slovenijo: leta 1971 je izšel pod naslovom *Cerkev na Slovenskem*, leta 1978 pa *Letopis slovenskih škofij*. Za vso Jugoslavijo je leta

¹⁹ Leta 1918 je prišel zahodni del škofije pod Italijo. Župnije teh krajev sta si razdelili škofiji v Gorici in Trstu, del je leta 1925 prešel k novi škofiji na Reki, župnija Bela peč pa pod nadškofijo v Vidmu.

Za tiste dele videmske, goriške in tržaške škofije, ki so po drugi svetovni vojni prišli pod Jugoslavijo so bili najprej imenovani administratorji, dokler ni bila za to ozemlje 17. oktobra 1977 ustanovljena (obnovljena in povečana) škofija v Kopru.

Leta 1965 sta bili ljubljanski škofiji pripojeni še župniji Jezersko iz celovške škofije in Davča iz goriške nadškofije.

²⁰ Od leta 1875 *Laibacher Diözesanblatt*, od 1897 *Škofijski list*, od 1945 *Okrožnice ljubljanske škofije*, od 1982 *Sporočila slovenskih škofij*.

1922 izšel *Cerkveni priročnik za katoliške Jugoslovane, leta 1939 Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji, leta 1974 pa Opći šematizam katoličke Crkve u Jugoslaviji. Cerkev v Jugoslaviji.*

III.

Po tem splošnem prikazu morda ne bo odveč opozoriti na določene posebnosti v posameznih letopisih po kronološkem redu. Na spremembe do leta 1808 je bilo v glavnem opozorjeno v prvem in drugem delu, zato jih tu ne bom posebej ponavljal. Ne bo pa odveč opozorilo, da so v letopisu vsakokrat objavljeni grbi vladajočega škofa, če je imel svojega, sicer je objavljen grb škofije.²¹ Leta 1805 imamo naslednje rubrike: Škof, pomožni škof, kapitelj, konzistorij, škofijska pisarna, teološka fakulteta, župnije po dekanijah z navedbo službujočega duhovnika, v dušno pastirstvo nastavljeni in iz njega odpuščeni duhovniki, semenišče, samostani (pri moških imenoma navedeni redovniki, pri ženskih naveden samo samostan), umrli duhovniki z dopolnili za leta 1802, 1803 in 1804. Sledita abecedni kazali duhovnikov in župnij, nato seznam ljubljanskih škofov z letnico vladanja in popravki. Na koncu so dodane še *Quaestiones Theologicae clero archidiaecesis Labacensis ad tenorem epistolae pastoralis sect. I. § 18 propositae anno 1805 juxta normam § 20 eiusdem sect. elaborandae.*

Letopis za leto 1808 prvič navaja število prebivalcev (duš) v posameznih župnijah in lokalijah. Novost je tudi navedba patronata,²² ki so mu posamezne župnije podrejene. Prav tako se prvič pojavijo posebni sezname upokojenih duhovnikov, novomašnikov in pregleden seznam dekanatov. Leta 1813 dobi ta pregledni seznam dekanatov statistično obliko z rubrikami: župnije, beneficiji, duhovniki, duše.

Obdobje škofa Antona Alojzija Wolfa (1824—1959) prinese v sestav letopisov vrsto novosti, ki odražajo veliko zanimanje škofa za zgodovino, njegovo natančnost in osebno urejenost, ki jo je prenašal tudi na škofijo. Z letom 1829 se podatki v letopisih množijo. Na začetku letopisa je vsakokrat objavljen kratek življenjepis vladajočega škofa, abecedni seznam duhovnikov pa vsebuje rubrike datum in kraj rojstva, ter datum posvetitve za duhovnika. Leta 1830, kot že rečeno, navajajo letopisi ime in priimek predstojnic v ženskih samostanih in skupno število redovnic. Leta 1831 zasledimo kratek zgodovinski oris ljubljanske škofije, abecedni seznam župnij pa navaja (prvič!) letnico ustanovitve posameznih župnij, največkrat tudi ustanovitelja in število podružnih cerkva.

Za zgodovino ljubljanske škofije je še posebej dragocen letopis iz leta 1843. Nekoliko daljši opis ustanovitve ljubljanske škofije in stolnega kapitlja (3—6) nam posreduje ključne datume iz zgodovine škofije, v samostojnem poglavju (6—10) pa je kratko podana teritorialna razmejitev škofije in poznejše spremembe škofijskih meja.²³ Sledijo kratki življenjepisi ljubljanskih škofov od S. Lamberga do A. A. Wolfa (11—23). Trenutno je to še vedno edina knjiga, v kateri imamo do tega leta na enem mestu navedene osnovne podatke iz življenja vseh ljubljanskih škofov. V letu 1852 ostane le zgodovinski opis škofije,²⁴ pri posameznih samostanih so navedeni podatki o ustanovitvi. V ženskih samostanih so imenoma navedene vse redovnice. Leta 1856 so prvič navedene podružnice posameznih župnij. Leta 1861 so prvič navedeni imenoma dijaki v dijaškem semenišču.²⁵ 1864 se za ljubljanskimi prošti pojavi seznam novomeških proštov.²⁶ Leto dni pozneje (1865) so imena kra-

²¹ Na stropu kapele nadškofijskega dvorca v Ljubljani so upodobljeni vsi grbi ljubljanskih škofov od škofa Lamberga do Missia.

²² Pod patronatom razumemo pravice in dolžnosti, ki jih ima (z dovoljenjem cerkvene oblasti) privatna fizična ali pravna oseba do neke cerkve ali beneficija.

²³ *Origo episcopatus et capituli cathedralis Labacensis (3—6). Primaria et successiva. Dioeceseos Labacensis circumscripito (0—10). Series episcoporum Labacensium (11—23).*

²⁴ *Episcopatus Labacensis (3—4), Dioecesis Labacensis (4).*

²⁵ *Gymnasii studiosi in seminario dioeceseano puerorum sive Collegio Aloysiano (154—156).* Glej tudi opombo 28.

²⁶ Kolegiatni kuratni kapitelj v Novem mestu je ustanovil leta 1493 cesar Friderik III. Imel je prošta in štiri kanonike.

jev navedena v slovenski in nemški obliki, pri posameznih župnijah pa je poleg dekanijskega urada naveden tudi pristojni civilni urad.

Novo strukturo podatkov v letopisih ljubljanske škofije zasledimo z letom 1886. Na prvem mestu najdemo najprej življenjske podatke papeža Leona XIII. (Joachimus Pecci), nato je naveden kardinalski zbor v celoti in življenjski podatki goriškega metropolita Alojzija Matija Zorna. Leto 1888 nam nudi dragocene podatke pri posameznih župnijah, kjer je poleg že običajnih podatkov navedena tudi najbližja pošta in telegraf in podatki o šolah (kje se nahajajo in koliko razredov imajo). Leta 1889 je objavljen seznam dolžnosti župnikov in dekanov do škofije. Zelo dragocen je tudi poseben seznam patronatov nad posameznimi župnijami, ki so ga začeli objavljati od leta 1892 dalje.²⁷ Leta 1904 je bila škofija razdeljena na pet arhidiakonotov, 1905 je pri župnijah navedena najbližja železniška postaja, 1907 so navedene vse kongregacije rimske kurije ter profesorji in dijaki zavoda sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano. Leta 1909 so uradi kurije razdeljeni na kongregacije, sodišča in urade. Leta 1911 zvmemo iz letopisa, da je Alojzijevišče²⁸ prenehalo z delom, ker je škof Jeglič v Šentvidu ustanovil zavod sv. Stanislava,²⁹ ki nadaljuje isto poslanstvo. Učenci sedmega in osmega razreda Alojzijevišča so prešli v Marijanišče.³⁰ Leta 1912 je navedena nunciatura sv. sedeža v Avstriji, leta 1913 je pri župnijah navedena tudi nadmorska višina kraja. Življenjski podatki duhovnikov niso več navedeni v abecednem kazalu zadaj, ampak pri navedbi službe v okviru župnije. Letopis za leto 1918 je zelo siromašen s podatki, saj prinaša le seznam duhovnikov z osnovnimi življenjskimi podatki. Vsi podatki o župnijah so odpadli.

Leto 1919 prinaša pomembno novost: od tega leta dalje so letopisi pisani v slovenščini (do tedaj v latinščini), vključno z naslovom, ki se glasi: **Šematizem ljubljanske škofije**. Pri imenih krajev je nemška oblika v oklepaju samo še za kočevoško dekanijo. Struktura podatkov je sicer ista kot leta 1918.

Leta 1922 je župnik na Homcu Anton Mrkun priredil **Cerkveni priručnik za katoliške Jugoslovane**. Gre za prvi poskus letopisa za vso Jugoslavijo. V uvodu prireditelj pojasni svoj namen: zbrati podatke o karitativni, verski, prosvetni in gospodarski organizaciji katoliške cerkve v Jugoslaviji in o Jugoslovanih izven meja nove domovine. Knjiga želi dati torej pregled o katoliškem življenju Jugoslovancev in biti obenem naslovnik. Obširno kazalo (269—272) nam poda ustroj knjige, ki je razdeljena na osem poglavij: 1. Organizacija katoliške cerkve na splošno (Podatki o hierarhiji);³¹ 2. Jugoslovanski kler, verske, prosvetne, karitativne in druge katoliške ustanove v državi SHS;³² 3. Jugoslovanski kler izven države SHS;³³ 4. Izseljenci; 5. Moški redovi in kongregacije med Jugoslovani, kjer najdemo podatke

²⁷ *Conspicuum Patronatum et alia collationem praebendarum concernentia: 1. Liberae collationis episcopalis, 2. patronatus caesarei, 3. patronatus episcopatus Labacensis, 4. p. praepositurae capituli Labacensis, 5. p. capituli Labacensis, 6. p. capituli Rudolphswertensis, 7. p. Ordinis Meliten, incorporate, 8. p. Coll. Strassburgensis in Carinthia, 9. p. ordinis Teuton. incorporate, 10. p. parochiis addicti, 11. p. fundi religionis, 12. p. variarum corporationum, 14. p. variis dominis adscripti.*

²⁸ Škofijsko deško semenišče, imenovano Collegium Aloysianum je ustanovil škof Anton Alojzij Wolf leta 1846 in je prenehalo z delom leta 1910, ko je zaživel ustanova škofa Antona Bonaventura Jegliča Collegium S. Stanislavi.

²⁹ Zavod sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano je ustanovil škof Anton Bonaventura Jeglič. Zgradbo so začeli graditi 20. maja 1901. Ko je bila končana, je ministrstvo za bogočasje in uk z odlokom 14. julija 1905 dovolilo, da se v zavodu sv. Stanislava otvori Privatni učni zavod za gimnazijske predmete. Tako je bila osnovana prva docela slovenska gimnazija, ki je začela z rednim delom 17. septembra 1905. Od 29. aprila 1941 stavba ne služi več svojemu namenu, le a 1945 pa je tudi zavod kot tak moral prenehati z delom.

³⁰ Marijanišče (collegium Marianum) je ustanovila družba sv. Vincencija Pavelskega 12. novembra 1882 kot sirotinski dom za dečke iz Ljubljane. Pozneje so vanj sprejemali tudi otroke in šolarje iz drugih krajev. Danes je v njem dijaški dom Ivana Cankarja na Poljanski cesti.

³¹ Podatki o papežu, številu kardinalov, rimski kuriji, sestavu papeškega dvora in diplomatskih odnosih Vatikana z državami po svetu.

³² Na str. 6 so našete škofije v Jugoslaviji po metropolijah, od str. 6 do 30 škofije po abecednem redu. Ljubljanska škofija je na str. 14—38.

³³ Nove državne meje so prizadele tudi meje škofij na tem področju. Tako so iz ljubljanske škofije prišle pod Italijo župnije dekanatov Idrija, Postojna, Trnovo, Vipava in župnija Bela peč iz dekanata Radovljica.

³⁴ Slovenci v severni Ameriki, slovenske župnije v Severni Ameriki, mešane slovenske župnije, slovenski duhovniki v Ameriki, Jugoslovanski frančiškanski komisariat province sv. Križa iz Ljubljane za ZDA, slovensko časnikiarstvo v severni Ameriki, Slovenci v Južni Ameriki, Egiptu, Avstriji in Nemčiji.

o samostanih in posameznih redovnikih. Iz teh podatkov zvemo, da je na področju Jugoslavije delovalo štiriindvajset različnih redovnih skupin; 6. Ženski redovi in kongregacije med Jugoslovani nam nudijo podobne podatke za devetindvajset različnih ženskih redov in kongregacij; 7. Razno — nudi tudi vrsto dragocenih podatkov za versko življenje med Slovenci: »Prvo jugoslovansko misijonišče,³⁵ misijska misna družba, Zavod sv. Jeronima u Rimu, komisariat sv. zemlje, Dačka organizacija, Družba sv. Mohorja i Družba sv. Jeronima, Svečeniška organizacija, Katolička medunarodna udruženja«. Knjigo zaključuje avtor s pozivom k edinosti vseh katoliških duhovnikov v Jugoslaviji.

Nas seveda na tem mestu posebej zanimajo podatki za ljubljansko škofijo, ki jih tu navajam pod gesli, ki jih najdemo v priločniku: Zgodovinski opis škofije, osebni podatki za škofa, kapitelj, konzistorij, škofijsko pisarno, bogoslovno fakulteto, semenišče, zavod sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano, profesorje na srednjih šolah in katehete. Župnije so navedene po abecednem redu, pri vsaki je v oklepaju označeno število prebivalcev in službujoči duhovniki. Zelo dragoceni so podatki o najrazličnejših dejavnostih katoliške cerkve v ljubljanski škofiji: o verskih organizacijah, karitativni dejavnosti, prosvetni organizaciji,³⁶ gospodarski organizaciji³⁷ in drugih katoliških institucijah.

Od leta 1924 izhajajo **Letopisi ljubljanske škofije**. Podatki, ki jih navajajo, so zopet izčrpnejši, in sicer po vrstnem redu: vladajoči papež Pij XI., vrsta rimskih papežev z letnico vladanja, rimska kurija,³⁸ apostolska nunciatura v Beogradu, zgodovinski oris ljubljanske škofije, vladajoči škof (Anton Bonaventura Jeglič), vrsta ljubljanskih škofov z letnico vladanja. Pri župnijah je ponovno naveden zavetnik župnijske cerkve, naslov, pošta in telegraf, najbližja železniška postaja, patronat, število prebivalcev, okrajno glavarstvo, sodni okraj, nadmorska višina kraja, podružnice, kapele, šola (koliko razredov in koliko je oddaljena od župnije), poseben seznam patronatov župnijskih, duhovnijskih, samostanskih in podružnih cerkva v škofiji. Krajevna imenika sta dva, in sicer imenik župnij, duhovnij in samostanov, ter imenik podružnih cerkva (v oklepaju je vsakokrat navedeno, v katero župnijo podružnica spada).

Letopis za leto 1926 je zopet zelo skop in nudi le neizogibno potrebne podatke o duhovnikih in redovnikih. Izpuščeni so vsi krajevni, upravni in podrobnejši osebni podatki, dodan pa je seznam slovenskih župnij in slovenskih duhovnikov v Severni Ameriki. Zelo dragocen je tudi imenik duhovnikov, umrlih v ljubljanski škofiji v času od 1. januarja 1901 do 31. decembra 1925.

Letopis za leto 1928 je zopet izčrpnejši. Strukturi podatkov iz leta 1924 je dodan seznam slovenskih župnij in slovenskih duhovnikov v Severni Ameriki. Velja opozoriti tudi na fotografijo vladajočega škofa Antona B. Jegliča. Skofovo sliko v drugačni pozi prinaša tudi letopis leta 1930. V letu 1935 odkrijemo v letopisu zopet vrsto zanimivih dodatkov: tako Red celodnevnega češčenja sv. Rešnjega Telesa, seznam trgov, cest in ulic v Ljubljani po župnijah, zgodovinski podatki o posameznih župnijah, duhovnijah in kuratnih cerkvah.³⁹

Leta 1939 je zopet izšel **Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji**, ki ga je priredil Dr. Krunoslav Draganović iz Sarajeva. Kratak latinski predgovor na začetku knjige predstavi vsebino šematizma, v hrvaškem uvodu pa so kratko orisane tudi težave, s katerimi so se sestavljalci srečevali. Zasnova letopisa je v bistvu taka, kot jo poznamo že iz vrste ljubljanskih letopisov: vrhovna uprava cerkve,⁴⁰

³⁵ Ustanovljeno leta 1921 v Grobljah pri Domžalah.

³⁶ Slovenska krščansko socialna zveza, Leonova družba, Bogoslovna akademija, katoliški listi in revije, katoliške tiskarne, katoliške knjigarne, Jugoslovanska strokovna zveza.

³⁷ Zadržna zveza v Ljubljani, Zadržna gospodarska banka v Ljubljani, Gospodarska zveza v Ljubljani, Prvo delavsko konsumno društvo Vzajemna zavarovalnica.

³⁸ V okviru kurije kongregacije, sodišča in papeški uradi.

³⁹ Podatki se nanašajo na ustanovitve župnije, zidavo in posvetitev cerkve, število oltarjev, mere cerkve in začetno letnico vodenja matičnih knjig.

⁴⁰ Prim. op. 38. Dodana so diplomatska predstavništva Vatikana in Jugoslavije in slika papeža Pija XII.

dragocena je cerkvena karta Jugoslavije z mejami posameznih škofij.⁴¹ Nato so našteje škofije v okviru cerkvenih provinc in spremembe, ki so nastale z ustanovitvijo Jugoslavije, ter seznam vseh jugoslovanskih škofov. Sledi podroben opis posameznih škofij. Podatke za ljubljansko škofijo najdemo na straneh 268—315, in sicer po vrstnem redu: patron škofije in stolne cerkve, površina škofije (8799 km²), jezik, število katoličanov (543.306) in drugovercev (268). Sledi zgodovinski oris škofije, osebni podatki ordinarija, stolni kapitelj v Ljubljani in kolegiatni kapitelj v Novem mestu, škofijski konzistorij, ordinariat, teološka fakulteta v Ljubljani, duhovno semenišče in zavod sv. Stanislava v Šentvidu nad Ljubljano. Dodan je pregled župnij po arhidiakonatih in dekanatih. Pri vsaki župniji je naveden točen naslov, železniška postaja, pošta, telegraf, šola in osnovni podatki o službujočih duhovnikih tako v župnijah kot v drugih službah, podatki o nastanku župnije in cerkve, patronatskih pravicah, številu vernikov, okraj in sodišče. Za podatki o posameznih škofijah v Jugoslaviji so navedeni podatki o moških (vseh skupaj 18) in ženskih redovih in kongregacijah (vseh skupaj 35) v Jugoslaviji. Pri vsakem redu je kratek zgodovinski uvod. Moški redovniki so navedeni z osnovnimi življenjskimi podatki, pri ženskih redovih pa so zopet imenovane samo predstojnice in število redovnic v posameznih samostanih. Izredno dragoceni so tudi podatki o zavodu sv. Hieronima v Rimu, o organizaciji dušnega pastirstva med hrvaškimi in slovenskimi izseljenci,⁴² o katoliškem tisku v Jugoslaviji. Moram priznati, da je tudi mene samega presenetilo število publikacij, ki so izhajale v ljubljanski škofiji — skupno 53 naslovov s podatki o uredništvu. Navedene so tudi katoliške tiskarne v Jugoslaviji,⁴³ statistični podatki za Jugoslavijo. Knjigo zaključijo podrobna abecedna kazala škofij, župnij, samostojnih kaplanij in oseb.

Za leto 1944 je letopisu ljubljanske škofije dodan seznam družb in društev z navedbo voditelja. Ostali podatki so enaki kot v prejšnjih letopisih. Naslednji letopis je izšel šele leta 1947. Razmnožen je bil na ciklostil (format A 4). Podatki so razumljivo skopi. Vrstni red je naslednji: generalni vikar,⁴⁴ kapitelj, škofijski uradi, teološka fakulteta, semenišče, zavod sv. Stanislava, veroučitelji, seznam arhidiakonotov in dekanatov. Župnije so navedene po abecednem redu z navedbo službujočega duhovnika. Abecedni seznam duhovnikov in redovnikov navaja samo mesto službe. Dodan je seznam umrlih duhovnikov od 10. 9. 1944 do 15. 2. 1947.

Spremembe škofijskih meja so seveda vplivale tudi na podatke, ki jih vsebujejo posamezni letopisi. Tako je za leto 1959 ta sprememba označena že v naslovu **Letopis ljubljanske škofije in slovenskega dela reške škofije**. Letopis je izšel razmnožen na ciklostil, vendar v knjižni obliki. Vsebina podatkov je podobna prejšnjim letopisom z malenkostnimi spremembami; po vrstnem redu: papež, ordinarij, pregled škofije, spremembe škofijskih meja po 4. maju 1951 in stanje duhovnikov, vrsta ljubljanskih škofov, kapitelj, ordinariat, teološka fakulteta, semenišče, zavod sv. Stanislava, razdelitev škofije po arhidiakonatih in dekanatih. Župnije so urejene abecedno. Pri vsaki je navedena župniška cerkev, pošta in službujoči duhovnik z navedbo letnice od kdaj je na župniji. Sledi abecedni seznam duhovnikov ljubljanske škofije z navedbo datuma in kraja rojstva, datuma posvetitve in zadnjo službo. Za duhovnike drugih škofij je poseben seznam. Prav tako so navedeni duhovniki po kanonični starosti, pri umrlih duhovnikih od 10. septembra 1944 do 1959 je naveden dan in kraj smrti ter starost. Tudi za bogoslovce so navedeni rojstni podatki, pri redovnikih in redovnicah pa samo število. Slovenski del reške škofije, ki ga je upravljal ljubljanski škof,⁴⁵ je naveden v letopisu posebej po istem

⁴¹ Karta je objavljena med str. 16/17.

⁴² Za Slovence so objavljeni podatki o slovenskih župnijah (532—534), slovenskih izseljenjskih duhovnikih (535—536) in izseljenjskem tisku (537).

⁴³ Za ljubljansko škofijo na str. 550.

⁴⁴ Škof ordinarij je bil še vedno Gregorij Rožman, ki je bival v inozemstvu. V njegovem imenu je ljubljansko škofijo upravljal njegov generalni vikar Anton Vovk, ki je bil tudi njegov pomožni škof.

⁴⁵ Škof Vovk je bil administrator slovenskega dela reške škofije v letih 1951—1961.

principu kot za ljubljansko škofijo. Za slovenski del tržaško-koprske škofije⁴⁶ so samo navedene župnije, ki so pod upravo, brez ostalih podatkov. Na koncu letopisa je še dodan seznam trgov, cest in ulic v posameznih ljubljanskih župnijah.

Leta 1967 je prvič izšel v tisku *Letopis ljubljanske nadškofije*.⁴⁷ Letopis vsebuje vrsto novih podatkov; zato je prav, da tudi o njem nekoliko obširneje poročamo. Vrstni red podatkov je naslednji: papež, kratka zgodovina ljubljanske nadškofije, pregled nadškofije, nadškof, vrsta ljubljanskih škofov in nadškofov, škofje v Jugoslaviji (pri vsakem naveden točen naslov), stolni kapitelj, nadškofijska kurija, teološka fakulteta, doktorji bogoslovja, promovirani na teološki fakulteti v Ljubljani po 1. novembru 1959, bogoslovno semenišče, Collegium Slovenicum v Rimu,⁴⁸ zavod sv. Stanislava, razdelitev nadškofije po arhidiakonatih in diakonatih, župnije po abecednem redu. Pri vsaki župniji je naveden patron župnijske cerkve, pošta, število prebivalcev, podružne cerkve in službujoči duhovniki z navedbo letnice, od kdaj so na župniji. Abecedni seznam duhovnikov vsebuje podatke o rojstvu, posvetitvi in nastavitvi, slede seznamih duhovnikov po kanonični starosti, duhovnikov iz drugih škofij, duhovnikov ljubljanske škofije v inoženstvu, redovnikov, umrlih duhovnikov po 1. novembru 1959, bogoslovcev v Ljubljani, Rimu in Innsbrucku, malo-semeniščnikov, redovnikov in redovnic. Pri redovnicah so imensko navedene zopet samo predstojnice in število redovnic v posameznih samostanih. Slede naslovi župnij drugih slovenskih škofij, seznam celodnevnega češčenja SRT, ulic, cest in trgov v Ljubljani ter abecedni imenik duhovnikov.

Leta 1971 je izšel skupni letopis za vso Slovenijo z naslovom *Cerkev na Slovenskem*. Vrstni red podatkov je naslednji: papež, vrsta rimskih papežev (letnice vladanja so povzete po *Annuario Pontificio* in so odraz najnovejših raziskav zgodovine papeštva), osrednji uradi katoliške cerkve, papeške univerze, ateneji in akademije v Rimu, zastopstva sv. sedeža, slovenski zavod v Rimu. V drugem delu je prikazana cerkev v Jugoslaviji v okviru posameznih metropolij. Sledi abecedni seznam jugoslovanskih škofij z navedbo vladajočega škofa in njegovim točnim naslovom, sedež jugoslovanske škofovske konference. Tretji in najobsežnejši del je posvečen slovenski cerkveni pokrajini. Najprej je obsežnejši prikaz krščanstva na Slovenskem (23—34), ki ga je napisal takratni profesor cerkvene zgodovine na teološki fakulteti v Ljubljani dr. Maks Miklavčič. Vrstni red podatkov je naslednji: slovenski škofje na II. vatikanskem cerkvenem zboru,⁴⁹ teološka fakulteta v Ljubljani, doktorji bogoslovja, promovirani na teološki fakulteti v Ljubljani, pastoralna področja, medškofijski sveti, cerkveni tisk, katoličani vzhodnega obreda. V četrtem delu so obdelane posamezne škofije po vrstnem redu: Ljubljana (43—154), Maribor (155—239), apostolska administratura za slovensko Primorje (241—292),⁵⁰ slovenski duhovniki v drugih jugoslovanskih škofijah, redovniki in redovnice. Pri vsakem redu je kratek zgodovinski oris dotičnega reda. Moški redovniki so navedeni imenoma z vsemi življenjskimi podatki, pri redovnicah pa so navedene samo predstojnice in število redovnic v posameznih samostanih. Silno dragoceni so izčrpani podatki o misijonarjih, duhovnikih in redovnikih. Abecedni kazali sta dve, krajevno in osebno. Dodani so štirje zelo dragoceni zemljevidi: Cerkev pri nas v rimski dobi, leta 1550, po Jožefu II. in današnja razdelitev po dekanijah. Zanimiv dokument so tudi objavljene slike, slovenski škofje v avdienci pri papežu Pavlu VI. leta 1968, ter slike stolnic v Ljubljani, Mariboru in Kopru.

Struktura podatkov je pri vseh treh škofijah enaka. V skladu z našim namenom se na tem mestu omejim na ljubljansko škofijo. Na prvem mestu je zgodovinski

⁴⁶ V letih 1951—1955 je bil Vovk administrator slovenskega dela tržaško-koprske škofije.

⁴⁷ Papež Janez XXIII. je povzdignil 22. decembra 1961 ljubljansko škofijo v nadškofijo.

⁴⁸ Slovenski zavod v Rimu (Slovenic, Collegio Sloveno) je bil pravno ustanovljen 22. 11. 1960. Leta 1970 je dobil tudi svojo hišo na Via Appia Nuova 884 v Rimu.

⁴⁹ Zasedal v Vatikanu od 1962 do 1965.

⁵⁰ Nova državna meja po letu 1945 je presekala ozemlje škofij v Vidmu, Gorici in Trstu. Župnije, ki so od teh škofij prišle pod Jugoslavijo, so upravljali apostolski administratorji. Novo škofijo v Kopru je mogel Vatikan ustanoviti šele, ko je bila ratificirana državna meja med Jugoslavijo in Italijo. Prim. op. 58.

oris ljubljanske škofije oziroma nadškofije, nato slede statistični pregled, podatki o nadškofu Jožefu Pogačniku, vrsta ljubljanskih škofov z letnico vladanja, stolni kapitelj, nadškofijska kurija, semenišče, razdelitev nadškofije na arhidiakonate in diakonate. Župnije in duhovnije so razvrščene po abecednem redu z naslednjimi podatki: točen naslov, število prebivalcev (v oklepaju navedeni tisti, ki so začasno zdoma), datum ustanovitve župnije, zidave cerkve in njen patron, naštete so vse podružnice. Pri službujočih duhovnikih je naveden datum, od kdaj je v omenjeni župniji. Ostali življenjski podatki o duhovnikih so v abecednem seznamu, in sicer po vrstnem redu: duhovniki ljubljanske škofije v Jugoslaviji in v inozemstvu, seznam po kanonični starosti, umrli duhovniki od leta 1967, duhovniki drugih škofij, ki živijo ali delujejo v ljubljanski nadškofiji, bogoslovci v Ljubljani in na študiju v inozemstvu.

Za leto 1974 je izšel **Opći šematizam katoličke crkve u Jugoslaviji. Cerkev v Jugoslaviji**. Zagreb 1975. To je že tretji letopis za celo Jugoslavijo, čeprav prireditelji v predgovoru na str. VII. zagotavljajo, da je to druga izdaja.⁵¹ Glede podatkov je ta letopis znatno dopolnjen z ozirom na prejšnja dva, saj navaja npr. vse izseljeniške župnije jugoslovanskih narodov in ne samo v ZDA. Isto velja tudi za narodne manjšine. Obsežna knjiga (1166 strani) je bogato opremljena s slikami pomembnejših cerkvenih stavb in 27 zemljevidi, ter vrsto statističnih podatkov o duhovnikih, redovnikih in redovnicah. Letopis je pisan v hrvaškem in slovenskem jeziku z ozirom na škofijo, ki jo obravnava, dodani pa so uvodi in razlaga gesel v latinščini, angleščini, francoščini in nemščini. Struktura podatkov je naslednja: Vrhovna uprava cerkve,⁵² katoliška cerkev v Jugoslaviji,⁵³ škofije v okviru cerkvene province, moški redovi in kongregacije,⁵⁴ ženski redovi in kongregacije,⁵⁵ slovenski in hrvaški papeški zavod v Rimu, slovenske in hrvaške župnije v inozemstvu, narodne manjšine, statistika,⁵⁶ spremembe in dodatki, abecedna kazala škofij, škofov, krajev in oseb.

Struktura podatkov za posamezne škofije je podobna. Nas konkretno zanima **Ljubljanska škofija** (str. 499—561). Na začetku (med str. 496/7) je pregledna karta ljubljanske cerkvene pokrajine z apostolsko administraturo za slovensko Primorje in ozemljem slovenskih narodnih manjšin. Sledi zgodovinski oris nadškofije, seznam ljubljanskih škofov z letnico vladanja, sedanji ordinarij, pomožni škof, kapitelj v Ljubljani in Novem mestu, duhovniški svet, nadškofijska kurija, teološka fakulteta (kateri je dodan kratek zgodovinski oris), karta ljubljanskih župnij, malo in bogoslovno semenišče v Ljubljani. Župnije so razdeljene po arhidiakonatih in dekanatih. Podatki pri posameznih župnijah so naslednji: točen naslov, patron cerkve, datum gradnje in posvetitve cerkve, datum ustanovitve župnije ali lokalije, število vernikov, število aktivnih in nacionaliziranih cerkva, kapelic, samostanov, veroučnih sob, podatki o tem, v katero občino spada župnija, kje je najbližja avtobusna in železniška postaja. Pri službujočem duhovniku sta navedena rojstni datum in datum posvetitve. Dodani so še sezname duhovnikov v raznih službah⁵⁷ in statistični pregled duhovščine.

Leta 1978 je izšel **Letopis slovenskih škofij** s pomenljivim podnaslovom *Ob 750-letnici ustanovitve mariborske (lavantinske) škofije in ob ponovni vzpostavitvi koprške škofije z novimi mejami*.⁵⁸ Letopis prinaša vrsto dragocenih novosti, za zgodovinarja pa je žal manj praktičen. Struktura podatkov je naslednja: slovenske škofije in jugoslovanska škofovska konferenca, teološka fakulteta, slovenski med-

⁵¹ Očitno priznajo samo letopis iz leta 1939, ne pa tudi Priročnika za katoliške Jugoslovane iz leta 1922.

⁵² Papež, vrsta rimskih škofov, sinoda, kardinali, kurija, diplomatska predstavništva.

⁵³ Cerkevne pokrajine, škofije po abecednem redu, škofovska konferenca, Caritas internationalis.

⁵⁴ 19 moških redov in kongregacij.

⁵⁵ 37 ženskih redov in kongregacij.

⁵⁶ Splošna statistika, statistika o duhovnikih, redovnikih in redovnicah.

⁵⁷ Semeniški duhovniki, duhovniki v drugih škofijah, duhovniki v inozemstvu, upokojeni duhovniki, duhovniki iz drugih škofij, ki živijo ali delajo v ljubljanski škofiji.

⁵⁸ 17. oktobra 1977 je bila obnovljena in povečana Koprška škofija za vse slovensko Primorje. Prim. op. 50.

škofijski sveti, slovenski papeški zavod v Rimu, verski tisk slovenskih škofij, izseljensko dušno pastirstvo z naslovi duhovnikov (žal izpušča zamejstvo in slovenske duhovnike drugod po svetu!). Popolnoma novo vsebino ima rubrika Slovenske škofije v luči statistike, ki je podkrepljena z bogatimi grafikoni. Dodani so še podatki o katoličanih vzhodnega obreda. Sledi podrobnejša razdelitev škofij. Na prvem mestu je ljubljanska nadškofija. Podatki si sledijo po naslednjem vrstnem redu: nadškof, generalni vikar, kapitulja v Ljubljani in Novem mestu, konzistorij, duhovniški svet, nadškofijska kurija, odlikovanja, bogoslovno semenišče, malo semenišče, redovom inkorporirane župnije, škofijske župnije, ki jih upravljajo redovniki, škofijske župnije, ki jih soupravljajo škofijski duhovniki, podatki o župnijah, podružnicah in župniščih, od drugod v ljubljansko nadškofijo inkardinirani duhovniki, iz ljubljanske nadškofije ekskardinirani duhovniki, duhovniki ljubljanske nadškofije, ki stalno bivajo in delujejo v inozemstvu (brez naslovov in življenjskih podatkov), duhovniki ljubljanske nadškofije, ki začasno bivajo in delujejo v drugih škofijah, duhovniki drugih škofij, ki živijo in delujejo v ljubljanski nadškofiji, opis pastoralne ureditve ljubljanske nadškofije. Razdelitvi župnij na arhidiakonate in dekanate je dodan datum ustanovitve župnije in število prebivalcev. Abecedni seznam župnij vsebuje naslednje podatke: naslov, župnijska cerkev, službujoči duhovnik, z navedbo letnice, od kdaj deluje v župniji. Abecedni seznam duhovnikov navaja letnico rojstva, v oklepaju župnijo bivanja staršev, če je bil otrok rojen drugje, datum posvetitve za duhovnika, služba in tituli ter točen naslov. Sledi seznam umrlih duhovnikov, in sicer za redovne duhovnike od leta 1967 dalje, za škofijske pa od leta 1971.

Podobno sta obdelani tudi škofiji Maribor (135—216) in Koper (217—271). V zadnjem delu letopisa so obširni podatki o redovnikih (14 različnih redov) in redovnicah (20 različnih redov). Pri vsakem redu je dodan kratek zgodovinski opis dotičnega reda in naslov vrhovnega predstojništva. Vsi redovni člani, tudi redovnice (!) so navedeni s polnim imenom in priimkom ter osnovnimi življenjskimi podatki. Dragoceni so tudi podatki o slovenskih misijonarjih širom po svetu. Letopisu sta dodani abecedni kazali župnij in oseb.

To je bil trenutno zadnji letopis ljubljanske škofije (in ostalih slovenskih škofij). Za leta 1981, 1982 in 1983 so izšli **Naslovniki slovenskih škofij**, ki resnično prinašajo samo naslove duhovnikov in pastoralnih sodelavcev za vso Slovenijo, in sicer v okviru župnij za vsako škofijo posebej. Na koncu je dodano imensko kazalo duhovnikov. Namen teh naslovnikov je bil, da bi se ob pogostih spremembah lažje znašli. Za leto 1981 je poleg tega izšel še **Adresar katoličke Crkve u SFRJ, Zagreb 1981**. Žal se sestavljalci niso držali enotnega načela, zato so podatki za posamezne škofije in redove zelo različni. Za *ljubljsko nadškofijo* najdemo podatke na str. 367—418.

Naslovi župnij za slovenske škofije so razvrščeni strogo po abecednem redu, medtem ko so ostale jugoslovanske škofije ohranile red cerkvene organizacije po arhidiakonatih in dekanatih. Tudi kratice so dosledno enotno izdelane samo za Slovenijo. Struktura podatkov naslovnika je naslednja: Vrhovna uprava cerkve,⁵⁹ katoliška cerkev v Jugoslaviji,⁶⁰ škofije, razdeljene po metropolijah, redovniki in redovnice,⁶¹ hrvaška dušnopastirska središča v inozemstvu, katoliški tisk, pokojni hrvaški duhovniki za leta 1975—1980, imensko in krajevno abecedno kazalo.

Iz povedanega je razvidno, da letopisi posameznih škofij presegajo zgolj skopo informacijo o cerkvenih osebah, ki so v določenem času delovale v neki škofiji, ampak nam nudijo tudi vrsto dragocenih podatkov tako za lokalno kakor tudi za splošno zgodovino slovenskega naroda.

⁵⁹ Papež, kardinali, sinoda škofov, mednarodni sveti škofovskih konferenc, kurija, diplomatska predstavništva, papeške univerze v Rimu, slovenski in hrvaški papeški zavod v Rimu.

⁶⁰ Cerkevne pokrajine, abecedni seznam škofij in škofov z naslovi, škofovska konferenca in teološki fakulteti v Ljubljani in Zagrebu.

⁶¹ Podatki za 20 moških in 40 ženskih redov in kongregacij.

Zusammenfassung

**DIE SCHEMATISMEN DER (ERZ)DIÖZESE LJUBLJANA/LAIBACH
ALS HISTORISCHE QUELLE**

France Martin Dolinar

Die Schematismen der (Erz)diözese Laibach bieten uns sehr wertvolle Angaben sowohl für die Kirchen- wie auch für die Allgemeine Geschichte des slowenischen Volkes. Sie wurden unter verschiedenen Titel vom (erz)bischöflichen Ordinariat in Laibach herausgegeben und zwar von 1793 bis 1919 mit wenigen Ausnahmen jedes Jahr, dann bis 1932 alle zwei Jahre, später nur gelegentlich. Was die historischen Informationen betrifft, müssen wir an erster Stelle der territoriale Übersicht der (Erz)diözese nennen (gegründet vom Kaiser Friedrich III. im Jahre 1461, bestätigt vom Papst Pius II. im Jahre 1462), die im Laufe der Jahrhunderte öfters ihre Grenzen änderte.

Die zweite Gruppe der Informationen betrifft die Geistlichkeit. Diese Informationen sind anfangs zwar noch sehr knapp, später wird jedoch bei jedem Geistlichen der Geburtsdatum und Geburtsort, Datum der Priesterweihe, Titel, Adresse und Dienstgrad, im Nekrolog dann noch sein Tod angegeben. Wir dürfen auch nicht die Angaben über die zentrale Verwaltung der Kirche, über die (Erz)bischöfe, Pröbste, die Ordensleute, Pfarreien, Auslandsseelsorge, Kirchenpublikationen, Kirchenorganisationen, Zahl der Einwohner, Schulen, Verkäufersverbindungen und ähnliches übersehen. Unter diesem Aspekt sind auch die Schematismen der (Erz)diözese Laibach eine sehr wertvolle historische Quelle sowohl für unsere Kirchen- wie auch für unsere Nationalgeschichte.

Ob 21. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Celju je Kulturna skupnost občine Celje v sodelovanju z Zvezo zgodovinskih društev Slovenije in z Zgodovinskim društvom v Celju izdala knjigo

Nada Klaić

ZADNJI KNEZI CELJSKI V DEŽELAH SV. KRONE

Knjiga je izšla kot posebna izdaja Celjskega zbornika. Avtorica — ugledna hrvaška zgodovinarica in profesorica zagrebškega vseučilišča je na podlagi novih ali doslej malo koriščenih arhivskih virov podala novo in popolnejšo podobo delovanja Celjskih, posebej še v ogrskih deželah.

Clani zgodovinskih in muzejskih društev lahko knjigo po nižani ceni prejmejo na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije.

Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu
 Odjel za hrvatsku povijest, 41000 Zagreb, Krčka 1

omoguća članom slovenskih zgodovinskih društva nakup svojih izdaja po polovični ceni. Na raspolago so naslednje knjige:

H. MATKOVIĆ, S. Pribičević i Samostalna demokratska stranka do šestojanuarske diktature	70 din
R. LOVRENCIĆ, Geneza politike »novog kursa«	70 din
Lj. BOBAN, S. Pribičević u opoziciji	70 din
M. GROSS, Povijest pravaške ideologije	70 din
I. ČIZMIĆ, Jugoslavenski iseljenički pokret i stvaranje jugoslavenske države	70 din
T. RAUKAR, Zadar u XV stoljeću	100 din
J. LUČIĆ, Obrti i usluge u starom Dubrovniku do početka 14. stoljeća	150 din
J. ADAMČEK, Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV do kraja XVIII stoljeća	600 din
S. ANTOLJAK, Pacta ili concordia od 1102. godine	200 din
Š. PERIČIĆ, Dalmacija uoči pada Mletačke Republike	180 din
N. STANČIĆ, Hrvatska nacionalna ideologija preporodnog pokreta u Dalmaciji — Mihovil Pavlinović i njegov krug	200 din
J. ŠIDAK, Studije iz hrvatske povijesti 19. stoljeća	70 din
J. ŠIDAK, Studije iz hrvatske povijesti za revolucije 1848/49	200 din
B. KRIZMAN, Korespondencija Stjepana Radića, I i II	150 din
B. STULLI, Prijedlozi i projekti željezničkih pruga u Hrvatskoj, I i II	150 din
J. ADAMČEK i I. KAMPUS, Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću	150 din
R. W. Seton-Watson i Jugoslaveni — korespondencija od 1906. do 1941, I i II	200 din
Kroz povijest Gradišćanskih Hrvata	30 din
D. PAVLIČEVIĆ, Narodni pokret 1883. u Hrvatskoj	225 din
M. BRANDT, Srednjovjekovno doba povijesnog razvitka	650 din
M. GROSS i drugi, Društveni razvoj u Hrvatskoj od 16. do početka 20. stoljeća	350 din

Navedene cene će upoštevajo 50 % popust. Pri naročilu obvezno navedite poleg svojega točnega naslova in naslova zaposlitve tudi to, v katerem zgodovinskem društvu ste včlanjeni. Na naročilnici označite tudi, ali želite knjigo plačati po povzetju ali pa s splošno položnico po prejemu knjig in računa.

IN MEMORIAM

DR. KAREL ŠIŠKOVIC

Dne 4. februarja 1982 je v Ljubljani v 55. letu starosti umrl dr. Karel Šiško, zgodovinar, politik, ustanovitelj in dolgoletni ravnatelj Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu, človek, ki je pripadal tisti zamejski generaciji, ki se je razvijala, rasla in uveljavljala v prelomnih zgodovinskih obdobjih ter doživljala vse boje, dvome in odločitve, ki jih je primorskim Slovincem nalagala zgodovina. Slovenskim zgodovinarjem in širši znanstveni skupnosti bo dr. Karel Šiško ostal v spominu kot analitičen in politehničen preučevalec narodne skupnosti v Italiji in to v razponu od bistvenih zgodovinskih raziskav in utemeljitev pa tja do aktualizacije in realizacije teh dosežkov na najširši fronti političnega in kulturnega udejstvovanja in uveljavitve. Kot marksist je tako po svoji kulturni in znanstveni ter politični formi mentis vedno znal poseči v bistvo stvari, jih razčleniti in utemeljiti v strpnem in najširše možnem dialektičnem dialogu z vsemi komponentami družbe, v kateri je delal in živel. Bil je dejanski začetnik znanstvenega pristopa v obravnavanju zamejske preteklosti in sedanjosti, s čimer je tudi postavil teoretične in praktične osnove za akcijo na najrazličnejših toriščih nelahkega boja Slovencev v Italiji za svoj obstoj in razvoj.

Karel Šiško se je rodil 14. aprila 1927 v Črnem Kalu nad Kopro v narodno zavedni družini z bogato zgodovinsko tradicijo, saj je bil oče Maistrov borec, član Političnega društva Edinost in preganjanec s strani fašistične raznarodovalne politike. Kot šestnajstleten mladenič se je Karel Šiško vključil v narodnoosvobodilno gibanje, marca 1944 bil sprejet v SKOJ in v istem letu tudi prevzel tajništvo KP za Črni Kal in okolico. Nemci so ga konec maja 1944 presenetili v domači hiši in ga internirali. Iz taborišča Spittal ob Dravi je zbežal septembra 1944 in se priključil Tomšičevi brigadi na Štajerskem. Decembra 1944 so ga poslali na politično in aktivistično delo v Trst, marca 1945 pa je postal tajnik Zveze slovenske mladine za Trst in kot mladinski voditelj sodeloval v vstaji v Trstu. V Kopro začeto srednješolsko šolanje je končal z veliko maturo v Postojni leta 1946. Po maturi je bil član uredništva glasila tržaške antifašistične mladine »Gioventù«, od novembra 1947 do julija 1948 pa član zunanje-politične redakcije Primorskega dnevnika. Od avgusta 1948 je bil član centralnega komiteja Komunistične partije Tržaškega ozemlja, ob priključitvi tržaške avtonomne federacije KP h Komunistični partiji Italije pa je bil leta 1957 kooptiran v centralni komitej v Rimu. Do leta 1957 je bil glavni urednik tržaškega Dela, do leta 1964 pa član deželnega komiteja KPI in nato do leta 1966 član tajništva deželnega komiteja KPI za Julijsko krajino. V tem obdobju je bil od leta 1956 do 1960 za eno mandatno dobo na listi KPI izvoljen za pokrajinskega svetovalca, leta 1964 pa je bil, prav tako za eno mandatno dobo, izvoljen na listi KPI za svetovalca v na novo ustanovljeni avtonomni deželi Furlaniji-Julijski krajini.

Ob vsem tem družbenopolitičnem delu, kjer je uvajal nove oblike zavezništva, se je vpisal na Fakulteto za politične vede v Padovi, kjer je nato sodeloval kot prostovoljni asistent pri inštitutu za sodobno zgodovino. Leta 1962 je doktoriral z disertacijo o Ilirskih provincah in bil imenovan za poverjenega asistenta za moderno zgodovino na isti fakulteti. Prošnjo za namestitev v svojstvu rednega asistenta so mu iz političnih razlogov trikrat zavrnil, zato je leta 1964 odpovedal tudi službo poverjenega asistenta. Še v času svojega mandata deželnega svetovalca se je razšel z tedanjimi stališči vodstva tržaške federacije KPI, ob izteku mandata pa se je vključil v Slovensko kulturno-gospodarsko zvezo. Skoraj tri leta je nato prebil v Ljubljani, kamor je odšel na lastno željo, da bi se posvetil znanstvenemu delu pri komisiji za narodnostna, manjšinska in izseljeniška vprašanja pri SZDL in pri Inštitutu za narodnostna vprašanja.

Konec leta 1972 se je vrnil v Trst, kjer je začel akcijo za ustanovitev Slovenskega raziskovalnega inštituta, ki je začel leta 1974. Od ustanovitve je bil dr. Karel Šiško ravnatelj tega pomembnega znanstvenega telesa in v njegovem okviru pobudnik za razširitev inštitutovih podružnic v Gorici in v Čedadu ter pobudnik cele vrste raziskovalnih dejavnosti iz narodnostne, gospodarske, kulturne, šolske in prostorske problematike Slovencev na Primorskem v preteklosti in v povojnem času. Od decembra 1977 do njenega prenehanja s koncem leta 1980 je bil kot zastopnik SKGZ član posebne komisije predsedstva italijanske vlade za preučevanje vprašanj slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, oziroma za pripravo globalne zakonske zaščite.

Plodno življenje dr. Karla Šiškoviča je zapustilo obsežen opus raziskovalnega, publicističnega in mentorskega dela. Njegove študijsko izostrene razprave od disertacije o Ilirskih provincah (*Le provincie illiriche 1809—1813*) do temeljne zgodovinske razprave o Beneški Sloveniji (*Beneška Slovenija 1866—1918*, ZČ 33, 1979, št. 267—280) lahko zasledimo v širokem krogu revialnega in znanstvenega tiska tostran in onstran meje. Njihov bibliografski popis je objavljen v »Razpravah in gradivu« Inštituta za narodnostna vprašanja št. 11—12, 1980, s. 134—137 ter v »Informacijah« tržaškega Slovenskega raziskovalnega inštituta in Odseka za zgodovino Narodne in študijske knjižnice v Trstu št. 3, marec 1982, s. 4—9. Bil je tudi član uredništva *Naših razgledov*, član založniškega sveta pri Založništvu tržaškega tiska in glavni urednik *Bollettino degli Sloveni in Italia*. Se posebej zajeten pa je njegov opus publikacij v izdaji Slovenskega raziskovalnega inštituta v slovenskem in italijanskem jeziku. V enaki meri je pomembno njegovo sodelovanje na številnih znanstvenih simpozijih in konferencah v Italiji in Jugoslaviji, prvenstveno na temo narodnostnih in politično-socioloških vprašanj s posebnim poudarkom na pravnem položaju Slovencev v Italiji na osnovi italijanske zakonodaje in na podlagi in osnovi mednarodno priznanih dokumentov. Ob vsem tem lahko mirno trdimo, da je dr. Karel Šiškovič s svojim raziskovalnim, znanstvenim in publicističnim delom pomembno obogatil celotno slovensko literaturo o narodnostni problematiki na zahodnih mejah našega narodnostnega prostora. Vpejlanost v družbenopolitične sisteme obeh sosednjih držav mu je omogočala izreden vpogled v manjšinsko stvarnost tostran in onstran meje in sintetičnost spoznanja, da se le s širšo analizo družbenih stvarnosti da reševati tudi politična vprašanja.

Boris Gombač

KONGRESI IN SIMPOZIJI

ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE 1980—1982

Na občnem zboru Zgodovinskega društva za Slovenijo na XX. zborovanju slovenskih zgodovinarjev v Ljubljani, oktobra 1980, je prišlo do reorganizacije društva. Sedem območnih zgodovinskih društev je sprejelo samoupravni sporazum o osnovanju zveze zgodovinskih društev s starim imenom. Tako ustanovljena zveza povezuje danes sedem zgodovinskih društev: v Ljubljani, Mariboru, Celju, Ptuju, Kranju, Novem mestu, v Novi Gorici za severno Primorsko ter dve muzejski društvi: belokranjsko in škofjeloško. Čeprav je bil sklep ustanovnega občnega zbora, da ostane ime Zgodovinsko društvo za Slovenijo nespremenjeno, pa nam kljub večkratnemu posredovanju pri pristojnih organih ni bilo mogoče ohraniti starega imena. Zaradi nepopustljivosti pristojnega foruma, ki se je dobesedno držal določil zakona o društvih, smo morali pristati na ime »Zveza zgodovinskih društev Slovenije«, ki ga imamo še danes. Statut je bil potrjen in društvo vpisano v register dne 2. julija 1981.

Na ustanovnem občnem zboru je bil izvoljen nov izvršni odbor Zveze s predsednikom dr. Francetom Kresalom na čelu, podpredsednika sta postala dr. Ignacij Voje in Janez Sumrada, tajnica Lilijana Trampuž, blagajnik Albin Regvat ter pomočnica blagajnika Majda Čuden. V vodstvu sekcij so nastale nekatere spremembe. Sekcijo za sodobno zgodovino je po dr. Tonetu Ferencu prevzel mag. Boris Mlakar, dr. Jožeta Zontarja pa je kot predsednik sekcije za krajevno zgodovino nasledil Marjan Drnovšek. Sekcijo za gospodarsko zgodovino je še naprej vodil dr. Jože Šorn, šolsko sekcijo pa Stefan Trojar. Društveni glasili sta v odboru zastopala glavna urednika, za Zgodovinski časopis dr. Vasilij Melik, za Kroniko pa dr. Peter Vodopivec. Poleg teh sestavljajo izvršni odbor še predsedniki društev in predstavniki študentov.

Kmalu pa je prišlo do kadrovskih sprememb v odboru. Po odhodu Albina Regvata v Maribor je ostalo mesto blagajnika prazno. Dolgoletni prejšnji društveni blagajnik Janez Stergar je požrtvovalno prevzel blagajniško funkcijo do konca leta 1981. Nato je izvršni odbor kooptiral na mesto blagajnika Evo Holz. Tajniške posle je v času odsotnosti tajnice prevzel Damijan Guštin. Zaradi hude bolezni, ki ji je medtem žal podlegel, je aprila 1982 dr. Jože Šorn prepustil vodstvo sekcije za gospodarsko zgodovino dr. Katici Kobe-Arzenšek. Rednega delegata v izvršni odbor študentje niso imenovali, občasno pa so prihajali na seje njihovi predstavniki.

V začetnem obdobju je predsedstvo Zveze posvetilo največ svojih sil ureditvi statusa Zveze zgodovinskih društev Slovenije, saj je bilo potrebno izvesti izpis starega društva iz registra društev, registracijo Zveze, sodno overovitve podpisnikov za Zvezo, kot tudi prilagoditi statut v točkah, kjer se je dotikal društvenega imena.

Ko je odbor Zveze začel z delom, je bilo do načrtovanega 8. kongresa jugoslovanških zgodovinarjev le še slabo leto, zato je začel odbor intenzivne priprave za slovensko udeležbo na kongresu. Formirali smo programski odbor, ki je na svoji seji 1. aprila 1981 evidentiral možne slovenske referente na kongresu. Odbor Zveze je prijave slovenskih referentov zbral in jih poslal predsedniku organizacijskega odbora dr. Adamčku. Žal zaradi organizacijskih in političnih težav do kongresa ni prišlo.

15. januarja 1981 je Zveza zgodovinskih društev Slovenije s sodelovanjem Zgodovinskega društva Ljubljana, PZE za zgodovino filozofske fakultete, Inštituta za zgodovino delavskega gibanja, Inštituta Milka Kosa pri SAZU, Inštituta za narodnostna vprašanja, Arhiva SR Slovenije, Narodnega muzeja, društva arhivistov in društva muzealcev priredila srečanje zgodovinarjev ob 60-letnici prof. dr. Vasilija Melika. Jubilanту in številnim navzočim so spregovorili predstavniki organizatorjev srečanja, ki je potekalo v prisrčnem vzdušju. Že nekoliko prej je Zveza predlagala za prof. dr. Vasilija Melika državno odlikovanje. Predsedstvo SFRJ mu je podelilo red republike s srebrnim vencem; odlikovanje mu je podelil predsednik RK SZDL Slovenije Mitja Ribičič septembra 1981 na simpoziju za krajevno zgodovino v Ribnici na Pohorju.

Decembra 1980 je Zveza skupaj z Zgodovinskim društvom Ljubljana, PZE za zgodovino filozofske fakultete in Inštitutom za zgodovino delavskega gibanja predlagala tovarišico Lidijo Šentjuro za častno članico Zgodovinskega društva Ljubljana. Tov. Šentjurčeva je kot predsednica zgodovinske komisije pri CK ZKS in tudi kasneje, opravila izjemno delo pri organizaciji in spodbujanju raziskovanja zgodovine revolucionarnega delavskega gibanja, NOB in socialistične graditve. Slovesna podelitev diplome častnega članstva tov. Lidiji Šentjuro je bila 16. marca 1981 v prostorih Inštituta za zgodovino delavskega gibanja.

Zveza je sodelovala še pri organizaciji simpozija v spomin 100-letnice smrti dr. Janeza Bleiweisa vit. Trsteniškega, ki je bil v Ljubljani 17. marca 1982.

V letu 1982 je bilo delo izvršnega odbora v znamenju priprav na XXI. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, ki je bilo od 29. septembra do 2. oktobra v Celju, in ga je Zveza organizirala skupaj z Zgodovinskim društvom v Celju. V ta namen je izvršni odbor imenoval programski svet, ki je na svojih sejah izoblikoval program zborovanja. Čeprav je velik del organizacije prevzelo celjsko društvo, se je tudi izvršni odbor Zveze v zadnjem obdobju veliko ukvarjal z organizacijskimi vprašanji.

Na zborovanju je potekal že tradicionalni občni zbor, ki se je tokrat vršil prvič kot delegatska skupščina članov Zveze. Na njej so udeleženci počastili spomin svojih članov, ki so umrli v zadnjih dveh letih: prof. dr. Metod Mikuž (častni član Zgodovinskega društva za Slovenijo), dr. Miroslav Pahor, dr. Karel Šiškovič, dr. Jože Sorn, Lojze Ude, dr. Tone Zorn, dr. Josip Zontar (st.), Anica Jamnik, Vinko Jordan, Ivan Mohorič, Jože Stabej in Milan Stancar.

Ker Zveza nima neposrednih članov, se njeno delo odvija prek sekcij. Izrazito delovna je bila v tem obdobju **sekcija za krajevno zgodovino**, ki si je v program za dala organizacijo simpozijev za krajevno zgodovino. Ta program tudi uspešno izvaja. Od 17. do 20. septembra 1981 je v Ribnici na Pohorju izvedla skupaj z Zgodovinskim društvom v Mariboru simpozij Pohorje skozi stoletja. V načrtu za leto 1983 je simpozij o zgodovini Ljubljane in izdelan je že idejni osnutek za simpozij na Ravnah leta 1985. Sekcija skrbi tudi za redno izhajanje glasila Kronika in pripravlja tematske številke. Izšli sta že številki o zgodovini Ljubljane v 19. in 20. stoletju (št. 2/1981) in (že po zborovanju) številka o Ribnici na Dolenjskem (2/1982).

Sekcija za sodobno zgodovino je sodelovala pri znanstvenem posvetovanju zgodovinarjev o problematiki pisanja zgodovine koroškega partizanstva, ki je bilo 2. aprila 1981 v Ljubljani. Sekcija je organizirala razgovor o knjigi dr. Dušana Bibra »Tito-Churchill«, dne 4. februarja 1982. Uspešno sodeluje sekcija tudi s Svetom za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu RK SZDL.

Šolska sekcija je sodelovala pri pripravljanju učbenikov za 1. in 2. razred usmerjenega izobraževanja, člani sekcije so dali predloge za prenovu učnih načrtov zgodovine v osnovni šoli. Aktivno so se člani sekcije udeležili IX. simpozija o pouku zgodovine avgusta 1982 v Novem sadu. Poleg sodelovanja s Svetom za ohranjanje in razvijanje revolucionarnih tradicij pri predsedstvu RK SZDL sodeluje šolska sekcija še z Zvezo socialistične mladine in Zvezo prijateljev mladine. Sekcija redno daje pobude za delovanje aktivov učiteljev pouka zgodovine in sprotno spremlja njihovo delovanje.

Gospodarska sekcija se je usmerila v pripravo tem za XXI. zborovanje slovenskih zgodovinarjev. Gospodarska zgodovina Slovencev je bila namreč tema tega zborovanja in bo osrednja tema še nekaj nadaljnjih zborovanj. Sekcija je bila aktivno zastopana tudi na mednarodnem kongresu za gospodarsko zgodovino avgusta 1982 v Budimpešti, kjer je sodeloval dr. Ferdo Gestrin. Gospodarska sekcija se je vključila v pripravo jugoslovanskega simpozija na temo »Vloga gozdov v gospodarskem življenju naših narodov v zgodovini«, ki bi moral potekati sredi leta 1982, a je bil predstavljen na naslednje leto.

Predstavniki Zveze delujejo tudi v mednarodnih komisijah pri Zvezi društev zgodovinarjev Jugoslavije. Take komisije obstoje z Avstrijo, Češko, Italijo, Madžarsko, NDR, Sovjetsko zvezo, Francijo in Spanijo. Zelo dejavna je bila češko-jugoslovanska komisija, ki je imela posvetovanje oktobra 1980 v Stubiških toplicah, jeseni 1981 pa v Martinu na Slovaškem. Redna so tudi srečanja italijansko-jugoslovanske komisije. Leta 1981 je bilo v Hercegovnem zasedanje komisije za novejšo zgodovino, junija 1982 pa v Rimu za zgodovino starejšega obdobja. Srečanje na mednarodni ravni je vsakoletni kulturnozgodovinski simpozij Modinci (Mogersdorf), ki je bil leta 1981 v Radencih, leta 1982 pa v Gradcu. Organizacija tega simpozija sodi v okvir dela mariborskega društva.

Strokovnjaki Zveze so se uveljavili tudi v komitejih Zveze društev zgodovinarjev Jugoslavije. Dr. Tone Ferenc je predsednik jugoslovanskega komiteja za zgodovino 2. svetovne vojne. Naši zgodovinarji sodelujejo v komiteju za bizantologijo, dr. Ignacij Voje je bil predsednik razširjene jugoslovanske komisije za pouk zgodovine. Zveza zgodovinskih društev Slovenije je pritegnjena tudi k pripravam za izdajo Zgodovine narodov in narodnosti Jugoslavije in je imenovala delegate Zveze v njeno redakcijo.

Izvršni odbor Zveze je imel v svojem mandatnem obdobju 4 seje, sej predsedništva za reševanje nujnih vprašanj pa je bilo več.

Osrednje društveno glasilo Zgodovinski časopis sicer redno izhaja, vendar s precejšnjimi težavami, saj ga pestijo hudi finančni problemi. Enako redno izhaja tudi časopis za krajevno zgodovino Kronika.

Z zamenjavo društvenih glasil se množi društvena knjižnica, ki šteje že 5380 enot.

Z novo stanovsko organiziranostjo slovenskih zgodovinarjev je prešlo težišče delovanja na posamezna društva, zlasti glede dela s članstvom. Društva so zaživela, so aktivna, kljub različnim nihanjem v obsegu in kakovosti dela. Čeprav se morda zdi delo društev iz centralne, ljubljanske perspektive manj obsežno v primerjavi s prejšnjim Zgodovinskim društvom za Slovenijo, pa se je zato preneslo v več regijskih centrov. Zveza je s tem razbremljena vrste operativnih nalog, ni pa se še docela znašla v svoji novi vlogi pobudnika in usklajevalca delovanja društev. Zlasti še ni dovolj zaživelo medsebojno obveščanje, od katerega je odvisna učinkovita akcija. Izvršni odbor ZZD po različnih poteh še izve za dogajanja v posameznih društvih, zaskrbljujoč pa je pretok informacij med društvi samimi. Premisliti je potrebno o vpeljavi stalne oblike meddruštvenega komuniciranja, morda stalne rubrike v Zgodovinskem časopisu. Hkrati je potrebno opozoriti na težave, ki izhajajo iz še ne urejene evidence članov, tako v društvih kot v Zvezi.

Društveno življenje v preteklih dveh letih se zrcali v tem kratkem in žal nepopolnem pregledu:

Vsa društva organizirajo za svoje člane **predavanja** z najrazličnejšo tematiko. Nekaterim, kot novomeškemu, severnoprimorskemu in gorenjskemu je to glavna oblika delovanja. Izstopa pa ljubljansko društvo, ki združuje največ članov, okoli 270, ki je pripravilo več predavanj s predavatelji iz Jugoslavije in iz tujine. Marsikatero pokrajinsko društvo pogoša primernih predavateljev, kljub vabilu pa se le redko obračajo na Zvezo za posredovanje in pomoč pri pripravi predavanj.

Pri organizaciji različnih **srečanj in zborovanj** zgodovinarjev moramo na prvem mestu omeniti prizadevno organizacijo XXI. zborovanja slovenskih zgodovinarjev, ki ga je ob pomoči Zveze pripravilo celjsko društvo. Mariborsko društvo je skupaj s sekcijo za krajevno zgodovino pripravilo simpozij Pohorje skozi stoletja septembra 1981, sodelovalo pa je tudi pri organiziranju tradicionalnih Modincev v letih 1981 in 1982.

Zgodovinska društva so pomemben dejavnik pri izdajanju krajevnih vodnikov. Tako izdaja Muzejsko društvo v Škofji Loki poleg Loških razgledov Vodnike po loškem ozemlju, katerih četrti zvezek — Dražgoše — je izšel v letu 1982. Ptujsko društvo je pripravilo vodnik Ptuj in okolica in zbornik Skozi viharje v lepšo prihodnost, medtem ko izdaja Ptujsko-ormoškega zbornika zastaja zaradi finančnih problemov. Belokranjsko muzejsko društvo je izdalo brošure Brata Navratila, Metliška mestna godba in Sto let črnomaljskega gasilskega društva. Mariborsko društvo izdaja Časopis za zgodovino in narodopisje, sodelovalo je pri pripravi zbornika Slovenska Bistrica, kmalu pa bo izdalo zbornik Pohorje skozi stoletja z referati s posvetovanja v Ribnici na Pohorju.

Z **raziskovanjem** se društva manj ukvarjajo, čeprav bi se lahko tvorno vključila v raziskovanje krajevnih zgodovine. Le ljubljansko, ki vključuje tudi večino raziskovalcev, se je organizirano vključilo v projekt Zgodovina Ljubljane.

Negovanje zgodovinskih tradicij se v delu društev kaže zlasti kot skrb za obeleževanje zgodovinsko pomembnih dogodkov in krajev. Belokranjsko muzejsko društvo je postavilo spominsko ploščo na stavbi, kjer je delovala prva čitalnica na Dolenjskem, pripravljajo pa spominsko ploščo Janezu Mihaelu Žagarju v Vinici. Društvo za Severno Primorsko je usmerilo v letu 1982 svoje sile v postavitve doprsnega kipa prof. dr. Milku Kosu v novogoriški Aleji velikanov, ki so ga odkrili decembra 1982.

Več društev sodeluje s komisijami za zgodovino pri občinskih odborih ZZB NOV in pri občinskih komitejih ZKS, kjer skrbe za metodološke nasvete in sodelujejo pri zbiranju gradiva iz revolucionarnega delavskega gibanja in narodnoosvobodilnega boja. Najaktivnejše je v tej smeri ptujsko društvo, ki je pripravilo tudi več pogovorov z aktivisti s tega območja.

Lilijana Trampuž in
Damijan Guštin

FINANČNO IN MATERIALNO POSLOVANJE ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE 1980—1982

Obseg denarnega poslovanja med 20. zborovanjem v Ljubljani in 21. zborovanjem v Celju kažejo naslednje številke:

stanje 26. 9. 1980 je bilo	+ 772.478,65 din
prihodki	+ 3.594.868,80 din
odhodki	— 3.839.055,55 din
stanje 24. 9. 1982 je	+ 528.291,90 din

Na žiro računu je bilo v tem času 520.357,95 din, v ročni blagajni pa 7.933,95 din. Pozitiven zaključek poslovne dobe je torej rezultat ugodnega poslovanja v prejšnjem poslovnem obdobju. Skupni promet v obeh letih je znašal 7.432.954,35 din.

Največ prometa je bilo z izdajanjem ZČ, njegovih ponatisov, izdaj posameznih separatov. Ob zborovanju v Ljubljani je zaloga ustvarila 60.953,90 din dohodkov in tako s pozitivno bilanco iz prejšnjega obdobja, kljub odhodu —124.012,00 din zaključila to dobo pozitivno. Problematična sta še vedno ZČ 1978, 1979, ki še vedno izkazujeta večje odhodke kot dohodke, kljub temu, da se dohodki pri obeh letnikih večajo. Negativno je tudi stanje pri ZČ 1980 —96.260,95. Pozitivno stanje je pri ZČ 1981, kjer bo v kratkem izšla že težko pričakovana četrta številka letnika 1981. Pozitivno je tudi stanje pri ZČ 1982, ker še ni izšla nobena številka.

Drugo glasilo Zveze zgodovinskih društev Slovenije Kronika je imelo v tej poslovni dobi 1.004.110,00 dohodkov in 1.230.427,00 odhodkov in tako izkazuje stanje 119.665,00 din na račun pozitivnega poslovanja v obdobju 1978—1980. V zvezi z zborovanjem v Ljubljani je bilo v tej poslovni dobi 229.110,40 din dohodkov in 312.968,00 odhodkov, ob obračunu se je stanje izenačilo. Dohodki ob tokratnem zborovanju v Celju še presegajo izdatke. Ob pregledu nadzornega odbora (24. 9. 1982) je bilo na tej postavki 167.600,00 dohodkov in 13.539,10 din odhodkov.

V času poslovne dobe 1980—1982 so šla preko blagajne Zveze zgodovinskih društev Slovenije tudi sredstva za izdajo Domžalskega zbornika in sredstva za zborovanje na Pohorju.

Ob tem obračunu bi še enkrat opozorila pokrajinska društva, da so dolžna odvajati del članarine Zvezi zgodovinskih društev Slovenije in da tega še vedno nista storili mariborsko in kranjsko društvo.

Ob koncu se lepo zahvaljujem vsem, ki so mi pomagali pri uvajanju v blagajniško delo.

Eva Holz

XXI. ZBOROVANJE SLOVENSКИH ZGODOVINARJEV (CELJE, OD 29. SEPTEMBRA DO 2. OKTOBRA 1982)

Odločitvi, da je XXI. zborovanje potekalo v Celju, sta botrovala dva motiva. Prvi je bila vsekakor želja slovenskih historikov, da s svojo prisotnostjo počastijo pomemben jubilej celjskih kulturnih institucij, ki presega lokalne in regionalne okvire — stoletnico Mestnega, sedanjega Pokrajinskega muzeja, pa tudi obletnici samostojnega delovanja dveh zavodov, ki sta postopoma izvila svojo dejavnost iz prvotnega muzeja in sta neposredno povezana z zgodovinsko stroko: Zgodovinskega arhiva in Muzeja revolucije. Nenazadnje smo se v Celju zbrali tudi zato, ker nas je to mesto doslej gostilo vsega enkrat, pa še pred več kot tridesetimi leti (to je bilo po vrsti šesto oziroma od konca vojne četrto zborovanje od 2. do 4. aprila 1950 v Celju in bližnjem Laškem. Prim. poročilo Leopolda Petauerja v ZČ 4/1950, str. 208—212).

Organizatorja sta bila Zgodovinsko društvo v Celju in Zveza zgodovinskih društev Slovenije, srečanje pa so poleg pokroviteljic, Skupščine občine Celje in Zlatarne Celje, omogočile samoupravne interesne skupnosti in družbenopolitične organizacije Celja, Kulturna skupnost Slovenije, Izobraževalna skupnost Slovenije, Republiška konferenca SZDL in Republiški komite za vzgojo in izobraževanje. Ponovnim vlogam navkljub organizatorjema ni uspelo zagotoviti za financiranje znanstvenih sestankov namensko zbiranih sredstev Raziskovalne skupnosti Slovenije, ki je sicer sofinancirala pretekla zborovanja.

Udeležence sta uvodoma — delovni del zborovanja je potekal v celjskem Narodnem domu — pozdravila predsednica Zgodovinskega društva v Celju **Andreja Končan** in predsednik Zveze **dr. France Kresal**, za njima pa predsednik Skupščine občine **Edvard Stepišnik**. Če je bil uvodni referat **Vere Kolškove** naravnani na obračun delovanja celjskih kulturnih zavodov ob jubileju (Ob stoletnici organiziranega varovanja kulturne dediščine na Celjskem), se je **prof. dr. Bogo Grafenauer** v »Vprašanih sodobnega stanja slovenskega zgodovinopisja kot znanosti in zgodovine v sistemu izobraževanja v Sloveniji« lotil aktualnih, če ne kar usodnih vprašanj, ne le zgodovinske stroke kot take, ampak tudi njene vloge kot konstitutivnega elementa družbene in narodove zavesti. Pri tem je krčenje življenjskega prostora zgodovini le najvidnejši od vidikov, ki opredeljujejo današnji položaj stroke. Na to predavanje se je smiselno navezoval popoldanski del prvega delovnega dneva, saj so po uvodni informaciji **dr. Franceta Kresala** o usmerjenem raziskovalnem programu »Raziskovanje zgodovine Slovencev« sledili referati, namenjeni v prvi vrsti zgodovinarjem-pedagogom. **Štefan Trojar** je govoril o pomenu delovnega učbenika zgodovine za razvijanje aktivnih metod in oblik dela, **Prvenka Turkova** pa je ovrednotila učni načrt in učbenik zgodovine za prvo leto srednjega izobraževanja skupne vzgojnoizobrazbene osnove. Predavanje gosta iz Zagreba, **dr. Hrvoja Matkovića**, je bilo v program uvrščeno naknadno. Zlasti se nam je vtisnilo v spomin referentovo poročanje o položaju jugoslovanske revije za

pouk zgodovine (Nastava istorije), ki jo današnja razdrobljena in nepovezana organiziranost skupaj z drugimi vsejugoslovanskimi periodikami — omenimo le JIČ — obsoja na životarjenje ali celo propad.

Drugi dan sta se zvrstila dva programska sklopa, dopoldan problematika, ki naj bi na prihodnjih zborovanjih že povsem nadomestila dolgoletno revizijo slovenske politične zgodovine 19. stoletja — ta se je tokrat namreč iztekla. Gre za gospodarsko zgodovino, ki je bila na celjskem zborovanju zastopana s petimi referati. **Prof. dr. Ferdo Gestrin** je uvodoma pregledal in ocenil mesto gospodarske zgodovine v sklopu raziskovanja zgodovine pri nas, razvoj in usmeritve ekonomskozgodovinskih raziskav, podčrtal segmente, ki se jih doslej nismo dovolj dotikali, s tem pa nakazoval tudi izhodišča za nadaljnje preučevanje (Nekaj pogledov na gospodarsko zgodovino v slovenski historiografiji). Trije referenti so analizirali posamezne vrste zgodovinskih virov: **Ema Umekova** urbarje, **Peter Ribnikar** zemljiški kataster, **dr. Jasna Fischerjeva** pa strukturo virov za študij gospodarske in družbene zgodovine od srede prejšnjega stoletja do prve svetovne vojne. Za ilustracijo ji je služil sočasni celjski material. **Dr. Peter Vodopivec** je obdeloval vlogo slovenskega meščanstva pri nastajanju železniške mreže v naših deželah v drugi polovici 19. stoletja.

Teme iz revizije slovenske politične zgodovine, ki se na pretekla zborovanja niso uvrstile, so tvorile program popoldanskega zasedanja. **Viktor Vrbnjak** je referiral o Slovincih na Štajerskem v času prve svetovne vojne, **Franc Šebjanič** o madžarski raznarodovalni politiki v Prekmurju in poslanstvu Bele Obala, **Branko Marušič** o Slovincih na Goriškem od začetka stoletja do izbruha vojne z Italijo 1915, **Irena Gantar-Godina** in **Janez Stergar** pa o narodnoračunalni mladini (zadnji je usmeril svojo pozornost na njeno narodnoobrambno dejavnost).

Zadnji — »celjski« delovni dan je **Vera Kolškova** podala podobo o sedanjem poznavanju rimskega Celja, predvsem na osnovi arheoloških izkopavanj (Municipium Claudium Celeta). Referat zagrebške profesorice za zgodovino Hrvatov od naselitve do 16. stoletja, **dr. Nade Klaičeve**, je bil pravzaprav povzetek iz njene knjige »Zadnji knezi Celjski v deželah Svete krone« (130 str.). Delo je prišlo iz tiskarne tik pred začetkom zborovanja kot posebna edicija Celjskega zbornika, s sodelovanjem Zveze zgodovinskih društev Slovenije in Zgodovinskega društva v Celju pa ga je izdala in založila Kulturna skupnost občine Celje. Izvajanje **prof. dr. Vasilija Melika** je bilo posvečeno Celju in letu 1848, nato pa sta sledila dva referata iz obdobja NOB. Prvega sta prispevala **prof. dr. Tone Ferenc** in **dr. Milan Zevart** (Osvobodjena ozemlja na Štajerskem), zatem pa je bil prebran še prispevek **Andreje Končanove** in **Jožeta Vurcerja** o razvoju ljudske oblasti v celjskem okrožju med leti 1941 in 1945. Zaključil je **Juro Toplak** s pregledom povojnega razvoja celjskega gospodarstva.

Načeloma je dogovorjeno, da bodo splošni referati objavljeni v ZČ, »celjski« pa v naslednjem letniku Celjskega zbornika. Delovni program zborovanja se je končal v petek popoldan z okroglo mizo »Celjski grofi v slovenskem in srednjeevropskem prostoru«. Moderator razprave je bil prof. dr. Ferdo Gestrin, vabilu pa so se kot aktivni udeleženci poleg prof. dr. Nade Klaičeve odzvali še zgodovinarji prof. dr. Bogo Grafenauer, prof. dr. Ignacij Voje in Vlado Habjan, od znanstvenikov sorodnih ved pa arheologinja prof. dr. Tatjana Bregantova, umetnostni zgodovinar dr. Emilijan Cevc, klasični filolog in specialist za humanizem pri nas dr. Primož Simoniti in literarni zgodovinar dr. Bruno Hartman. Iz občinstva je posegel v razpravo France Klopčič. Okrogla miza je opozorila na pomen raziskovanja fevdalnega razreda, ki ga naše zgodovinopisje v najširšem pomenu besede pušča ob strani, saj ga pač nima za integralni del slovenskega zgodovinskega razvoja. Razprava je potrdila uvodno misel Ferda Gestrina, da je »nujno sedaj, da korigiramo celotno stališče do fevdalnega razreda, tudi v srednjem veku, in da vključimo obravnavo dejavnosti tega razreda v naši sredini v slovensko zgodovino, tembolj, verjemite mi, ker igrajo, kar pa ne vemo dosti, prav v gospodarskem razvoju te velike fevdalne rodbine ogromno vlogo v razvoju tudi našega ljudstva« (citaj iz neavtoriziranega zapisnika okrogle mize). Zapisnik okrogle mize, ki zasluži natančnejšo predstavitev, pa ne zaradi kontroverze, ki jo je sprožila (poročilo I. Vojeta v Naših razgledih 11. 2. 1983, str. 72—73, reakcija N. Klaičeve v intervjuju zagrebški ilustrirani reviji Start 26. 2. 1983 in v odgovoru v Naših razgledih 8. 4. 1983, str. 195 ter odgovori I. Vojeta, B. Grafenauerja in F. Gestrina v Naših razgledih 22. 4. 1983, str. 225—226), bo po avtorizaciji objavljen v ZČ.

Se nekaj besed o spremljevalnem dogajanju. Kot običajno, je imela Zveza zgodovinskih društev v času zborovanja svoj občni zbor, njene sekcije pa sestanke. Omenili bi tudi razstavo publikacij o zgodovini Celja, ki je bila v Knjižnici Edvarda Kardelja, in razstavo »Celje v luči arhivskih dokumentov« Zgodovinskega arhiva Celje. Obe sta bili pripravljene kot sestavni del zborovanja. Relativno majhno število udeležencev je v soboto 2. oktobra odšlo na strokovno ekskurzijo na Kozjansko (Celje, Sladka gora, Rogaška Slatina, Podčetrtek, Olimje, Bistrica ob Sotli, Trebče, Podsreda, Celje).

REDNI OBČNI ZBOR ZGODOVINSKEGA DRUŠTVA V PTUJU

Občni zbor (28. 1. 1983 ob 17. uri v Delavskem domu Franca Krambergerja v Ptuj) ni bil le ozka društvena zadeva, ampak je imel širše razsežnosti, posvečen je bil 90-letnici društva in 70-letnici pisatelja Ivana Potrča. Njegovo širino je potrdilo okoli 90 prisotnih članov in gostov, med katerimi je predsednica društva Kristina Šamperl Purg posebej pozdravila pisatelja domačina Ivana Potrča s soprogo, dr. Vasilija Melika, prof. Jožeta Vurcerja, predstavnike družbenopolitičnih organizacij občine, predsednika SO Ptuj, tov. Tetičkoviča, predstavnike informativnih sredstev, Turističnega društva, Zveze prijateljev mladine, Kulturne skupnosti in vse ostale goste ter seveda člane društva.

Občni zbor je vodilo delovno predsedstvo tako, da je bil prvi del posvečen jubilejema, drugi del pa delu društva. Slavnostni del občnega zbora sta pričeli dijakinji CSUI Ptuj, članici ptujske gledališke skupine, ki sta prebrali odlomka iz Potrčevega romana Na kmetih in novele Kočarji. Predsednik SO Ptuj je kot slavnostni govornik očrtal delo in pomen društva in jubilaranta Ivana Potrča, obema je zaželel še mnogo plodnih let in kar se da aktivno vlogo v sedanjem času. Čestitkam se je pridružil dr. Vasilij Melik, predsednik Zveze zgodovinskih društev za Slovenijo in obema jubilarantoma izrekel vzpodbudne besede za delo v prihodnje ter pohvale za že prehojeno pot. Občni zbor je pozdravil tudi prof. Vurcer, predstavnik Zgodovinskega društva Celje, po telefonu pa dr. Moškon in mag. Žnidarič ter pismeno tov. Šepec, Društvo muzealcev Slovenije in Narodni muzej Ljubljana.

Ob 90-letnem jubileju je društvo izdalo priložnostno publikacijo z naslovom »Muzejsko društvo v Ptuj 1893—1956 — Zgodovinsko društvo v Ptuj 1956—1983. Njen namen in pomen je podala na občnem zboru umet. zgod. Marjeta Ciglencečki, kustos v Pokrajinskem muzeju Ptuj. Poudarila je, da sta skromni obseg in enostavna tehnika rezultat pomanjkanja sredstev, vendar naj vsaj teh 46 strani nekoliko osvetli 90 let plodnega delovanja društva, pomembnejše člane in dediščino društva, ki jo še danes srečujemo v zbirkah Pokrajinskega muzeja Ptuj, Ljudske in študijske knjižnice in v fondih (predvsem dragocenih) Zgodovinskega arhiva v Ptuj. Pri izdaji te publikacije je finančno sodelovala tudi Zveza sindikatov Slovenije, Občinski svet Ptuj nekaj direktno z denarjem, nekaj pa z odkupom izvodov, ki so jih že poslali vsem šolam v občini in po delovnih organizacijah. Precej izvodov je razposlalo tudi društvo, predvsem po domači občini; če je vsaj nekaj bilo prebranih, smo dosegli svoj namen. Društvo namreč želi izobrazevati predvsem domače ljudi, Ptujčane in okoličane, ki jih je obilica kulturne dediščine kar nekam otopila.

Izvršni odbor Zgodovinskega društva je občnemu zboru predlagal, da sprejme sklep o imenovanju domačina Ivana Potrča za častnega člana. Tov. Vida Rojic je orisala Ivana Potrča kot domačina in revolucionarja, prof. Drago Šuligoj pa kot literarnega ustvarjalca, za katerega lahko rečemo, »da je od vseh najprepričljiveje odkril v slovenski literaturi naše Slovenske gorice in njene prebivalce, katerih govorica je izredno sočna, a nekoliko okorna in trda, kot je bilo trdo njihovo življenje.« Ivan Potrč se je zahvalil za izkazano mu čast in nato na svoj način pripovedoval, kako in zakaj piše in seveda za koga piše. Literarni kritiki in zgodovinarji so ga že obdelovali, mnogo po oblikovni pa tudi po vsebinski plati, vendar pa se je tudi on lotil neke vrste literarne kritike pisanja po vojni, ko je med drugim dejal: »Po vojski je bilo pri nas napisanih tudi nekaj slabih knjig — pisatelj je hotel za vsako ceno nekaj povedati, nekaj novega, zvišenega in velikega, kar vse bi naj bilo tudi socialistično in bi povečevalo revolucijo, pravi človek pa zatem v teh ojnica ni vselej zaživel ali človeško zaživel.« Proti koncu je dodal: »Kdor za ljudi piše, mora te ljudi, za katere piše, tudi spoštovati, topel človeški odnos mora imeti do teh svojih ljudi.« Trije člani društva, tov. Karel Šepec, tov. Vida Rojic in tov. Adalbert Slekovec so prejeli priznanja za dolgoletno aktivno delo v društvu. Prejem častnega članstva in priznanj društvenim delavcem so prisotni na občnem zboru potrdili z dolgim ploskanjem.

Svečani del občnega zbora je bil tako zaključen in pričel se je delovni. Iz poročila o delu za razdobje dveh let je razvidno, da se je število članstva nekoliko povečalo, da je društvu uspelo prodreti v širše, predvsem občinske sfere, kar je bilo težje kot v slovenske. Leta 1981 je društvo izdalo zbornik Skozi viharje v lepšo bodočnost. Zbornik je bil posvečen 40-letnici OF. Pokrovitelj je bila občinska konferenca SZDL, sredstva so bila zbrana s predprodajo (Stane Napast), izvedena je bila tudi predstavitvev (Ljubica Šuligoj) in hkrati okrogla miza o predvojnem revolucionarnem gibanju na ptujskem področju. Tega leta smo bili člani na ekskurziji v Celju, Starem piskru, Joštovem mlinu, Knežcu in spominskem parku Trepči. Spomnili smo se tudi 140. obletnice smrti ptujskega historiografa Simona Povodna, in sicer s člankoma v Tedniku in Kroniki ter s predavanjem dr. Ive Curkove: »O varstvu arheološke dediščine v urejanju mest«. Društvo se je vključilo v polemiko v zvezi z zazidalnim načrtom pred III. mitrejem na Mariborski cesti v Ptuj in v zvezi z Miheličevo galerijo

na Ptuju. Nadaljevala so se prizadevanja za izdajo Ptujskega zbornika. Že skoraj povsem se je izoblikovala vsebina, avtorji in nosilci akcije. Društvo je nudilo svojo pomoč organizatorjem Srečanj mladih zgodovinarjev Slovenije in tudi organiziralo strokovno vodstvo za udeležence 17. seminarja slovenskega jezika, literature in kulture v Ljubljani, ko so udeleženci prišli na ekskurzijo na Ptuj. Izven programa je društvo organiziralo uspelo okroglo mizo na temo: »Predvojna komunistična dejavnost na ptujškem območju«. Vodila jo je prof. Suligoj, udeležilo se je je 35 predvojnih komunistov, danes vidnih slovenskih kulturnih in političnih delavcev.

V letu 1982 sta bili organizirani kar dve okrogli mizi. Prva je bila nadaljevanje že omenjene v letu 1981, druga okrogla miza o družini Meglič. Ekskurzija je člane društva in druge v tem letu popeljala na Koroško, in sicer na Prežihovino, na Ravne in še preko meje do Djekš. V avgustu sta članici društva Vida Rojic in Ljubica Šuligoj izdali knjižici o predvojni in medvojni revolucionarni zgodovini v Ptuj in okolici (pri Komunistu). V oktobru je bilo organizirano zelo uspešno predavanje dr. Jaroslava Šašla o antičnih preostankih na ptujškem mestnem stolpu. Okoli sto članov in drugih je na terenu zavzeto poslušalo razlago o »kamnih«, ki jih vsak dan gledamo, ko hodimo mimo, pa jih često ne opazimo in ne vemo, kaj bi počeli z njimi. Nadaljevali so se dogovori za Zbornik, in sicer s Kulturno skupnostjo, skupščino občine, DPO in Turističnim društvom. Problem Miheličeve galerije je bil rešen polovično, podarjena in odkupljena dela bodo dobila mesto v dveh sobah na Ptujškem gradu. Prof. Vlado Horvat je po sklepu društva začel zbirati podatke o povojnem delovanju ZK in sicer v arhivskem gradivu. Kar precej energije je bilo vložene v priprave za izdajo priložnostne publikacije ob 90-letnici društva.

Iz finančnega poročila je razvidno, da društvo v tem letu ni imelo izgube. Sredstva društvo dobiva s članarino, dotacijo Kulturne skupnosti, za posamezne akcije išče pokrovitelje, ki finančno delno ali v celoti pokrijejo aktivnost. Poročilo je podala tov. Erika Kysela, ki to dolžnost opravlja že tretji mandat. Tov. Adalbert Slekovec kot predsednik samoupravne družbene kontrole je v poročilu poudaril, da je poslovanje društva potekalo po zakoniti poti in da so blagajniški posli korektno vodeni. Plan akcij za jubilejno leto 1983 je bil soglasno sprejet. Prva akcija je prav gotovo občni zbor. Po kratkem zatišju bodo sledila predavanja. Aprila bo dr. Emilijan Cevc predstavil ptujsko proštjsko cerkev, ki je v lanskem letu dobila v glavni ladji in obeh stranskih novo obleko, oziroma boljše rečeno staro-prvotno. Delavci Zavoda za spomeniško varstvo Maribor, upravljalci in uporabniki cerkve so dobesedno slekli stoletja stare plasti beleža in nato na kamen iz romanske in gotske dobe ter na opeko iz baroka nanесли belež tako, da je na severni steni glavne ladje ostala odkrita freska iz 15. ali 16. stoletja, na južni steni glavne ladje pa sta ostali dve gotski okni, eno odprto in drugo slepo, ki sta pred dozidavo stranske ladje dajali svetlobo glavni ladji. Naslednje predavanje bo v maju v istem stilu kot prejšnje na Ptujškem gradu, ki nam ga bo predstavil dr. Stopar iz Celja. V jeseni bo zadnje predavanje v Ormožu, o starem in novem Ormožu; predaval bo dr. Moškon. V aprilu bo društvo sodelovalo pri proslavi ob 80-letnici rojstva dr. Jožeta Potrča, znanega zdravnika, etika in revolucionarnega delavca, našega domačina. Organizator proslave je Zdravstveni center Ptuj-Ormož, slavnostni govornik bo dr. Janez Milčinski. Na okrogli mizi o dr. Jožetu Potrču se bodo srečali zdravniki, zgodovinarji, njegovi prijatelji in sodelavci. V juniju je načrtovana ekskurzija v Škofjo Loko. Poleg teh akcij si društvo prizadeva, da bi se število članov še povečalo, da bi več pisali v lokalne in druge časopise. Skupaj s Turističnim društvom načrtujemo izdajo vodiča po Ptuj in Ptujski zbornik, ki pa najbrž ne bo počastil društvenega jubileja v tem, ampak šele v prihodnjem letu.

V razpravi po poročilih se je oglašil član društva s pripombo, da je društvo še vedno premalo vplivno in premalo odloča o posameznih kulturnih spomenikih in tako dalje. Vendar takih kompetenc društvo nima. Naslednji sogovornik je posebej podčrtal, da je premalo sodelovanja med ptujskimi profesionalnimi kulturnimi institucijami in društvu, predvsem Turističnim in tudi s Haloškim biserom, torej gostinci.

Razrešnica staremu vodstvu je bila sprejeta. Delovni predsednik se je zahvalil vodstvu, posebej še Marjeti Ciglenečki, ki je vodila društvo v času odsotnosti predsednice. S ploskanjem je bil potrjen novo predlagani odbor in novi predsednik društva. Člani IO društva za naslednji mandat so: Franc Fideršek, Marjeta Ciglenečki, Fanika Vauda-tajnik, Erika Kysela-blagajnik, Adalbert Slekovec, Diana Bohak, Vida Topolovec-Ormož, Kristina Šamperl Purg, Vida Rojic, Jože Maučec, Vlado Horvat — predsednik. Na predlog občnega zbora je IO bil razširjen še za dva člana, za predstavnico Ljudske in študijske knjižnice Lidijo Koltak in za predstavnika Turističnega društva Antona Purga. Odbor samoupravne delavske kontrole sestavljajo: Andrej Fekonja, Marjana Tomanič Jevremov in Ivan Lovrenčič.

Z volitvami smo zaključili naš občni zbor in se nato še malo povesečili člani starega in novoizvoljenega IO in seveda gostje.

Kristina Šamperl-Purg

KRONIKA

Časopis za slovensko krajevno zgodovino

Sekcija za krajevno zgodovino Zveze zgodovinskih društev Slovenije že vse od leta 1953 izdaja svoje glasilo — »Kroniko«. Revija je ilustrirana in poleg poljudno-znanstvenih prispevkov iz slovenske krajevne zgodovine pogosto objavlja tudi razprave in članke, ki po svoji problematiki presegajo ozke lokalne okvire. »Kronika« ima namen popularizirati zgodovino in zato poroča o delu zgodovinskih ustanov in objavlja ocene novih knjig, pomembnih za slovensko zgodovinopisje.

»Kroniko« lahko naročite na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I. Letna naročnina za tri številke znaša za ustanove 360 dinarjev, za posameznike 240 dinarjev, posamezna številka velja 120 dinarjev, dvojna številka 200 dinarjev.

Po izredno ugodnih cenah so na razpolago tudi večinoma vsi starejši letniki revije: od 3/1955 do 23/1975 po 50 din (1e letnik 15/1967 je razprodan), letnika 24/1976 in 25/1977 po 75 din, letnik 1978 po 120 din in letnika 1979 in 1980 po 160 din za posameznike oziroma po 240 din za ustanove.

V seriji »Knjižnica Kronike« so doslej izšle naslednje publikacije:

- Milko Kos, SREDNJEVEŠKA LJUBLJANA, topografski opis mesta in okolice (1955), 96 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Igor Vrišer, RAZVOJ PREBIVALSTVA NA OBMOČJU LJUBLJANE (1956), 72 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Vlado Valenčič, SLADKORNA INDUSTRIJA V LJUBLJANI (1957), 68 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Sergij Vilfan — Josip Černivec, ZGODOVINA LJUBLJANSKE MEŠTNE HIŠE (1958), 128 strani. Cena: 20 dinarjev;
- Peter Vodopivec, LUKA KNAFELJ IN ŠTIPENDISTI NJEGOVE USTANOVE (1971), 104 strani. Cena: 30 dinarjev.

Zgodovinsko društvo za Slovenijo je s finančno pomočjo Kulturne skupnosti Domžale ob odkritju spominske plošče na nekdanji Veitovi tiskarni na Viru pri Domžalah 24. maja 1980 izdalo publikacijo

EDVARD KARDELJ-SPERANS IN SLOVENSKO ZGODOVINOPISJE

Zbornik objavlja predvsem gradivo z izrednega občnega zbora Zgodovinskega društva za Slovenijo (2. marca 1979) ob štiridesetletnici izida knjige Edvarda Kardelja-Speransa »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«. Gradivo je izšlo kot separaten odtis iz »Zgodovinskega časopisa« številka 4/1979.

Publikacija je na voljo za ceno 40 din (člani ZDS 30 din, študentje 20 din) na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije, YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I.

OCENE IN POROČILA

Evgipij, **Življenje svetega Severina**. Uvod, prevod in komentar napisal Rajko Bratož. Ljubljana : Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1982. VII + 468 strani in 3 karte.

Delo mladega zgodovinarja in klasičnega filologa, prvega, ki se je v dosedanjem obstoju fakultete odločil za specializacijo in akademsko kariero iz antične zgodovine — doslej so na fakulteti to snov predavali klasični filologi oziroma arheologi — je tako pomemben prispevek slovenski historiografiji, da je o njem treba spregovoriti tudi v osrednji reviji slovenskih zgodovinarjev. Poudarek je delo dobilo že z objavo med izdajami Znanstvenega inštituta Filozofske fakultete, še novo priznanje pa bo doživelo z objavo v nemškem jeziku, ki ga pripravlja avstrijska akademija znanosti v seriji Denkschriften.

V vsebinskem pogledu je delo sestavljeno iz dveh, lahko bi rekli, samostojnih delov, čeprav sta zavoljo zastavljene zamisli s težiščem na zgodovinski analizi medsebojno tesno povezana. Po eni strani gre za izredno bogat, znanstveno dodelan zgodovinski tekst, v katerem avtor ob orisu Evgipijevega življenja in njegove dobe, Severinovem življenjepisu in njegovi dejavnosti daje prvič v slovenskem zgodovino-pisju v podrobnosti segajoči, vendar k sintezi težeči opis dogajanj v vzhodnoalpskem in s tem deloma tudi v slovenskem prostoru v času pozne antike, preseljevanja ljudstev in propada rimskega imperija, torej v dobi prehoda iz antičnega v srednjeveško obdobje. Po drugi plati pa gre za objavo izredno važnega vira — Evgipijev življenjepis svetega Severina — ki posreduje za drugo polovico 5. stoletja ne samo poglavitne, marveč tudi skoraj edine podatke o zgodovinskem dogajanju na ozemlju nekdanjih srednjeobdonavskih provinc rimskega imperija. Evgipij je Severinov življenjepis napisal v času, ko je stari antični svet zamiral in se je nova fevdalna evropska civilizacija komaj zaplajala. V tej sredini se je Evgipij, podobno kakor vsi drugi predstavniki takratne nove krščanske intelektualne elite, zavedal svoje kulturne nedorčnosti v primerjavi s čistostjo misli in jezika antičnih piscev. Iz tega je sledilo tudi njegovo kolebanje, ali naj sploh napiše življenjepis svetega Severina, ker se je bal, da ne bi mogel bralcem posredovati prave podobe življenja in delovanja svojega junaka. Besedilu Evgipijevega spisa je Bratož dodal še Evgipijevo pismo Pashaziju in njegovo pismo Evgipiju, pa še himno v čast svetemu Severinu in Enodijev življenjepis Antonija Lirinskoga. Vir je izdal v originalnem, latinskem jeziku, sicer brez jezikovnih in literarnih analiz, in s slovenskim prevodom (str. 160—309) z zelo obsežnim in bogatim zgodovinskim komentarjem (str. 310—409).

S pritegnitvijo številne literature, ki se veže na obravnavano snov, obdobje in prostor, je Bratož ob analizi vira dal v prvem delu knjige prikaz gospodarskih, družbenih, cerkvenih in vojaško-političnih razmer na ozemlju Obrežnega Norika, vzhodnega dela Racije in manjšega dela Notranjega Norika vse do Celeje in Petovione, orisal pa je vsaj v splošnih črtah tudi ideološko in duhovno ozračje dobe. V okviru tega je obravnaval celo vrsto problemov. Ob opisu Evgipija in njegove dobe je kritično in domiselno prikazal zlasti politične in cerkvene razmere v Italiji v prvem desetletju šestega stoletja (str. 1—29). V precej obsežnem poglavju (str. 20—59) je posebej približal bralcu Severina kot zgodovinsko osebnost, se pri tem kritično opredelil do različnih tez in hipotez v zvezi z njegovim življenjem in delom. Podrobno — kolikor je seveda vir dopuščal — je obdelal razvoj krščanstva, cerkvene organizacije, menišтва, liturgije in zaton vsega tega v noriških provincah v Severinovem času (umrl 482. leta) in v desetletjih po njegovi smrti vse do prihoda Langobardov v Italijo (str. 60—101). V zvezi s tem poglavjem bi opozoril na dvoje. Mislim, da bi bilo delu v prid, če bi se avtor ob vsebini tega poglavja še bolj naslonil na primerjavo z razvojem v Italiji; s tem bi zlasti ob orisu vloge cerkve in škofov v življenju mest in provinc vloga in pomen Severina v Noriku še bolj plastično prihajala do izraza. Prav tako morda ne bi bilo napak, če bi nekaj več spregovoril tudi o pojavljanju menišтва, ki se je mnogo prej in hitreje razvijalo (v obliki eremitskega življenja) v vzhodnem delu rimskega imperija. To bi bilo potrebno še toliko bolj, ker posamezni avtorji postavljajo kot pravi začetek menišтва v zahodni Evropi šele nastanek benediktinskega samostana na Monte Casinu 529. leta. Obrambne, družbene in gospodarske razmere v Noriku so bile nadaljnje področje avtorjevega zanimanja (str. 102—134). Z vsebino tega poglavja smo dobili doslej najbolj konkreten opis upadanja starega antičnega sveta, njegovega gospodarstva in družbe za ta del ozemlja rimskega imperija. Zelo dobro je avtor opisal razkroj mest in njihove vloge kot gospodarskih

in upravnih enot, upadanje vloge mestnih magistratov in krepitev vloge cerkvene organizacije in njenih predstavnikov, ki tudi tod prevzemajo funkcije nekdanje civilne, državne oblasti (diarhija) in posegajo na vsa področja življenja, dalje razmerje med osnovnimi družbenimi razredi, zlasti vlogo malih in srednjih kmetov, ki so številčno še rasli tudi z odpuščenimi mejnimi vojaki — veterani, še posebej pa poglobitve črte gospodarskega razvoja, ki je v Severinovem času na tem ozemlju že povsem slonel na prevladi naturalnega gospodarstva. V zvezi s tem bi bilo verjetno prav, če bi avtor še bolj poudaril, da je vzroke za ta razvoj in za celotno krizo rimskega imperija iskati v veliki politični krizi, s katero se povezujejo tudi vpadi barbarskih ljudstev in njihovo preseljevanje. Po trditvah novejših raziskovalcev zgodovine pozno rimskega obdobja je prav politična kriza sprožila gospodarski in družbeni upad in propad in s tem propad sužnjelastniškega antičnega rimskega sistema. To potrjuje tudi besedilo zadnjega Bratoževega poglavja o vojaških dogodkih od odhoda Vzhodnih Gotov iz Panonije 472. leta, v zvezi s tem povečane vloge Rugijci v noriških provincah (Rugijska država) in o nasprotjih med Odoakrom in Rugijci, kar je pripeljalo do izselitve večjega dela romanskega oziroma romaniziranega prebivalstva iz Obrežnega Norika leta 488 in s tem do propada rimske oblasti v tem delu nekdanjega rimskega imperija. V zvezi z odnosi, ki jih je z Rugijci za noriško prebivalstvo ustvaril Severin (Rugijcem so plačevali davke in bili z njimi v nekakem zavezništvu), pa ne bi uporabljal avtorjeve formulacije, da so Rugijci ustvarili »neke vrste fevdno oblast« (str. 135), oziroma da je bila to »zgodnja oblika fevdalnega sistema« (str. 136). Odnosi med Rugijci in noriškimi prebivalstvom so bili v bistvu enaki kakor povsod drugje v zgodnjih letih barbarskih oziroma barbariziranih držav na ozemlju rimskega imperija, ki jih pa ni mogoče označevati z zgornjimi pojmi. Ob koncu tega poglavja se avtor zadrži na problemu kontinuitete in se z njegovimi ugotovitvami povsem strinjam.

Tema dvema deloma knjige je Bratož dodal krajša pojasnila trem kartam, ki plastično prikazujejo stanje krščanstva v Noriku po življenjepisu svetega Severina in po drugih pisanih ter arheoloških virih, dalje zgodovinski razvoj Norika v Severinovem času in končno gospodarsko stanje v istem času. Sledi obsežen povzetek v nemškem jeziku (str. 413—440), seznam kratic, izbrani viri in literatura (str. 443—451) in kazala (str. 452—468), ki vključujejo kazalo citatov, ki jih je citiral Evgipij in pisatelji, ki citirajo Evgipija, dalje imensko in stvarno kazalo.

Avtorju je za delo, s katerim je dosegel akademsko stopnjo magistra, iskreno čestitati; naj mu bo najboljši »omen« na nadaljnji znanstveni poti.

Ferdo Gestrin

Wilhelm Wadl, *Geschichte der Juden in Kärnten im Mittelalter*. Mit einem Ausblick bis zum Jahre 1867. Klagenfurt : Kärntner Landesarchiv 1981, 246 strani. (Serija Das Kärntner Landesarchiv ; Bd. 9)*

Knjiga, ki se ne omejuje samo na ozemlje zgodovinske Koroške, marveč vključuje v obravnavano snov tudi širše območje, je ob sicer že obstoječih posameznih raziskavah o tej problematiki prvi celotnostni prikaz zgodovine Židov v tej deželi. Židom gre v razvoju neagrarnega gospodarstva Koroške precejšnja vloga vse od začetkov uveljavljanja denarnega gospodarstva, začetkov mest in meščanstva pa do izгона iz dežele v 1496. letu. Sprva zlasti kot nosilec trgovine na velike razdalje, v kateri so v velikem delu Evrope prevladovali še v stoletjih zgodnjega srednjega veka, pozneje, zlasti od 12. stoletja dalje, pa predvsem kot denarni poslovneži, posojevalci, bankirji in mojstri finančnega poslovanja v razvitem fevdalizmu. Vsekakor so na Koroškem — podobno kakor na Štajerskem — že v 11. stoletju imeli precej na široko razpredene svoje poslovne mreže in zveze, o čemer nesporno govore sorazmerno številne omembe krajev, ki so se po njih poimenovali (npr. Judendorf). Vendar je treba poudariti, da k nastanku mest neposredno niso prispevali. Vrhunec židovske dejavnosti na Koroškem je po sedaj znanih in ohranjenih virih postaviti v drugo polovico 13. in v 14. stoletje. Seveda ne gre zanemarjati vloge Židov tudi v 15. stoletju, ko je ohranjenih manj virov, saj so v teh zadnjih stotih letih srednjega veka dozorevale okoliščine in so se krepili vzroki, zavoljo katerih je prišlo do njihovega izгона iz dežele.

Avtor knjige, arhivar v koroškem deželnem arhivu, je kot gradivo za svoje delo mogel uporabiti skoraj izključno le podatke, ki jih dajejo ohranjene listine, najvažnejša zvrst virov za zgodovino Židov na Koroškem in tudi v širšem okolju. Znal pa je te podatke izredno izrabiti ob zelo mnogovrstni problematiki, ki jo kaže denarno poslovanje in druga dejavnost Židov. Ugotovljene povezave koroških Židov z mno-

* Knjigo mi je s svojo oceno, poslano neposredno izdajatelju, posredoval prof. B. Otorepec, za kar se mu lepo zahvaljujem.

gimi kraji izven dežele, njihove pogoste selitve ali spreminjanje kraja bivanja, torej velika poslovna in fizična gibljivost povezana s poslovno prilagodljivostjo sama po sebi navaja na misel, da bi bilo treba vključiti v raziskave tudi gradivo iz še drugih arhivov, zlasti na ozemlju Slovenije, v primorskih mestih (Trst) in tudi v Furlaniji, kjer bi prišla v poštev zlasti Čedad in Videm (Udine). Podoba bi s tem postala še bolj bogata, še bolj popolna, čeprav je zopet res, da se v splošnem ne bi oddaljila od te, ki jo imamo v knjigi.

Delo je pisec razdelil na uvod in štiri poglavja, izmed katerih sta drugo in tretje vsebinsko najbogatejša. V prvem poglavju (str. 13—31) je avtor dal ob oznaki virov in literature, kjer pa, žal, ni upošteval rezultatov slovenskega zgodovinopisja, zelo sintetično zasnovan splošni pregled razvoja Židov na Koroškem, posebej za zgodnje obdobje in posebej v času, ki ga je označil kot cvetočo dobo židovskih občin (13. in 14. stoletje). Poglavje je zaključil s prikazom vzrokov izгона Židov iz dežele. Celotno problematiko židovskega denarnega poslovanja je zajelo drugo poglavje (str. 33—112). V njem sledimo organizacijskim oblikam kreditnih poslov, podrobni analizi zadolžnic, družbeni strukturi dolžnikov (svetna in cerkvena gospoda, meščani, podložniki), višini posojil in vrstam posojanega denarja, trajanju kreditov oziroma plačilnim rokom, rokom zapadlosti, višini obresti (ki so bile vključene v dolžno vsoto) in zamudnih obresti, ki so bile različno visoke pri posameznih Židih in po posameznih družbenih razredih, na splošno pa tem višje, čim nižji je bil družbeni status dolžnika (gibale so se v širokem razponu od 32,5 % do 97,5 %). Posebej je avtor obravnaval oblike varstva pri posojilih, ki se javljajo kot zastave raznih predmetov in nepremičnin (posojilo na zastavo), z jamstvom porokov in z nekako obliko arestnega postopka (Einlager), dalje na kak način so zaključevali kreditne odnose in katere so bile sodne oziroma razsodiščne instance v primeru spora. Spregovoril pa je tudi o dejavnosti Židov v drugih poklicih, ki so jih na Koroškem vendar bolj izjemno opravljali (npr. trgovina, obrt, kovanje denarja, zaposlitev v finančni upravi dinastičnih in deželno-knežjih rodbin, medicina). V tretjem, najboljšežnejšem poglavju (str. 113—234) je avtor posredoval vsebino židovskega prava v posameznih dinastičnih oziroma deželno-knežjih teritorijih in deželah, opisal obveznosti Židov (davki) in odpor proti židovskim pravicam, prikazal židovske kolonije z najvažnejšimi rodbinami, njihove povezave in mobilnost. Deželnoknežjim židovskim občinam v Št. Vidu, Velikovcu, Celovcu, Pliberku, Slovenj Gradcu in Dravogradu slede opisi teh občin na koroškem ozemlju bamberskih škofov v Beljaku in Wolfsbergu, na ozemlju salzburških nadškofov v Mühldorfu, Salzburgu, Brežah (Friesach) in Ptuju s podrobnim opisom brežkih židovskih rodbin Haesleina, Nachmana in Abrecha, na ozemlju krškega škofa v Strassburgu in goriških grofov v Lienzu. V kratkem zadnjem poglavju (str. 235—240) je za zaključek prikazan še razvoj od izгона Židov iz Koroške leta 1496 do ponovne naselitve posameznih Židov v deželi 1867. leta. Knjiga je opremljena tudi s krajevnim in osebnim (str. 241—244) in stvarnim kazalom (str. 245—246).

V vsebinskem pogledu knjigi, z izjemo že navedenega neupoštevanja virov iz že označenih arhivov oziroma področij in nepoznavanja slovanske literature o Židih, ni pravzaprav v ničemer oporekati. Manjše pripombe so bolj tehnične značaja. Tako ponekod pri citiranju listin citat ni popolen (npr. str. 53 op. 146, str. 83 op. 315), večkrat je zaradi nepoznavanja literature in edicij virov posamezna listina, ki jo je uporabil, označena kot doslej še nepoznana oziroma neobjavljena (npr. str. 50 op. 133, str. 106 op. 430, str. 113 op. 4, str. 250 sl. op. 580). V nekaj primerih moti nelokaliziranje krajev (npr. Mangespurch — Mannsburg — Mengeš, str. 54 op. 158; Zel — Selo pri Mengšu, str. 156 op. 170) oziroma napačno branje krajevnega imena (npr. Razzmay — Razzway — Razvanje pri Mariboru, str. 77 op. 279), dalje manjša ponavljanja iste snovi (npr. str. 111 sl.) in manjkajoča imena v krajevnem in osebnem kazalu (Auer-sperg/er/, Gutenstein, Königsberg, Mangespurch, Reifenberg/er/, Seitz).

Knjiga, v katero je avtor vložil veliko naporov, saj je bilo treba zbrati veliko listinskega gradiva in iz njega izvleči številne drobne podatke, je nedvomno zelo lep prispevek k splošni zgodovini Židov in hkrati tudi za poznavanje dela, zlasti gospodarske zgodovine slovenskega ozemlja.

Ferdo Gestrin

Christoph Gütermann, *Das Minderheitenschutzverfahren des Völkerbundes*. Berlin : Duncker & Humblot, 1979. 360 strani.

Doktorska disertacija C. Gütermanna na dunajski univerzi predstavlja prvo študijo o delovanju sistema manjšinskega varstva Društva narodov, ki temelji na arhivskem gradivu Generalnega sekretariata DN. V njej je avtor na minuciozen način prikazal manjšinske koncepte evropskih velesil, ki so si na območju vzhodne Evrope, takratnega »tretjega sveta«, ležečega na ozemlju med silami evropskega zahoda in prebujajočo se vzhodno velesilo, uredile tako imenovani »cordon sanitaire«, segajoč

od Baltika do Turčije. Ta versajski antemurale je bil dobesedno nabit s manjšinskim eksplozivom, ki ga je bilo treba napraviti nenevarnega ravno s pomočjo nove oblike manjšinske zaščite. Tako so zahodne velesile državam v tem območju oktroirale-sistem manjšinskega varstva Društva narodov, ki je postal bistven sestavni del sistema evropske kolektivne varnosti. Hkrati je bilo ravno dejstvo, da je bil sistem tem državam vsiljen, vzrok njegovi inherentni šibkosti.

Avtor omenja zlasti odpor Poljske, Romunije in Jugoslavije, ki so vse nastopale s podobnimi argumenti: da garancija DN omejuje njihovo suverenost, saj so v principu suverene države izpostavljene nadzoru od zunaj. Dejstva, da je jugoslovanska vlada 10. 9. 1919 podala celo ostavko v znak protesta nad kršenjem državne in narodne suverenosti, Gütermann ne omenja. Jugoslavija je že na samem začetku protestirala, ker ni bilo recipročnosti. Država SHS, ki je iz konkurzne mase heterogenega in heteroklitnega habsburškega cesarstva izmed vseh držav naslednic podedovala najbolj pestro narodnostno sestavo, hkrati pa je del njenega etničnega ozemlja ostal izven državnih meja, se je zavzemala za razširitev manjšinskega varstva DN na vse ozemlje bivše Avstroogrske, kar je šlo seveda na italijanski naslov. Kot je znano, Italiji ni bilo treba sprejeti manjšinsko varstvenih obveznosti, kljub njenim »Slovanom«, za katere je grof Carlo Sforza Vesniću dejal, da »mi pač nismo krivi, da jih je pol milijona na tej strani Alp«.

Delo zajema obdobje 1919—1939. V tem času je sistem manjšinskega varstva DN nastal, se konsolidiral in hkrati v vzponom revizionističnih držav zašel v krizo ter razpadel. Gütermann pravi, da so bile njegove poglavitne značilnosti, da je bil regionalen, političen in temporaren. V prvem delu je prikazal nastanek in razvoj sistema, v drugem pa strukturo in delovanje manjšinskovarstvenega postopka, v katerem je centralno vlogo igrala peticija. Njena vložitev je pomenila hkrati prvo fazo postopka. O njeni sprejemljivosti je v drugi fazi postopka odločal generalni sekretar DN, v tretjem stadiju pa je peticijo obravnaval tričlanski manjšinski komite, ki so ga sestavljali izključno člani sveta DN. (V svetu DN so bili stalni člani — velike sile in enajst nestalnih.) Ta je skušal doseči sporazum. Če to ni bilo mogoče, zadeva pa je bila dovolj pomembna, jo je v četrti fazi postopka prevzel svet, ki je zadevo zaključil z resolucijo. Prizadeta država je bila pozvana, da jo izvrši. Svet države k temu ni mogel prisiliti: na razpolago sta mu bili pravzaprav le metoda koncilijacije in kompromisa. Posebnost postopka je bila v tem, da je kot prvi v zgodovini omogočil pošiljanje peticij tudi zasebnim osebam in društvom. V tretjem delu je prikazana manjšinska sekcija sekretariata DN in njene naloge, njen osebni in organizacijski razvoj, njeno informacijsko delo in delo predstavnikov DN v državah z manjšinami.

Jugoslavija in njena aktivnost v okviru manjšinskega varstva je večkrat omenjena. Naj opozorim na vprašanje predstavnikov DN v Makedoniji leta 1919 (str. 308), odpor Jugoslavije proti stalnim predstavnikom DN v predelih z mešanim prebivalstvom (str. 49), proti grško-bolgarskemu protokolu z dne 29. 9. 1924 zaradi Makedoncev (str. 314), ravnanje Marinkovića kot predsednika sveta DN poleti 1930 v zvezi z resolucijo z dne 10. 6. 1925 (str. 175), protest Jugoslavije proti ravnanju tričlanskega komiteja avgusta 1931 (str. 240), protest direktorja manjšinske sekcije proti stališču jugoslovanske vlade leta 1937 (str. 241).

Vseh peticij je bilo v letih 1921—1939 okoli 950, od tega okoli 550 sprejemljivih. Položaja Slovencev na Koroškem sta se dotikali dve. Prva je peticija slovenskega šolskega društva na Koroškem z dne 22. 9. 1922, ki jo je podpisal Josip Ogris in se je nanašala na zaprtje dveh slovenskih privatnih šol — v Sentrupertu pri Velikovcu in Sentjakobu v Rožu. S tem naj bi bil kršen člen 67 saintgermainske pogodbe. Po odgovoru avstrijske vlade, da bo v obeh krajih odprla javni šoli s slovenskim učnim jezikom, je šlo za vprašanje, ali lahko neka vlada prepove ustanavljanje zasebnih šol in namesto njih odpre javne. Manjšinski komite se je sestál 21. 7. 1922 in sekretariatu zadal nalogo, da od avstrijskih oblasti zahteva informacije o odpiranju zasebnih šol s strani večinskega prebivalstva in o javnih manjšinskih šolah. Avstrijci kljub večkratnemu urgiranju niso odgovorili; Gütermann tega ne pripisuje toliko slabim namenom avstrijske vlade kot nerazčiščeni razmejitvi kompetenc med prosvetnim ministrstvom na Dunaju in deželnim šolskim svetom v Celovcu. »Apeli iz Zeneve so obtičali v kolesju avstrijske birokracije«, pravi (str. 217).

Šef manjšinske sekcije Colban je že razmišljal o tem, da bi zadevo javno razgrnil pred DN, vendar komite zadeve ni hotel gnati do konca in je pozval Colbana, naj vsekakor nekako pride do informacij. Le-ta se je nato 5. 3. 1923 sestal na Dunaju z dr. Leitmaierjem iz zunanjega ministrstva. Ta je dejal, da teoretično sicer obstaja pravica, da se ustanovljajo zasebne šole, da pa gre v konkretnem primeru za jugoslovansko propagando, vprašanje pa da sta obe strani v pogovorih v Beogradu (Seipel-Grünberger-Ninčić) razčistili. Colban je nato poudaril, kako pomembno je, da imajo manjšine enako pravico do ustanavljanja zasebnih šol kot večinsko prebivalstvo, in dodal, da ga le posebne okoliščine primera (njegova časovna oddaljenost, dejstvo, da je prišlo do sporazuma) odvrtačo od nadaljnjih korakov.

V drugi peticiji z dne 29. 9. 1934 se je dr. Franc Petek, poslanec v koroškem delnem zboru, pritožil nad izvedbo ljudskega štetja z 22. 3. 1934. Pritožbo je podkrepil z dvajsetimi konkretnimi primeri tendenciozno postavljenih vprašanj, ki so jih zastavljali avstrijski uradniki, in se skliceval na dejstvo, da je Slovencev v Avstriji vedno manj, kar vzbuja pomisleke o tovrstnih ljudskih štetjih. Avstrijska vlada je v odgovoru »ovrgla« vse konkretne primere, ki jih je Petek navedel, in se sklicevala na definicije manjšinskih kongresov, vendar je dopustila možnost, da je zaradi neizkušenih pomožnih moči prišlo do nekaterih nepravilnosti. Komite je na zasedanju 21. 5. 1935, kot pravi Gütermann, »kapituliral pred nemožnostjo, da bi predlagal znanstveno eksaktno metodo ljudskega štetja«. Avstrijska zatrjevanja, da so bila enaka vprašanja zastavljena tako manjšini kot večini, so mu bila dober povod za zaključitev zadeve, »ne da bi se hotel izjasniti o involviranih načelnih vprašanjih«. Usoda obeh slovenskih peticij je po svoje indikativna. V britanskem parlamentu so ob nekem poslanskem vprašanju ugotovili, da je bila le tretjina obravnavanih peticij rešena vsaj v delno zadovoljstvo peticionarjev. V vseh drugih primerih pa da člani komiteja niso mogli odkriti nikakršne kršitve.

Avtor na koncu ugotavlja, da je postopek s čisto tehničnega vidika deloval uspešno (uspešno sodelovanje manjšinskih komitejev z manjšinsko sekcijo, uspešna informativna dejavnost), pravi pa, da je mnogo težje odgovoriti na vprašanje ali je bil sistem manjšinskega varstva tudi politično uspešen. Priznava sicer, da je na koncu »politično odpovedal« — vendar išče razloge za to tudi izven samega sistema: v njegovi regionalni omejenosti, posebni vlogi Nemčije v DN, pojmovanju suverenosti, intransigenci manjšin in v splošnem poslabšanju evropske politične klime. Za dokaz uspešnosti sistema mu služi že primerjava položaja manjšin pred prvo vojno z njihovim položajem med obema vojnoma. Kljub temu, da takšnih primerjav ni mogoče kvantificirati, je bilo po njegovem mnenju s sistemom manjšinskega varstva Društva narodov preprečeno mnogo zatiranja. Sistem je prispeval tudi k ohranitvi svetovnega miru.

V dodatku so objavljeni teksti resolucij, garancijskega artikla ter Tittonijevega poročila, statistični pregledi, peticije, ki so se nanašale na Avstrijo, ter drugi podatki. Ob siceršnji natančnosti moti nepopolen imenski register.

Samo Kristen

Slovensko morje in zaledje. Zbornik za humanistične, naravoslovne in družboslovne raziskave. Leto 1, 2/3 in 4/5. Koper : Lipa, 1977, 1979, 1981. 225, 299 in 218 strani.

Zbornik, ki redno izhaja, čeprav doslej dvakrat v dvojni številki, od leta 1977 dalje, je doslej najvidnejše odsev rasti in zrelosti znanstvenih in kulturnih institucij obalnega področja. Iz njih (Morska biološka postaja v Portorožu, Osrednja knjižnica in Pokrajinski muzej v Kopru, Pomorski muzej »Sergej Mašera« in Zavod za spomeniško varstvo v Piranu) je izšla tudi potreba in pobuda za ustanovitev glasila, ki bi dajalo možnost za posredovanje znanstvenih dosežkov svojih sodelavcev javnosti in jih hkrati še tesneje povezovalo ob preučevanju preteklosti in sodobne problematike. Pobudo je sprejela Založba Lipa v Kopru, ki se je vključila med soustanovitelje zbornika, podprlo jo je tudi celotno področje in publikacijo sprejelo za svojo. Moremo pa trditi, da se je zbornik v teh kratkih letih izhajanja uveljavil tudi v celotnem slovenskem prostoru.

Z naslovom zbornika so soustanovitelji nedvomno želeli izraziti svoje prepričanje o nujnosti pomorske koncepcije slovenskega prostora in spoznanje, da se slovensko ljudstvo tudi v svojem zgodovinskem razvoju ni zapiralo v celinske okvire. Prav v širjenju, uveljavljanju in utrjevanju pomorske usmerjenosti v zavesti slovenskega sodobnega človeka je gledati še enega izmed pomembnih ciljev izdajateljev zbornika. To so tudi jasno povedali v spremni besedi prvega zbornika: »Morje ni samo pomorski problem, ampak je problem vse Slovenije in vseh Slovencev. Zato je naš cilj in interes, da poti, ki od daljne preteklosti vežejo naš narod na morje, še utrdimo in poglobimo.«

V uvod k življenjski poti zbornika in njegovi zamisli sta načelno, deklarativno besedilo prispevala s krajšima člankoma pokojni dr. Aleš Bebler (Slovinci in slovensko morje) in Livij Jakomin, takratni sekretar komiteja za promet (Morju več pozornosti). V vseh doslej izšlih petih letnikih, katerih naklada je od 500 porasla na 600 izvodov, je na skupaj 742 straneh izšlo še 33 razprav, 6 ocen oziroma poročil in spominski članek z bibliografijo umrlega dr. M. Pahorja. Po vsebini so prispevki zelo različni in segajo od arheologije, zgodovine, umetnostne zgodovine, etnologije, geografije, naravoslovja do gospodarske zgodovine in obravnav sočasne gospodarske problematike in ekoloških vprašanj. Torej, od spoznavanj razvoja v preteklosti prehaja

zbornik do sodobnih vprašanj, potreb sodobnega slovenskega človeka in slovenske socialistične skupnosti. Največje število razprav, več kakor tretjino, je z zgodovinskega območja in zajemajo časovno obdobje od srednjega veka do moderne dobe. V njih so močno poudarjene povezave z zaledjem, pomorska dejavnost in družbena gibanja, zlasti delavsko gibanje vse do začetka druge svetovne vojne. Posebej naj poudarim obsežne in vsebinsko bogate razprave M. Pahorja o Senožečah kot slovenski pomorski postaji na kopnem, o slovenskem cestnem križu kot faktorju rekrutiranja pomorskega kadra in o G. Gruberju kot nautiku. Antično in zgodnjelovansko obdobje je zajela arheologija, ki je imela doslej najmočnejše središče v Pomorskem muzeju v Piranu. Večina razprav je zavoljo tega vezanih na E. Boltin-Tometovo, višjo kustodinjno v omenjeni ustanovi. S po eno razpravo je zastopana geografija (D. Plut, Prikaz in ocena naravnogeografskih potez koprškega Primorja z vidika načrtovanja prostorskega razvoja), s po dvema etnologija (M. Makarovič, Medsebojna pomoč na vasi, namreč v kraju Pregare v Istri, Z. Ciglič, Prikaz načina življenja v treh razdobjih neke vasi, kraja Gabrče), umetnostna zgodovina (V. Ekl, Dva srednjeveška istrska mojstra, M. Zadnikar, »Istrska skupina« romanske arhitekture v Sloveniji) in jezikoslovje (N. Godnič, Izposojeno besedišče nabrežinskih ribičev in Gradivo za kraški leksikon s posebnim ozirom na posredovalno vlogo kraščin). Zelo pomembni so kar številni prispevki z naravoslovnega in ekološkega območja, ki se tesno povezujejo z neposrednimi gospodarskimi problemi in vprašanji varstva narave. Nekatere izmed njih so rezultat skupinskega dela in so jih napisali številni avtorji, prvenstveno iz Morske biološke postaje v Portorožu. Tri razprave govore o onesnaženju našega obalnega morja, še posebej v zvezi z izpustom komunalnih odpadkov v morje v Piranu in v Kopru. Enako število razprav zajema botanično oziroma biološko snov (T. Wraber, Samoniklo nahajališče lovorja v Sloveniji, B. Vrišer-A. Avčin-A. Vukovič, Značilnosti bentoških združb v Izolskem zalivu, L. Kubik-J. Štirn, Biološke osnove za razvoj intenzivnega ribiškega izkoriščanja pelaških rib severnega Jadrana). Slednja je po problematiki povezana s vprašanji, ki jih je prikazal mednarodno znani strokovnjak za vprašanja ribolova M. Zei (Stanje jadranskega ribolova s posebnim ozirom na naše ribiške probleme).

Zbornik je v tem kratkem obdobju izhajanja potrdil programirano zasnovano, znanstveno kakovost in dobil osnovno podobo, ki pa bi jo bilo treba še naprej dograjevati. Vsebinsko ga je razširiti še na druga znanstvena področja, še posebej je dati več prostora problematiki tistih gospodarskih dejavnosti, ki so danes materialna osnova obalnega območja (pomorstvo, turizem, terciarna dejavnost, solarstvo in drugo). Z zgodovinskimi, zlasti z družbenopolitičnimi razpravami naj bi zbornik posegal tudi vse do današnjih dni. Kljub nazivu zbornik je prav, da izhajajo v njem tudi ocene in poročila o publikacijah, ki so vezane na zasnovano zbornika, dodati bi bilo še poročila o dejavnosti znanstvenih in kulturnih ustanov obalnega območja in zavoljo posredovanja vsebine mednarodnemu svetu morda tudi rezimeje v tujih jezikih. Ob zaključku tega kratkega zapisa bi mogli poudariti, da se je prikazani zbornik že uvrstil med tiste zbornike v naši sredini, ki so si pridobili sloves in smiselnost obstoja.

Ferdo Gestrin

Levstikov zbornik. Simpozij 1981. Ljubljana : Slovenska matica, 1982. 200 strani.

Ob 150-letnici rojstva Frana Levstika sta priredili Slovenska matica in Slovenska akademija znanosti in umetnosti simpozij, ki naj bi znova osvetlil eno izmed osrednjih oseb slovenskega kulturnega in političnega življenja druge polovice 19. stoletja. Organizatorji so s tem potrdili prepričanje, da tudi glede življenja in dela naših najzaslužnejših mož, o katerih je bilo že veliko napisanega, še ni bila izrečena zadnja beseda. Za to odločitev jim moramo izreči priznanje, saj je povezana z nemajhno mero poguma. Seveda pa se motijo tisti, ki vidijo v takih odločitvah poizkuse obračunavanja z nekaterimi uglednimi znanstveniki ali pa celo z aktualnim političnim življenjem. V ozadju takih prizadevanj ni nič drugega kot želja po ugotavljanju resnice oziroma preverjanju nekaterih na videz nespornih dejstev in ocen. Levstik, kljub svoji nesporni veličini, ne more biti nikakršna izjema. Zbornik prinaša naslednje referate: Anton Slodnjak, O Levstikovem značaju in delu; Vasilij Melik, Levstikovo mesto v slovenskem političnem življenju; Dimitrij Rupel, Politika Frana Levstika; Martina Orožen, Levstikovi pogledi na jezik; Joža Mahnič, Jezik in slog Levstikove proze; Stanislav Suhadolnik, Levstikov odnos do Prešernovega jezika in njegovi posegi vanj, zlasti ob Klasju; Matjaž Kmecl, Levstikovo literarno programiranje (isti avtor je v seriji Znameniti Slovenci 1981. leta objavil monografijo o Levstiku); Štefan Barbarič, Levstik in Jurčič; Taras Kermauner, Jurčičev in Levstikov Tugomer; Jože Pogačnik, Kopitarjeva miselna dediščina v Levstikovem kulturološkem konceptu; Aleksander Zorn, Levstikovo pojmovanje romana; Matej Rode, Fran Levstik kot pre-

vajalec. V zborniku sta objavljeni tudi uvodna beseda Bratka Krefta in sklepna beseda Boga Grafenauerja. Uredništvu je uspelo objaviti tudi del diskusije. Zal ni nikjer povedano, ali so vsi referenti na simpoziju svoje prispevke oddali v tisk. Pogrešamo objavo programa simpozija, pa tudi podatek, kdaj je bil. Ni jasno, zakaj so vključili v zbornik govor Josipa Vidmarja na Levstikovem taboru v Velikih Laščah. Kolikor vemo, ga na simpoziju ni ponovno bral, pa tudi ne sodi v naravo zbornika.

Poznavanje celotne materije, ki jo prinaša ta knjiga, zgodovinarjem ne bo škodila, vendar se moramo v tem poročilu omejiti predvsem na tiste referate, ki nas najbolj neposredno zadevajo. Melik uvodoma opozarja na sicer znana, vendar premalo upoštevana dejstva. Za uspeh v takratni družbi je bilo premalo, če je nekdo opozarjal predvsem na tuje napake in dokazoval pravilnost svojih stališč. Levstikov pogreb je dokazal, da so vsi vedeli, da je izredna osebnost, da ogromno zna in ve, toda, če bi hotel v življenju odigrati vlogo, kot jo je želel odigrati in bi jo po svojih sposobnostih tudi lahko odigral, bi moral uspeti vsaj v študiju in v uglednem osebnem položaju. Ni izpolnjeval osnovnih pogojev za uglednejše mesto v takratni družbi. Podpora iz študentskih vrst je bila premalo. Tudi v odnosih do nasprotnikov in celo prijateljev ni poznal prave mere, kar mu je prineslo mnogo zamer in nepotrebnih očitkov. Melik priznava Levstiku poštenost in načelnost v takratnem političnem življenju, prizadevanje za demokratičnost v slovenskem taboru, pogreša pa originalnost političnih zamisli, globlje analize, zlasti pa jasnovidnost, ki je npr. tako značilna za Cankarja.

Rupel se je v svojem referatu omejil na Levstikovo dunajsko obdobje (1870-1872), oziroma na članke, ki jih je objavil v Slovenskem narodu in Pavlihi. S socio-loško metodo je prišel do podobnih ugotovitev kot Melik. Ni obremenjen z Levstikovo veličino in je mirno zapisal: »Avstrija je pri Levstiku vse ljubezni in žrtev vredna« (str. 47). Mnogi Levstikovi častilci tega ne bi zmogli reči; nekateri verjetno ne bodo nikoli priznali, da je Levstik večkrat tako tudi dejansko mislil. Levstikovo politiko označuje Rupel za »intelektualno domišljijo, politično imaginacijo« (str. 52). Čeprav je vrsta avtorjevih ocen napisanih malo preveč provokativno, se moramo v jedru z njim strinjati. Škoda, da dober vtis kviri nepopolno citiranje in nekaj vsebinskih napak. Posebej bi radi opozorili na tisto na strani 44, kjer imenuje Conrada predsednika deželnega zbora. Deželnemu zboru, ki je bil nosilec deželne samouprave, deželne avtonomije, je bil predsednik deželni glavar (Landeshauptmann). Conrad pa je bil predstavnik centralne, dunajske oblasti v kranjski deželi. V uglednejših deželah (Štajerska, Primorska) so se funkcionarji tega ranga imenovali cesarski namestniki, Conrad pa je bil, kakor njegov kolega na Koroškem, deželni predsednik (Landespräsident). Na to napako smo posebej opozorili zato, ker jo večkrat srečamo pri raznih avtorjih v sedanjem času. — Rupel je svojo razpravo vključil tudi v knjigo Poskusi z resničnostjo, ki je izšla v Kopru (1982).

Zelo zanimiv je tudi Barbaričev prispevek. Ugotavlja, da so Levstikov vpliv na Jurčiča mnogi precenjevali, še zlasti v politiki. Verjamemo mu lahko, da bi izdaja njegovih političnih spisov to dokazala. Nedvomno je Jurčičev delež pri Slovenskem narodu izredno pomemben. V primerjavi z Levstikom je kazal Jurčič veliko več smisla za politično realnost in dnevne potrebe slovenske politike. Barbaričeva zahteva pa raziskovanju razmerij v trikotniku Levstik-Tomšič-Jurčič je zelo utemeljena. Vprašanje je, če je na razpolago dovolj virov.

Iz zgoraj povedanega sledi, da neke velike revizije Levstika nismo doživeli. Ponovno je bilo povedanih nekaj resnic, ki težko izpodrivajo zmote kot so, da je Levstik oče slovenskih taborov, da sta ga Bleiweis in Costa spravila ob službo pri Slovenski matici. Veliko težav si je nakopal sam. V primerjavi z Levstikovim zbornikom 1933 je sedanji veliko bolj umirjen, realnejši, predvsem pa manj čustven in objektivnejši.

Stane Granda

Anton Linhart, Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije. Ljubljana : Slovenska matica, 1981, 403 strani.

190 let po izidu drugega (in obenem zadnjega) zvezka Linhartovega Poskusa je Slovenska matica izdala drugo, slovensko izdajo tega znamenitega dela, ki pomeni v modernem zgodovinarstvu prvo slovensko zgodovinsko koncepcijo. Posebno vrednost knjigi daje skoraj 50 strani obsežna razprava Linhartova doba, misel in delo, ki jo je napisal Fran Zwitter (str. 303-350). V njej je podrobno in z vso pravega zgodovinarja vredno previdnostjo prikazana dokaj komplicirana Linhartova osebnost in problematika njegovih nazorov ter podana slika jožefinskega, leopoldinskega in temu sledečega režima.

Knjigo je uredil Bogo Grafenauer. V uredniških opombah in napotkih (str. 299-302) je razložil celotno zasnovo in način izdaje. Uredništvo se je seveda zavedalo, »da

v tej knjigi pač nihče ne bo iskal sodobni vednosti ustreznega znanja o zgodovini Slovencev, marveč besedilo prelomnega pomena tako za slovensko zgodovino pisje kot tudi temeljnega pomena za oblikovanje slovenske narodne zavesti« (str. 382). Jaro Šašel je napisal pripombe (str. 351—374) k prvemu Linhartovemu zvezku, ki sega »od prvih sledov prebivalstva v deželi do prve naselitve kranjskih Slovanov« in ki ga je prevedla Marjeta Kos-Šašel, Bogo Grafenauer pa je napisal pripombe (str. 375—400) k drugemu zvezku, ki zajema čas »od prve naselitve kranjskih Slovanov do njihovega podjarmljenja po Frankih« in ki ga je najprej prevajal pokojni Alfonz Gspan, njegov prevod pa je »vnovič pregledala in ga marsikje popravljala« Nada Gspan-Prašelj.

Šašel pravi za prvi del, da je bil »Linhart v svojem času izreden historičen pisec, da ni le na tedaj doseženi višini, marveč se celo dviga nad njo« (str. 354). K temu meni Grafenauer, da je bilo obravnavanje rimske dobe »v Linhartovem času sorazmerno najlažji problem v vsem obdobju zgodovine našega prostora«, da pa je bilo v nasprotju s tem obravnavanje stanja starih Slovanov, vsebina drugega dela, »v tem pogledu najtežje vprašanje« (str. 380). Vilko Novak je označil Linhartov Poskus za »prvi zaokroženi, zelo vsestranski oris ljudskega življenja dela Slovencev z zgodovinskega vidika«. Grafenauer vidi Linhartov koncept zgodovine v težnji »postaviti v središče zgodovinskega prikaza vsakdanje življenje, posebej pri Slovencih pa življenje slovenskega kmeta« (str. 381). Etnologom se zdi Linhart eden poglobitvenih predstavnikov slovenske etnološke misli v razsvetljenstvu in spominska plošča, odkrita ob 40-letnici etnologije na ljubljanski univerzi decembra 1980 v prvem nadstropju filozofske fakultete, nosi Linhartovo podobo. Po Grafenauerjevem mnenju je Linhartovo besedilo »gotovo tudi zelo pomemben vir za raziskovanje slovenskega ljudskega življenja konec 18. stoletja, njegovo delo spada spričo tega res tudi v okvir problematike razvoja slovenske etnologije, toda s tem pa seveda ni mogoče — kot se pri nas večkrat dogaja — spreminjati Linharta iz zgodovinarja v etnologa in celo v simbol etnologije« (str. 381). Naj bo že resnica na tej ali oni strani ali deloma na obeh in v nekem višjem stališču — v zvezi s to problematiko bi želel opozoriti na nekaj drugega, na to, kako je imel Linhart svoj čas za prelomno dobo. Pri Valvasorjevem delu je smatral za posebej dragocen prikaz »šeg in običajev Kranjcev« v 17. stoletju in je zatem napisal: »Splet različnih vzrokov in politično-reformni duh našega stoletja bosta povzročila, da bo izvirnost tega ljudstva počasi izginila, tedaj bodo le Valvasorjevi zapisi tisti, iz katerih nam bo moč spoznavati stare Kranjce« (str. 7 — v prevodu je namesto »počasi« po tiskovni pomoti zapisano »povsem«).

Ob odlično pripravljeni izdaji je treba obžalovati, da se je uredništvo odločilo, Linhartove slovenske navedbe ohraniti v povsem nespremenjeni tedanji obliki v bohorici. S tem so navadne slovenske besede odtujene današnjemu bralcu in bodo ponekod celo nerazumljive. Dopusčena naj bi bila vsaj transliteracija iz bohoričice v gajico, pa tudi nekaj posodobljenja ne bi nič škodovalo, razen tam, kjer je tedanja pisava pomembna iz tega ali drugega razloga — v takih primerih pa bi si mogli pomagati z oglatimi oklepaji in pojasnili. Ali se ne bere okorno: »Da bi svoje izdelke posredovali drugim, so se sprva posluževali zamenjave, na kar meri še zdajšnji izraz **kupzhija**« (str. 290). »Da bi **Zelovez**, glavno mesto Koroške, izviral od **selo**, sam ne verjamem več« (str. 238). Marsikomu bo nerazumljivo, kaj je **Belz**, pojasnjen v opombi pod črto samo kot »grofija Flitsch« (str. 259).

Vasilij Melik

Franc Kos, **Izbrano delo**. Izbral in uredil Bogo Grafenauer; Ljubljana: Slovenska matica, 1982, 372 strani.

V preteklem letu nas je Slovenska matica razveselila s slovenskim prevodom Poskusa zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije A. T. Linharta. Sedaj pa smo dobili v roke še Izbrano delo Franca Kosa, zgodovinarja, ki je spadal v tisto generacijo še ne desetih zgodovinarjev, ki so slovensko zgodovino pisje v osemdesetih letih prejšnjega stoletja popeljali iz diletantizma v znanost in ki je znova odkrila medtem že pozabljeno Linhartovo koncepcijo zgodovine Slovencev.

Knjiga predstavlja in zajema le majhen del tega, kar je napisal in objavil Franc Kos. Glede na to, da je bila knjiga že pred svojim nastankom omejena po obsegu, je postavljala urednika Boga Grafenauerja pred nelahek problem, kaj izbrati in kaj izpustiti. Po tem, ko je bilo jasno, da ne pride v poštev poglobitvena smer Kosovega dela — kritična izdaja zgodovinskih virov za slovensko zgodovino (pač zaradi svojega obsega) se je urednik odločil, da nam bo prezentiral ostale tri glavne smeri Kosovega znanstvenega dela. To so razprave, ki so posvečene zgodovini Slovencev od naselitve pa do leta 900 (Oblast Vzhodnih Gotov, Oglejski in gradeški škofje v začetku srednjega veka, Kdaj so Slovenci prišli v sedanjo domovino?, Prvi nastop Slovencev v zgodovini, O bojih med krščanskimi in poganskimi Slovenci v osmem stoletju, Slo-

venci za Karla Velikega, Hrvatsko-slovenska vstaja pod panonskim Ljudevitom, Od-lomek iz slovenske zgodovine 9. stoletja, Iz domače zgodovine — doba 843—867, Cesar Arnulf kot vladar po slovenskih deželah). Drugi sklop razprav v Izbranem delu je bolj heterogen in zajema razprave, v katerih se je Kos ukvarjal s problematiko sred-njega veka, pokažejo nam Kosovo zanimanje za mlajša obdobja in njegov interes za lokalno zgodovino, zlasti za zgodovino domačega loškega okraja in za zgodovino Go-riške in Gorice, kjer je preživel kot profesor svoja najplodnejša leta (Neljubi gosti pred tisoč leti — Madžari, Zgodovinske črtice o kranjski deželi, O osebnih imenih pri starih Slovencih, Slovenski »mansus« in slovenska »hoba«, Reformacija med Slo-venci, Zgodovinski pobirki iz loškega okraja, Doneski za krajevne kronike, K zgo-dovini Gorice v srednjem veku). Tretje, zadnje poglavje v Izbranem delu F. Kosa nam prinaša tri ocene (Zgodovina Tolminskega S. Rutarja, Kulturne slike s Kranjskega J. Ciperla, Neka ženitovanska pogodba iz 13. stoletja P. S. Leichta), v katerih se zrcali Kosov odnos do te vrste dela, kjer ni samo ocenjeval, ampak je tudi predstavil svoje poglede na nekatere momente slovenske historiografije in časa, v katerem je sam živel. Knjiga poleg tega vsebuje še študijo zgodovinarja Boga Grafenauerja o pomenu dela F. Kosa v razvoju slovenskega zgodovinopisja, pri čemer Kosa ni obravnaval samega zase, ampak ga je postavil v širši okvir, ki je pripeljal do nastanka sloven-skega znanstvenega zgodovinopisja in ki je zvezan z reformo šolskega sistema v habs-burški monarhiji po letu 1848.

Če bi kot kriterij za Kosovo izbrano delo upoštevali uporabnost in veljavnost njegovih ugotovitev, bi bilo najsmotrnejše knjigo napolniti s krajevnozgodovinskimi študijami, ki so izgubile najmanj veljave, toda širšemu bralstvu le-te niso zanimive. Na drugi strani pa nam opravljeni izbor poleg poglobitnih smeri Kosovega dela kaže tudi, kako se je Franc Kos razvijal kot zgodovinar in kako se je postopoma osvobajal uporabe zastarele literature in se vse bolj opiral neposredno na zgodovinske vire.

Jedro izbranega dela so razprave, ki jih je F. Kos napisal za svojo »Zgodovino Slovencev« do leta 900, ki pa kot knjiga ni nikoli izšla: leta 1896 je Slovenska matica postavila v svoj program »Zgodovino slovenskih pokrajin«, F. Kos naj bi napisal zgo-dovino za obdobje od 500 do 1282. Po treh letih je 1899 F. Kos sporočil Matici, da je knjiga že bolj ali manj pri kraju in bi obsegala okoli 500 strani. Toda Slovenska matica je objavlo odklonila kot prestrokovnjaško in F. Kos je prenehal sodelovati v njenih publikacijah. Sedaj, po osmih desetletjih, se tako Slovenska matica z izdajo njegovega Izbranega dela oddoljuje spominu svojega dolgoletnega sodelavca, zlasti pa dejstvu, da je leta 1899 odklonila objavo njegovega najzrelejšega dela.

Marsikje je Franc Kos s svojimi dognanji postavil trdne temelje kasnejšim raz-iskovanjem, ki so pripeljala do širšega pogleda na družbena dogajanja tistega časa. Zlasti neprecenljiva je njegova zasluga za slovensko zgodovinopisje v tem, da je zbral, uredil in izdal vire za prvih 750 let domače zgodovine. Seveda je tudi razumljivo, da je razvoj zgodovinopisja, zlasti s pritegnitvijo novih vrst virov in uporabo novih me-tod dela nekatere Kosove trditve in ugotovitve zavrgel ali popravil. V pričujočem sestavku bomo skušali pokazati, katere Kosove ugotovitve se ne skladajo več z rezul-tati sedanje historiografije, pri tem pa se bomo omejili (čeprav ne na vse) na raz-prave, ki jih je Kos namenil za svojo »Zgodovino Slovencev do leta 900«, pritegnili pa bomo še razpravo o madžarskih vpadih v prvi polovici 10. stoletja.

V razpravi **Kdaj so Slovenci prišli v svojo sedanjo domovino?** je Franc Kos ob-računal s teorijami o slovenskem avtohtonizmu, katere je v njegovem času zlasti zagovarjal in propagiral Davorin Trstenjak. V glavnih smereh Kosova dokazovanja trdno stojijo še danes, pripomniti pa je treba: Langobardi niso prišli v Panonijo že leta 527 (str. 74), ampak leta 546, kar je F. Kos kasneje tudi sam spoznal, in to tudi popravil (Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I, 1902, št. 36). Prav tako je napačna njegova trditev, da so v 6. stoletju pred prihodom Slovanov v Noriku živeli Bavarci, ki so jih nato Slovani potisnili nazaj (str. 74, 78, 79). Na tem prostoru so pred prihodom Slovanov živeli romanizirani staroselci. L. Hauptmann¹ je na pod-lagi študija geografske razporeditve slovanskih in neslovanskih toponomastičnih sle-dov na Zgornjem Avstrijskem ugotovil, da je slovanska kolonizacija starejša od bav-varske in da gre pri toponomastičnih sledovih bavarskih kolonistov večinoma za koloniste 9.—11. stoletja, medtem ko je prvi slovanski sunek s severa ali severovzhoda prišel v ta prostor že okoli 550—580. Napačno je tudi Kosovo enačenje imena Karan-tanija — Gorotan (gorata dežela) na str. 80 in 158, kajti ime Karantanija ni slovan-skega izvora in ga v Alpe niso prinesli Slovani (B. Grafenauer, Zgod. slov. naroda I, 359 sl.). Papež Gregor I. je leta 600 sporočal solinskemu škofu (Gradivo I, št. 131), da so začeli Slovani skozi Istrski vhod (Istriae aditum) siliti v Italijo. F. Kos ta Istrski

¹ Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avars pendant la seconde moitié du VIe siècle, Byzantion 4, 1927/8, 137—170; glej tudi B. Grafenauer: Naselitev Slovanov v Vzhodnih Alpah in vprašanje kontinuitete, Arheološki vestnik 21/22, 1970/1, 21, isti: Zgodovina slovenskega naroda I, Ljubljana 1978², 283.

vhod enači z Istro (str. 85) oziroma severno Istro (str. 112), vendar je verjetneje, da ta vhod predstavlja področje Potojnskih vrat in Vipavske doline, kjer je imela Italija »largius patentem et planissimum ingressum« po Pavlu Diakonu.² Precej ohlapna je tudi F. Kosova kronologija, ki se dotika obrskega ogrožanja Karantanskih Slovencev za časa Boruta. Kos je datiral te dogodke v leta 743—765 (str. 88); res pa je, da je kasneje to svojo trditev sam popravil v čas med 743 in 748 oziroma okoli 745.³ Težko bi se strinjali s Kosom, da je CBC (Conversio Bagoariorum et Carantanorum) »jako zanesljiv vir« (str. 90). Dejansko je to zelo tendenciozen spis, ki ga je Herwig Wolfram lepo označil kot »Belo knjigo salzburške cerkve o uspešni misiji v Karantaciji in Panoniji,⁴ je pa seveda za našo zgodovino 8. in 9. stoletja najpomembnejši vir. F. Kos je tudi verjel v oglejsko legendo, da spadata Hermagoras in Fortunat v Ogleju v 1. stoletje. V resnici gre za dva sirmijska mučenca iz 4. stol. (glej opombe k Izbrnemu delu F. Kosa izpod peresa urednika B. Grafenauerja, str. 369).

Tako v razpravi, v kateri je obračunal s teorijami o slovenskem avtohtonizmu, kot v članku **Prvi nastop Slovencev v zgodovini** postavlja F. Kos naselitev Slovanov v vzhodne Alpe v čas med 568 (odhod Langobardov v Italijo) in 595 (pohod bavarskega vojvode Tasila I. v Sclaborum provinciam); str. 80, 103. Današnja historiografija je to Kosovo datacijo popravila dvakrat (glede literature glej zgoraj navedene razprave L. Hauptmanna in B. Grafenauerja): 1) F. Kos je pri naselitvi Slovanov v vzhodne Alpe mislil, da je le-ta potekala samo z juga, dejansko pa je prvi val v ta prostor prišel s severa oziroma severovzhoda skozi Moravska vrata že okoli 550 (glej kronološko tabelo o naselitvi Slovanov v vzhodnih Alpah in Panoniji v Zgodovini Slovencev, Ljubljana 1979, str. 104). Med 550 in 580 sledi nato širjenje Slovanov s severa ob Murici in zgornji Muri v notranjost vzhodnih Alp. 2) Glede naselitve Slovanov, ki so bili pod obrsko nadoblastjo, smo danes podrobneje poučeni in je kronologija njihove naselitve bolj precizirana. Tako sledi glavni sunek obrskih Slovanov v vzhodne Alpe šele po padcu Sirmija v obrske roke l. 582 in do okoli l. 590 osvojijo zgornje Podravje in Posavje. Zgornje Posočje je bilo verjetno naseljeno s strani Slovanov v zadnji tretjini 7. stoletja, slovanski val pa se do tretjega desetletja 8. stoletja nato razširi še vsaj na del Beneške Slovenije, medtem ko je močnejšo slovansko kolonizacijo v Vipavsko dolino — podobno kot v Istri — verjetno prineslo šele frankovsko obdobje (Stih-Persič, ZČ 35, 1981, 333—341). Okoli leta 625 (F. Kos v Gradivu I, št. 146 napačno datira ta dogodek v čas okoli 610; glej M. Kos, ČZN 26, 1931, 231) so Langobardi osvojili slovanski okraj Zellia do kraja Medaria. Kosu pomenijo Zellia zahodna Brda, Medaria pa Medano v Brdih (str. 116 sl.), kar je napačno. V resnici gre za slovanski okraj v dolini Ziljice in morda ob zgornjem toku Bele vse do Megvarij (o tem soglaša vsa novejša literatura; glej npr. B. Grafenauer, Slovenci na zahodni meji, Prešernov koledar 1977, 100). V poglavju o kralju Samu F. Kos meni, da je bil slovanskega rodu. Čeprav se da s takšno trditvijo marsikaj lažje razložiti, se zaradi pomanjkanja virov tega ne da dokazati in je možno, da je bil tudi frankovskega rodu (B. Grafenauer, Zgod. slov. naroda I, 350). Prav tako F. Kos ne priznava odvisnosti vesti o Samu v CBC od Fredegarja, kar je prvi dokazal že J. Goll, Samo und die karantanische Slaven, MIOG 11, 1890, 443—446. Hkrati pa je treba poudariti, da M. Kos (CBC, str. 23) meni, da je v poročilu o Samu v Konverziji vpleteno vendarle tudi narodno izročilo Karantancev.⁵ Po propadu Samove plemenske zveze so karantanski Slovenci ostali svobodni, medtem ko je prostor južno od Karavank prišel ponovno pod obrsko nadoblast. F. Kos je menil drugače, in ni priznaval obrske nadoblasti nad temi Slovenci (str. 127 sl.). Vendar pa nas obrska sosesčina z Langobardi prepričuje ravno nasprotno o tem, da so pač morali biti Obri tudi v zgornjem Posavju. Leta 663 so Obri na langobardski poziv prišli v Furlanijo ter si jo nato tudi nameravali prisvojiti (Gradivo I, št. 177). Obrska namera po prisvojitvi Furlanije bi bila nerazumljiva, če ne bi imeli z njo teritorialnega stika po svojem ozemlju. Pa tudi frankovska vojska, ki je leta 791 napadla Obre iz Furlanije, je komaj dan hoda od furlanske meje naletela na obrski ring (Gradivo I, št. 281; glej B. Grafenauer, Ustoličevanje..., 475 sl.). Ko nam F. Kos opisuje boje med Langobardi in Slovani leta 705 za pašna področja, najverjetneje ob zgornji Nadiži (str. 129), enači langobardskega schuldahisa z županom (Gradivo I, št. 195), vendar institucija langobardskega schul-

² Historia Langobardorum, ed. G. Waitz, MGH SS in usum scholarum, Hanoverae 1878, II, 9. Literatura: L. Hauptmann: Politische Umwälzungen unter den Slowenen vom Ende des sechsten Jahrhunderts bis zur Mitte des neunten, MIOG 36, 1915, 231; B. Grafenauer, AV 20/21, 1970/71, 19; isti, Proces doseljavanja Slovena na zapadni Balkan i u Istočne Alpe, Posebna izdanja ANU BiH 12, 1969, 41; M. Kos: K poročilu Pavla Diakona o Slovencih, ČZN 26, 1931, 210; P. Stih-J. Persič: Problem langobardske vzhodne meje, ZČ 35, 1981, 335.

³ Gradivo I, št. 220, op. 1; glej še M. Kos: Conversio Bagoariorum et Carantanorum, Ljubljana 1936, 25 sl.

⁴ H. Wolfram: Conversio Bagoariorum et Carantanorum, Wien—Köln—Graz 1979; glej tudi M. Kos, CBC 104 sl.

⁵ Glede literature o Samu glej zlasti B. Grafenauer: Novejša literatura o Samu in njeni problemi, ZČ 4, 1950, 151—169; isti: Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev, 1952, 471, op. 421.

dahisa pomeni poveljnika podeželskih garnizij izven utrjenih gradov — v našem primeru Čedad.⁶

Ob razpravi **O bojih med krščanskimi in poganskimi Slovenci v osemem stoletju** je treba pripomniti: potok, ki je leta 770 (Gradivo I, št. 239) delal slovensko-bavarsko mejo med Lienzom in Innichenom ni bil Mühlbach (str. 143) ampak Kristenbach (B. Grafenauer, Ustoličevanje..., 473; isti, Zgod. slov. naroda I, 309). S tem, da ima F. Kos slovenskega kneza Vojnomira za naslednika Valtunka, ga hkrati postavlja v Karantanijo. Hrvatsko zgodovinopisje (F. Šišić, Povijest Hrvata u vreme narodnih vladara, Zagreb 1925, 303) ga je npr. imelo za slavonskega kneza. L. Hauptmann (MIOG 36, 1915, 267/68; isti, Erläuterungen zum historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, I/4, Wien 1929, 340) pa je na podlagi tekstne kritike analov iz Lorcha in Chronicon Moissiacense dokazal, da je spadal knez Vojnomir v Posavje. Razni Kosovi očitki glede zgodb iz časa pokristjanjevanja na račun Megiserja (str. 147 sl.) veljajo pravzaprav M. G. Christalniku, kajti Megiser je njegovo »Historia Charinthiaca« le skrajšal in predelal v svoje »Annales Carinthiae« (glej F. Kos, Izbrano delo, 370; B. Grafenauer, Struktura in tehnika zgodovinske vede, 1960, 218).

V razpravi **Slovenci za Karla Velikega** je F. Kos omejil Kranjsko (Carniola) le na »deželico ob Savi med Karavankami in Julijskimi planinami«, ki »takrat ni bila dosti večja od današnje Gorenjske« (str. 160). V resnici pa je zajemala vse zgornje Posavje s porečjem Savinje (Zgodovina Slovencev, 1979, zemljevidi na str. 125, 127 in 133). Panonija, dežela, v » kateri so prebivali pred tisoč leti Slovenci«, naj bi po Kosovem mnenju imela svojo južno mejo na Savi (str. 160). Če je F. Kos s tem mislil na Spodnjo Panonijo za časa Pribine in Koclja in na celotno južno mejo na Savi, se je motil. Meja je tekla po Dravi, saj posavska Hrvatska ni bila združena s Spodnjo Panonijo; dalje proti vzhodu — v Sremu, kjer so bili sosedi Bolgari, pa je bila meja Spodnje Panonije res na Savi (L. Hauptmann, Mejna grofija Spodnjepanonska, Razprave Znanstvenega društva za humanistične vede I, 1923, 345 sl., 351). Hauptmann je v isti razpravi natančno določil tudi mejo med Spodnjo in Zgornjo Panonijo (F. Kos po Rabi in Repce, str. 160), ki je potekala od Donave po Rabi navzgor, južno od Savarie zapustila to reko in nadaljevala naravnost proti zahodu (glej tudi zemljevid v Zgod. Slovencev, 1979, 127, 133).

Kosovo mnenje o razdelitvi slovenskih dežel med Obrsko in Furlansko marko v razpravi **Hrvatsko-slovenska vstaja pod panonskim Ljudevitom** je napačno (str. 165, 174, 177). Po njegovih izvajanjih je pod furlanskega krajišnika spadala Koroška (pod katero Kos razume tudi velik del Kranjske), Istra, Liburnija, Dalmacija in pokrajine med Dravo in Savo; pod Vzhodnega prefekta pa ozemlje med Donavo in Dravo (Spodnja in Zgornja Panonija, Vzhodna krajina). Dejansko pa Koroška ni spadala pod furlanskega vojvodo, ampak pod oblast vzhodnega prefekta. Na drugi strani pa je segala Furlanska marka še preko Drave in je obsegala Spodnjo Panonijo do Rabe, vzhodnemu prefektu pa je ostala Zgornja Panonija. Zato tudi ob upravni reformi leta 828, ko je bila Furlanska krajina razdeljena na štiri grofije, te niso mogle biti Koroška, Furlanija, Istra in Spodnja Panonija med Savo in Dravo (str. 174/75), ampak so nove štiri grofije bile: Furlanija, Istra, grofija ob Savi in Spodnja Panonija severno od Drave. Hkrati pa sta bili slednji dve vključeni v Vzhodno prefekturo, meja Italije pa se je spet pomaknila nazaj na kraške prelaze.⁷ Ingo ni bil, kakor je mislila do pred kratkim tudi ostala slovenska historiografija, predstavnik domačega karantanskega plemstva oziroma legendarna osebnost (str. 166), ampak, kot je dokazal H. Wolfram (CBC, 96 sl.), salzburški duhovnik, ki je deloval v Karantaniji pred koncem 8. stoletja. Drava je postala cerkvena meja med Oglejem in Salzburgom v Karantaniji med leti 802—807; najverjetneje 803 (L. Hauptmann, ČJKZ II/1920, 219, 221) in ne šele 810 (str. 166). Grof Salacho, ki ga omenja Konverzija v zvezi s Pribino, verjetno ni sedel na »sedanjem spodnjem Stajerskem« (str. 177/78), ampak na današnjem slovenskem ali hrvaškem ozemlju južno od Save (M. Kos, CBC, 76).

K razpravi **Iz domače zgodovine (doba 843—867)** bi bilo pripomniti samo, da je Pribina hkrati s podelitvijo vsega, kar je prej imel v popolno last, postal tudi mejni grof v Spodnji Panoniji (str. 190) in da »ad Keisi« v CBC ni Kisek (Güns, Köszeg) ampak Kensi, kar je za določitev severne meje Spodnje Panonije odločilnega pomena (za oboje L. Hauptmann, Mejna grofija Spodnjepanonska, 319, 335).

Blatograd (Mosabür, Mosaburg, Gradivo II, št. 286, 293) v razpravi **Cesar Arnulf kot vladar v slovenskih deželah** ni Možberk na Koroškem (str. 223, 228, 229) ampak Blatenski kostel ob Blatnem jezeru v Panoniji. Dotakniti se je treba tudi vprašanja razširitve Velikomoravske države za časa Svetopolka na ozemlje južno od Donave, to je v Panonijo. F. Kos je menil, da je Svetopolk po končani vojni 884 z Arnulfom dobil

⁶ F. Schneider: Die Entstehung von Burg und Landgemeinde in Italien, Berlin 1924, 115—127; M. Kos: K postanku slovenske zapadne meje, Razprave Znanstvenega društva 5/6, 1930, 352.

⁷ L. Hauptmann: Postanek in razvoj frankovskih mark ob srednji Donavi, ČJKZ 2, 1920, 210—250; Zgodovina Slovencev 1979, 126 sl.

v svojo oblast Panonijo med Dravo in Donavo, vendar naj bi Arnulf obdržal spodnjo Panonijo okoli Blatnega jezera s Blatenskim kastelom (str. 225/27, 232). V slovenskem zgodovinopisju je obveljalo mnenje; da Svetopolkova oblast ni segala na jugu preko Donave.⁸ Dejansko pa ta problem še danes ni zadovoljivo rešen in zato še zmeraj prevladujejo v literaturi različni pogledi na to vprašanje; navajajo se argumenti in protargumenti o Svetopolkovi oblasti v Panoniji južno od Donave v osemdesetih letih 9. stoletja. Zato kljub sedanjemu mnenju v slovenskem zgodovinopisju ne moremo Kosovih izvajanj označiti ne kot pravilna, ne kot napačna.⁹

Kot so pokazali leta 1921 odkriti Annales Iuvavenses maximi (MG SS 30/2, 742), je bil Svetopolk tisti, ki je prvi poklical Madžare zoper Arnulfa (881), šele nato jih je Arnulf uporabil proti Svetopolku (892). Kos je pač razumljivo zaradi nepoznavanja vira menil, da je Arnulf prvi uporabil Madžare proti Svetopolku (str. 234, 248). K letu 898 omenjajo Annales Fuldenses nekega Priznolava (MG SS I, ... Priznolawo, quod dem Sclavo duce), ki ga ima F. Kos za Braslava (str. 237), ki je od 896 imel v svojih rokah Spodnjo Panonijo in ozemlje med Dravo in Savo na današnjem Hrvaškem. Vprašljivo je, če imamo lahko tega Priznolava za Braslava. Fuldski anali, ki poleg zapisa v Čedadskem evangeliju (Gradivo II, št. 328: De terra Brasclauo) edini poznajo Braslava, dosledno zapisujejo njegovo ime kot Braslav (884: Postea veniente Brazlowoni duce; 892: de regno Brazlowonis; 896: Brazlowoni, duci suo), sedaj leta 898 pa naj bi se naenkrat pojavil kot Priznolawus. Pa tudi ni bil Braslav »quodam« Sclavus dux, kot imenuje vir I. 898 Priznolava, ampak je bila v njegovih rokah od leta 896 združena vsa obramba vzhodne meje ob Donavi proti prodirajočim Madžarom. Zato lahko imamo za zadnjo gotovo omembo Braslava v zgodovinskih virih le tisto iz leta 896.

Kot zadnjo si bomo boljše ogledali še razpravo o Madžarskih vpadih (Neljubi gostje pred tisoč leti), čeprav ne spada več v sklop razprav, ki jih je Kos namenil svoji »Zgodovini Slovencev do leta 900«. Neargumentirana je Kosova domneva, naj bi Slovenci Madžare ob njihovih pohodih v Italijo celo podpirali (str. 253). O tem nam ne poroča noben zgodovinski vir. Precej bolj verjetno je, da je to ozemlje ob stari rimski magistrali Petovio—Emona—Aquileia bilo izrazito prehodno (Durchzugsgebiet; B. Homan, Geschichte des ungarischen Mittelalters I, Berlin 1940, 104), na kar bi kazalo tudi dejstvo, da razen kraja Vogrsko, ki pa je že na meji Furlanije, na našem ozemlju ni nobenih toponimov, ki bi nas spominjali na Madžare, medtem ko jih imamo v Italiji več (G. Fasoli, Le incursioni Ungare in Europa nel Secolo X., Firenze 1945). Kolikokrat so Madžari dejansko prešli naše ozemlje na poti v Italijo, še danes ne vemo natančno, Kosovo število 7 (str. 255) pa je gotovo premajhno (primerjaj že s kronološko tabelo v Zgod. Slovencev, 1979, 151). Reginovo sporočilo o tem, da so Svetopolkovi sinovi le malo časa in nesrečno vladali, ne spada k letu 904 (Kos, str. 258) ampak k letu 894 (MG SS I, 894 Circa haec etiam tempora Zuentibold... diem clausit extremum; cuis regnum filli eius pauco tempore infeliciter tenuerunt...) Danes vemo, da so leta 907 Madžari odločilno premagali Bavarce pri Bratislavi (Ann. Iuvav. maximi, MG SS 30/2, 907: Bellum pessimum fuit ad Brezalauspurc), kar Kos (str. 259, 262) še ni mogel vedeti. Za konec še, da je vest pri Megiserju o madžarskem vpadu na Koroško l. 889 izmišljena le v toliko, kolikor je napačno interpretirana. K letu 889 nam Regino v svoji kroniki res poroča »... deinde Carantanorum, Marahensium ac Vulgarum fines... irrumpunt«, vendar se to nanaša na poznejši čas, najverjetneje okoli leta 900, kajti v istem sporočilu beremo tudi »... non solum memoratae regiones, verum etiam Italiae regnum ex permaxima parte davastatum est.« Prvi vpad v Italijo pa je, kot je znano, bil šele leta 898 (glej Marquart, O. c., 527).

Peter Štih

⁸ L. Hauptmann: Uloga velikomoravske države u slavensko-njemačkoj borbi za Podunavlje, Rad JAZU 243, 1932, 244; B. Grafenauer: Ob 1100-letnici slovanske rokopisne knjige, ZC 17, 1963, 191 sl.; isti: Zgodovina slovenskega naroda II, 109.

⁹ Od V. Novotnyjevega dela České dejiny I/1, Praga 1912, velja v češkem zgodovinopisju, da je Panonija spadala v osemdesetih letih 9. stol. k Velikomoravski državi: Dvornik, The Slavs, Their early History and Civilization, 1956, 99; L. Havlík, K otázce karolinské kolonizace a slovanského osídlení na území dnešních Dolních Rakous v 9. století, Slovanské historické studie III, 1960, 74 sl.; Bofivoj Dostál, Das Vordringen der grossmährischen materiellen Kultur in die Nachbarländer, Zbornik Magna Moravia, Praga 1965, 369 in zemljevid na str. 417. Mnenje o Velikomoravski oblasti v Panoniji pa lahko zasledimo tudi pri drugih avtorjih: M. Mitterauer, Karolingische Markgrafen im Südosten, Archiv für österreichische Geschichte 123, 1963, 166 sl.; J. Marquart, Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903, 118; E. Dümmler, Über die südöstlichen Marken des fränkischen Reiches unter der Karolinger, Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen 10, 1853, 48 sl. in drugi. Drugače menijo npr.: S. de Vajay, Der Eintritt des ungarischen Stammesbundes in die europäische Geschichte (862–933), Mainz 1968; 21; C. A. Macartney, The Magyars in the ninth century, Cambridge 1930, 148; A. Bartha, Hungarian Society in the 9th and 10th Century, Studia Historica 85, Budapest 1975, 85.

Enciklopedija druge svetovne vojne 1939—1945. Ljubljana : Borec, 1982. 522 strani.

Založba Borec je izdala Enciklopedijo druge svetovne vojne. To je prevod enciklopedije, ki je izšla v Belgiji leta 1977 pri založbi Casterman z naslovom *Encyclopédie de la Guerre 1939—1945*. Za to delo se je založba odločila (kot pišeta urednika slovenske izdaje dr. Tone Ferenc in dr. Milan Ževart), ker je v primerjavi s podobnimi deli, ki so na voljo, vendarle manj enostranska kot nekatera druga dela. Prav tako velja, da med kar številnimi publikacijami o drugi svetovni vojni, ki se pojavljajo na knjižnem trgu, sodi ta enciklopedija med tehtnejše sestavke. Pri njeni priravi je sodelovala vrsta priznanih zahodnoevropskih zgodovinarjev in tudi eden jugoslovanski, sedaj že pokojni univ. prof. dr. Jovan Marjanović iz Beograda. Vsebuje vrsto dobrih prispevkov in informacij o drugi svetovni vojni, ima ustrezen obseg in je primerna za širši krog bralcev.

Upoštevaajoč te dobre strani izvirnika pa je založba sodila, da je treba delo za slovenske bralce kolikor mogoče izboljšati in v marsičem tudi dopolniti. To delo je zaupala dvema znanima strokovnjakoma: dr. Tonetu Ferencu in dr. Milanu Ževartu, ki sta popravila nekatere slabosti izvirnika (npr. ponekod vsebinsko in stilno neustrezno podajanje snovi za enciklopedijo; nesorazmerja pri izbiri oseb, ki so dobile svoj prispevek v enciklopediji; nekatere označbe, trditve in razlage, s katerimi se uredniški odbor ni mogel strinjati; nekatere enostranske osvetlitve itd.).

Uredniški odbor slovenske izdaje je te in podobne pomanjkljivosti, pristranosti in tudi netočnosti odpravil z dodajanjem in črtanjem, z delnim spreminjanjem, popravki in tudi bistvenimi dopolnitvami pri nekaterih prispevkih. Nekaj gesel je bilo na novo napisanih, nekaj gesel, ki jih v izvirniku ni bilo, je uredniški odbor vključil v slovensko izdajo. Vmes je tudi nekaj prispevkov, pri katerih je uredniški odbor s svojim posegom bistveno spremenil smisel (npr. v izvirniku je trditev, da je bil razvoj odporniških gibanj povsod enak; uredniški odbor je za slovensko izdajo zapisal, da razvoj odporniških gibanj ni bil povsod enak). Predvsem pa sta oba urednika dodala celo vrsto gesel, s katerimi je prikazan naš narodnoosvobodilni boj in njegove najpomembnejše osebnosti. Slovenska izdaja Enciklopedije druge svetovne vojne je torej dopolnjena in popravljena.

Vsebinsko je knjiga drugače zasnovana kot podobna enciklopedična dela. Najprej je uvod k slovenski izdaji, sledi obsežen, praktičen kronološki pregled dogodkov iz druge svetovne vojne, za tem pa splošen uvod z izčrpano analizo dejavnikov, ki so med dvema vojnama pripeljali do konfliktna situacije in izbruha vojne. Temu sledi osrednji del, leksikon, ki se začne z geslom **ABC**, načrti, konča pa z **Žukov, Georgij Konstantinovič**. Posebno obsežnih gesel, ki imajo na primer naslove **Cerkve in tretji rajh**, **Bitka za Anglijo**, **Črna borza** ali **Kolaboracija**, je 150, poleg njih pa še okoli 1100 manjših. Gesla so zasnovana tako, da v sintetičnem, strnjemem, celovitem toku zaokroženo obravnavajo vse vidike vojnega časa, ne samo z vojaškega stališča, ampak tudi s političnega, gospodarskega, kulturnega, družbenega, ideološkega in še katerega. Sestavki pod skrbno izbranimi gesli so zelo bogati in obsegajo v glavnem vse, kar lahko zahteven bralec pričakuje od takega dela.

Za leksikalnim delom je v knjigi objavljen še sklep, ki obravnava neposredne in poznejše posledice vojne, sledi pa stvarno kazalo osebnih imen in pregled stvarnih gesel. V veliko pomoč so bralec tudi številni zemljevidi in razpredelnice.

Knjiga, ki ima 522 strani velikega formata, predstavlja dragocen in nepogrešljiv priročnik. Delo je prevedel France Suštaršič, zemljevide je narisal Brane Sotošek, opremil pa Matjaž Vipotnik.

Jože Ciperle

SLOVENSKA MATICA, Ljubljana, Trg. osvoboditve 7

in Zveza zgodovinskih društev Slovenije sta sklenili dogovor o sodelovanju, po katerem lahko člani slovenskih zgodovinskih društev ob predložitvi potrjene članske izkaznice v prostorih Slovenske matice nabavljajo vse Matične publikacije po ugodnejši ceni, ki sicer velja le za redne Matične člane.

Iz bogatega izbora leposlovnih in različnih strokovnih del opozarjamo zlasti na nekaj knjig z zgodovinsko tematiko (zaloga nekaterih med njimi bo v kratkem času pošla!):

Slovenska matica 1864—1964 (zbornik)	80 din
Koroški plebiscit (zbornik)	200 din
Lavo Čermelj: Med prvim in drugim tržaškim procesom	100 din
Marijan Britovšek: Razkroj fevdalne agrarne strukture na Slovenskem	120 din
Vasilij Melik: Volitve na Slovenskem	120 din
Ivan Mohorič: Zgodovina železnic na Slovenskem	150 din
Lavo Čermelj: Spomini na moja tržaška leta	120 din
Francè Koblar: Moj obračun	120 din
Franc Petek-Janko Pleterski: Spomini koroškega politika	210 din
Primož Simoniti: Humanizem na Slovenskem in slovenski humanisti do srede XVI. stoletja	280 din
Alojz Rebula: Zeleno izgnanstvo (roman o tržaških letih Eneja Silvija Piccolominija)	320 din
Anton Linhart: Poskus zgodovine Kranjske in ostalih dežel južnih Slovanov Avstrije (komentiran prevod knjig iz let 1788 in 1791)	480 din
Karel Clarici: Knjiga moje mladosti (spominski opis grajskega in meščanskega življenja na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja)	600 din
Josip Vošnjak: Spomini (uredil in opombe napisal Vasilij Melik)	680 din
Franc Kos: Izbrano delo (izbral, uredil in opombe napisal Bogo Grafenauer)	620 din

Slovenska matica pripravlja za prihodnja leta med drugim vrsto izdaj temeljnih del slovenske historiografije in nekaterih najzanimivejših slovenskih memoarnih del. Najprej izidejo v uredništvu prof. dr. Vasilija Melika spomini dr. Ivana Hribarja.

O »Zborniku za zgodovino naravoslovja in tehnike«, ki ga prav tako izdaja Slovenska matica, več na drugem mestu.

NOVE TUJE HISTORIČNE PUBLIKACIJE V OSREDNJIH LJUBLJANSKIH KNJIŽNICAH V LETU 1981

Pregled tuje zgodovinske literature, nabavljene v letu 1981, je sestavljen tako kot vsa pretekla leta. Knjige so razporejene po tematiki in po posameznih državah, kjer so po potrebi uvedene tudi podskupine. Pregled za leto 1981 obsega 560 bibliografskih enot (v letu 1979 — 470 in 1980 — 311 enot).

Za lažje iskanje navajamo abecedni seznam pokrajin, držav in kontinentov ter drugih gesel, ki so označena z zaporedno številko:

Afrika 43 — Albanija 10 — Arabski polotok 30 — Avstralija, Oceanija 40 — Avstrija s habsburško monarhijo kot celoto 8 — Azija 31 — Bizantinsko cesarstvo 27 — Bolgarija 12 — Češkoslovaška 14 — Evropa 3 — Filipini 41 — Francija 18 — Grčija 25 — Indija 38 — Iran 33 — Irska 20 — Italija 9 — Japonska 42 — Jugoslavija 4 — Kanada 45 — Kitajska 35 — Koreja 37 — Koroška 6 — Latinska Amerika 46 — Lihtenštajn 21 — Madžarska s staro Ogrsko 11 — Nemčija 17 — Nizozemska 22 — Orient 29 — Otomanski imperij 28 — Pakistan 39 — Palestina 32 — Poljska 15 — Pomožne zgodovinske vede 1 — Romunija 13 — Sirija 34 — Skandinavija 23 — Slovenija 5 — Sovjetska zveza 16 — Splošna dela 2 — Španija 26 — Švica 24 — Tibet 36 — Trst, Goriška in Beneška Slovenija s Furlanijo 7 — Združene države Amerike 44.

Bibliografski pregled so sestavili Miloš Rybář za knjige Narodne in Univerzitetne knjižnice (NUK), Nataša Stergar za knjige Knjižnice oddelka za zgodovino Filozofske fakultete (FF), Eva Holz za knjige Biblioteke Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), Marjeta Čelovič za knjige knjižnice Inštituta za Narodnostna vprašanja (INV) ter Irena Mazi za knjige Inštituta za zgodovino delavskega gibanja (IZDG). Ob sodelovanju Miloša Rybářa je bibliografijo uredila Nataša Stergar.

1. Pomožne zgodovinske vede

Atkinson, Ronald Field: Knowledge and explanation in history: an introduction to the philosophy of history. — London; Basingstoke: Macmillan Press, 1978. — X, 229 str. ; 23 cm. — (Modern introductions to philosophy). — NUK 309834 — **Bischof, Bernhard:** Paläographie des römischen Altertums und des abendländischen Mittelalters. — Berlin: Schmidt, 1979. — 361 str. ; 21 cm. — (Grundlagen der Germanistik ; 24). FF C 4089 — **Böckler, Georg Andreas:** Ars heraldica, das ist die hochedle deutsche Adels-Kunst... — Nürnberg: Zieger, 1688. — 144 str., pril. ; 17 cm. — NUK 282433 — **Gardthausen, V.:** Griechische Paleographie. — Leipzig : Zentralantiquariat der Deutschen Demokratischen Republik, 1978. — 2 knj. XII, 243 str. + VIII, 514 str., pril. ; 22 cm. SAZU 97327/1, 2 A — **Gilbert, Martin:** Recent History Atlas 1860 to 1960 : cartography by John R. Flower. — 3rd ed. — London: Weidenfeld and Nicolson, 1978. — 121 str. ; ilustr. ; 25 cm. IZDG 6831 — **L'histoire à travers monnaies et médailles : quinze années d'activités du Cercle d'études numismatiques :** Cabinet des médailles du 14 mars au 26 avril 1980 / exposition organisée à la Bibliothèque royale Albert Ier par le Cercle d'études numismatiques. — Bruxelles Bibliothèque Royale Albert Ier, 1980. — XIII, 105 str., XVI, str. pril. ; 26 cm. — NUK 304026 — **Soboleva, N. A.:** Rossijskaja goródsckaja i blastnaja gerál'dika XVIII — XIX vv. — Moskva: Nauka, 1981. — 261 str. ; ilustr. ; 23 cm. SAZU 125378.

2. Splošna dela

Fischer Weltgeschichte / herausgegeben und verfasst von Günter Barudio. — Frankfurt am Main : Fischer Taschenbuch, 1981. — 18 cm. 25 : das Zeitalter des Absolutismus und der Aufklärung 1648—1779. FF B 695 — **Grundstudium Geschichte : die fachspezifischen Lehrveranstaltungen der ersten Studienabschnittes der Studienrichtung Geschichte.** — Salzburg : Wolfgang Neugebauer, 1978. — 172 str. ; 20 cm. — (Hochschulpraxis ; 1). FF C 1636 — **Weizsäcker, Carl Friedrich von :** Fragen zur Weltpolitik. — München : Hanser, cop. 1975. — 162 str. ; 19 cm. — (Reihe Hanser ; 186). — NUK 281252 — 186.

Antika:

Aristoteles : anlässlich seines 2300. Todestages /herausgegeben von Günter Schenk und Hans-Martin Gerlach. — Halle (Saale) : Universität, 1978. — 198 str. ; 21 cm. — (Wissenschaftliche Beiträge / Martin-Luther-Universität Halle- Wittenberg : 1978, 33) (Kongress- und Tagungsberichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg). — NUK 208796 — 1978/33 — **Fitz, Jenó:** Der Geldumlauf der römischen

Provinzen im Donaugebiet Mitte des 3. Jahrhunderts / [übersetzt von Mátyás Esterházy]. — Budapest : Akadémiai Kiado ; Bonn : Habelt, 1978. — 2 zv. (945 str.) ; 25 cm. — NUK 296730 — **Pfeiffer, Rudolf**: History of classical scholarship : from the beginning to the end of the Hellenistic age. Oxford : Clarendon Press, 1968. — XVIII, 311 str. ; 24 cm. — NUK 293671 — **Radice, Betty** : Who's who in the ancient world : a handbook to the survivors of the Greek and Roman classics. — Harmondsworth : Penguin Books, 1973. — 335 str., pril. ; 20 cm. — (Penguin reference books). — NUK I 294203.

Kulturna zgodovina:

Keramik : vom gebrannten Ton zum Porzellan : eine Stilgeschichte durch vier Jahrtausende : mit über 1000 Abbildungen / [Autoren John Ayers ... et al. ; Herausgeber Robert J. Charleston ; deutsche Übersetzung Erika Schindel]. — [2. deutsche Aufl.]. — Wiesbaden : Ebeling Verlag, 1980 [printed in Yugoslavia]. — 352 str. : ilustr. ; 35 cm. — Prevod dela : World ceramics. — NUK II 311592 — **Koenigsberger, Dorothy**: Renaissance man and creative thinking : a history of concepts of harmony : 1400—1700. — Hassocks, Sussex : The Harvester Press, 1979. — XIII, 282 str. ; 23 cm. — (Harvester studies in philosophy ; 9). — NUK 309507 — 9 — **Lohmann, Albrecht**: Die Botschafter : eine Kulturgeschichte der Diplomatie. — Düsseldorf ; Wien : Econ, 1976. — 378 str., pril. ; 22 cm. — NUK 286048 — **Pfeiffer, Rudolf**: History of classical scholarship : from 1300 to 1850. — Oxford : Clarendon Press, 1976. — IX, 213 str. ; 24 cm. — NUK 293672 — **Presser, Helmut**: Das Buch von Buch : 5000 Jahre Buchgeschichte. — 2. verbesserte Aufl. — Hannover : Schlüter, 1978. — 243 str. : ilustr. ; 28 cm. — NUK II 273978 — **Volpi, Domenice** : La vita e i costumi nel Medioevo : illustrate in nero e a colori con dipinti, stampe e documenti dell'epoca. — Milano : Mursia, cop. 1978. — 157 str. : ilustr. ; 29 cm. — (Collana »Vita e costumi«). — NUK 310084.

Cerkvena zgodovina:

Arnoldi, Bartholomäus : Responsio contra Apologiam Philippi Melancthonis quam edendam curavit Primož Simoniti. — Würzburg : Augustinus-Verlag, 1978. — XXIV, 720 str., /4/ str. pril. 23 cm. — (Cassiacum : Supplementband ; 7) — NUK 293824 — 7 — **Bloch, Ernst** : Thomas Münzer. Théologie de la révolution. (Thomas Münzer als Theologe der Revolution.) Trad. de l'allemand par Maurice de Gandillac. Paris : Julliard (1964). 270 + (I) str. 8°. (Dossiers des »Lettres nouvelles«). — NUK 188556 — **Dismer, Rolf** : Geschichte, Glaube, Revolution : zur Schriftauslegung Thomas Müntzers : Dissertation ... — Hamburg : Dismer, 1974. — V, 277 str. ; 24 cm. — NUK 268700 — **Die Cistercienser** : Geschichte, Geist, Kunst / herausgeber Ambrosius Schneider ... /et al./. — Köln : Wienand, 1974. — 648 str. : ilustr. ; 25 cm. — NUK 268142 — **The Concise Oxford dictionary of the Christian church** / edited by Elizabeth A. Livingstone. — (2nd abridges ed.). — Oxford (etc.) : Oxford University Press, 1977. — VI, 570 str. ; 20 cm. — (Oxford paperbacks ; 389). — NUK 164111 — 389 — **Franchi dé Cavalieri, Pio** : Nuove note agiografiche. — Roma : [Biblioteca apostolica Vaticana], 1973. — 80 str. ; 25 cm. — (Studi e testi ; 9). — NUK II 43375 — 9 — **Gruys, Albert** : Cartusiana : un instrument heuristique = a heuristic instrument = ein heuristischer Apparat. — Paris : Centre national de la recherche scientifique, 1976—1978. — 3 zv. (XXX, 506 str.) ; 30 cm. — (Bibliographies, colloques, travaux préparatoires). — NUK b II 311945 — **Hamman, Adalbert, G.** : Dictionnaire des pères de l'Église : présentation des principaux écrivains, lexique pratique des auteurs chrétiens de l'Antiquité, repères bibliographiques. — Paris : Desclée De Brouwer, 1977. — 239 str. ; 20 cm. — (Les pères dans la foi). — NUK 300980 — **Herberstein, Karl Johann** : Lettre pastorale de Monseigneur l'évêque de Labac au clergé et aux fidèles de diocèse / traduite de l'original allemand par L. Hurez. — Vienne : Schmidt, 1782. — 88 str. ; 17 cm. — NUK 280015 — **Ions, Veronica** : Ägyptische Mythologie / [ins Deutsche übertragen von Julia Schlechtal]. — Wiesbaden : Vollmer, (1978) (Beograd : Prosveta : BIGZ). 140 str. : ilustr. ; 29 cm. — NUK II 264308 — **Lambert, M.** : Medieval Heresy : Popular Movements from Bogomil to Hus. — London : E. Arnold, 1977. — XVI, 420 str. ; 24 cm. SAZU 97736 — **Monumenta ad SS. Cyrilli et Methodii successorum vitas resque gestas pertinentia** / [edited by] N. L. Tunickij ; with an introduction by Ivan Dujčev. — London : Variorum Reprints, 1972. — VI, 144 str. ; 26 cm. — NUK II 150465 — **Pisani, Maria Serafina** : La Certosa di Serra San Bruno nella storia del monachesimo. — Salzburg : James Hogg, 1976. — IX, 151 str. ; ilustr. ; 21 cm. — (Analecta Cartusiana ; 26). — NUK 236035 — 26 — **Potter, George Richard** : Zwingli. — Reprint. — Cambridge [etc.] : Cambridge University Press, 1978. — XVII, 432 str. : /1/ zvd ; 24 cm. — NUK 302973 — **Raccolta di concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede e la autorità civili**. — Roma : Tipografia poliglotta Vaticana, 1919. — XIX, 1135 str. ; 30 cm. — NUK II 273643 — **Die Religionsgespräche**

der Reformationszeit. — Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1980. — 167 str. ; 23 cm. SAZU 67575/191 H — **Schilling, H.**: Konfessionskonflikt und Staatsbildung. — Gütersloh : Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1981. — 443 str. ; 25 cm. SAZU 67576/48 H — **Spiteris, Jannis**: La Critica Bizantina del Primato Romano nel secolo XII. — Roma : Pont. Institutum orientalium studiorum, 1979. — XXIV, 336 str. ; 25 cm. — (Orientalia christiana analecta ; 208). — NUK 132807 — 208 — **Tunickij, N. L.**: Der Hl. Clemens. — München : Fink, 1970. — XI, 290 str. ; 23 cm. — (Slavische Propyläen ; 87). — NUK 195439 — 87 — **Die Weltkirche im 20. Jahrhundert / von Gabriel Adriányi...** [et al.]. — Freiburg [etc] : Herder, 1979. — XX, 834 str. : illustr. ; 25 cm. — (Handbuch der Kirchengeschichte ; Bd 7). — NUK 275501 — 7.

Gospodarska zgodovina:

Beiträge zur Wirtschaftsgeschichte. — Nürnberg : Klett Cotta, 1978. — . — 24 cm. Bd. 4/1 : Mittelmeer und Kontinent. — 1978. — 744 str. Bd. 4/2 : Wirtschaftskräfte in der europäischen Expansion. — 1978. — 740 str. Bd. 4/3 : Auf dem Weg zur Industrialisierung. — 1978. — 692 str. FF D2248 — **Braudel, Fernand**: Civilisation matérielle, économie et capitalisme, XVe—XVIIIe siècle. — Paris : Armand Colin, 1979. — 3 zv. ; 24 cm. — 1 : les structures du quotidien le possible et l'impossible. — 543 str. 2 : les jeux de l'échange. — 599 str. 3 : le temps du monde. — 606 str. FF D 2355 — **Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte im Mittelalter.** — Stuttgart : Klett-Cotta, 1981. — XVII, 830 str. ; 25 cm. — (Handbuch der europäischen Wirtschafts- und Sozialgeschichte ; 2). FF D 2359 — **Kolloquium zur Wirtschaftsgeschichte.** — Halle (Saale) : Deutsche Akademie der Naturforscher Leopoldina, 1980. — 107 str. : illustr. ; 24 cm. SAZU 80998/13 — **Labour supply and migration in Europe : demographic dimensions 1950—1975 and prospects / prepared by the Secretariat of the Economic Commission for Europe.** — New York : United Nations, 1979. — XI, 332 str. ; 30 cm. INV C 698 — **Menschen in ihrer Zeit erinnern und urteilen : Unterrichtseinheiten Geschichte.** — Stuttgart : Klett, 1980—1981. — 6 zv. ; 23 cm FF 2353 — **Murugarren, P. I.**: Evolucion de la industria textil castellana en siglos XIII—XVI. — Salamanca : Universidad, 1974. — 406 str. ; 24 cm. SAZU 47221/84 — **Seidler, N.**: The Story of Money. — New York : The Odyssey Press, 1965. — 42 str. : illustr. ; 11 × 17 cm. SAZU 98667 — **Structures féodales et féodalisme dans l'Occident méditerranéen (X^e—XIIIe siècles).** — Roma : École française de Rome, 1980. — 800 str. ; 25 cm. SAZU II 42837/44 A — **Trends and characteristics of international migration since 1950 / Department of Economic and Social Affairs.** — New York : United Nations, 1979. — VI, 171 str. ; 28 cm. — (Demographic studies ; 64). INV C 692.

Delavsko gibanje:

Bericht über den IV. Kongress der Kommunistischen Internationale : Petrograd—Moskau vom 5. November bis 5. Dezember 1922. — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — 219 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 37). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923. IZDG 6939 — **Bericht über die Tätigkeit der Exekutive der Kommunistischen Internationale vom IV. bis V. Weltkongress.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 111 str. ; 23 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Carl Hoym Nachf., 1924. IZDG 6961 — **Berichte zum Zweiten Kongress der Kommunistischen Internationale.** — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — 452 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 21). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1921. IZDG 6939 — **Buharin, Nikolaj**: Theorie des historischen Materialismus : Gemeinverständliches Lehrbuch der Marxistischen Soziologie. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — IX, 372 str. ; 23 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1922. IZDG 6968 — **Documents of the First International.** — London : Lawrence & Wishart, 1974. — 3 knj. (483 str. + 617 str. + 626 str.) ; 21 cm. SAZU 98930/1, 4, 5 X — **Der erste Kongress der kommunistischen und revolutionären Organisationen des Fernen Ostens : Moskau, Januar 1922.** — Milano : Feltrinelli Reprint, [1967]. — IX, 140 str. ; 23 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1922. IZDG 6959 — **Der I. [erste] Kongress der Kommunistischen Internationale : Protokoll der Verhandlungen in Moskau vom 2. bis zum 19. März 1919.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 202 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 7). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1921. IZDG 6939 — **Fragen an die Geschichte : geschichtliches Arbeitsbuch für Sekundarstufe / herausgegeben von Heinz Dieter Schmid.** — Frankfurt am Main : Hirschgraben, 1981. — 3 zv. ; 22 cm 1 : Weltreiche am Mittelmeer. — 222 str. ; 2 : die europäische Christenheit. — 230 str. ; 3 : europäische Weltgeschichte. — 291 str. FF D 2343 — **Knorin, Wilhelm**: Faschismus, Sozialdemokratie und Kommunisten. —

Milano : Feltrinelli Reprint. In collaborazione con la Biblioteca dell'Istituto G. G. Feltrinelli, 1967. — 38 str. ; 23 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [2]). Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad ; Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938 — **Die Kommunistische Internationale**. — Materialien zur Frage des Programms der Kommunistischen Internationale. o Milano : Feltrinelli Reprint, [1967?]. — 328 str. ; 24 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1924. IZDG 6963 — **Die Kommunistische Internationale vor dem VII. Weltkongress** : Materialien. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 718 str. ; 25 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. IZDG 6943 — **Kuusinen, Otto**: Die internationale Lage und die Aufgaben der Sektionen der Kommunistischen Internationale. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 112 str. : 22 cm. — Bericht auf dem XII. Plenum des Exekutivkomitees der Kommunistischen Internationale (September 1932) zum 1 Punkt der Tagesordnung : »Die internationale Lage und die Aufgaben der Sektionen der Kommunistischen Internationale. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau : Verlagsgesellschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1933. IZDG 6946 — **Kuusinen, Otto**: Faschismus, Kriegsgefahr und die Aufgaben der Kommunistischen Parteien : Referat auf dem XIII. Plenum des EKKI.' — Milano : Feltrinelli reprint, 1967. — 86 str. ; 23 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [3]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938 — **Leitsätze** und Statuten der Kommunistischen Internationale : (Beschlossen vom II. Weltkongress der Kommunistischen Internationale Moskau, vom 17. Juli bis 7. August 1920). — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — 79 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 3). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1920. IZDG 6939 — **Lenins 21 Punkte**. Der II. kongress der III. Internationale in Moskau : Reden und Beschlüsse der Delegierten Lenin, Radek, Dr. Levi, Serati. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 39 str. ; 23 cm. — (Revolutions-Bibliothek ; 11). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Berlin ; Fichtenau : Gesellschaft und Erzieherungen, 1920. IZDG 6964 — **Manifest**, Richtlinien, Beschlüsse des Ersten Kongresses. Aufrufe und offene Schreiben des Exekutivkomitees bis Zweiten Kongress. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 379 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 1). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1920. IZDG 6939 — **Manuil'skij, Dmitrij Zaharovič** : Engels im Kampfe für den revolutionären Marxismus : Rede anlässlich des 40. Todestages von Friderich Engels, gehalten in den 22. Sitzung des Kongresses am 4. August 1935. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 44 str., [1] f. pril. ; 20 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [2]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. IZDG 6942 — **Manuil'skij, Dmitrij Zaharovič** : Die Ergebnisse des VII. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale / Bericht des Genossen Manuil'ski in der Versammlung des Moskauer und Leningrader Partelaktivs, September 1935. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 93 str., [1] f. pril. — 20 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [7]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. — IZDG 6942 — **Manuil'skij, Dmitrij Zaharovič**: Die Kommunistischen Parteien und die Krise des Kapitalismus : Bericht vor dem XI. Plenum des EKKI. — Milano : Feltrinelli reprint, 1967. — 134-str. ; 19 cm. — (XI. Plenum des EKKI ; [1]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag Carl Nachf., cop. 1931. IZDG 6966 — **Manuil'skij, Dmitrij Zaharovič**: Revolutionäre Krise, Faschismus und Krieg. — Milano : Feltrinelli Reprint. In collaborazione con la Biblioteca dell'Istituto G. G. Feltrinelli, 1967. — 30 str. ; 23 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; 4). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft ausländischer Arbeiter in der, 1934. IZDG 6938 — **Meždunarodnoe rabočee dvizenie**. — Moskva : Nauka, 1980. — 412 str. ; 20 cm. SAZU 98274 — **Mommsen, Hans**: Arbeiterbewegung und Nationale Frage : ausgewählte Aufsätze. — Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1979. — 429 str. ; 23 cm. — (Kritische Studien zur Geschichtswissenschaft ; 34). INV B 3526 — **Pieck, Wilhelm**: Die Vormarsch zum Sozialismus : Bericht, Schlusswort und Resolutionen zum 1. Punkt der Tagesordnung des Kongresses der Kommunistischen Internationale. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 131 str. ; 20 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [4]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau : Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. IZDG 6942 — **Pieck, Wilhelm**: Wir kämpfen für ein Rätedeuschland : der revolutionäre Kampf der deutschen Arbeiterklasse unter Führung der Kommunistischen Partei Deutschlands gegen die faschistische Diktatur : Bericht über die Tätigkeit der Kommunistischen Partei Deutschlands. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 74 str.

: 23 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [6]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938 — **Pjatnickij, Osip Aronovič: Die Arbeit der Kommunistischen Parteien Frankreichs und Deutschlands und die Aufgaben der Kommunisten in der Gewerkschaftsbewegung.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 48 str. ; 23 cm. — Rede auf dem XII. Plenum des Exekutive der Kommunistischen Internationale (September 1932) zum Punkt 1 der Tagesordnung : »Ueber die internationale Lage und die Aufgaben der Sektionen der Kommunistischen Internationale«. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Verlagsgesellschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1932. IZDG 6945 — **Pjanitckij, Osip Aronovič: Die Kommunistischen Parteien in Kampf um die Massen ; Rede, gehalten am 2. XII. 1933 auf dem XIII. Plenum des EKKI.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 73 str. ; 23 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [5]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938 — **Program der Kommunistischen Internationale : Angenommen vom VI. Weltkongress am 1. September 1928 in Moskau. Anhang : Statuten der Kommunistischen Internationale. Fremdwörter Verzeichnis.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 112 str. ; 19 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg ; Berlin : Carl Hoym Nachf., 1928. IZDG 6962 — **Radek, Karl: Der Weg der Kommunistischen Internationale : (Referat über die Taktik der Kommunistischen Internationale, gehalten auf dem III. Weltkongress Moskau, Juli 1921).** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 86 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 18). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1920. IZDG 6939 — **Resolutionen und Beschlüsse.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 63 str. ; 20 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [1]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. IZDG 6942 — **Die Taktik der Kommunistischen Internationale gegen die Offensive des Kapitals : Bericht über die Konferenz der erweiterten Exekutive der Kommunistischen Internationale, Moskau, vom 24. Februar bis 4. März 1922.** — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — XIII, 173 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 27). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1922. IZDG 6939 — **Thesen und Beschlüsse.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 25 str. ; 23 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [1]). — Die vorliegenden Materialien... sind der »Humanité N° 12799 vom 29. XII. 1933 entnommen. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938 — **Thesen und Resolution des III. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale : (Moskau, 22. Juni bis 12. Juli 1921).** — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — 191 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 20). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1921. IZDG 6939 — **Thesen und Resolutionen des IV. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale : Moskau vom 5. November bis 5. Dezember 1922.** — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — 121 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 36). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923. IZDG 6939 — **Thesen und Resolutionen des V. Weltkongresses der Kommunistischen Internationale : Moskau, vom 17. Juni bis 8. Juli 1924.** — Milano : Feltrinelli Reprint, [1967]. — 189 str. ; 22 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Carl Hoym Nachf., 1924. IZDG 6960 — **Tivel', A.: 10 [desjat'] let Komintern a v rešenijh i cifrah : spravočnik po istorii komintern a / M. Hejmo.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 415 str. ; 22 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskva ; Leningrad : Gosudarstvennoe izdatel'stvo, 1929. — Translit. iz cir. IZDG 6944 — **Tivel', A.: 5 [pjat] let Komintern a u rešenijak i cifrah.** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 123 str. ; 23 cm. — Priloženije k N. 1 žurnala »Kommunističeskij Internacional«, 1924. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskva : »Krasnaja nov'«, 1924. — Translit. iz cirilice. IZDG 6970 — **Togliatti, Palmiro: Kampf gegen Krieg und Faschismus : Bericht zum 3. Punkt der Tagesordnung des Kongresses : die Vorbereitung der imperialistischen Kriegen und die Aufgaben der Kommunistischen Internationale (13.—14. August 1935) und Schlußwort (17. August 1935) / Ercoli [ps].** — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 95 str. ; 16 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [5]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Strasbourg : Prometheus Verlag, [1935?]. IZDG 6942 — **Trockij, Lev: Die Grundfragen der Revolution.** — 2. Aufl. — Milano : Feltrinelli Reprint, [1967?]. — XIV, 475 str. : z avtorjevo sliko ; 23 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923. IZDG 6947 — **Trockij, Lev: Die neue Etappe : Die Weltlage und unsere Aufgaben.** — [Milano], Feltrinelli Reprint, 1967. — VIII, 167 str. ; 23 cm + 3 pril. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 24). — Faksimiliran ponatis. Izvirna

izdaja: Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1921. IZDG 6939 — **Wang, Ming**: Die revolutionäre Bewegung in den kolonialen und halbkolonialen Ländern und die Taktik der kommunistischen Parteien : Gekürztes Stenogramm der Rede zum 2. Punkt der Tagesordnung »Die Offensive des Faschismus und die Aufgaben. — [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — VIII, 167 str. ; 23 cm + 3 pril. — (Bilasse gegen den Faschismus«, in der Sitzung vom 7. August 1935. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 63 str. ; 20 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [6]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. IZDG 6942 — **Zinovëev, Georgij Vasil'evič**: Der Krieg und die Krise des Sozialismus. — [Milano] : Feltrinelli Reprint, [1967?]. — 667 str. ; 23 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Wien : Verlag für Geschichte und Politik, 1924. IZDG 6940 — Der zweite Kongress der Kommunistischen Internationale : Protokoll der Verhandlungen vom 19. Juli in Petrograd und vom 23. Juli bis 7. August 1920 in Moskau. [Milano] : Feltrinelli Reprint, 1967. — 798 str. ; 23 cm. — (Bibliothek der Kommunistischen Internationale ; 22). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1921. IZDG 6939.

Narodna vprašanja:

Deutsch, Karl W.: Tides among nations. — New York : The Free Press ; London : MacMillan, 1979. — VIII, 342 str. ; 24 cm. INV B 3517 — **Gütermann, Christoph**: Das Minderheitenschutzverfahren des Völkerbundes. — Berlin : Duncker und Humblot, 1979. — 360 str. ; 24 cm. — (Schriften zum Völkerrecht ; 63). INV B 3478 — **Nationalism : the Nature and Evolution of an Idea** / ed. by Eugene Kamenka, John Plamenatz, George L. Mosse... [et. al.] — London : Edward Arnold, 1976. — [VIII], 135 str. ; 22 cm. IZDG 6819 — **Sozialstruktur** und Organisation europäischer Nationalbewegungen / unter Mitwirkung von Peter Burian Herausgegeben von Theodor Schieder — München ; Wien : Oldenbourg, 1971. — 175 str. (1) f. pril. ; 25 cm. — (Studien zur Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts ; 3) («Neuzehtes Jahrhundert«). — NUK 299265 — 3 — **Straka, Manfred**: Karte der Völker und Sprachen Europas unter besonderer Berücksichtigung der Volksgruppen. — Graz : Akademische Druck, 1979. — 15 str. ; 30 cm + 1 zvd. INV C 689 — **Verletzungen** von Menschenrechten : eine Dokumentation der Verletzungen von Rechtsverpflichtungen zum Schutz der Menschenrechte gegenüber Deutschen in den Gebieten des Deutschen Reiches östlich von Oder und Neisse und ausserhalb der Grenzen des Deutschen Reiches / herausgegeben im Auftrage des Bundes der Vertriebenen. — 2., neu bearbeitete Aufl. — Bonn : Kulturstiftung der deutschen Vertriebenen, 1980. — 102 str. ; 24 cm. INV B 3523 — **Winkler, Heinrich August & Thomas Schnabel**: Bibliographie zum Nationalismus — Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1979. — 155 str. ; 19 cm. — (Arbeitsbücher zur modernen Geschichte ; 7). INV B 3454 — **World minorities** / edited by Georgina Ashworth. — Sunbury : Quartermaine House, 1978. — XVI, 195 str. ; 22 cm. — Vol. 2. INV B 3504.

3. Evropa

Splošno:

Communist power in Europe : 1944—1949 / edited by Martin McCauley. — London (etc.) : Macmillan, 1977. — XXIII, 242 str. : ilustr. ; 23 cm. — (Studies in Russian and East European history). — NUK 288446 — **Contamine, Philippe**: La guerre au moyen age. — Paris : Presses universitaires de France, 1980. — 516 str. ; 19 cm. — (Nouvelle clío ; 24). FF B 786 — **Dictionnaire de la seconde guerre mondiale** / cet ouvrage a été publié sous la direction de Philippe Masson. — Paris : Larousse, 1979—1980. — 2 zv. — 26 cm. FF E 775 — **Erdmann, Carl**: The origin of the idea of crusade. — Princeton : University press, 1977. — XXXVI, 446 str. ; 22 cm. FF C 2139 — **Europa** und die Reichsgründung : Preussen-Deutschland in der Sicht der grossen europäischen Mächte 1860—1880 / herausgegeben von Eberhard Kolb. — München : Oldenbourg 1980. — 167 str. ; 23 cm. — (Historische Zeitschrift. Beih. ; N. F. 6). NUK 30434 — 6 — **L'Europe océane** / [rédaction Suzanne Agnely et Jean Barraud ; assistés de J. Bonhomme... (et al.) ; iconographie A.-M. Moyse, assistée de N. Orlando ; cartes D. Horvath]. — Paris : Larousse, 1979. — (296) str. : ilustr. ; 30 cm. — (Beautés du monde). NUK II 312290 — **Groh, Dieter**: La Russia e l'autocoscienza d'Europa / [traduzione di Claudio Cesa]. — Torino : Einaudi, 1980. — VII, 436 str. ; 18 cm. — (Piccola biblioteca Einaudi ; 405). — Ovojni podnasl.: Saggio sulla storia intellettuale d'Europa. — Prevod dela: Russland und das Selbstverständnis Europas. INV B 235 — **Haddock, B. A.**: An Introduction to Historical Thought. — London : Edward Arnold, 1980. — [VII], 184 str. ; 22 cm. IZDG 6820 — **Histoire générale des sciences**. — Paris : Presses Univ. de France, 1966, 1969. — 2 knj. (VIII, 724 str., pril. : ilustr. — VII, 873 str., pril. ; 24 cm. SAZU 98947/1, 2 X — **Hughes, Paul L. & Robert F. Fries**: European

civilization: basic historical documents. — [Reprint.]. — Totowa, New Jersey : Littlefield, Adams & Co., 1965. — XV, 366 str. ; 21 cm. — (Littlefield quality paperbacks ; 61 cm). NUK 307143 — 61 — **Maenchen-Helfen**, Otto J.: Die Welt der Hunnen : eine Analyse ihrer historischen Dimension / deutschsprachige Ausgabe besorgt von Robert Göbl ; [aus dem Amerikanischen übertragen von Viktor Straub]. Wien (etc.) : Böhlau, 1978. — XIX, 572 str., (XXIX) f. pril. ; 25 cm + (1) zvd. — Prevod dela : The world of the Huns. NUK 299965 — **Miège**, Jean-Louis: Expansion européenne et décolonisation de 1870 a nos jours. — Paris : Presses universitaires de France, 1973. — 414 str. ; 19 cm. — (Nouvelle cléo ; 28). FF 786 — **Pelinka**, Anton: Sozialdemokratie in Europa : Macht ohne Grundsätze oder Grundsätze ohne Macht?. — Wien : Herold, 1980. — 200 str. ; 21 cm. INV B 3552 — **Political terrorism** / edited by Lester A. Sobel. — Oxford : Clio press, 19 — . — 24 cm. 1. — 1975. — 309 str. ; 2. — 1978. — 279 str. FF D 4853 — **La propagande pendant la deuxième guerre mondiale : méthodes, objet, résultats : débats / Comité international d'histoire de la deuxième guerre mondiale**, Commission roumaine d'organisation du colloque international. — Bucarest [s. n., 1980] : ilustr. (Bucuresti : Bucuresti-Nol). — 21 cm. — Bucarest, 11—12 Août : XV svetovni kongres zgodovinskih znanosti. IZDG 6908 — **Skazkin**, S. D.: Iz istorii social'no-političeskoj i duhovnoj žizni Zapadnoj Evropy v sredine veka. — Moskva : Nauka, 1981. — 293 str. ; 23 cm. SAZU 99352 — **Sovremennye etnacional'nye processy v stranah Zapadnoj Evropy**. — Moskva : Nauka, 1981. — 558 str., pril. ; 23 cm. SAZU 125322 — **Sywottek**, Arnold: Geschichtswissenschaft in der Legitimationskrise : ein Überblick über die Diskussion um Theorie und Didaktik der Geschichte in der Bundesrepublik Deutschland 1969—1973. — Bonn-Bad Godesberg : Neue Gesellschaft, 1974. — 136 str. ; 24 cm. — (Archiv für Sozialgeschichte : Beiheft ; 1). NUK 275381 — 1 — **Who were the fascists : social roots of European fascism** / edited by Stein Ugelvik Larsen, Bernt Hagtvek, Jan Petter Myklebust : with the assistance of Gerhard Botz... [et al.]. — Bergen [etc.] : Universitetsforlaget, 1980. — 816 str. ; 22 cm. INV B 3551 — **Žukov**, E. M.: Očerki metodologii istorii. — Moskva : Nauka, 1980. — 245 str. ; 21 cm. SAZU 97876.

Slovani:

Kronsteiner, Otto: Die slawischen Denkmäler von Freising : der Text Studienausgabe. — Klagenfurt : Klagenfurter Sprachwissenschaftliche Gesellschaft, 1979. — 46 str. : ilustr. ; 21 cm. — (Klagenfurter Beiträge zur Sprachwissenschaft. Slawistische Reihe ; 1). NUK 305510 — 1 — **Slavjane v epohu feodalizma : k stoletiju akademika V. I. Pičety** / [redakcionnaja kolegija Čerepnin L. V. ... et al.]. — Moskva : »Nauka«, 1978. — 342 str. : ilustr. ; 21 cm. — Cir. NUK 296355 — **Slavjanskije kul'tury v epohu formirovanija i razvitija slavjanskih nacija XVIII—XIX vv. : materialy Meždunarodnoj konferencii Junesko** / [redakcionnaja kolegija D. F. Markov... et al.]. — Moskva : »Nauka«, 1978 — 398 str. ; 21 cm. — Cir. NUK 298037 — **Die Slawen in Deutschland : Geschichte und Kultur der slawischen Stämme westlich von Oder und Neisse vom 6. bis 12. Jahrhundert** : ein Handbuch / herausgegeben von Joachim Herrmann ; bearbeitet in einem Autorenkollektiv von Hans Holm Bielfeldt... [et al.]. — 3. unveränderte Aufl. — Berlin : Akademie-Verlag, 1974. — IX, 530 str., pril. : ilustr. ; 25 cm & /1/ zvd. NUK 275484 — **Slované 6.—10. století** : Sborník referátů ze symposia. — Brno : Univerzita J. E. Purkyne, 1980. — 320 str. : ilustr. ; 30 cm. SAZU II 99111.

Lužiški Srbi:

Geschichte der Sorben : [Gesamtdarstellung] / [bearbeitet durch ein Autorenkollektiv ; Gesamtedaktion Jan Sořta (Leiter)... et al.]. — Bautzen : Domowina, 1974—1977. — 4 zv. ; 24 cm. NUK 306983.

Balkan:

Alvarez, David J.: Bureaucracy and cold war diplomacy : the United States and Turkey 1943—1946. — Thessaloniki : Institute for Balkan studies, 1980. — 147 str. ; 24 cm. — (Institute for Balkan studies ; 190). NUK 261262 — 190 — **Ancient Macedonia II : papers read at The Second International Symposium, held in Thessaloniki, 19—24 August 1973**. — Thessaloniki : Institute for Balkan Studies, 1977. — XVI, 544 str., pril. : ilustr. ; 25 cm. — (Institute for Balkan Studies ; 155). NUK II 261262 — 155 — **Balkanskije strany v novoe i novejšee vremja** : sbornik statej / [pod redakciej Ja. M. Kopanskogol]. — Kišinev : »Štiinca«, 1977. — 176 str. ; 22 cm. — Cir. NUK 292553 — **Beldiceanu**, Nicoară: Le monde ottoman des Balkans : (1402—1566) : institutions, société, économie. — London : Variorum Reprints, 1976. — 340 str. : ilustr. ; 24 cm. NUK 269149 — **Communal families in the Balkans : the Zadržaga / essays by Philip E. Mosely and essay in his honor [by] Leonard B. Schapiro... [et al.]** ; edited by Robert F. Byrnes ; introduction by Margaret Mead. — Notre Dame ; London :

University of Notre Dame Press, 1976. — XXVII, 285 str., /2/ str. pril. ; 24 cm. — (International studies of the Committee on International Relations University of Notre Dame). NUK 293665 — **Crampton**, R. J.: The hollow detente : Anglo-German relations in the Balkans, 1911—1914. — London : George Prior ; Atlantic Highlands : Humanities Press, [1979]. — 255 str. : ilustr., zvd. ; 24 cm. NUK 309849 — **Helmstaedt**, Antje: Die Kommunistische Balkanföderation im Rahmen der sowjetrussischen Balkanpolitik zur Beginn der zwanziger Jahre : Inaugural-Dissertation... — Berlin : Helmstaedt, 1976. — 2 zv. ; 21 cm. NUK 297180 — **Kul'tura narodov Balkan v novoe vremja**. — Moskva : Nauka, 1980. — 277 str. : ilustr. ; 23 cm. SAZU 90850/6 — **Südosteuropa-Bibliographie** / herausgegeben vom Südost-Institut München. — München : Oldenbourg, 1976. — 25 cm. — Bd 5 : 1966—1970. T. 2 : Albanien, Bulgarien, Jugoslawien. — 796 str. INV C 35.

4. Jugoslavija

Aleksander, Stella: Church and state in Yugoslavia since 1945. — Cambridge (etc.) : Cambridge University Press, 1979. — XXI, 351 str. : zvd. ; 22 cm. — (Soviet and East European studies). NUK 300415 — **Breccia**, Alfredo: Jugoslavia 1939—1941 : diplomazia della neutralità. — Milano : Giuffrè, 1978. — XIV, 181 str. ; 25 cm. — (Università di Roma. Facoltà di scienze politiche ; 25). NUK 294063 — 25 — **Collotti**, Enzo & Teodoro Sala: Le potenze dell'Asse e la Jugoslavia : saggi e documenti 1941/1943. — Milano : Feltrinelli, 1974. — 195 str. ; 22 cm. FF C 4099 — **Dietzel**, Heinz: Die Münzen Jugoslawiens ab 1918 : mit Serbien, Kroatien und Montenegro : Nettokatalog. Anhang : Die Banknoten Jugoslawiens [von Harry Rosenberg]. — 2. Aufl. — Berlin : Buchdruckerei Erich Pröh, /19—/. — 21 str. ; 17 cm. NUK 249843 — **Franchere**, Ruth: Tito of Yugoslavia. — London : The Macmillan Company, 1970. — 184 str. : ilustr. ; 22 cm. NUK 305258 — **Graham**, Stephen: Alexander of Yugoslavia : Strong Man of the Balkans. — London [etc.] : Cassell, 1938. — 302 str., [4] str. pril. ; 22 cm. IZDG 6887 — **Haberl**, Othmar Nikola: Parteiorganisation und nationale Frage in Jugoslawien. — Berlin : Osteuropa-Institut, 1976. — 242 str. : ilustr. ; 25 cm. — (Philosophische und soziologische Veröffentlichungen ; 13). NUK 269684 — 13 — **Jugoslawien** / herausgegeben von Klaus-Detlev Grothusen in Verbindung mit dem Südosteuropa-Arbeitskreis der Deutschen Forschungsgemeinschaft. — Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, cop. 1975. — 566 str. ; 25 cm. — (Südosteuropa-Handbuch ; 1). NUK Č 279273 — 1 — **Maccellan**, Woodford D.: Svetozar Marković and the origins of Balkan socialism. — Princeton, New Jersey : Princeton University Press, 1964. — VIII, 308 str., (1) f. pril. ; 23 cm. NUK 289660 — **Mokuter**, Ivan: Jugoslavija i njezini narodi : [pregled geografije, istorije i narodnih običaja] Dželszav népismeret : [földrajzi, történeti és néprajzi áttekintés] — 2. változatlan utánnnyomás. — Budapest : Tankönyvkiadó, 1980. — 255 str. : ilustr. ; 24 cm. NUK 306989 — **Niesmann**, Felix: Im Spannungsfeld von Zentralismus und Selbstverwaltung : politische und ökonomische Determinanten des »eigenen Weges« zum Sozialismus und deren Auswirkungen auf die Nationalitäten- und Ausserenpolitik in der Sozialistischen Föderativen Republik Jugoslawien. — Bochum : Studienverlag Brockmeyer, 1979. — VIII, 517 str. ; 21 cm. INV B 3468 — **Pervoe** serbskoe vosstanie 1804—1813 gg. i Rossija. — Moskva : Nauka, 1980. — 25 cm. — 1 : 1804—1807. — 1980. — 478 str. FF D 2351 ; SAZU 98316/1 H — **Razumovsky**, Andreas Graf: Ein Kampf um Belgrad : Tito und die jugoslawische Wirklichkeit. — Berlin [etc.] : Ullstein, 1980. — 540 str. ; 23 cm. NUK D 307203 ; INV B 3450 — **Rother**, Frank: Jugoslawien : Kunst, Geschichte, Landschaft: ein Reisebegleiter zwischen Adria und Donau. — Köln : M. DuMont Schauberg, 1976. — 268 str. : ilustr. ; 21 cm. — (Dumont Dokumente : Kunst-Reiseführer). NUK 285686 — **Sattler**, Miran: Operacija »Rösselsprung« / [zo srbochorvatskeho originálu preložil Emil Hantel]. — [1. vyd.] — Bratislava : Nakladateľstvo Pravda, 1980. — 142 str., pril. ; 21 cm. — (Memoare). Prevod dela : Konjičev skok. NUK 307053 — **Sumarokova**, M. M.: Demokratičeskie sily v Jugoslavii v bor'be protiv reakcii i ugrezy vojny 1929—1939. — Moskva : Nauka, 1980. — 239 str. : ilustr. ; 21 cm. SAZU 98402 — **Terrosi**, Mario: Jugoslavija. Stoj! — Grosseto : Il Paese Reale, 1977. — 97 str. ; 20 cm. — (Presenze ; 9). NUK 286583 — 9 — **Wehler**, Hans-Ulrich: Nationalitätenpolitik in Jugoslawien : die deutsche Minderheit 1918—1978. — Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1980. — 164 str. ; 21 cm. INV B 3457.

Krajevna in pokrajinska zgodovina:

Baum, Wilhelm: Deutsche und Slowenen in Krain : eine historische Betrachtung. — Klagenfurt : Carinthia, 1981. — 247 str. : ilustr. ; 22 cm. INV B 3567 — **Behschnitt**, W. D.: Nationalismus bei Serben und Kroaten 1830—1914. — München : R. Oldenbourg, 1980. — 423 str. ; 25 cm. SAZU 12152/74 H — **Benussi**, B.: Storia documentata di Rovigno. — Trieste : Università popolare di Trieste, 1977. — 378 str. ; 24 cm. SAZU 98166/1 H — **Digović**, Pero: La Dalmatie et les problèmes de l'Adriatique / lettre-pre-

face : Ivan Meštrović. — Lausanne : Librairie de l'Université. — F. Rouge & Cie S. A., 1944. — 571 str., [6] str. pril. ; 24 cm. IZDG 6888 — **Dragnich**, Alex N.: The development of parliamentary government in Serbia. — Boulder : East European Quarterly ; New York : distributed by Columbia University Press, 1978. — 138 str. ; 23 cm. — (East European Monography ; No 44). NUK 290740 — 44 — **Engelmann**, Nikolaus: Die Banater Schwaben. — 2. erweiterte Aufl. — [S.l.] : Landsmannschaft der Banater Schwaben e. V. in Deutschland, 1978. — 135 str. : ilustr. ; 28 cm. NUK 264321 — **Eterovich**, Adam S.: Croatia and Dalmatian coats of arms. — Palo Alto, California : Ragusan Press, 1978. — XVIII, 242 str. : ilustr. ; 28 cm. NUK II 311506 — **Forlati Tamaro**, Bruna: Pola. — Padova : Liviana, 1971. — 115 str., XXXVIII f. pril. : ilustr. ; 25 cm. — (Historia nobilissima). NUK 305358 — **Giuricin**, Gianni: L'Istria è lontana : un esodo senza storia. — Trieste : »Italo Svevo«, 1981. — 212 str. ; 23 cm. INV B 3561 — **Hitrova**, Nina Ivanovna: Černogorija v nacional'no-osvoboditel'nom dvizenii na Balkanah i ruskočernogorskie otnošenija v 50—70-h godah XIX veka. — Moskva : »Nauka«, 1979. — 336 str. ; 23 cm. — Cir. NUK 300711 — **Kessler**, W.: Politik, Kultur und Gesellschaft in Kroatien und Slawonien. — München : R. Oldenbourg, 1981. — 352 str. ; 25 cm. SAZU 12152/77 — **Kindersley**, Anne: The mountains of Serbia : travels through inland Yugoslavia. — London : John Murray, 1976. — XVII, 286 str., pril. ; 23 cm. NUK 285800 — **Kobler**, G.: Memorie per la storia della liburnica città di Fiume. — Trieste: Università popolare di Trieste, 1978. — 3 knj. — 828 str. ; 24 cm. SAZU 98166/3 H — **Krajacich**, Peter: Die Militärgrenze in Kroatien. — Wien : Verband der wissenschaftlichen Gesellschaften Österreichs, 1974. — XIII, 288 str., VII f. zvd. ; 21 cm. — (Dissertationen der Universität Wien ; 98). NUK 290296 — 98 — **Laboš**, Fedor: Istorija Rusinoh Bačkej, Srimu i Slavonii 1745—1918 : doselene, gazdovski, prosvitni, kulturni i duhovni život. — Vukovar : Sojuz Rusinoh i Ukraincoh Gorvatskej, 1979. — 299 str. : ilustr. ; 22 cm. — Cir. NUK 299902 — **Makova**, Evgenija Sergeevna: Zagreb v XVI veke : iz istorii social'no-ekonomičeskikh otnošenij v fevdal'nom gorode. — Moskva : Moskovskij universitet, 1976. — 206 str. ; 20 cm. — Cir. NUK 285931 — **Morosini IV**, V.: Catastico generale dei boschi della provincia dell'Istria (1775—1776). — Trieste: Università popolare di Trieste, 1980. — 472 str. ; 24 cm. SAZU 98166/4 H — **Orság**, Jozef: Kragujevac : 55 rokov od vzbury 71. pešiehotrenčianskeho pluku /ilustrácie Maja Gaboriková/. — V Trenčine : Okresné osvetovédredisko : Trenčianske múzeum, 1973. — 29 str. : ilustr. ; 29 cm. NUK 255352 — [Sechshundertfünfzig] 650 Jahre Gottschee ; Festbuch 1980 / herausgegeben von der Gottscheer Landsmannschaft. — Klagenfurt : Der Gottscheer Landsmannschaft, 1980. — 363 str. : ilustr. ; 24 cm. INV B 3462 — **Smets**, Franz: Rijeka—Triest : die Verlagerung eines italienisch-jugoslawischen Konfliktes. — München : Minerva, 1979. — 258 str. ; 21 cm. — (Minerva-Fachserie Geisteswissenschaften). INV B 3467.

5. Slovenija

Kardelj, Edvard: Memorie degli anni di ferro / [traduzione di Dunja Badnjević Orazi]. — (la ed.) — Roma : Editori Riuniti, 1980. — IX, 234 str. ; 20 cm. — (Politica; 18). — Prevod dela : Borba za priznanje in nezavisnost nove Jugoslavije. NUK 315491 — 18 — **Kocbek**, Edvard: »Compagnia« : La resistenza partigiana in Slovenia / [traduzione Alojz Rebulaj]. — Milano : Jaca book, 1975. — 270 str. ; 23 cm. — (Saggi per la resistenza europea ; 62). NUK 269210 — 62 — **Kocbek**, Edvard: La compagnia /traduzione italiana a cura di Antonio Setola. — [1. ed. integrale]. — Bologna : Centro studi Europa Orientale, 1979. — 2 zv. ; 18 cm. — (CSEO biblioteca ; 8, 9). NUK 297800 — 8, 9 — **Krones**, Franz: Die Cillier Chronik : kritische Untersuchungen ihres Textes und Gehaltes. — Wien : Kais.-Akademie der Wissenschaften, 1873. — 102 str. ; 24 cm. NUK 269908 — **Slovenija** : Cleveland, Trst, Gorica, Šempeter ob Nadiži, Trbiž, Celovec, Maribor, Ljubljana / [izdal Metod Turnšek]. — V Trstu : Turnšek, 1947. — [60] str. : ilustr. ; 24 × 34 cm. NUK 278372 — **Wurmbrand**, Gundaker Graf von: Das Urnenfeld von Maria-Rast. — Braunschweig : Vieweg und Sohn, 1879. — 92 str., V f. pril. : ilustr. ; 27 cm. NUK II 270491.

6. Koroška

Ethnic minorities in Austria. — [S.l.] : Narodni svet koroških Slovencev : Zveza slovenskih organizacij na Koroškem, [1977]. — 59 str., [10] f. pril. ; 30 cm. — Ovojni naslov. NUK II 273496 — **Fischer**, G.: Das Slowenische in Kärnten. — Klagenfurt/Celovec : Franz Kattnig für das Slowenische Informationscenter, 1980. — 320 str. : ilustr. ; 24 cm. SAZU 81318/1 H — **Kärntens Volksabstimmung 1920** : Wissenschaftliche Kontroversen und historisch-politische Diskussionen anlässlich des internationalen Symposions Klagenfurt 1980 / herausgegeben von Helmut Rumpler. — Klagenfurt : Kärntner Druck- und Verlagsgesellschaft, 1981. — 434 str. : ilustr. ; 24 cm. FF D 4864 — **Kärnten** : Volksabstimmung 1920 : Voraussetzungen, Verlauf,

Folgen. — Wien [etc.] : Löcker, 1981. — 264 str., zvd. ; 24 cm. FF 4861 — **Das Landesmuseum für Kärnten und seine Sammlungen.** — Klagenfurt : Landesmuseum für Kärnten, 1976. — 165 str. : ilustr. ; 19 cm. NUK 293872 — **Leber, Paul Siegfried:** Die Römerstrassen im Lavanttal. — Klagenfurt : Heyn, 1974. — 70 str. ; 24 cm + 5 zvd. — (Aus Kärntens römische Vergangenheit ; 5). NUK 266991 — 5 — **Mallebrein, Wolfram:** Hans Steinacher : ein Kämpfer für Freiheit und Selbstbestimmung : eine Biographie. — Klagenfurt : Heyn, 1980. — 215 str., pril. ; 21 cm. NUK 309049 — **Neumann, D.:** Museum der Stadt Villach : ein kleiner Führer durch die Ausstellung. — Villach : Museum der Stadt Villach, 1981. — 40 str. : ilustr. ; 21 cm. SAZU 98972 — **Obermeier, Siegfried:** Kärnten : ein Führer / [die Fotos stammen von Hansjörg Abuja... et al.]. — München : Prestel, 1975. — 375 str., pril. : ilustr. ; 19 cm. NUK 289052 — **Pleterski, Janko:** Elemente und Charakter der plebiszitären Entscheidung 1920 in Kärnten. — Klagenfurt/Celovec : Slovenski znanstveni inštitut, 1980. — 87 str. : ilustr. ; 21 cm. — (Disertacije in razprave ; 5). FF C 4063 — **Prušnik, Karel:** Gemen auf der Lawine : der Kärntner Partisanenkampf / [übers. von Avguštin Malle, Florjan Lipuš]. — Klagenfurt ; Ferlach : Drava, 1980. — 322 str., [43] str. pril. ; 24 cm. Prevod dela: Gamsi na plazu. IZDG 6778 — **Rausch, Josef:** Der Partisanenkampf in Kärnten im Zweiten Weltkrieg. — Wien : Österreichischer Bundesverlag Gesellschaft, 1979. — 108 str. ; 21 cm. — (Militärhistorische Schriftenreihe ; 39/40). — Ov. nasl. NUK 237948 — 39/40 ; SAZU II 98787 H ; IZDG 6264 — **Tschernjak, Hans:** Begegnung mit dem Faaker See : seiner Landschaft und seiner Geschichte / [Federzeichnungen und eine Übersichtskarte von German Pader]. — Klagenfurt : Heyn, cop. 1968. — 47 str. : 7 ilustr., /1/ f. pril. ; 17 cm. NUK 280139 — **Unvergängliches Kärnten :** Beiträge zur Heimatkunde Kärntens. — Klagenfurt : Kärntner Landsmannschaft, 1976. — 192 str. : ilustr. ; 30 cm. NUK II 264526 — **Veiter, Theodor:** Die slowenische Volksgruppe in Kärnten : Geschichte, Rechtslage, Problemstellung. — Wien ; Leipzig : Reinhold, 1936. — 186 str. ; 19 cm. ; — (Kleine Historische Monographien ; 50). — NUK 281513 — 50 — **Villach :** das Werden einer Stadt. — Klagenfurt : (s. n.), 1980. — 124 str. : ilustr. ; 29 × 24 cm. SAZU II 97950 — **Von Hitler zu Bürger :** zur Geschichte, Ideologie und Rechtssituation der NDP / hrsg. von der Jungen Generation in der SPÖ. — Wien : Junge Generation in der SPÖ, 1981. — 80 str., ilustr. pril. ; 21 cm. INV B 3533 — **Wit, Karl:** Völkermarkt : Chronik der Grossgemeinde. — Völkermarkt : Eigenverlag der Stadt, 1980. — 160 str. : ilustr. ; 21 × 22 cm. NUK 315455 — **Wolfram, Herwig:** Conversio Bagoariorum et Carantanorum : das Weissbuch der Salzburger Kirche über die Erfolgreiche Mission in Karantaniem und Panonien. — Köln [etc.] : Böhlau, 1979. — 167 str. ; 20 cm. FF C 2499 ; SAZU 98784 H — **Der [zehnte] 10. Oktober —** Kärntens Ehrentag / herausgegeben von der Kärntner Landsmannschaft, 1980. — 88 str. ; 21 cm. INV B 3570.

7. Trst, Goriška in Beneška Slovenija s Fužlanijo

Baum, Wilhelm: Deutsche Sprachinseln in Friaul. — Klagenfurt : Carinthia, 1980. — 132 str., [8] str. ilustr. pril. ; 19 cm. — (Kleine Kärnten-Bibliothek ; 22). INV A 410 — **Bonamore, Daniele:** Disciplina giuridica delle istituzioni scolastiche a Trieste e Gorizia : dalla Monarchia A.-U. al G. M. A. e dal Memorandum di Londra al Trattato di Osimo. — Milano : A. Giuffrè, 1979. — VII, 610 str. ; 25 cm. — (Biblioteca della Rivista giuridica della scuola : nuova serie ; 2). IZDG 6904 — **Cervani, G.:** Il litorale austriaco dal settecento alla »Costituzione di dicembre« del 1867. — Udine : Del Bianco, 1979. — 97 str. ; 24 cm. SAZU 81319/5 — **Cobòl, Giuseppe:** Trieste : »la fedele di Roma« / Giulio Italice [ps.]. — Torino : S. Lattes & c., 1919. — 226 str. : ilustr. ; 20 cm. NUK 286136 — **Conferenza internazionale sulle minoranze, Trieste 10—14 luglio 1974 /** a cura del Tullio De Mauro. — Trieste : Provincia di Trieste, 1979. — 155 str. ; 29 cm. — (Atti della conferenza ; 1). FF E 773 — **Cox, Geoffrey:** The race for Trieste. — London : Kimber, 1977. — 284 str. ; 24 cm. INV B 3469 — **Daneo, Ketty:** La Risiera di San Sabba / [disegni di Renato Daneo]. — Trieste : [s. n.], 1970. — [60] str. : ilustr. ; 25 cm. NUK 294343 — **Gli Elementi della città e lo sviluppo di Trieste nei secoli XVIII e XIX /** a cura di Luciano Semerani. — [S. l.] : Dedalo libri, 1969. — 164 str. ; 23 cm. — (Architettura e città ; 5). NUK 292371 — 5 — **Fabbroni, Flavio:** Tavagnacco friulano. — Udine : Istituto friulano per la storia del movimento di liberazione, 1980. — 118 str., [12] str. pril. ; 24 cm. IZDG 6862 — **Gaspari, Paolo:** Storia popolare della società contadina in Friuli : agricoltura e società rurale in Friuli dal X al XX secolo / [foto di Attilio Brighelli, Giandomenico Spreafico]. — Monza : Officine grafiche Piffarero, 1976. — XVI, 263 str., pril. : ilustr. ; 24 cm. NUK 305578 — **Guerra di liberazione Friuli-Slovenia 1943—1945 :** divisione d'Assalto Garibaldi Natisono : diario storico operativo. — Udine : A. N. P. I., 1980. — 134 str. : ilustr. ; 24 cm + corr. — (Quaderni della resistenza ; 5/numero speciale). IZDG 4919 — **Magajna, Nadja:** Trieste 1945—1949 ; nascita del movimento politico autonomo Sloveno. — Trieste : Krozek za družbena vprašanja »Virgil Šček«, 1980. — 267 str. ; 29 cm. INV C 688 — **Ma-**

russig, Giovanni Maria: Le morti violenti o subitane successe in Gorizia o suo distretto. — Udine : Società Filologica Friulana, 1970. — 265 str. : ilustr. ; 21 cm. NUK 289193 — **Mautino**, Ferdinando: Guerra di popolo : Storia delle formazioni garibaldine friulane ; prefazione di Enzo Collotti. — Padova : Libreria Feltrinelli, 1981. — 205 str. ; 21 cm. IZDG 6861 — **Movimento** di liberazione in Friuli 1900/1950 / [preparazione e studio Riccardo Toffoletti, Alviero Negro, Alberto Buvoli]. — Udine : Istituto Friulano per la storia del movimento di liberazione, 1972. — 319 str. : ilustr. ; 27 cm. NUK II 310624 — **Pallante**, Pierluigi: Il Partito comunista italiano e la questione nazionale : Friuli-Venezia Giulia 1941—1945. — Udine : Del Bianco Editore, 1980. — [IV]. 283 str. ; 24 cm. — (Studi e documenti ; 5). IZDG 4692 — **Perco Jaccia**, Carmen: Un paese, la resistenza : testimonianze di uomini a donne di Lucinico / Gorizia. — Udine : Del Bianco Editore, 1981. — 213 str. ; 24 cm. (Studi e documenti ; 6). IZDG 4692 — **Petrič**, Ernest: La posizione giuridica internazionale della minoranza slovena in Italia. — Trieste : Editoriale Stampa Triestina, 1981. — 141 str. ; 21 cm. — (Gli Sloveni in Italia ; [9]). INV B 2462 — **Pupo**, Raoul: La rifondazione della politica estera italiana : la questione giuliana (1944—1946). Linee interpretative. — [Udine] : Del Bianco, 1979. — 213 str. ; 20 cm. — (Civiltà del Risorgimento ; 17). IZDG 3883 — **Pustetto**, Maria Bruna: Alpe friulana : Carnia, Tarvisiano : un mondo da scoprire [traduzioni Studio Intra]. — Udine : Istituto per l'Enciclopedia del Friuli Venezia Giulia, 1979. — 163 str. : ilustr. ; 19 cm. NUK 307109 — **Rebula Tuta**, Alenka: La questione nazionale a Trieste in un'inchiesta tra gli operai Sloveni. — Trieste : Editoriale Stampa Triestina, 1980. — 183 str. ; 21 cm. — (Gli Sloveni in Italia ; [8]). INV B 2462 — **La Resistenza** nel Friuli e nella Venezia Giulia : guida bibliografica / impostata e diretta da Enzo Collotti ; a cura di Silva Bon Gherardi e Adriano Petronio. — Udine : Ribis, 1979. — 2 knj. ; 21 cm. INV B 3563 — **Rezija**, jezik zemlje, jezik kruha : načrt družbenogospodarskega in kulturnega razvoja Rezijske / urednik Renato Quaglia. — Trst : Založništvo tržaškega tiska, 1981. — 102 str. : ilustr. ; 20 cm. — Naslov na vzporedni strani: Resia il linguaggio della terra e del pane : proposte per uno sviluppo socioeconomico e culturale della Resia. INV B 3514 — **Roje**, Aleksander: Cultura musicale degli Sloveni a Trieste: dal 1848 all'avvento del fascismo. — Trieste : Editoriale stampa Triestina, 1978. — 100 str. : note ; 19 cm. NUK 292598 — **Schutte**, Anne Jacobson: Pier Paolo Vergerio : the making of an Italian reformer. — Genève : Droz, 1977. — 300 str. ; 26 cm. — (Travaux d'humanisme et Renaissance ; 160). NUK II 166363 — 160 — **La storia** della Slavia Italiana : secondo ciclo di conferenze degli Incontri culturali 1974—1975 a Pulfero. — San Pietro al Natisone : Centro Studi Nediža ; Trieste : Editoriale stampa Triestina, 1978. — 167 str. ; 22 cm. — (Nediža ; 3). NUK 260243 — 3 — **Lo Sviluppo** degli istituti di credito sloveni nella provincia di Trieste dal 1880 al 1945 / alla ricerca hanno collaborato Čok Boris, Husu Valter, Kravos Marijan, Pertot Sandro, Petaros Emil, Siega Boris. — Trieste : (s. n.), 1977. — 90 str., 26 pril. ; 33 cm. NUK II 273683 — **Skerk Kosmina**, Marisa: »Učiteljski list« — Il Foglio dei maestri sloveni e croati in Italia (1920/1926) : tesi di laurea in lingua e letteratura slovena. — Trieste : Skerk Kosmina, 1979. — I, 282 f. ; 31 cm. NUK II 310892 — **Valussi**, Giorgio: Friuli Venezia Giulia : guida geografica storica. — 3. ed., 1. ristampa. — Firenze : Le Monnier, 1977. — 66 str. : ilustr. ; 24 cm. NUK 279135 — **Valussi**, Giorgio: Gli Sloveni in Italia. Trieste, LINT (1974). 118 + (III) str. 80. NUK 265270 — **Vincenti**, Federico: Partigiani friulani e giuliani all'estero. — Udine : A. N. P. I., 1980. — 238 str. : ilustr. ; 24 cm. IZDG 6863.

8. Avstrija s habsburško monarhijo kot celoto

Splošno:

Bewegung und Klasse : Studien zur österreichischen Arbeitergeschichte / Hrsg. G. Botz... [et al.] ; mit einem Vorwort von Hertha Firnberg ; eingeleitet von Karl R. Stadler. — Wien : Europaverlag, 1978. — 841 str. ; 22 cm. INV B 3452 — **Burmeister**, Karl Heinz: Geschichte Vorarlbergs : ein Überblick. — Wien : Verlag für Geschichte und Politik, 1980. — 234 str., ilustr. pril. ; 21 cm. INV B 3546 — **Friedlander**, Otto: Letzter Glanz der Märchenstadt : das war Wien um 1900. — 2. Aufl. — Wien : München : Molden-Taschenbuch-Verlag, 1977. — 252 str. ; 18 cm. — (Ein Molden-Taschenbuch ; 12). NUK 281528 — 12 — **Hartau**, Friedrich: Clemens Fürst von Metternich in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1977. — 154 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlts Monographien ; 250). NUK 161827 — 250 — **Imago Austriae**. — Wien : Herder, 1979. — 304 str. : ilustr. ; 30 cm. SAZU II 98070 H — **Kann**, Robert A.: Geschichte des Habsburgerreiches 1526—1918. — Wien ; Köln ; Graz : Böhlau Nachf., 1977. — 617 str. ; 25 cm. — (Forschungen zur Geschichte des Donauraumes ; 4). NUK II 269016 — 4 — **Die Kartäuser** in Österreich. — Salzburg : James Hogg, 1980—1981. — 1—2 zv. ; 30 cm. — (Analecta Cartusiana ; 83). NUK 236035 — 83 — **Lockyer**, Roger: Habsburg and Bourbon Europe : 1470—1720. — 2. impression. — London : Longman, 1976. — XI, 594 str. ; 22 cm. NUK 285791 — **Malahovskij**,

K. V.: Istorija Avstrii. — Moskva : Nauka, 1980. — 398 str. ; 23 cm. SAZU 99064 — **Österreichische Bundesverfassungsgesetze / mit einer Einleitung und Anmerkungen** herausgegeben von Felix Ermacora. — 9. Aufl. — Stuttgart : Philipp Reclam Jun., 1980. — 228 str. ; 15 cm. INV A 404 — **Österreichische historische Bibliographie = Austrian historical bibliography / Bearbeitet von Günther Hödle [etc.]**. — Santa Barbara-California : Clio press, 196 — . — 8. 1976 ; 9. 1977. FF D 4169 — **Die Österreichische Nationalbibliothek : Geschichte, Bestände, Aufgaben**. — 5., ergänzte Aufl. — Wien : Österreichische Nationalbibliothek, 1979. — 127 str. : ilustr. ; 21 cm. — (Biblios-Schriften ; Bd 108). NUK b 112820 — 108 — **Österreichisches Biographisches Lexikon 1815—1950**. — Wien : Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1979—1980. — 23 cm. — Lieferung 36 : Petračić-Piscel. — 96 str. ; Lieferung 37 : Pischek-Pongratz. — 97—192 str. INV B 106 /p/ — **Osvoboditel'nye dvizenije narodov avstrijskoj imperii**. — Moskva : Nauka, 1981. — 463 str., pril. ; 23 cm. SAZU 99353 — **Siedlung, Macht und Wirtschaft : Festschrift Fritz Posch zum 70. Geburtstag**. — Graz : Steiermärkisches Landesarchiv, 1981. — XXIX, 641 str. : ilustr. ; 24 cm. SAZU 46764/12 H — **Pratovevera, Eduard: Was hat Steirkarn in den Türkenkriegen für Kroatien gethan? : aus Originalquellen geschöpfte Andeutungen**. — Gratz : (s. n.), 1848 (Gratz : Tanzer). — 32 str. ; 19 cm. NUK 249921 — **Studia austro-polonica 2 / [redaktorzy tomu Józef Buszko, Walter Leitsch]**. — [Wyd 1]. — Warszawa ; Krakow : Panstwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. — 216 str. : ilustr. ; 24 cm. — (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellonskiego ; 582 [a]. Prace historyczne ; zes. 68). NUK 136662 — 592 [a] — **Vaida, Alexander: The nationality problem in Austria-Hungary : the reports of Aleksander Vaida to arduke Franz Ferdinand's chancellery / edited by Keith Hitchens**. — Leiden : Brill, 1974. — XVII, 188 str. ; 25 cm. — (Studien zur Geschichte Osteuropas ; 18). NUK 136113 — 18 — **Volksgruppen in Österreich : eine Dokumentation**. — Wien : Bundeskanzleramt, 1976. — 56 str. : ilustr. ; 20 cm. NUK 294377 — **Walter, Friedrich: Österreichische Verfassungs- und Verwaltungsgeschichte von 1500—1955 / aus dem Nachlass herausgegeben von Adam Wandruszka**. — Wien ; Köln ; Graz : Böhlau Nachf., 1972. — 320 str. ; 25 cm. — (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs ; 59). NUK 38091 — 59.

Srednji vek do 16. stoletja:

Schwarz, M.: Studien zur Klosterbaukunst in Österreich unter den letzten Babenbergern. — Wien : VWGÖ, 1981. — 180 str., pril. : ilustr. ; 21 cm. SAZU 80657/147 — **Sokol, Anthony Eugene: Das habsburgische Admiralitätswerk des 16. und 17. Jahrhunderts**. — Wien : Österreichisches Institut für Bibliotheksforschung, Dokumentations und Informationswesen, 1977. — 63 str. ; 24 cm. — (Biblios-Schriften ; 89). NUK b 112820 — 89 — **Volecka, Karl: Habsburgische Hochzeiten 1550—1600 : kulturgeschichtliche Studien zum manieristischen Repräsentationsfest... Wien ; Köln ; Graz : Böhlau Nachf., 1976. — 192 str., XI str. pril. ; 25 cm. — (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs ; 65). NUK 38091 — 65 — **Wiesflecker, Hermann: Kaiser Maximilian I. : das Reich, Österreich und Europa an der Wende zur Neuzeit**. — Wien : Geschichte und Politik ; München : Oldenbourg, 1971 — . — 22 cm. Bd. 4 : Gründung des habsburgischen Weltreiches Lebensabend und Tod 1508—1519. — 1981. — 691 str. FF C 3584 — **Wolfram, Herwig: Conversio Bagoariorum et Carantanorum : das Weissbuch der Salzburger Kirche über die Erfolgreiche Mission in Karantanien und Pannonien**. — Köln [etc.] : Böhlau, 1979. — 167 str. ; 21 cm. SAZU 98784 H ; FF C 2499.**

Od 17. stoletja do 1918:

Barth, Anna: Agrarpolitik im Vormärz : die Steirische Landwirtschaftsgesellschaft unter Erzherzog Johan. — Graz : Leykam, 1980. — 141 str. ; 25 cm. — (Grazer Rechts- und Staatswissenschaftliche Studien ; 37). FF D 2356 — **Beiträge zur Geschichte der Gewerbe und Erfindungen Österreichs von der Mitte des XVIII. Jahrhunderts bis zur Gegenwart / herausgegeben von der General-Direction ; redigiert von Wilhelm Franz Exner**. — Wien : Braumüller, 1873. — 279 str. ; 23 cm. NUK 278930 — **Berglar, Peter: Maria Theresia in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten**. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1980. — 156 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlt's Monographien ; 286). NUK 161827 — 286 — **Bindreiter, Uta: Die diplomatischen und wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Österreich-Ungarn und Rumänien in den Jahren 1875—1888**. — Wien ; Köln ; Graz : Böhlau Nachf. 1976. — 322 str. ; 25 cm. — (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreichs ; 63). NUK 38091 — 63 — **Die Habsburgermonarchie 1848—1918 / im Auftrag der Kommission für die Geschichte der österreichisch-ungarischen Monarchie (1848—1918) herausgegeben von Adam Wandruszka und Peter Urbanitsch**. — Wien : Österreichische Akademie der Wissenschaften, 1973 — . — 25 cm — 2 : Verwaltung und Rechtswesen. — 1975. — XVIII, 791 str. FF D 2218 — **Häusler, Wolfgang: Von der Massenarmut zur**

Arbeiterbewegung : Demokratie und soziale Frage in der Wiener Revolution. — Wien ; München : Jugend und Volk, 1979. — 560 str. : ilustr. ; 21 cm. FF C 2473 — **Kissinger, Henry A.**: A world restored : Metternich, Castlereagh and the problems of peace 1812—1822. — Boston : Houghton Mifflin, [198?]. — 354 str. ; 21 cm. FF C 4105 — **Metternich, Klemens Wenzel Lothar von**: Aus Diplomatie und Leben : Maximen... / herausgegeben von Arthur Breycha-Vauthier ; mit einem Vorwort von Carl J. Burckhardt. — 2. Aufl. — Graz ; Wien ; Köln : Styria, 1964. — 159 str., (1) f. pril. ; 19 cm. — (Österreichische Diplomaten). NUK 289056 — **Österreichs Kämpfe in Jahre 1866** / nach Feldacten bearbeitet durch das k.k. Generalstabs-Bureau für Kriegsgeschichte — Wien : Generalstab, 1867. — [537] str. pril. ; 26 cm. NUK II 273150 — **Osvoboditeľnie dviženija narodov Avstriskoj imperii : vozniknovenie i razvitie konec XVIII v. — 1849.** — Moskva : Nauka, 1980. — 608 str. ; 22 cm. — (Centralnaja i jugovostočnaja Evropa v epohu perehoda ot feodalizma k kapitalizmu : problemy istorii i kulturny ; [1]). FF C 4064 — **Rietra, Madeleine**: Jung Österreich : Dokumente und Materialien zur liberalen österreichischen Opposition 1835—1848 : proefschrift ter verkrijging van de graad van doctor in de letteren aan de Rijksuniversiteit te Leiden. — Amsterdam : Rodopi, 1980. — 648 str. ; 23 cm. NUK 308434 — **Schütz, Julius Franz**: Aus der Frühzeit der steierischen Drucker. — Graz : Steiermärkische Landesbibliothek am Joanneum, 1936—1937. — 2 zv. : ilustr. ; 24 cm. — (Arbeiten aus der steiermärkischen Landsbibliothek am Joanneum in Graz ; 1—2). NUK 98536 — 1—2.

Od 1918 dalje:

Aussermair, Josef: Kirche und Sozialdemokratie : der Bund der religiösen Sozialisten 1926—1934 / eingeleitet von Weihbischof Florian Kuntner ; mit einem Nachwort von Josef Weidenholzer. — Wien [etc.] : Europa Verlag, 1979. — 238 str. ; 21 cm. — (Schriftenreihe des Ludwig Boltzmann Instituts für Geschichte der Arbeiterbewegung ; 10). INV B 3023 — **Carsten, Francis L.**: Faschismus in Österreich : von Schönerer zu Hitler. — München : Fink, 1977. — 373 str. ; 22 cm. NUK 295987 — **25[fünfundzwanzig] Jahre Staatsvertrag** : Protokolle des wissenschaftlichen Symposiums »Justiz und Zeitgeschichte« 24. und 25. Oktober 1980 : die österreichische Justiz — die Justiz in Österreich 1933 bis 1955. — Wien : Österreichischer Bundesverlag, 1981. — 184 str. : ilustr. ; 27 cm. FF E 794 — **Fürnberg, Friedl**: Österreichische Freiheitsbataillone ; Österreichische Nation. — Wien : Globus, 1975. — 75 str. : ilustr. ; 19 cm. INV B 3460 — **Gärtner, Heinz**: Zwischen Moskau und Österreich : die KPÖ — Analyse einer sowjetabhängigen Partei. — Wien : Braumüller, 1979. — 211 str. ; 23 cm. — (Studien zur österreichischen und internationalen Politik ; 3). INV B 3456 — **Gauss, A. K.**: Wege und Irrwege in Rot-Weiss-Rot : Zeitgeschichtliches und Interviews mit Bundeskanzler Dr. Kreisky, Altkanzler Dr. Klaus, Dr. Viktor Reimann, Univ.-Prof. Dr. Veiter u. a. — Salzburg : Österreichisches Flüchtlingsarchiv, 1979. — 180 str. : ilustr. ; 21 cm. — (Donauschwäbische Beiträge ; 73). INV B 220 — **Gauss, A. K. & B. Oberläuter**: Das zweite Dach : eine Zwischenbilanz über Barackennot und Siedlerwillen 1945—1965. — Salzburg : Österreichisches Flüchtlingsarchiv, 1979. — 96 str., ilustr. pril. ; 21 cm. — (Donauschwäbische Beiträge ; 72). INV B 220 — **Kerekes, Lajos**: Von St. Germain bis Genf. : Österreich und seine Nachbarn 1918—1922. — Wien : Böhlau, 1979. — 415 str. ; 24 cm. INV B 3453 — **Maleta, Alfred**: Bewältigte Vergangenheit : Österreich 1932—1945. — Graz [etc.] : Styria, 1981. — 250 str. ; 24 cm. INV B 3547 — **Matthes, Reinard**: Das Ende der Ersten Republik Österreich : Studien zur Krise ihres politischen Systems : Inaugural-Dissertation... — Hamburg : R. Matthes, 1979. — 544 str. : ilustr. ; 21 cm. NUK 309060 — **Molden, Fritz**: Besetzer, Tore, Biedermänner : ein Bericht aus Österreich 1945—1962. — Wien [etc.] : Molden, 1980. — 423 str. ; 22 cm. INV B 3548 — **Das neue Österreich** : Geschichte der Zweiten Republik / herausgegeben von Erika Weinzierl und Kurt Skalnik. — Graz ; Wien ; Köln : Styria, cop. 1975. — 414 str. ; 25 cm. NUK 279265 — **Riedlsperger, Max E.**: The lingering shadow of nazism : the Austrian independent party movement since 1945. — New York : East European Quarterly, 1978. — XI, 214 str. ; 23 cm. — (East European monographs ; 42). INV B. 3572 — **Sozialdemokratie und »Anschluss«** : historische Wurzeln : Anschluss 1918 und 1938 : Nachwirkungen : eine Tagung des Dr.-Karl-Renner-Instituts, Wien, 1. März 1978 / Hrsg. Helmut Konrad. — Wien : Europa Verlag, 1978. — 149 str. ; 21 cm. — (Schriftenreihe des Ludwig Boltzmann Instituts für Geschichte der Arbeiterbewegung ; 9). INV B 3023.

9. Italija

Do 1918:

Agnelli, Arduino: Mazzini e la cultura politica del suo tempo. — Firenze : Olschki, 1972. — 461 str. ; 24 cm. — Separat iz: Il Pensiero Politico, Anno 5, n. 3, 1972. INV B 3484 — **L'Altro Piemonte**: le minoranze etnico-linguistiche nella regione / a cura di Edoardo Ballone. — Torino : Eda, 1980. — 172 str. : ilustr. ; 28 cm. INV C 695 —

Anselmi, Sergio: Mezzadri e terre nelle marche : studi e ricerche di storia dell'agricoltura fra quattrocento e novecento. — Bologna : Patron, 1978. — 166 str. ; 25 cm. — (Istituto di storia economica e sociale dell'università di Bologna ; 15). FF D 3690 — **Catalogo** della stampa periodica delle Biblioteche dell'Istituto nazionale per la storia del movimento di liberazione in Italia e degli Istituti associati : 1900/1975 : strumenti per la ricerca / a cura di Francesca Ferratini Tosi, Grazia Marcialis... [et. al.]. — Milano : Istituto nazionale per la storia del movimento di liberazione in Italia, 1977. — 374 str. ; 31 cm. IZDG II 606 — **Ciocca, Pierluigi:** L'economia italiana nel periodo fascista / Gianni Toniolo. — Bologna : Il Mulino, 1976. — 448 str. ; 22 cm. — (Problemi e prospettive : serie di storia). IZDG 6903 — **Cikolini, A. S.:** Social'naja utopiija v Italii XVI- načalo XVII v. — Moskva : Nauka, 1980. — 390 str., pril. ; 22 cm. SAZU 98285 — **Gabba, Emilio:** Republican Rome, the army and the allies, translated by P. J. Cuff. — Oxford : Blackwell, cop. 1976. — IX, 272 str. ; 24 cm. NUK 294435 — **Gropallo, Tomaso:** Navi a vapore e armamenti italiani : dal 1818 ai giorni nostri / [con 94 illustrazioni]. — 2. ed. — Milano : Mursia, cop. 1976. — 354 str., pril. ; 24 cm. — (Biblioteca del mare ; 147 : Uomini di navi di tutti tempi ; 15). NUK 276765 — 147 / 15 — **Haverkamp, Alfred & Horst Enzensberger:** Italien in Mittelalter : Neuerscheinungen von 1959—1975. — München : R. Oldenbourg, 1980. — VIII, 494 str. ; 23 cm. — (Historische Zeitschrift. Sonderheft ; 7). NUK 195613 — 7 — **Kin, C. I.:** Italija na rubeže vekov. — Moskva : Nauka, 1980. — 197 str. : ilustr. ; 20 cm. SAZU 98577 — **Koval'skaja, M. I.:** Italija v borbe za nacional'nuju nezavisnost i edinstvo. — Moskva : Nauka, 1981. — 272 str. : ilustr. ; 21 cm. SAZU 99518 — **Leto, Guido:** Polizia segreta in Italia. — Roma [itd.] : Vito Bianco, cop. 1961. — X, 249 str. ; 20 cm. IZDG 6902 — **Mommsen, Theodor:** Das Römische Imperium der Cäsaren. — Ungekürzte Textausgabe. — Berlin : Safari-Verlag, /1977/. — 515 str. : ilustr. ; 22 cm. NUK 287084 — **I Nodi della sinistra / con introduzione di Dante Argeri e nota integrativa di Domenico Novacco.** — Roma : Armando Armando, 1980. — 151 str. ; 20 cm. INV B 3444 — **Primo** centenario della morte di Niccolò Tommaseo 1874—1974 : atti delle onoranze tommasiane Firenze, marzo-maggio 1974. — Firenze : Olschki, 1974. — 223 str. ; 26 cm. (Biblioteca dell'«Archivum Romanicum» ; serie I, 137). NUK II 70301 — I/137 — **Studies in the romanization of Etruria / by Patrick Bruun...** [et al.]. — Roma : Bardi, 1975. — 518 str., pril. ; 25 cm. — (Acta Instituti Romani Finlandiae ; 5). NUK 276780 — 5 — **Terracini, Umberto:** Come nacque la costituzione. — Roma : Editori Riuniti, 1978. — 127 str. ; 20 cm. — (Interventi ; 2). INV B 377 — **Valussi, Giorgio:** Il confine nordorientale d'Italia. — Trieste : LINT, 1972. — 331 str. ; 24 cm. — (Pubblicazioni dell'Istituto di Sociologia Internazionale di Gorizia. Serie «Materiali» ; 3). INV B 3505 — **Vedovato, Giuseppe:** Politica estera Italiana e scelta Europea. — Firenze : Le Monnier, 1979. — 383 str. ; 22 cm. INV B 3442 — **Vico, G.:** Scritti storici. — Napoli : Giannini, 1980. — X, 347 str. ; 25 cm. SAZU 99094.

Od 1918 dalje:

Amendola, Giorgio: Storia del Partito comunista italiano : 1921—1943. — Roma : Riuniti, 1978. — XV, 647 str. ; 22 cm. — (Biblioteca di storia : 73). NUK 295986 — 73 — **Bocca, Giorgio:** Il terrorismo italiano : 1970—1978 / Giorgio Bocca. — /6^a ed./ — Milano : Rizzoli, 1979. — 157 str. ; 22 cm. NUK 316394 — **Collotti, Enzo:** Il Litorale Adriatico nel Nuovo Ordine Europeo 1943—1945. — Milano : Vangelista Editore, 1974. — 146 str., [4] str. pril. ; 21 cm. IZDG 6790 — **Lopuhov, Boris Removič:** Istorija fašistskogo režima v Italii. — Moskva : «Nauka», 1977. — 294 str. ; 23 cm. — Cir. NUK 298102 — **Luna, Giovanni de:** Benito Mussolini in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. (Die Übersetzung besorgte Liselotte Giannachi-Mangels). — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1978. — 157 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlts Monographien ; 270). NUK 161827 — 270 — **Dal Pont, Adriano:** L'Italia dissidente e antifascista : le Ordinanze, le Sentenze istruttorie e le Sentenze in Camera di consiglio emesse dal Tribunale speciale fascista contro gli imputati di antifascismo dall'anno 1927 al 1943 / Simonetta Carolini ; pubblicazione patrocinata dall'ANPPPIA nazionale. — Milano : La Pietra, 1980. — 3. zv. (XIV, 1474 str. tek. pag.) ; 22 cm. ; Vol. 1 : 1927—1931 ; Vol. 2 : 1932—1939 ; Vol. 3 : 1940—1943. IZDG 6901 — **Selva, Gustavo & Eugenio Marcucci:** Il martirio di Aldo Moro : cronaca e commenti sui 55 giorni più difficili della Repubblica — Bologna : Cappelli, 1978. — 187 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Undici dicennove). NUK 315864 — **Spadolini, Giovanni:** L'Italia dei laici : lotta politica e cultura dal 1925 al 1980. — Firenze : Le Monnier, 1980. — 445 str. ; 21 cm. INV B 3441 — **Sturzo, Luigi:** L'Italie et le fascisme / traduit de l'italien par Marcel Prélot. — Paris : Félix Alcan, 1927. — VIII, 297 str. ; 19 cm. NUK 289423 — **Terzuolo, Eric Robert:** Relations between the Communist Parties of Italy and Yugoslavia, 1941—1960. — [Authorized facsimile]. — Ann Arbor, Michigan ; London : University microfilms International, 1980. — VIII, 363 f. ; 21 cm. NUK 309802 — **Tiroler Almanach = Almanacco Tirolese** : 1979, 1980. — Innsbruck : Emil Juen und Volkmarm Hauser, 1980. — 24 cm. INV B 3481.

Krajevna zgodovina:

Beltrutti, Giorgio & James Hogg: La Certosa di Pesio / fotografie di Michele Merola. — Salzburg : (James Hogg), 1979. — 24 str., (36) str. pril. ; 23 cm. — (Analecta Cartusiana ; 73). NUK 236035 — 73 — **Geertman, Herman Anton Alphons Paul:** More veterum : il Liber Pontificalis e gli edifici ecclesiastici di Roma nella tarda antichità e nell'alto medioevo : proefschrift... — Utrecht : Geertman, 1975. — XX, 251 str. ; 24 cm. NUK 276617 — **Leoncini, Giovanni:** La Certosa di Firenze : nei suoi rapporti con l'architettura certosina. — Salzburg : James Hogg, 1979. — 231 str. pril. ; 25 cm. — (Analecta Cartusiana ; 71). NUK 236035 — 71 — **Rotelli, Ettore & Edoardo Vitta:** L'Autonomia Regionale della Valle d'Aosta : profili storici e giuridici. — Torino : Giappichelli Editore, 1973. — 122 str. ; 23 cm. INV B 3560 — **Unità** e diffusione della civiltà veneta : relazioni e comunicazioni del convegno degli scrittori veneti, Gorizia ottobre 1974 / a cura di U. Fascolo e N. Vianello. — Venezia/Mestre: Associazione degli scrittori veneti, 1975. — 207 str., pril. ; 24 cm. NUK 269837 — **Vivian, A.:** Iscrizioni e manoscritti ebraici di Pisa. I. — Pisa : Giardini editori, 1980. Str. 191—239 : illustr. ; 30 cm. SAZU II 99190 H.

10. Albanija

Ducellier, A.: La façade maritime de l'Albanie au Moyen age : Durazzo et Valona du XI au XV siècle. — Thessaloniki : Institute for Balkan Studies, 1981. — XLI, 702 str. : illustr. ; 25 cm. SAZU 80005/177 — **Seliščev, A. M.:** Slavjanskoto naselenie v Albanija. — Sofija : Nauka i izkustvo, 1981. — VIII, 352 str. : illustr. ; 23 cm. SAZU 99580 — **Tönnies, Bernhard:** Sonderfall Albanien : Envar Hoxhas »eigener Weg« und die historischen Ursprünge seiner Ideologie. — München : Oldenbourg, 1980. — 512 str. ; 21 cm. — (Untersuchungen zur Gegenwartskunde Südosteuropas ; 16). INV B 1245 ; SAZU 24676/16.

11. Madžarska s staro Ogrsko

Flach, Paul & Josef Pauli: Siedlungsgeschichte von Hajos, einer schwäbischem Gemeinde an der nördlichen Grenze der Batschka. — München : [s. n.], 1976. — 151 str., pril. ; 21 cm. — (Die Deutschen aus Ungarn : Schriftenreihe der Landsmannschaft der Deutschen aus Ungarn in Bayern e. V. ; 11). NUK 233717 — 11 — **Juhász, Gyula:** Hungarian foreign policy 1919—1945 / [transl. by Sándor Simon]. — Budapest : Akadémiai Kiadó, 1979. — 356 str. ; 24 cm. — Prevod dela: Magyarországnak külpolitikája 1919—1945. INV B 3471 — **Pölöskei, F.:** Hungary after two revolutions (1919—1922). — Budapest : Akadémiai Kiadó, 1980. — 148 str. ; 25 cm. SAZU 13851/132 H.

12. Bolgarija

Rovnjakov, A. A.: V bor'be za svobodu Bolgarii. — Leningrad : Nauka, 1980. — 206 str. ; 20 cm. SAZU 98384.

13. Romunija

Bochmann, K.: Der politisch-soziale Wortschatz des rumänischen von 1821 bis 1850. — Berlin : Akademie-Verlag, 1979. — 221 str. ; 24 cm. SAZU II 8584/69:1 — **Istoria dreptului Românesc.** — Bucuresti : Academia RS România, 1980. — 664 str. : illustr. ; 24 cm. SAZU 98641/1 — **Matichescu, Olimpiu:** Rabočaja solidarnost v Rumynii 1921—1944 gg. / [prevod s rumynskogo Inessy Huber]. — Buharest : Akademia Socialističeskoj Respubliki Rumynii, 1978. — 231 str. : illustr. ; 21 cm. — (Bibliotheca historica Romaniae : studies ; 58). — Cir. NUK 203388 — 58 — **Musat, Mircea & Ion Ardeleanu:** La vie politique en Roumanie 1918—1921 / (traduit du roumain par Radu Creteanu). — Bucuresti : Academia Republicii Socialiste Romania, 1978. — 259 str. ; 25 cm. — (Bibliotheca historica Romaniae : monographies ; 19). NUK 194655 — 19 — **Problemi di storia della Romania** / Istituto di studi storici, politici e sociali Bucarest. — Milano : Nicola Teti, 1980. — 414 str. ; 21 cm. — (Studi e documenti). IZDG 6907 — **The Socialist Republic of Romania** / edited by Arnaldo Alberti ; Edizione del Calendario, Milano, Istituti de studii istorice si socialpolitice de pe linga, Bucuresti. — Milano : Teti & C., cop. 1979. — 357 str. : illustr. ; 27 cm. IZDG 6909 — **Wagner, Rudolf:** Deutsches Kulturleben in der Bukowina. — Wien : Österr. Landsmannschaft, 1981. — 78 str. ; 18 cm. — (Eckartschriften ; 77). INV A 28.

14. ČSSR

Bielik, František: Slováci vo svete. — Martin : Matica slovenská, 1980. — 25 cm. — 2 : 316 str. FF D 2333 — **Dejiny československe-bulharských vzťahů.** — Praha : Academia, 1980. — 394 str. : illustr. ; 25 cm. SAZU 97496 — **Geschichte der Tschechoslowakischen Republik 1918—1948** / herausgegeben von Victor S. Mamatey und Ra-

domír Luža ; [aus dem Englischen übertragen von Elisabeth Binder]. — Wien [etc.] : Herman Böhlau, 1980. — 553 str. ; 25 cm. — (Forschungen zur Geschichte des Donauraumes ; Bd 3). — Prevod dela : A history of the Czechoslovak Republik. NUK II 269016 — 3 — **Jeřábek**, Václav: Vladivoj Tomek & Karel Havlíček v letech bachovské reakce. — V Brne : Univerzita J. E. Purkyne, 1979. — 98 str. ; 24 cm. — (Spisy univerzity J. E. Purkyně : filozofická fakulta ; 223). FF 2334 — **Kolafa**, S. J.: Styky ruské emigrace se Slováký a Čechy v letech 1897—1900. — Praha : Univerzita Karlova, 1977. — 150 str. ; ilustr. ; 24 cm. SAZU 17014/70 — **Král**, V.: Myšlenkový svet historie. — Praha : Univerzita Karlova, 1974. — 24 cm. SAZU 17014/54 — **Král**, V.: Otázky hospodářského a sociálního vývoje v českých zemích v letech 1938—1945. — Praha : Nakladatelství CSAV, 1958. knj. 2. — 174 str. ; 21 cm. SAZU 81299/2 — **Kritika** buržoazních teorí v historiografii. — Praha : Československo-sovetsky institut CSAV, 1977. — 2 knj. 236 str. ; 21 cm. SAZU 97425/1, 2 — **Leoncini**, Francesco: I Sudeti e l'autodeterminazione : 1918—1919 : (aspetti internazionali). — Padova : Centro studi Europa orientale, 1973. — 85 str. ; 24 cm. — (Collana di studi sull'Europa orientale ; 11 b. NUK 210636 — 11 b — **Mikuš**, J. A.: Slovakia and the Slovaks. — Washington : Three Continents Press, 1977. — XIX, 224 str. ; ilustr. ; 23 cm. SAZU 21099 H — **Ruttkay**, Frano: Rabotnícka žurnalistika v socialnom a narodnom hnutí Slovákov (1897—1918). — Martin : Matica slovenská, 1980. — 580 str. ; 20 cm. FF D 2335 — **XVI**{šestnádcatyj} s'ezd Kommunističeskoj partii Cehoslovakii : 6—10 aprelja 1981. — Praga : Orbis, 1981. — 270 str. ; 21 cm. — Translit. iz cir. IZDG 6906 — **Zeman**, Zbyněk: The Masaryks : the Making of Czechoslovakia. — London : Weidenfeld and Nicolson, 1976. — 230 str., [8]. str. ; 23 cm. IZDG 6830.

15. Poljska

Cetwinski, M.: Rycerstwo ślaskie do końca XIII w. Pochodzenie, gospodarska polityka. — Wrocław : Zakład Narodowy im. Ossolinskih, 1980. — 243 str. ; 21 cm. SAZU 15019/210 — **La contribution** de la Pologne a la victoire sur l'Allemagne hitlerienne 1939—1945 : publie a l'occasion du XVe Congres international des sciences historiques a Bucarest (Août 1980) / Institut militaire d'histoire : [par Rudolf Dziapanow rédaction scientifique et Tadeusz Rawski, Marek Tarczyński]. — Varsovie : Czasopisma Wojskowe, 1980. — 135 str. ; ilustr. ; 24 cm. IZDG 6713 — **Gasiorowski**, A.: Starostwie wielkopolskich miast królewskich w dobie Jagiellońskiej. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. — 90 str. ; 24 cm. SAZU II 5938/34 H — **Gomulski**, Edward: Służba dyplomatyczna w polsce czasów insurekcji Kościuszkowskiej. — Wrocław : Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, 1979. — 158 str. pril. ; 24 cm. — (Acta Universitatis Wratislaviensis ; 490. Prawo ; 84). NUK 167759 — 490 — **Hahn**, Hans Henning: Aussenpolitik in der Emigration : die Exildiplomatie Adam Jerzy Czartoryskis 1830—1840. — München ; Wien : Oldenbourg, 1978. — 316 str. ; 25 cm. — (Studien zur Geschichte des neunzehnten Jahrhunderts ; 10). FF D 4522 — **History** of Poland / by Aleksander Gieysztor... [et al.] ; [translation from the Polish manuscript Krystyna Cekalska... et al. ; maps Józef Humnicki... et al. ; diagrams Irena Gieysztor, Stefan Jackowski]. 2nd ed. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979. — 668 str., zvd. ; ilustr. ; 24 cm. NUK 304010 — **Kantor**, Ryszard: Recepta i funkcja plastycznej twórczości ludowej na Polskiej Orawie w drugiej połowie XIX i w XX wieku. — [Wyd. 1]. — Warszawa ; Krakow : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. — 137 str. ; 24 cm. — (Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego ; 608. Prace etnograficzne ; zes. 13). NUK 136662 — 608 — **Karthaus** und sein Kloster »Marienparadies« : ein »Bildband« zum Heimatbuch des Kreises Karthaus / herausgegeben von Wilhelm Brauer. — Salzburg : James Hogg, 1980. — 178 str. ; ilustr. ; 30 cm + 1 zvd. Heimatkarte. — (Analecta Cartusiana ; 93). NUK 236035 — 93 — **Karbownik**, Ks. H.: Cieczary stanu duchownego w Polsce na rzecz od roku 1381 do połowy XVII wieku. — Lublin : Towarzystwo Naukowe katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1980. — 178 str. ; 24 cm. SAZU 15888/48 — **Kořesarov**, Ju. D.: Nasilne odnarođovan'e ruskih u Pol'skej. — Montreal : (s.n.), 1974. — 2 knj. (82 + 164 str.) : ilustr. ; 28 cm. SAZU II 81329/1, 2 — **Kwiatkowski**, S.: Powstanie i kształtowanie się chrześcijańskiej mentalności religijnej w Polsce do końca XIII w. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. — 234 str. ; 24 cm. SAZU II 8801/79.3 — **Litak**, S.: Struktura terytorialna kościła łacińskiego w Polsce w 1772 roku. Objasnienia do map. — Lublin : Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1979. — 527 str. ; 24 cm. SAZU III 97806 H — **Ludność** polska w powiecie moraskim w XIX wieku. — Morag: Zakłady Graficzne im. Seweryna Pienieznego, 1977. — 19 str. ; 20 cm. SAZU 98973 — **Nationalsozialistische Vernichtungslager** im Spiegel deutscher Strafprozesse : Belzec, Sobibor, Treblinka, Chelmo / hrsg. von Adalbert Rückerl ; mit einem Vorwort von Martin Broszat. — München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1979. — 358 str. ; 18 cm. — (dtv — dokumente ; 2904). IZDG 6821 — **La Pologne** au XVe Congrès International des Sciences Historiques a Buca-

rest. — Wrocław [etc.] : Académie Polonaise des sciences : comité des sciences historiques : institut d'histoire, 1980. — 313 str. : ilustr. ; 25 cm. FF D 2332 ; SAZU 97831 H — **Rozenkranz, E.**: Napoleońskie wolne miasto Gdansk. — Gdansk : Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1980. — 111 str., pril. ; 21 cm. SAZU 38386/72 — **Schlesien** / herausgegeben von Hugo Weczerka. — Stuttgart : Kröner, 1977. — XCIII, 699 str. : ilustr. ; 18 cm. — (Krömers Taschenausgabe ; 316). NUK 43246 — 316 — **Studia** z dziejów Uniwersytetu Wileńskiego 1579—1979 / [redaktor tomu Kamilla Mrozowska]. — Warszawa ; Kraków : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1979. — 170 str. : ilustr. ; 24 cm. — (Zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego ; 554. Prace historyczne ; zes. 64). NUK 136662 — 554 — **Sudziński, R.**: Organizacja i funkcjonowanie rad narodowych w województwie pomorskim 1945—1950. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1981. — 167 str. ; 24 cm. SAZU II 8801/80:1 — **Szaflik, Józef** Ryszard: Historia Polski : 1939—1947. — Warszawa : Uniwersytet Warszawski, Wydział historyczny, 1979. — 242 str. ; 24 cm. NUK 299583 — **Tabliczki** woskowe miasta Torunia ok. 1350—1 i poł. XVI w. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. — XLII, 236 str. : ilustr. ; 24 cm. SAZU 17032/69 — **Wasicki, J.**: Ziemie polskie pod zaborem pruskim: Wielkie Księstwo Poznańskie 1815—1848. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. — 284 str. ; 24 cm. SAZU II 5938/33 H — **Wojciechowski, Marian**: Die polnisch-deutschen Beziehungen 1933—1938. — / [Übersetzung Norbert Damerau]. — Leiden : Brill, 1971. — VIII, 583 str. ; 25 cm. — (Studien zur Geschichte Osteuropas ; 12). — Prevod dela: Stosunki polsko-niemieckie 1933—1938. NUK 136113 — 12 — **Wolanski, Marian S.**: Miejsce Polski w Europie w polskiej myśli politycznej lat 1944—1948. — Wrocław : Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, 1978. — 162 str. ; 21 cm. — (Acta Universitatis Wratislaviensis ; 406 : Nauki polityczne ; 12). NUK II 167759 — 406/12.

16. Sovjetska zveza

Splošno:

Konrád, György & Ivan Szelényi: La marche au pouvoir des intellectuels : le cas des pays de l'Est / traduit du hongrois par Georges Kassai et Pierre Kende. — Paris : Seuil, 1979. — 249 str. ; 21 cm. — (Sociologie politique). NUK 315913 — **Lavrin, Janko**: Lev Tolstoj in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. — 26.—29. Tsd. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1979. — 191 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlts Monographien ; 57). NUK 161827 — 57 — **Limonov, Jurij Aleksandrovič**: Kul'turnye svjazii Rossii s evropejskimi stranami v XV—XVII vv. / pod redakciej V. I. Buganova. — Leningrad : »Nauka«, 1978. — 270 str. ; 23 cm. — Cir. NUK 295492 — **Naročnickaja, Lidija Ivanovna**: Rossija i nacional'noosvoboditel'noe dviženie na Balkanah 1875—1878 gg. : k stoletiju rusko-tureckoj vojny 1877—1878 gg. — Moskva : »Nauka«, 1979. — 142 str., (1) f. pril. z zvd. : ilustr. ; 20 cm. — Cir. NUK 299417 — **Pravo i sel'skoe hozjajstvo v SSSR i Italii**. — Moskva : Institut gosudarstva i prava, 1980. — 158 str. ; 22 cm. SAZU 125361 — **Rossija i Finlandija**. — Leningrad : Nauka, 1981. — 157 str. : ilustr. ; 22 cm. SAZU 99327 — **Die Sowjetische Geschichtswissenschaft : Leistungen und internationale Wirksamkeit** / herausgegeben von Erich Donert, Hans-Thomas Krause und Hans-Werner Schaaf. — Halle (Saale) : Universität, 1979. — 4*zv. : 21 cm. — (Wissenschaftliche Beiträge / Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg ; 1979, 40) (Kongress- und Tagungsberichte der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg). NUK 208796 — 1979/40 — **Sarkova, I. S.**: Rossija i Italija : torgovye otnošenija XV — pervoj četverti XVIII v. — Leningrad : Nauka, 1981. — 207 str. ; 20 cm. SAZU 125263 — **Zaborovskij, L. V.**: Rossija, Reč' Pospolitaja i Svecija v seredine XVII v. — Moskva : Nauka, 1981. — 178 str. ; 20 cm. SAZU 125255.

Do 1905:

Anfimov, A. M.: Krest'janskoe hozjajstvo evropejskoj Rossii 1818—1904. — Moskva : Nauka, 1980. — 237 str. ; 22 cm. SAZU 99253 — **Gemp, K. P.**: Vydajuščisja pamjatnik istorii pomorskogo moreplavanja XVIII stoletija. — Leningrad : Nauka, 1980. — 78 str. : ilustr. ; 21 cm. SAZU 97841 — **Kahk, Ju. & H. Ujbu**: O social'noj strukture i mobil'nosti estonskogo krest'janstva v pervoj polovine XIX veka. — Tallin : Eesti raamat, 1980. — 66 str. : ilustr. ; 20 cm. SAZU 99003 — **Knjaz'kov S. A.**: Petr Velikij i ego sovremenniki za granicej. — Petrograd : Lukovnikov, 1915. — 46 str. : ilustr. ; 20 cm. — Cir. NUK 297011 — **Matuszewski, J.**: Relacja Długosza o najezdzie Tatarskim w 1241 roku. Polskie zdania legnickie. — Łódź : Zakład narodowy im. Ossolińskich, 1980. — 141 str. ; 21 cm. SAZU 5923/86 — **Občinnikov, R. V.**: Manifesty i ukazy E. I. Pugačeva. — Moskva : Nauka, 1980. — 278 str. ; 20 cm. SAZU 97932 — **Problemy istorii sovietskogo krest'janstva**. — Moskva : Nauka, 1981. — 348 str. ; 21 cm. SAZU 99284 — **Solov'eva, E. I.**: Promysly sibirskogo krest'janstva v poreformennyj period. — Novosibirsk : Nauka, 1981. — 327 str. : ilustr. ; 21 cm. SAZU 125015

— **Sepelev, L. E.**: Carizm i buržuazija vo vtoroj polovine XIX veka : Problemy tor-govo- promyšlennoj politiki. — Leningrad : Nauka, 1981. — 274 str. ; 24 cm. SAZU 125363 — **Torke, Hans-Joachim**: Die staatsbedingte Gesellschaft in Moskauer Reich : Zar und Zemlja in der altrussischen Herrschaftsverfassung 1613—1689. — Leiden : Brill, 1974. — 327 str. ; 25 cm. — (Studien zur Geschichte Osteuropas ; 17). NUK 136113 — 17 — **Vnešnjaia politika Rossii XIX i načala XX veka.** — Moskva : Nauka, 1980. — 781 str. ; 27 cm. SAZU II 81422/4 — **Zarubežnye Slavjane i Rossija** : dokumenty arhiva M. F. Raevskogo : 40—80 gody XIX veka / (sostaviteli V. Matula, I. V. Čurkina). — Moskva : Nauka, 1975. — 575 str. ; 25 cm. — Cir. NUK 274883 — **Zol'nikova, N. D.**: Soslovnye problemi vo vzaimootnošenijah cerkvi i gosudarstva v Sibiri (XVIII v.). — Novosibirsk : Nauka, 1981. — 180 str. ; 22 cm. SAZU 99556.

Od 1905 dalje:

Annakuliev, K. Ja.: Dejatel'nost KPSS po likvidacii suščestvennyh različij meždu gorodom i derevnej. — Ašhabad : Ylym, 1980. — 222 str. ; 20 cm. — SAZU 97406 — **Kovalev, I. V.**: Transport v Velikoj Očestvennoj vojne (1941—1945 gg.). — Moskva : Nauka, 1980. — 479 str. ; ilustr. ; 23 cm. SAZU 98457 — **Maljavskij, A. D.**: Krest'janskoe dviženie v Rossii v 1917 g. mart—oktjabr'. — Moskva : Nauka, 1981. — 399 str. ; 21 cm. SAZU 98412 — **Manuil'skij, Dmitrij Zaharovič**: Der Sieg der Sozialismus in der Sowjetunion und seine weltgeschichtliche Bedeutung : Bericht erstattet am 17. August 1935, zum 4. Punkt der Tagesordnung : »Die Ergebnisse der sozialistischen Aufbaus in der Sowjetunion«. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 68 str., [1] f. pril. — 20 cm. — (VII. Weltkongress der Kommunistischen Internationale ; [3]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1935. IZDG 6942 — **Mawdsley, Evan**: The Russian revolution and the Baltic fleet : war and politics, February 1917-April 1918. — London ; Badingstoke : Macmillan ; London : School of Slavonic and East European Studies, 1978. — 213 str., pril. ; 22 cm. — (Studies in Russian and East European history). NUK 294733 — **Neumann-Hoditz, Reinhold**: Nikita S. Chruschtschow in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1980. — 152 str. ; ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlts Monographien ; 289). NUK 161827 — 289 — **Revoljucionnoe dviženie v Ruskoj armii v 1917 godu.** — Moskva : Nauka, 1981. — 620 str. ; 21 cm. SAZU 98628 — **Service, Robert**: The bolshevik party in revolution : a study in organisational change 1917—1923. London ; Basingstoke : Macmillan, 1979. — 246 str. ; 23 cm. NUK 297761 — **Shukman, Harold**: Lenin and the Russian Revolution. — London : Longman, 1977. — 224 str. ; 20 cm. IZDG 6822 — **Stalinism** : essays in historical interpretation / edited by Robert C. Tucker ; with contributions by Włodzimer Brus... (et al.). — New York : Norton, (1977). — XX, 332 str. ; 23 cm. NUK 299341 — **Tjutjukin, Stanislav Vasil'evič**: Vojna, mir, revoljucija : idejnaja bor'ba v rabočem dviženii Rossii 1914—1917 gg. — Moskva : »Mysl'«, 1972. — 302 str. ; 21 cm. — Cir. NUK 307041 — **Tron'ko, P. T.**: Vsenarodnaja borba protiv fašistskikh zahvatčnikov na vremenno okkupirovannoj territorii Ukrainy. — Kiev : Znanie, 1980. — 48 str. ; 20 cm. SAZU 98971 — **Zinov'ev, Geörgij Vasil'evič**: Die Weltpartei des Leninismus. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 244 str. ; ilustr. ; 23 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag Carl Hoym Nachfol., 1924. IZDG 6965 — **Zinov'ev, Geörgij Vasil'evič**: Geschichte der Kommunistischen Partei Russland : (Bolschwiki) : Abriss in 6 Vorträgen. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 230 str. ; ilustr. ; 24 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Verlag der Kommunistischen Internationale, 1923. IZDG 6948.

Krajevna in pokrajinska zgodovina:

Byčkov, Jurij & Vladimir Desyatnikov: Around the Golden Ring of Russia : photoguide / translated by Alex Miller; photographs by Vadim Tuzhikov... et al/. — Moscow : Planeta, 1980. — 252 str. : ilustr. ; 19 cm. — Prevod dela : Po Zolotomu koľcu Rossii. NUK 304760 — **Duhnovič, A. V.**: Istinnaja istorija Karpato-Rossov. — Montreal : (s. n.), 1981. — 97 str. ; 27 cm. SAZU II 99119 — **Ekaev, O.**: Turkmenistan i Turkmeny v konce XV.-perevoj polovine XVI. v. — Ašhabad : Ylym, 1981. — 142 str. ; 20 cm. SAZU 98986 — **Die Erste Novgoroder Chronik nach ihrer ältesten Redaktion** (Synodalschrift) 1016 — 1333/1352 : Edition des altrussischen Textes = The First Novgorods' cronicle in ist oldest version (Synodal transcript) 1016—1333/1352 : edition of the old Russian text / in deutscher Übersetzung versehen von Jochim Dietze ; [translation of the introduction Leonard A. Jonas]. — Leipzig : Leipzig, [1971]. — 630 str. : ilustr. ; 27 cm. NUK II 270047 — **Gurevič, F. D.**: Drevnyj Novogradok. — Leningrad : Nauka, 1981. — 155 str., pril. : ilustr. ; 27 cm. SAZU II 99868 — **Hakimova, K. Z. & L. N. Kravec**: Social'no-ekonomičeskie otnošenija i klassovaja borba v do-revoljucionnom Uzbekistane (konec XIX — načalo XX v.). — Taškent : Fan, 1981. — 174 str. ; 21 cm. SAZU 125303 — **Istoria Belorusskoj SSR** / (redakcionnaja kolegija I. N. Ignatenko... et al.) — Minsk : »Nauka i tehnika«, 1977. — 629 str., pril. : ilustr.

; 25 cm. — Cir. NUK 304579 — **Istorija kul'turnogo stroitel'stva v Tadžikistane** (1917—1977 gg). — Dušanbe : Doniš, 1979. — 280 str. ; 23 cm. SAZU 81336/1 — **Janin, V. L.**: Novgorodskaja feodal'naja votčina. — Moskva : Nauka, 1980. — 295 str., pril. ; 21 cm. SAZU 99291 — **Kol'esarov, Ju. D.**: Ukrajinski nacionalizem i rusnaci. — Montreal : (s. n.), 1975. 2 knj. — 105 str. + 101 str. ; 28 cm. SAZU II 81328/1 — **Mihajlov, T. M.**: Iz istorii buržatskogo šamanizma (s drevnejših vremen po XVIII v.). — Novosibirsk : Nauka, 1980. — 319 str. ; 21 cm. SAZU 98422 — **Novosel'cev, A. P.**: Genezis feodalizma v stranah Zakavkaz'ja. — Moskva : Nauka, 1980. — 284 str. ; 23 cm. SAZU 97940 — **Očerki istorii Kommunističeskoj partii Litvy. Tom 2 1920—1940.** — Vil'nius : Mintis, 1980. — 734 str. : ilustr. ; 23 cm. SAZU 81338/2 — **Oktjabr'skoe vooružannoe vosstanie v Petrograde.** — Moskva : Nauka, 1980. — 318 str. ; 23 cm. SAZU 97931 — **Pribaltičeskaja reakcionnaja emigracija-segodnaja.** — Riga : Zinatne, 1979. — 234 str. ; 23 cm. SAZU 97445 — **Rozenberg, T.**: O social'nom rassloenii krest'janstva v južnoj Estonii v konce XIX veka. — Tallin : Eesti raamat, 1980. — 66 str. : ilustr. ; 20 cm. SAZU 99015 — **Severnyj Kavkaz v drevnosti i v sredine veka.** — Moskva : Nauka, 1980. — 271 str. : ilustr. ; 23 cm. SAZU 97512 A — **Štejnberg, V. A.**: Latvija vo vnešnepolitičeskom protivoborstve sovetsoj Rosii i deržav zapada 1917—1920. — Riga : Zinatne, 1979. — 169 str. ; 18 cm. SAZU 97399 — **Tehov, B. V.**: Skify i Central'nyj Kavkaz v VII-VI vv. do n. e. — Moskva : Nauka, 1980. — 91 str. : ilustr. ; 26 cm. SAZU II 98038 A — **Vilnus** / [redakcine komisija Algirdas Grubevičius... et al. ; nuotrauku autoriai M. Baranauskas... et al.]. — Vilnius : »Mintis«, 1980. — [160] str. : ilustr. ; 30 cm. NUK II 310741.

17. Nemčija

Splošno:

Baumgart, Winfried: Bücherverzeichnis zur deutschen Geschichte. — Frankfurt am Main [etc.] : Ullstein, 1978. — 248 str. ; 18 cm. — (Deutsche Geschichte ; 14). FF B 504 — **Edinger, Lewis J.**: Politics in Germany : attitudes and processes. — Boston : Little, Brown, [1968]. — XVIII, 360 str. : ilustr. ; 21 cm. — (The Little, Brown series in comparative politics). NUK 294932 — **Einzig, Paul**: Bloodless Invasion: German Economic Penetration into the Danubian States and the Balkans. — London : Duckworth, 1938. — 119 str. ; 19 cm. IZDG 6889 — **Die Frau in der Deutschen Demokratischen Republik** : zum 100. Jahrestag der Herausgabe von August Bebel's Buch »Die Frau und der Sozialismus« / [Herausgegeben im Auftrage des Autorenkollektivs von Panorama DDR, Auslandspressagentur]. — Dresden : Zeit und Bild, 1978. — 191 str. : ilustr. ; 22 × 20 cm. IZDG 6891 — **Geschichte Bayerns** / von Ernst Deuerlein... [et al.]. — Würzburg : Ploetz, Geschichte der deutschen Länder : Sonderausgabe). NUK 276662 — **Lexikon der deutschen Geschichte** : Personen, Ereignisse, Institutionen : von der Zeitvende bis zum Ausgang des 2. Weltkrieges / unter Mitarbeit von Historikern und Archivaren herausgegeben von Gerhard Taddey. — Stuttgart : Kröner, 1977. — X, 1352 str. ; 22 cm. NUK Č 297173 — **Mittelalterliche Textüberlieferungen und ihre kritische Aufarbeitung** : Beiträge der Monumenta Germaniae Historica zum 31. Deutschen Historikertag, Mannheim 1976. — München : Monumenta Germaniae Historica, 1976. — 91 str. : ilustr. ; 21 cm. NUK 285750 — **Rovan, Joseph**: Geschichte der deutschen Sozialdemokratie / übers. von Charlotte Roland. — Frankfurt/M : Fischer Taschenbuch Verlag, 1980. — X, 436 str. ; 19 cm. IZDG 6735 — **Streisand, J.**: Deutsche Geschichte von Anfängen bis zur Gegenwart. — Köln : Pahl-Rugenstein, 1976. — 483 str. ; 19 cm. SAZU 98354 X.

Srednji in novi vek do 1918:

Andreas, B.: Ferdinand Lassale-Allgemeiner Deutscher Arbeiterverein : Bibliographie ihrer Schriften und der Literatur über sie 1840 bis 1975. — Bonn : Neue Gesellschaft, 1981. — 312 str. ; 24 cm. SAZU 75327/9 H — **Erckhardt, Albrecht**: Universitätsarchiv Giessen: Urkunden 1341—1727. — Giessen : Universitätsbibliothek, 1976. — 227 str. ; 23 cm. — (Berichte und Arbeiten aus der Universitätsbibliothek Giessen ; 28). NUK b 210390 — 28 — **Foschepoth, Josef**: Reformation und Bauernkrieg im Geschichtsbild der DDR : zur Methodologie eines gewandelten Geschichtsverständnisses. — Berlin : Duncker & Humblot, 1976. — 170 str. ; 24 cm. — (Historische Forschungen ; 10). NUK 276111 — 10 — **Hartau, Friedrich**: Wilhelm II. in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1978 — 155 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlt's Monographien ; 264). NUK 161827 — 264 — **Kobuch, Manfred & Ernst Müller**: Der deutsche Bauernkrieg in Dokumenten : aus staatlichen Archiven der Deutschen Demokratischen Republik. (Aufnahmen von Karl-Heinz Gebbert in Verbindung mit Alfred Weber). — Weimar : Böhlau Nachf., 1977. — 154 str. : ilustr. ; 30 cm. NUK II 263484 — **Nette, Herbert**: Karl V. in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1979. — 151 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Rowohlt's Monographien ; 280). NUK 161827 — 280 — **Tenfelde,**

K.: Bibliographie zur Geschichte der deutschen Arbeiterschaft und Arbeiterbewegung 1863—1914 : Berichtszeitraum 1945—1975. — Bonn : Neue Gesellschaft, 1981. — 687 str. ; 24 cm. SAZU 75327/8 H — **Wehler**, Hans-Ulrich: Sozialdemokratie und Nationalstaat : Nationalitätenfragen in Deutschland 1840—1914. — [2., vollständig überarbeitete Aufl.]. — In Göttingen : Vandenhoeck und Ruprecht, 1971. — 289 str. ; 22 cm. INV B.3524 — **Westphal**, Gudrun: Der Kampf um die Freistellung auf den Reichstagen zwischen 1556 und 1576 : Inaugural-Dissertation... / vorgelegt von Gudrun Westphal. — Marburg/Lahn : Westphal, 1975. — XVII, 311 str. ; 21 cm. NUK 299387 — **Winterhager**, Friedrich: Der Bauernkrieg von 1525 in der historischen Literatur : Positionen der Forschung vom Vormärz bis Heute : Inaugural-Dissertation... — Berlin : F. Winterhager, [1918]. — 234 str. ; 21 cm. NUK 309063 — **Die Zerstörung** der deutschen Politik : Dokumente 1871—1933 / herausgegeben und kommentiert von Harry Pross. — [Originalausgabe der Fischer Bücherei]. — Frankfurt am Main ; Hamburg : Fischer Bücherei, 1959. — 380 str. ; 18 cm. — (Fischer Bücherei ; 264). NUK 141476 — 264 — **Zinov'ev**, Georgij Vasiljevič: Probleme der deutschen Revolution. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — X, 109 str. ; 19 cm. — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Carl Hoym Nachf., 1923. IZDG 6969.

Od 1918 dalje:

Die deutsche Revolution 1918/1919 : quellen und Dokumente. — Berlin : Pahl-Rugenstein, 1979. — 384 str. ; 19 cm. SAZU 92436/136 X — **Der Faschismus** in Deutschland. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 282 str. ; 21 cm. — (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [8]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskva ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938 — **Hidden**, John: Germany and Europe 1919—1939. — London and New York : Longman, 1979. — VII, 183 str. ; ilustr. ; 22 cm. IZDG 6818 — **Hofer**, Walther: Die Entfesselung des zweiten Weltkrieges : eine Studie über die internationalen Beziehungen in Sommer 1939 : mit Dokumenten. — [Neubearbeitete Ausg.]. — Frankfurt am Main ; Hamburg : Fischer Bücherei, 1960. — 378 str. ; 18 cm. — (Fischer Bücherei ; 323). NUK 141476 — 323 — **Kalbe**, Ernstgert: Freiheit für Dimitroff. Der internationale Kampf gegen die provokatorische Reichstagsbrandstiftung und den Leipziger Prozess. Berlin 1963. 360 str. 80. (Schriftenreihe des Instituts für Geschichte der europäischen Volksdemokratien an der Karl-Marx-Universität Leipzig. 1.). NUK 195063 — **Mausbach-Bromberger**, Barbara: Der Widerstand der Arbeiterbewegung gegen den Faschismus in Frankfurt am Main 1933—1945 : Inaugural-Dissertation. — Marburg : Mausbach-Bromberger, 1976. — V, 401 f., (1) f. pril. : ilustr. ; 30 cm. NUK II 273914 — **Pelinka**, Anton: Gewerkschaften im Parteienstaat : ein Vergleich dem Deutschen und dem Österreichischen Gewerkschaftsbund. — Berlin : Duncker und Humblot, 1980. — 209 str. ; 24 cm. — (Beiträge zur politischen Wissenschaft ; 37). INV B 3525 — **Schlabrendorf**, Fabian von: Offiziere gegen Hitler / (herausgegeben von Gero von S. Gaevernitz). — (41. — 65. Tsd ; ungekürzte Ausg.). — Frankfurt am Main ; Hamburg : Fischer Bücherei, 1960. — 177 str. ; 18 cm. — (Fischer Bücherei ; 305). NUK 141476 — 305 — **Schulz**, Gerhard: Deutschland seit dem Ersten Weltkrieg 1918—1945. — Göttingen : Vandenhoeck & Ruprecht, 1976. — 252 str. ; 19 cm. — (Deutsche Geschichte ; 10) (Kleine Vandenhoeck-Reihe). NUK 294220 — 10 — **Soziale Grundlagen** und Herrschaftsmechanismen des deutschen Faschismus : der antifaschistische Kampf. — Halle (Saale) : Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg, 1980. — 2 knj., 93 str. + 107 str. ; 21 cm. SAZU 49902/16:1, 2.

18. Francija

Chiffolleau, J.: La comptabilité de l'au-delà : Les hommes, la mort et la religion dans la région d'Avignon à la fin du Moyen age (vers 1320 — vers 1480). — Roma : Ecole française de Rome, 1980. — X, 487 str., pril. : ilustr. ; 25 cm. SAZU II 42837/47 — **Certkova**, G. S.: Grakh Babef vo vremja' termidorianskoj reakcii. — Moskva : Nauka, 1980. — 207 str. ; 20 cm. SAZU 97418 — **Deppe**, F.: Verschwörung, Aufstand und Revolution : Auguste Blanqui und das Problem der sozialen Revolution im 19. Jahrhundert. — Frankfurt am Main : Europäische Verlagsanstalt, 1970. — 297 str. ; 21 cm. SAZU 99441 X — **Gordon**, David C.: The french language and national identity : (1930—1975). — The Hague [etc.] : Mouton, 1978. — 225 str. ; 24 cm. — (Contributions to the sociology of language ; 22). — Str. 215—225: A selected bibliography. INV B 3527 — 22 — **Haupt**, H.-G. & K. Huasen: Die Pariser Kommune. — Frankfurt ; New York: Campus Verlag, 1979. — 245 str. ; 21 cm. SAZU 98356 X — **Erhmann**, Henry W.: Politics in France : a country study. — Boston : Little, Brown, [1968]. — XV, 368 str. : ilustr. ; 21 cm. — (The Little, Brown series in comparative politics). NUK 294933 — **Ioannisjan**, A. R.: K istorii francuskogo utopičeskogo kommunizma pervoj poloviny XIX. stoletija. — Moskva : Nauka, 1981. — 175 str. : ilustr. ; 20 cm. SAZU 99233 — **Maškin**, M. N.: Francuzskie socialisty i demokraty i kolonial'nyj vopros 1830—1871. —

Moskva : Nauka, 1981. — 317 str. ; 21 cm. SAZU 99287 — **Nette, Herbert**: Jeanne d'Arc in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten. — Reinbek bei Hamburg : Rowohlt, 1977. — 156 str. ; 19 cm. — (Rowohlts Monographien ; 253). NUK 161827 — 253 — **Pokrovskaja, S. A.**: Dviženie protiv vojny i fašizma vo Francii 1932—1939. — Moskva : Nauka, 1980. — 227 str. ; 21 cm. SAZU 97878 — **Schneidereit, Beate**: Antagonismus oder Integration? : zum Verhältnis von Königtum und Ständen im Spiegel der Beschwerdeschriften der französischen Generalständeversammlungen in Blois 1576 und 1588 : Inaugural-Dissertation... — Marburg/Lahn : Schneidereit, 1977. — XXXIII, 381 str. ; 21 cm. — (Philipps-Universität, Marburg/Lahn). NUK 299509 — **Zind, Pierri**: Elsass-Lothringen = Alsace Lorraine. — Paris : Copernic, 1979. — 688 str. ; 23 cm. INV B 3518.

19. Velika Britanija

Emel'janova, N. V.: Anglija i pariskaja komuna. — Moskva : Nauka, 1981. — 219 str. ; ilustr. ; 20 cm. SAZU 99248 — **Fischelmayer, Hans**: Sendungsideoologische Konzeptionen in Grossbritannien im Zeitalter des Imperialismus 1880—1914. : Inaugural-Dissertation... — Erlangen ; Nürnberg : Fischelmayer, 1975. — XXVIII, 462 str., [4] str. pril. ; 21 cm. NUK 290323 — **Hogg, James**: Mount Grace charterhouse and late medieval english spirituality. Die privilegien des Kartäuserklosters Marienparadies nach der Londoner Handschrift British library additional 17096 / herausgegeben von Wilhelm Brauer. — Salzburg : James Hogg, 1980. — 120 str. ; 30 cm. — (Analecta Cartusiana ; 82) (Collectanea Cartusiensia ; 3). NUK 236035 — 82, 3 — **Kulagina, L. M.**: Ekspansija anglijskogo imperializma v Irane v konce XIX — načale XX v. — Moskva : Nauka, 1981. — 188 str. ; 22 cm. SAZU 125031 — **More, Thomas**: The workes of sometyme Lorde Chauncellour of England, wrytten by him in the English tonge: 1557 / introduction by K. J. Wilson. — London : Scolar Press, 1978. — 2 vol. (XIV, 1458 str.) ; 29 cm. NUK II 310800 — **Puto, A.**: From the Annals of British Diplomacy. — Tirana : 8 Nëntori, 1981. — 230 str. ; 16 cm. SAZU 99963 — **Robinson, D. M.**: The Geography of Augustinian Settlement in Medieval England and Wales. — Oxford : (s. n.), 1980. — 2 knj. (XX, 547 str. : ilustr.) ; 30 cm. SAZU II 79913/80 A.

20. Irska

Irish historical documents 1172—1922 / edited by Edmund Curtis and R. B. McDowell. — Reprinted. — London : Methuen, 1977. — 331 str. ; 23 cm. NUK 295976.

21. Lihtenštajn

La Principauté de Liechtenstein : une documentation / réunie par Walter Kranz ; [traduit de l'allemand par Michel Brélaz ; les photos sont de Walter Wachter, Peter Ospelt, Siegfried Lauterwasser]. — Liechtenstein : Office de Presse et d'Information du Gouvernement de la Principauté, 1977. — 258 str., pril. ; 22 cm. NUK 294902 — **The Principality of Liechtenstein** : a documentary handbook / edited by Walter Kranz ; [translated from the German by G. D. C. Martin ; photos by Walter Wachter, Peter Ospelt, Siegfried Lauterwasser]. — 4th revised and enlarged ed. — Liechtenstein : Press and Information Office of the Government of the Principality, 1978. — 292 str., pril. ; 22 cm. NUK 294901.

22. Nizozemska

Stupperich, Robert: Erasmus von Rotterdam und seine Welt. — Berlin ; New York : Walter de Gruyter, 1977. — VIII, 210 str. ; 21 cm. — (De Gruyter Studienbuch). NUK 297775.

23. Skandinavija

Gjelsvik, Tore: Norwegian resistance : 1940—1945 / translated from the Norwegian by Thomas Kingston Derry. — London : Hurst & Company, 1979. — X, 224 str. : ilustr. ; 23 cm. — Prevod dela : Hjemmefronten. NUK 300706 — **Holmquist, Hjalmar**: Die schwedische Reformation 1523—1531. — Leipzig : Eger & Sievers, 1925. — 146 str. ; 24 cm. — (Schritten des Vereins für Reformationsgeschichte 139). NUK 132196 — 139 — **Istorija Norvegii**. — Moskva : Nauka, 1980. — 709 str., pril. : ilustr. ; 23 cm. SAZU 98068 H — **Kirby, David G.**: Finland in the Twentieth century. — London & Hurst Company, 1979. — X, 253 str. : (1) zvd. ; 23 cm. NUK 300401.

24. Švica

Bilgmeier, Robert Henry: A crisis in Swiss pluralism : the Romansh and their relations with the German- and Italian-Swiss in the perspective of a millenium. —

The Hague : Mouton, 1979. — XIII, 450 str. ; 24 cm. — (Contributions to the sociology of language ; 26). INV B 2612.

25. Grčija

Funke, P.: Homónoia und Arché : Athen und die grichische Staatenwelt vom Ende des peloponnesischen Krieges bis zum Königsfrieden (404/4-397/6 v Chr.). — Wiesbaden : F. Steiner, 1980. — XI, 197 str. ; 24 cm. SAZU 24951/37 H — **Kieran, John & Arthur Daley**: The story of the Olympic games : 776 B. C. to 1972. — Revised ed. — Philadelphia ; New York : Lippincott Company, 1973. — 542 str., pril. ; 22 cm. NUK 288622 — **Kondis, Basil**: Greece and Albania : 1908—1914. — Thessaloniki : Institute Balkan studies, 1976. — 151 str. ; 25 cm. — (Institute for Balkan studies ; 167). NUK II 261262 — 167 — **Leon, George B.**: Greece and the great powers : 1914—1917. — Thessaloniki : Institute for Balkan studies, 1974. — XIV, 521 str. ; 24 cm. — (Institute for Balkan studies ; 143). NUK II 261262 — 143 — **Nicolet, Claude**: Rome et la conquête du monde méditerranéen 264-27 avant J. C. — Paris : Presses universitaires de France, 1979. — 19 cm. — (Nouvelle clió ; 8/1) 1 : Les structures de l'Italie romaine. — 1979. — 460 str. FF B 786 — **Petrowas, A.**: Der Weg zur Diktatur des 4. August 1936 in Griechenland. — Bonn : (s. n.), 1980. — 251 str. ; 21 cm. SAZU 98609 — **Petsas, Photios**: Pella : Alexander the Great's capital. — Thessaloniki : Institute for Balkan studies, 1978. — 164 str., /2/ f. pril. : ilustr. ; 31 cm. — (Institute for Balkan studies ; 182). NUK II 261262 — 182.

26. Španija

Bizagorena, Francisco de: Salamanca : su historia, su arte, su cultura : guia turística / Francisco de Bizagorena. — 5.ª ed. — Salamanca : (s. n.), 1977. — 198 str., pril. : ilustr. ; 21 cm. NUK 286306 — **Claude, D.**: Geschichte der Westgoten. — Stuttgart : W. Kohlhammer, 1970. — 154 str. ; 19 cm. SAZU 51140/128.

27. Bizantinsko cesarstvo

Buckler, Georgina: Anna Comnena : a study. — Oxford : Clarendon Press, 1968. — IX, 558 str., (1) f. pril. ; 23 cm. NUK 292335 — **Čičurov, I. S.**: Vizantijske istoričeskie sočinenija. — Moskva : Nauka, 1980. — 213 str. ; 23 cm. SAZU 99068 — **Les Iles de l'Empire romain / Symposium byzantinon = Colloque international des historiens de Byzance, Strasbourg, 25—29 septembre 1973 ; besorgt von Freddy E. Thiriet.** — Amsterdam : Hakkert, 1977. — 444 str. XII str. pril. ; 24 cm. — (Byzantinische Forschungen ; 5). NUK 294105 — 5 — **Laiou-Thomadakis, Angeliki E.**: Peasant society late Byzantine empire : a social and demographic study. — Princeton : University press, 1977. — XIV, 332 str. ; 22 cm. FF C 2594.

28. Otomanski imperij

Lewis, B.: Istanbul and the Civilization of the Ottoman Empire. — Norman : University of Oklahoma Press, 1963. — XIII, 187 str. ; 20 cm. SAZU 9997 — **Osman-ská** moc ve střední a jihovýchodní Evropě v 16.—17. století. — Praha : Československo-sovetský institut ČSAV, 1977. — 2 zv. — 20 cm. FF C 4065 ; SAZU 97422/1, 2 — **Rozaliev, Ju. N.**: Ekonomičeskaja istorija tureckoj respubliky. — Moskva : Nauka, 1980. — 302 str. ; 23 cm. SAZU 97936.

29. Orient

Chiera, Edward: They wrote on clay : the Babylonian tablets speak today / edited by George G. Cameron. — (7th impr.). — Chicago ; London : The University of Chicago Press, 1977. — XV, 234 str. : ilustr. ; 21 cm. — (Phoenix books ; P 2). NUK 146024 — P 2 — **Islam** v istorii narodov Vostoka. — Moskva : Nauka, 1981. — 195 str. ; 22 cm. SAZU 125032 — **Le Proche Orient / (rédação Suzanne Agnely et Jean Barraud ; assistés de J. Bonhomme... [et al.] ; iconographie A.-M. Moysse, assistée de N. Orlando ; cartes D. Horvath).** — Paris : Larousse, 1979. — (210) str. : ilustr. ; 30 cm. — (Beautés du monde). NUK II 312286.

30. Arabski polotok

Arabskie strany : istorija i sovremenost'. — Moskva : Nauka, 1981. — 246 str. ; 23 cm. SAZU 99337 — **Negrja, L. V.**: Obščestvennyj stroj Severnoj i Central'noj Arabii v V—VII vv. — Moskva : Nauka, 1981. — 154 str. ; 20 cm. SAZU 125259.

31. Azija

The Arts of the book in Central Asia : 14th—16th centuries / Oleg Akimushkin ... (et al.) ; general editor Basil Gray. — London : Serindia Publications ; Paris :

Unesco, 1979. — XIV, 314 str. : ilustr. ; 32 cm. NUK b II 311980 — **Buddizem** i srednevekovaja kul'tura narodov Central'noj Azii. — Novosibirsk: Nauka, 1980. — 175 str. ; 20 cm. SAZU 97416 — **Etničeskaja** istorija narodov Vostočnoj i Jugo-Vostočnoj Azii v drevnosti i sredine veka. — Moskva : Nauka, 1981. — 300 str. : ilustr. ; 22 cm. SAZU 99054 — **L'Asie méridionale** / [rédaction Suzanne Agnely et Jean Barraud ; assistés de J. Bonhomme... (et al.) ; iconographie A. M. Moysse, assistée de N. Orlando ; cartes D. Horvath]. Paris : Larousse, 1979. — [212] str. : ilustr. ; 30 cm. — (Beautés du monde). NUK II 312287 — **L'extrême Orient** / [rédaction Suzanne Agnely et Jean Barraud ; assistés de J. Bonhomme... (et al.) ; iconographie A.-M. Moysse, assistée de N. Orlando ; cartes D. Horvath]. — Paris : Larousse, 1979. — (210) str. : ilustr. ; 30 cm. — (Beautés du monde). NUK II 312289.

32. Palestina

Cohen, Amnon: Population and revenue in the towns of Palestine in the sixteenth century. — Princeton : University press, 1978. — XII, 199 str., 15 str. pril. ; 24 cm. FF D 2354 — **Sperber, D.**: Roman Palestine 200—400: the Land : Crisis and Change in Agrarian Society as Reflected in Rabbinic Sources. — Ramat-Gan : Bar-Ilan-University, 1978. — 249 str. : ilustr. ; 25 cm. SAZU 99376 A.

33. Iran

Iran : Istorija i kul'tura v sredine veka i novoe vremja. — Moskva : Nauka, 1980. — 195 str. ; 22 cm. SAZU 97898.

34. Sirija

Družinina, A. A.: Sirija : staraja i novaja. — Moskva : Nauka, 1979. — 199 str. : ilustr. ; 20 cm. SAZU 125271.

35. Kitajska

Chesneaux, Jean & Françoise Le Barbier & Marie-Claire Bergère: China from the 1911 revolution to liberation / translated from the French by Paul Auster and Lydia Davis, chapters 1 to 3 translated by Anne Destenay. — Hassocks, Sussex : The Harvester Press, 1977. — VI, 372 str. : zvd. ; 25 cm. NUK 304080 — **Chesneaux, Jean**: China : the People's Republic, 1949—1976 / with the assistance of J. Bellassen... [et al.] ; translated from the French by Paul Auster and Lidia Davis. — Hassocks, Sussex : The Harvester Press, 1979. — XII, 255 str. ; 25 cm. — Prevod dela: La Chine. NUK 304081 — **La Chine** et le Vietnam : un problème pour la conscience chrétienne / Lily Abegg... (et al.) ; traduit par Marcel Grandclaudon. — Mulhouse (etc.) : Salvator, 1968. — 126 str. ; 19 cm. — (Perspectives). — Prevod dela: China und Vietnam. NUK 260620 — **Die chinesische Frage** : auf dem 8. Plenum der Exekutive der Kommunistischen Internationale : Mai 1927. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 160 str. ; 23 cm. — (VIII. Plenum der Exekutive der Kommunistischen Internationale) — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Hamburg : Carl Hoym Nachf., cop. 1928. IZDG 6967 — **Kuzes, V. S.**: Šanhajskoe vosstanie »Sojuza malyh mečej« 1853—1855. — Moskva : Nauka, 1980. — 198 str. ; 22 cm. SAZU 98453 — **Lanpo, J.**: Early Man in China. — Beijing: Foreign Languages Press, 1980. — IV, 60 str., pril. ; 26 cm. SAZU II 98039 A — **Majnsnikov, V. S.**: Imperija Cin i russkoe gosudarstvo v XVII veke. — Moskva : Nauka, 1980. — 310 str. ; 21 cm. SAZU 98282 — **Titov, A. S.**: Bor'ba za edinyj nacional'nyj front v Kitae 1935—1937. — Moskva : Nauka, 1981. — 213 str. ; 22 cm. SAZU 99328 — **Wang, Ming**: Das revolutionäre China von heute. — Milano : Feltrinelli Reprint, 1967. — 93 str. : ilustr. ; 23 cm. (XIII. Plenum des EKKI : Dezember 1933 ; [7]). — Faksimiliran ponatis. Izvirna izdaja : Moskau ; Leningrad : Verlagsgenossenschaft Ausländischer Arbeiter in der UdSSR, 1934. IZDG 6938.

36. Tibet

Tucci, Giuseppe: Tibet / Übersetzung aus dem Französischen Eva-Charlotte Hiltmann. — München : Heyne, 1979. — 207 str. : [209] ilustr. ; 18 cm. — (Archaeologia mundi ; 17). NUK 282326 — 17.

37. Koreja

Kim Han Gil: Modern History of Korea. — Pyongyang : Foreign Languages Publishing House, 1979. — 605 str. ; 22 cm. SAZU 99040 — **Vanin, Ju. V.**: Agrarny stroj feodal'noj Korei XV—XVI vv. — Moskva : Nauka, 1981. — 309 str. ; 23 cm. SAZU 99349.

38. Indija

Jahn, K.: Die Indiangeschichte des Rašid ad-Din. — Wien : Verlag der österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1980. — 118 str., pril. ; 30 cm. SAZU II 6546/144 — **Kosambi, Damodar Dharmanand**: An introduction to the study of Indian history. — 2nd ed., revised. — Bombay : Popular Prakashan, 1975. — LXIX, 415 str., pril. ; 22 cm. NUK 286807 — **Prazauskas, A. A.**: Severno-Vostočnaja Indija. — Moskva : Nauka, 1981. — 239 str. ; 20 cm. SAZU 125252.

39. Pakistan

Pakistan : istorija i ekonomika. — Moskva : Nauka, 1980. — 255 str. ; 22 cm. SAZU 99041.

40. Avstralija, Oceanija

L'Océanie / [rédaction Suzanne Agnely et Jean Barraud ; assistés de J. Bonhomme... (et al.) ; iconographie A.-M. Moysse, assistée de N. Orlando ; cartes D. Horvath]. Paris : Larousse, 1980. — (168) str. : ilustr. ; 30 cm. — (Beautés du monde). NUK II 312288 — **Millar, Thomas Bruce**: Australia in peace and war : external relations 1788—1977. — London Hurst & Company, 1978. — XXIII, 578 str. : ilustr. ; 22 cm. NUK 300402.

41. Filipini

Tajvan, L. L.: Krest'janskije vosstanija na Filippinah v XX. veke. — Moskva : Nauka, 1980. — 115 str. ; 22 cm. SAZU 98437.

42. Japonska

Hirner, A. C. T.: Feudales Leben in der japanischen Stadt. — Bonn : Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität, 1979. — 236 str. ; 21 cm. SAZU 97691 — **Lebedeva, N. B.**: Fidži : istorija i sovremenost'. — Moskva : Nauka, 1981. — 190 str. ; 20 cm. SAZU 98978 — **Twenty-year-long Anti-Japanese Revolution under the Red Sunrays**. 1. (June 1926 — August 1931). — Pyongyang : Foreign Languages Publishing House, 1981. — 204 str. : ilustr. ; 22 cm. SAZU 81447/1.

43. Afrika

Afrika : istorija, istoriografija. — Moskva : Nauka, 1980. — 239 str. ; 22 cm. SAZU 98244 — **Coquery-Vidrovitch, Catherine**: L'Afrique noire de 1800 a nos jours. — Paris : Presses universitaires de France, 1974. — 462 str. ; 19 cm. — (Nouvelle clio ; 46). FF B 786 — **Lipschutz, Mark R.**: Dictionary of African historical biography. — London [etc.] : Heinemann, 1978. — XI, 292 str. ilustr. ; 25 cm. NUK 296994 — **Méthodologie et préhistoire africaine** / directeur de volume J. Ki-Zerbo. — Paris : Jeune Afrique ; Stock ; Unesco, 1980. — 893 str. : ilustr. ; 25 cm. — (Histoire générale de l'Afrique ; 1). NUK 305928 — 1 — **Pierson-Mathy, Paulette**: La naissance de l'Etat par la guerre de libération nationale : le cas de la Guinée-Bissau. — Paris : Unesco, 1980. — 155 str. ; 24 cm. — (Nouveaux défis au droit international ; 2). NUK 309630 — 2 — **La Traite négrière du XVe au XIXe siècle** ; documents de travail et compte rendu de la Réunion d'experts organisée par l'Unesco à Port-au-Prince, Haïti, 31 janvier-4 février 1978. — Paris : Unesco, 1979. — 341 str. ; 24 cm. — (Histoire générale de l'Afrique. Etudes et documents ; 2). NUK 294342 — 2.

44. Združene države Amerike

L'Amérique du Nord et le Mexique / [rédaction Suzanne Agnely et Jean Barraud ; assistés de J. Bonhomme... (et al.) ; iconographie A.-M. Moysse, assistée de N. Orlando ; cartes D. Horvath]. — Paris : Larousse, 1980. — (196) str. : ilustr. ; 30 cm. — (Beautés du monde). NUK II 312285 — **Bittner, William C.**: Frank J. Lauche : a political biography. — New York ; Washington : Studia slovenica, 1975. — 79 str. ; 23 cm. — (Studia slovenica. Special series ; 3). NUK 209797 — 3 — **De Bry**: Amerika oder die neue Welt. — Leipzig und Weimar : Gustav Kiepenhener Verlag, 1977. — 181 str., pril. : ilustr. ; 31 cm. SAZU II 125081/1 — **Colakovic, Branko Mita**: Yugoslav migrations to America. — San Francisco ; R and E research associates, 1973. — XVII, 190 str. : ilustr. ; 28 cm. — NUK II 271421 — **Miller, William**: A new history of United states. — New York : »George Braziller«, 1958. — XIV, 474 str. : ilustr. ; 22 cm. NUK 306258 — **Prpic, George J.**: South Slavic immigration in America. — Boston : Twayne Publishers, 1978. — 302 str., [1] f. pril. ; 21 cm. — (The immigrant heritage of America series). — NUK 295108 — **Stipanovich, Joseph**: The South Slavs in Utah : a social history. — San Francisco : R and E research associates, 1975. —

XVI, 119 str. : ilustr. ; 28 cm. NUK II 271422 — **Symposium**, Sunday, May 5, 1977. Euclide, Ohio : Luis Adamic Commemorative Booklet / Slovenian Society Home. — [S.l. : s.n.], 1977. — [11] str. — Ovojni naslov. — Besedilo slovensko in angleško. IZDG 6674 — **Valiente**, Teresa: Der Lebenszyklus in Inkaischer Zeit und Quechua-Dorfgemeinschaften der Gegenwart : Inaugural-Dissertation... — Berlin : Valiente, 1979. — 228 str. : ilustr. ; 21 cm. NUK 309064 — **Veronesi**, Gene P.: Italian Americans and their communities of Cleveland. — Cleveland : Cleveland State University, 1977. — IX, 358 str. : ilustr. ; 28 cm. — (Cleveland ethnic heritage studies). NUK II 310249 — **Werling**, Joan: History of Slavs in Arizona : 1864—1912 / edited and indexed by Adam Eterovich. — San Francisco : R. & E Research Associates, 1968. — 60 str. ; 29 cm. NUK II 271438.

45. Kanada

Problemy istoriografii Kanady. — Moskva : Nauka, 1981. — 246 str. ; 23 cm. SAZU 99337.

46. Latinska Amerika

Chevalier, Francois: L'Amérique Latine de l'indépendance a nos jours. — Paris : Presses universitaires de France, 1977. — 548 str. : ilustr. ; 19 cm. — (Nouvelle Clio ; 44). FF B 786 — **Eterovich**, Adam S.: Yugoslavs in Nevada : 1859—1900 : Croatians, Dalmatians, Montenegrins, Hercegovinians. — San Francisco : R and E Research Associates, 1973. — XVIII, 263 str. : ilustr. ; 28 cm. NUK II 311358 — **Etničeskie processy v stranah Južnoj Ameriki.** — Moskva : Nauka, 1981. — 532 str. ; 21 cm. SAZU 125365. — **Gakovich**, Robert P. & Milan M. Radovich: Serbs in the United States and Canada ; foreward by Michael B. Petrovich; edited by Joseph D. Dwyer. — [Saint Paul] : Immigration History Research Center, University of Minnesota, 1976. — XII, 129 str., pril. ; 26 cm. — (IHRC ethnic bibliography ; 1). NUK b II 311726 — 1 — **Girard**, Rafael: Die ewigen Mayas : Zivilisation und Geschichte / [ins Deutsche übertragen von Margitta Dotzel de Hervas]. — Wiesbaden : Vollmer, (197-). — 579, (105) str. : ilustr. ; 23 cm. NUK 275057. — **Graebner**, Norman Arthur & Gilbert C. Fite & Philip L. White: A history of the American people. — 2nd ed. — New York /ect./ : McGraw-Hill Book Company, 1975. — 2 vol. (919 str.) : ilustr. ; 24 cm. NUK 300726.

VESTNIK KOROŠKIH PARTIZANOV

glasilo Osrednjega odbora koroških partizanov.

Vestnik koroških partizanov — VKP izhaja v Ljubljani že od leta 1967. Iz organizacijskega glasila se je kmalu razvil v strokovno revijo, ki poleg zgodovine koroškega partizanstva obravnava tudi druga vprašanja iz zgodovine in sodobne problematike koroških Slovencev. VKP občasno z obsežnejšimi pregledi dopolnjuje tudi poročanje dnevnega tiska o drugih delih slovenskega zamejstva ter o splošni manjšinski problematiki v svetu.

Ob uvajanju bralne značke Karla Prušnika-Gašperja v naše šole naj posebej opozorimo na bibliografijo tega koroškega partizana in borca za pravice koroških Slovencev ter na bibliografijo prvih petnajstih letnikov VKP; obe bibliografiji je pripravila Marija Suhodolčan, izšli pa sta kot posebna številka VKP.

Vestnik koroških partizanov lahko naročite pri njegovem izdajatelju in založniku: Osrednji odbor koroških partizanov, YU-61000 Ljubljana, Titova 123, p. p. 501.

OBVESTILA

OBVESTILA O DELOVANJU ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE IN O IZHAJANJU ZGODOVINSKEGA ČASOPISA

1. Dvaindvajseto zborovanje slovenskih zgodovinarjev bo 27.—29. septembra 1984 v Brežicah (in morda tudi v Krškem). Podrobnejši program in informacije glede prijav bomo objavili v prihodnjih številkah ZČ; najbolj sveže novice bodo — tako kot običajno — dosegljive na sedežu Zveze zgodovinskih društev Slovenije, ki tokratno zborovanje prireja v sodelovanju z brežiškim muzejem in z dolenskim zgodovinskim društvom.

2. Ko smo »Obvestila« v prejšnjem zvezku ZČ zaključili z napovedjo, da izid te številke pričakujemo okrog prvega maja, prav gotovo nismo mislili na leto 1984. Ker je zaradi spleta okoliščin (težave s financami, prezaposlenost tehničnega urednika z lastnim poklicnim delom ipd.) vseeno tako nanoslo, naročnikom in bralcem dolgujemo opravičilo. V uredništvu in upravi se bomo potrudili, da do 22. zborovanja zamudo čimbolj zmanjšamo.

Četrta številka 36. letnika bo vsebovala še dve predavanji s celjskega zborovanja in sicer Eme Umek o reformiranih urbarjih deželno knežjih gospodstev na Kranjskem ter Petra Ribnikarja o zemljiškem katastru kot viru za zgodovino. V uvodni razpravi objavljamo Arheološki oris poznoantične poselitve Slovenije Petra Petruja. Sledi razprava Metke Gombač o pisanju slovenskega časopisa o beneških Slovencih med prvo svetovno vojno, biobibliografija Lojzeta Udeta (Janko Pleterski in Nataša Stergar), marginalije Ferda Gestrina k Valenčičevi razpravi o tovarništvu na Kranjskem ter nekaj opomb Boga Grafenauerja k nastajanju in bibliografiji »Dejanja«.

V tiskarni je tudi gradivo za prvi zvezek 37. letnika. Sergij Vilfan bo v njem prikazal prometni položaj slovenskih dežel in preskrbo zahodnih mest (14. do 17. stoletje), Franc Šebjanič korespondenčne vire za preučevanje gospodarskih in socialnih razmer Prekmurja v 17. stoletju, Petko Luković odnos Slovencev do timoške vstaje leta 1883, Martin Grum pa dejavnost Društva sarajevskih Slovencev (1897—1918). Izostale seveda ne bodo že ustaljene rubrike vsake številke ZČ.

3. Odbor Zveze zgodovinskih društev Slovenije je sprejel predlog novih cen za članarino in naročino ZČ v letu 1984. Skupno bo za oboje po novem treba odšteti 840 din (od tega 85 din ostane pokrajinskemu društvu, 45 din zvezi in 710 din upravi ZČ), kar je sicer 31 % več kot v preteklem letu, a še vedno samo dobra polovica sedanje splošne inflacijske stopnje. Članarina in naročnina za upokojenca bo 630 din, za študente 420 din in za ustanove 1.300 din. Do jesenskega zborovanja zaradi zamude pri izhajanju ZČ članskih obveznosti ne bomo izterjevali, pač pa bi pokrajinska društva in posamezniki vsaj do tedaj morali poravnati svoje obveznosti za pretekla leta — v kolikor tega niso že pravočasno storili.

4. Da bi pospešili in olajšali delo uredništva, naj avtorji prispevkov za ZČ röpise oddajajo pretipkane na straneh s 30 vrsticami po približno 65 znakov. Vsak tekst naj bo opremljen z avtorjevim imenom, z njegovim naslovom (vključno z občino stalnega prebivališča) ter s številko žiro računa ali z izjavo, da avtorju ni potrebno odpreti žiro računa, ker njegovi honorarji v tekočem letu ne presegajo z zakonom predpisane vsote (2000 din). Avtorji razprav ter obsežnejših člankov morajo posebej priložiti še povzetek, ki naj ne presega desetine obsega razprave ali članka, ter vsebinski — ne, samo formalni — izvleček na desetih tipkanih vrsticah (po vzgledu iz ZČ naj bodo izvlečku dodani podatki o avtorju, naslov prispevka, bibliografski podatki). Povzetke lahko avtorji pošljejo že v izbranem tujem jeziku, izvlečke v slovenščini in po možnosti že tudi v angleškem prevodu. Za prevod povzetkov in izvlečkov sicer poskrbi uredništvo, prav tako za klasificiranje člankov po UDK.

Pri opravljanju prvih tiskarskih korektur naj avtorji popravljajo le tiskarske napake, le izjemoma so dopuščeni najbolj nujni avtorski popravki teksta. Korekture v lomljenih straneh opravi uredništvo samo.

Janez Stergar

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

R dp
ZGODOVINSKI čas.
1982

941/949

119830051,3

COBISS •